

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การศึกษาและพัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่อาศัย
ของสัตว์น้ำ เพื่อเป็นแหล่งทำการประมงอย่างยั่งยืนของชุมชนชายฝั่ง
ท่าเรือแกลง - อ่าวสวนสน ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง”

คณะผู้วิจัย

นายมนตรี ภิริโย

และคณะ

สนับสนุนโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(กุมภาพันธ์ 2552)

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การศึกษาและพัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่อาศัย
ของสัตว์น้ำ เพื่อเป็นแหล่งทำการประมงอย่างยั่งยืนของชุมชนชายฝั่ง
ท่าเรือแกลง – อ่าวสวนสน ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง”

คณะผู้วิจัย

นายมนตรี ภิริโย

และคณะ

สนับสนุนโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(กุมภาพันธ์ 2552)

คำนำ

จุดเริ่ม.....เรียนรู้

มีคำกล่าวปรารภกับตนเองและคนรอบข้างคล้ายกับจะท้อแท้ “การทำงานพัฒนาสังคมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำยากมาก ไม่มีใครอาสาทำ โดยเฉพาะกับชุมชนประมง ซึ่งถูกมองว่าไร้วัฒนธรรมยึดเกาะ ปัญหาซับซ้อน มีแต่การเสี่ยงโชค ตัวใครตัวมัน” นั่นคือข้อสรุปของคนที่เคยสัมผัสและขบคิดกับการทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือชุมชนตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะพิเศษจากผลพวงการทุ่มเทพัฒนาของภาครัฐโดยตรง กล่าวคือ การเปิดให้สัมปทานพื้นที่ป่า ยุทธการกวาดล้างเร่ร่อน ป่าไม้ถึงยุคส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตร (พืชเชิงเดี่ยว มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด) ราวปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ผู้คนหลั่งไหลอพยพตามรอยลากซุง ค้าแร่ เข้าไปจับจองแผ้วถางป่าตามหลังพวกสัมปทาน เพื่อทำไร่ ทำสวน (เกิดระบบหลังรู้ อิทธิพลแย่งที่ดิน เช่นฆ่ากันมากมาย) ชุมชนชายฝั่งก็เกิดอุตสาหกรรมประมง อุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว จนถึงอุตสาหกรรมโรงงาน โครงสร้างเหล่านี้มีอิทธิพลต่อระบบคิด วิถีชีวิตของผู้คนในระดับ “มันอะไรนักหนาไม่รู้”

คนภาคอื่นยังอ้อยสร้อยอยู่กับวิถีดั้งเดิม โดยมีวัฒนธรรมประเพณีร้อยรัดเป็นวิถีเดียว ลำบากเดียว แต่คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกหัก แบ่งแยกออกเป็นหลายวิถีด้วยโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม การรวมตัวกันค่อนข้างยาก เพราะความหลากหลายของวิถีชีวิตที่ถูกกระตุ้นด้วยระบบทุน ดอกเบี้ย กู้ใคร คนจึงคิดต่างกัน แต่อยู่ในช่องเดียวกัน เมื่อปัญหาเกิดมันจึงถูกชุกบ่มไว้ในอารมณ์ปัจเจก เมื่อระเบิดขึ้นก็จะระเบิดแบบนิวเคลียร์ ต่อเนื่องดังเห็นได้ในปัจจุบัน เพียงแต่ว่า ขาดฐานข้อมูล ขาดทักษะวิธีการประสานงาน จัดระบบข้อมูล การสื่อสาร ทักษะต่อการทำงาน เพราะคนตะวันออกเฉียงเหนือข้ามขั้นตอนของการสังเคราะห์มาแล้ว มีแนวคิดและทักษะที่เราพูดกันถามกันว่า ถ้าคนคนหนึ่งผมจะแก้ปัญหาอย่างไร! ถ้าผมเพราะกินไม่เป็นเราจะทำอย่างไร เอาอะไรไปให้กินไม่เป็น ถ้าไม่สอนวิธีกิน (ฝรั่งยังกินมังคุดทั้งเปลือกเลย) ถ้าผมเพราะไม่มีอะไรจะกิน เบื้องต้นก็ต้องสังเคราะห์กันก่อน พื้นฟูกำลังแล้วค่อยหาเหตุของการไม่มีอะไรจะกิน ถ้าผมเพราะมีกินแต่เขาไม่ให้กิน ระดับของปัญหานี้ก็ต้องแย่งกันกินหรือ โคนล้มกันไปข้างหนึ่ง นั่นคือนัยยะของคำถามปฐม คำกระทู้ต่อมาคือการแก้ปัญหาที่มี 3 วิธีคือ ให้เลือกเอา

1. สงเคราะห์ พระท่านว่าวิธีการนี้ทำให้คนอ่อนแอ จนลง จนเป็นทาส คนทั่วไปชอบใช้ ง่ายดี เพราะได้บุญ

2. สงคราม พระท่านไม่สนับสนุน เพราะมันทำให้เกิดความหายนะร่วม ดังที่เห็นและเป็นอยู่และเคยทำกันมา

3. ศึกษา พระท่านว่าดี การศึกษาทำให้คนรู้ ฉลาด พึ่งตนเองและช่วยเหลือสังคมได้ เรียกว่า รู้ประโยชน์ตน รู้ประโยชน์ท่าน นำพาไปสู่ความยั่งยืน แต่ทำยากต้องอาศัยสติปัญญา อดทน อุดมการณ์ มุ่งมั่น (จิตสาธารณะ)

แนวคิดขั้นตอนและวิธีการเหล่านี้ ชุมชนได้ดำเนินการทดลองทำไปทั้งหมดจนคิดอยู่ตัวใครตัวมันไปก่อนดีกว่า แต่ “คนเคยทำ” ก็อดไม่ได้ ปัญหาที่รับรู้ รมเร้าทุกคืนวัน ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ก็เรียนรู้มาหมดแล้วจะท้อแท้ไปใยเพื่อลูกหลาน ประกอบกับ “คนเคยรู้จัก” มาเล่าให้ฟังว่ามีองค์กร “สกว.” สนับสนุนการเรียนรู้ของชาวบ้าน เราก็ถามกลับว่า “ไม่ใช่องค์กรฝึกกลิ้งนะ” ประชุมทีให้กล้วยลูกหนึ่ง โดยเอากล้วยทั้งเครือมาล่อลึงให้เข้าประชุม เขาบอกว่าไม่ใช่ เป็นองค์กรสนับสนุนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นงานวิจัยที่มีประเด็นเป้าหมายชัดเจน “กลุ่มชาวบ้าน” ก็มอบหมาย “คนเคยคุ้นกัน” ให้ชวนมาคุยกันหน่อย ยังจำได้ตรงม้าหินเจ้าพ่อไต่ะกง มีท่านอาจารย์ไพโรจน์ แสงจันทร์ กับน้องๆ ทีมงานและคุณมนตรี ภิริโย ลุงอู๋ และอีกหลายคน โดยมี “ครูเทียน” ประธานงาน เริ่มแรกก็คุยไปเรื่อยๆ ไม่มีประเด็น แต่สรุปได้ว่า พี่น้องชาวประมงอยากทำ อยากเรียนรู้ก็เลยตั้งกลุ่ม มีที่ทำเอาจริงเอาจัง ทั้งๆ ที่ยังหวาดหวั่น จากวันนั้นมาก็มีการเดินทางทั้งได้ดินบนดิน ทาบตาม ชักชวน ประธานงาน นัดกับเจ้าหน้าที่ สกว. ประชุมตกลงสร้างประเด็น “การพัฒนาบ้านปลาเพื่อการประมงอย่างยั่งยืนของชุมชนชายฝั่งท่าเรือแกลง-อ่าวสวนสน”

เมื่อเริ่มลงมือทำงานปัญหาก็ตามมาเป็นปัญหาเดิมๆ คือ ขัดแย้งกัน ท้อแท้ ไม่มีเวลา ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดา ทางกลุ่มมีบทเรียนมาแล้วก็ใช้วิธีแก้ปัญหาค่อยๆ ปลูกเร้ากันอย่างต่อเนื่อง เพื่อการเรียนรู้ และคราวนี้ก็เป็นการเรียนรู้จริงๆ ข้อมูลและคนหลังไหลเข้ามาให้เราพูดคุย รวบรวม ถึงแม้บางครั้งทั้งกลุ่มก็หลังไหลเข้าไปหาข้อมูล ทำให้เกิดการเรียนรู้ อยากฟัง อยากทดลอง ความพร้อมและไม่พร้อมทำให้เราผ่านปัญหาและเวลามาได้ ด้วยคนแก้ปัญหาและรอคอยเวลาแก้ปัญหาและเมื่อเวลาสุดท้ายมาถึง เพื่อจะเริ่มต้น พวกเราก็ถึงฝั่งฝันในงานวิจัยได้รับวิจัยเด่นระดับประเทศ กลุ่มงานวิจัยท้องถิ่นประเภทงานวิจัยเพื่อสาธารณะจาก สกว. สร้างความภูมิใจ มั่นใจ ที่จะเริ่มเดินทางพลิกฟื้นชะตาชีวิตด้วยตัวเองอย่างตระหนงในวิถีแห่งเรา

เชื่อมั่นและศรัทธา

ทีมวิจัยชั่งท่าเรือแกลง

3 เมษายน 2552

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
สารบัญรูปภาพ	
สารบัญตาราง	
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์	2
1.4 ประเด็นศึกษา	2
1.5 พื้นที่ศึกษา	3
1.6 ระยะเวลาดำเนินงาน	3
1.7 วิธีดำเนินงานวิจัย	3
1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 บริบทชุมชน	5
2.1 สภาพพื้นที่	5
2.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	5
2.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์	5
2.1.3 ประวัติศาสตร์ชุมชน	6
2.2 สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและศาสนา	6
2.2.1 ประชากร	6
2.2.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน	6
2.2.3 เส้นทางคมนาคม	7
2.2.4 การศึกษา	8
2.2.5 สาธารณสุข	10
2.2.6 วัฒนธรรม ประเพณี	11
1) การทำบุญข้าวหลาม	11
2) ประเพณีลอยกระทง	12
3) การทำบุญวันไหล	13

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
2.2.7 ความเชื่อของชุมชน	14
1) ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อโต๊ะกง	14
2) ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางของชาวประมง	17
3) ความเชื่อของชาวเรือ	18
4) ความเชื่อของชาวเรือในชุมชนท่าเรือแกลง	19
2.2.8 สถานที่สำคัญของชุมชน	20
1) กองพระทราย ตำบลแกลง	20
2) วัดแกลงบน	21
3) วัดตะเคียนทอง	23
4) วัดท่าเรือ	24
5) บะแลหรือมัสยิด	29
6) หัวแหลมปากคลอง	31
2.2.8 การปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลแกลงทะเล	32
2.2.9 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน	33
1) ระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ ระบบกลุ่ม และการช่วยเหลือกัน ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ	33
2) การจัดการความสัมพันธ์และการจัดการกลุ่ม	33
3) ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	33
4) ปัญหา ความขัดแย้ง และการช่วยเหลือ	33
5) การจัดการความขัดแย้ง ความผิด บทลงโทษ การลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย	34
6) ความขัดแย้งในชุมชน	34
2.3 แหล่งทรัพยากร	35
2.3.1 ทรัพยากรน้ำ	35
1) แหล่งน้ำ	35
2) การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ	35
3) ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ	37

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
2.3.2 ป่าชายเลน	38
1) ขอบเขตพื้นที่ ลักษณะของทรัพยากรและ การใช้ประโยชน์	38
2) การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน	39
2.4 สภาพทางเศรษฐกิจ	40
2.4.1 การประกอบอาชีพ	40
1) ลอบหมึก	41
2) ไคหมึก	45
3) ลากเคย	46
4) การเพาะหอยนางรม และแกะหอยนางรม ตามธรรมชาติ	47
5) อวนปลาตีนเขียว	48
6) ลอบปลาใหญ่	49
7) ลอบปู	49
8) เบ็ดราว	50
9) อวนปลาเห็ดโคน	51
10) อวนเงินชายฝั่ง	52
11) การแปรรูปเคย	53
2.4.2 แบบเรือและเครื่องมือทำประมงของกลุ่มเรือประมงพื้นบ้าน ตำบลแกลง	54
1) เรือ	54
2) เครื่องมือประมง	54
2.4.3 ภูมิปัญญาของชาวประมง	55
1) ภูมิปัญญาในการจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล	55
2) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับธรรมชาติของท้องทะเล	56

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
2.4.4 พัฒนาการอาชีพประมงของชุมชน	57
1) โรงโป๊ะ	58
2) วิธีการทำโป๊ะ	58
3) โรงเลื่อย	59
4) โรงน้ำปลา	60
5) เรือใบแข็ง	61
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน	63
3.1 สร้างความเข้าใจโครงการและการดำเนินงานของทีมวิจัยร่วมกับ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้อง	62
3.1.1 การสร้างความเข้าใจกับทีมวิจัย	62
3.1.2 การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ	62
3.1.3 การสร้างความร่วมมือกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง	63
3.2 การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน	63
3.3 สำรวจพื้นที่ในการทดลอง พร้อมทั้งกำหนดจุดพื้นที่เป้าหมายที่ใช้ ในการทดลอง	63
3.4 จัดทำซั้ง พร้อมติดตั้งตามจุดพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้	64
3.5 เก็บข้อมูลจากการทดลอง การใช้ประโยชน์ของชาวประมง	66
3.6 ประชุมแลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียนของทีมวิจัย	67
3.7 การสังเคราะห์ข้อมูล	74
3.8 จัดเวทีคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	74
3.9 จัดเวทีสรุปผลการวิจัย และหาแนวทางการใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งแนวทางในการขยายผลต่อไป	80
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	81
4.1 เรื่องราว ความเป็นมา วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนท่าเรือแกลง	81
4.1.1 ย้อนรอยแห่งคืนวันอันเก่าก่อน : ปฐมบทของ “ท่าเรือแกลง” หรือตำบลแกลง	81
4.1.2 ยุคพัฒนาเกษตร - อุตสาหกรรมประมงพาณิชย์	82
4.1.3 ยุคแห่งความล่มสลาย เสื่อมโทรม	83

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.2 การศึกษาและพัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และอยู่อาศัย ของสัตว์น้ำโดยใช้ซั้ง	86
4.2.1 บ้านปลา	86
4.2.2 ซั้งภูมิปัญญาเพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์	88
4.3 แนวทางการจัดการและใช้ประโยชน์จากบ้านปลาร่วมกัน	106
4.4 แนวทางการทำบ้านปลาในระยะต่อไป	107
บทที่ 5 บทเรียนที่ได้จากการทำงาน	108
5.1 บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย	108
5.2 ข้อจำกัด/จุดอ่อน	109
5.3 ความคาดหวัง	109
5.4 ประสพการณ์ความคิดเห็นของกลุ่มประมงพื้นบ้าน	109
ภาคผนวก	127
รายชื่อทีมวิจัย	128

สารบัญรูปภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 1 เทศบาลตำบลแก่งกะเจ็ด	5
ภาพที่ 2 ชุมชนเก่าในปัจจุบัน	6
ภาพที่ 3 ชุมชนในอดีต 2514	6
ภาพที่ 4 การแต่งกายของคนในชุมชนปี 2514	7
ภาพที่ 5 การแต่งกายของคนในชุมชนปัจจุบัน	7
ภาพที่ 6 ศาลาวิชกุล	8
ภาพที่ 7 รถประจำตำบลปี 2514	8
ภาพที่ 8 โรงเรียนวัดท่าเรือ	9
ภาพที่ 9 สถานีอนามัยบ้านท่าเรือแก่ง	10
ภาพที่ 10 พระสงฆ์สวดมนต์	11
ภาพที่ 11 ร่วมกันทำบุญเช้า	11
ภาพที่ 12 ข้าวหลามที่นำมาร่วมกันทำบุญ	11
ภาพที่ 13 คนในตระกูลอะโศก	11
ภาพที่ 14 รถกระถางของแต่ละชุมชน	12
ภาพที่ 15 ลอยกระทงริมคลองแก่ง	13
ภาพที่ 16 สรงน้ำพระในการทำบุญวันไหล	14
ภาพที่ 17 ศาลเจ้าพ่อไต่ะกง	15
ภาพที่ 18 เจ้าพ่อไต่ะกง	15
ภาพที่ 19 เจ้าแม่กวนอิมบนเขา	16
ภาพที่ 20 เจ้าแม่กวนอิมพันมือ	16
ภาพที่ 21 ผ้าผูกหัวเรือ	19
ภาพที่ 22 วัดท่าเรือ	25
ภาพที่ 23 วัดท่าเรือในอดีต	25
ภาพที่ 24 อุโบสถวัดท่าเรือ	26
ภาพที่ 25 พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ	26
ภาพที่ 26 สวนสาธารณะบริเวณหัวแหลม	32
ภาพที่ 27 บ่อน้ำในชุมชน	35
ภาพที่ 28 บ่อน้ำในชุมชน	35

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 29 คลองแกลง	36
ภาพที่ 30 คลองแกลง	37
ภาพที่ 31 ป่าชายเลนปลูกใหม่	39
ภาพที่ 32 บ้านเรือนบริเวณป่าชายเลนชุมชน	40
ภาพที่ 33 ทางเดินคอนกรีตศึกษาธรรมชาติ	40
ภาพที่ 34 คนในชุมชนร่วมกันปลูกป่า	40
ภาพที่ 35 การประกอบโครงลอบจากไม้ยูคาลิปตัส	42
ภาพที่ 36 การประกอบโครงลอบจากไม้ยูคาลิปตัส	42
ภาพที่ 37 ใบเป้ง	43
ภาพที่ 38 ลอบหมึก	43
ภาพที่ 39 เรือบรรทุกลอบเตรียมไปวาง	44
ภาพที่ 40 แรงงานคนในครอบครัว	44
ภาพที่ 41 เรือไคหมึก	45
ภาพที่ 42 ชาวบ้านร่วมตัวกันขายเคย	46
ภาพที่ 43 เคย	46
ภาพที่ 44 อวนดาถึ	46
ภาพที่ 45 การใส่เคย	46
ภาพที่ 46 หอยนางรมเลี้ยง	47
ภาพที่ 47 หอยนางรมเลี้ยง	47
ภาพที่ 48 การต๋อยหอยนางรม	48
ภาพที่ 49 หอยนางรมธรรมชาติ	48
ภาพที่ 50 ลอบปลา	49
ภาพที่ 51 ลอบปู	50
ภาพที่ 52 เขี้ยว	50
ภาพที่ 53 ปูม้า	50
ภาพที่ 54 หอยหวาน	50
ภาพที่ 55 ชาวประมงกำลังแกะปลาออกจากอวน	52
ภาพที่ 56 ตะขอแกะปลา	52

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 57 ชาวประมงช่วยกันลากอวนดำ	53
ภาพที่ 58 สัตว์น้ำที่จับได้จากอวนเงินชายฝั่ง	53
ภาพที่ 59 เคยที่รับซื้อจากชาวบ้าน	54
ภาพที่ 60 ลักษณะของโป๊ะ	59
ภาพที่ 61 การลงซั้งของนักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	66
ภาพที่ 62 การประชุมแลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียน	68
ภาพที่ 63 การประชุมประจำเดือน	71
ภาพที่ 64 การประชุมประจำเดือน	74
ภาพที่ 65 คนในชุมชนช่วยกันทำบ้านปลาจากยางรถยนต์	87
ภาพที่ 66 บ้านปลาจากยางรถยนต์	87
ภาพที่ 67 ทางมะพร้าว	91
ภาพที่ 68 เทปูนทำลูกเต๋า	91
ภาพที่ 69 หลักซั้ง	92
ภาพที่ 70 การทิ้งซั้งที่ประกอบแล้ว	92
ภาพที่ 71 แสดงการทำงานของซั้ง	94
ภาพที่ 72 แผนที่แสดงจุดการวางซั้ง บ้านปลา และแนวหินธรรมชาติ	95
ภาพที่ 73 โฟมที่นำมาเป็นตัวพยุงเสาซั้ง	96
ภาพที่ 74 ถังน้ำมันเครื่องรถยนต์ 5 ลิตร	96
ภาพที่ 75 ถังน้ำมันเครื่องที่นำมาใช้แทนโฟม	97
ภาพที่ 76 ปลาบางส่วนที่เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณซั้ง	99
ภาพที่ 77 ปลาบางส่วนที่เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณซั้ง	99
ภาพที่ 78 ปลาบางส่วนที่เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณซั้ง	99
ภาพที่ 79 ปลาบางส่วนที่เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณซั้ง	99

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างของลอบหมึกกับไคหมึก	46
ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระหว่างหอยแฉะเลี้ยงกับหอยแฉะตามธรรมชาติ	48
ตารางที่ 3 จุดในการวางซั้ง	65
ตารางที่ 4 เนื้อหาการนำเสนอการจัดเวทีคืนข้อมูล	78
ตารางที่ 5 จุดพิถัดในการวางซั้ง	94
ตารางที่ 6 บันทึกการทำวนปลาฉันเขียว เดือน พฤศจิกายน ปี 2549	100
ตารางที่ 7 บันทึกการทำวนปลาฉันเขียว เดือน ธันวาคม ปี 2549	101
ตารางที่ 8 บันทึกการทำวนปลาฉันเขียว เดือน มกราคม ปี 2550	102
ตารางที่ 9 บันทึกการทำวนปลาฉันเขียว เดือน กุมภาพันธ์ ปี 2550	103
ตารางที่ 10 ตารางเปรียบเทียบซั้งที่ใช้แบบทดลองและแบบต่อยอดปรับปรุง	104

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนท่าเรือแกลง-สวนสน เป็นชุมชนชายฝั่งทะเลของจังหวัดระยอง ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงขนาดเล็กตามแนวชายฝั่ง โดยอาศัยการวางลอบหมึก ลอบปูและตกปลาเป็นกิจกรรมหลักหล่อเลี้ยงชีวิต ชาวบ้านร่วมกันสังเกตว่า ในอดีตป่าชายเลนในพื้นที่ยังอุดมสมบูรณ์ ชาวประมงสมัยนั้นหากินไถ่ๆ ฝั่ง (ประมาณ 3 กิโลเมตรจากฝั่ง) ก็มีกินตลอดทั้งปี แม้ว่าสัตว์น้ำในช่วงนั้นจะยังมีราคาไม่สูงมากนัก

แต่เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา (ประมาณปี พ.ศ. 2535) ป่าชายเลนถูกบุกรุกเพื่อนำไม้ไปเผาถ่าน ประกอบกับนโยบายการพัฒนาเกษตร อุตสาหกรรม ประมงพาณิชย์ เกิดผลกระทบต่อชุมชนชายฝั่ง ทำให้ชาวประมงต้องออกหากินไกลจากฝั่งมากขึ้น มีกรณีในการออกเรือถึง 50 กิโลเมตรจากฝั่ง ซึ่งในขณะนั้นราคาน้ำมันยังไม่สูงมากนัก ประกอบกับราคาขายสัตว์ทะเลเริ่มมีราคาสูงขึ้น ชาวประมงจึงยังสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้

ในปัจจุบันป่าชายเลนในพื้นที่เหลืออยู่น้อยมาก น้ำมันซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพประมงก็มีราคาสูงขึ้นหลายเท่าตัว แต่สัตว์น้ำกลับลดจำนวนลง อีกทั้งทะเลน้ำลึกยังมีเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่หลายประเภทที่เข้ามาทำประมงในพื้นที่เดียวกันกับชาวบ้าน ทำให้เครื่องมือประมงขนาดเล็กได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจึงรวมตัวกันคิดหาทางออกว่าจะจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2544 ได้มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาส่งเสริมชุมชนให้มีการจัดทำบ้านปลา¹ ขึ้นในพื้นที่อ่าวสวนสนและท่าเรือแกลงรวมทั้งหมด 4 จุด แต่ละจุดมีพื้นที่ประมาณ 1 งาน ครอบคลุมพื้นที่ 500 ไร่ ในทะเล แต่การทำบ้านปลาที่ผ่านมานั้น ชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากนัก และไม่ค่อยมีใครเข้าไปใช้ประโยชน์เท่าที่ควร เพราะหลายคนไม่รู้ว่าบ้านปลาอยู่ ณ จุดใดของพื้นที่ และชาวประมงส่วนมากนิยมทำลอบหมึก ไม่นิยมการตกปลา จึงมีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้จริง แต่ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันพบว่า ปลาหมึกมีจำนวนน้อยลงและชาวประมงต้องออกไปหากินไกลขึ้น บ้านปลา จึงได้เข้ามาช่วยคลี่คลาย

¹ บ้านปลา คือ ปะการังเทียมที่ทำขึ้นมาจากการเอาทรายรถยนต์มาอัดรวมกันเป็นลูกเต๋า และถ่วงด้วยปูนซีเมนต์ แล้วนำไปผูกติดกันเป็นกลุ่มในทะเลเพื่อให้สัตว์น้ำเข้ามาอยู่อาศัย

สถานการณ์นี้ได้ แต่ต้องมี‘ซึ่ง’ เพื่อนำมาล่อฝูงปลาให้เข้ามาอยู่อาศัยในบ้านปลามากขึ้น และเป็น การแสดงจุดของบ้านปลาให้ชัดเจนไปด้วยในตัว แต่การที่จะทำบ้านปลาให้เป็นแหล่งทำมาหากิน ของชาวบ้านได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องวางกฎกติกาที่ชัดเจน โดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ป้องกัน ไม่ให้มีการทำประมงผิดประเภทเข้ามารบกวนในพื้นที่ ดังนั้นชุมชนจึงคิดว่างานวิจัยโดยชาวบ้าน น่าจะมีบทบาทเข้ามาช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสถานภาพของทรัพยากรทางทะเลและสัตว์ น้ำ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกกฎกติกา และวางแผนการดูแลทรัพยากรร่วมกันของชาวบ้านให้ สามารถจัดการได้อย่างแท้จริงและมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือรองรับ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ตรงกัน ระหว่างผู้ใช้ทรัพยากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงความยั่งยืนของทรัพยากรทางธรรมชาติ ต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 จะพัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำเพื่อเป็น แหล่งทำการประมงของชุมชนอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

1.2.2 แนวทางการจัดการและการใช้ประโยชน์จากบ้านปลาร่วมกันของชุมชน ควรเป็น อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อศึกษาเรื่องราว ความเป็นมา วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนประมงขนาดเล็กใน พื้นที่ศึกษา

1.3.2 เพื่อศึกษาและพัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และอยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดย การใช้ซึ่งเป็นอุปกรณ์เสริม

1.3.3 เพื่อหาแนวทางจัดการและใช้ประโยชน์จากบ้านปลาร่วมกัน

1.4 ประเด็นศึกษา

1.4.1 บริบทชุมชนบ้านท่าเรือกลาง

1.4.2 สถานการณ์และวิถีชีวิตชุมชนประมงชายฝั่งของชุมชน

1.4.3 ระบบนิเวศชายฝั่งที่เกี่ยวกับการทำประมงชายฝั่งของชุมชน

1.4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาชีพประมงชายฝั่ง

1.4.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือประมงพื้นบ้าน “ซึ่ง”

² ซึ่ง คือ เครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ใช้ไม้ไผ่เป็นหลักและนำเอาทางมะพร้าวมามัดรวมแล้วนำไปผูกเป็น กลุ่มในทะเล เพื่อให้ปลาเข้ามาอาศัยอยู่และหาอาหารกิน

1.4.6 ความเป็นมา ความสำคัญและการใช้ประโยชน์จากบ้านปลาที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่

1.4.7 การใช้ประโยชน์จากบ้านปลาในรูปการประยุกต์กับซั้ง เพื่อให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ และอยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และทำการประมงที่ยั่งยืนของชุมชน

1.5 พื้นที่ศึกษา

ชายฝั่งทะเลปากคลองแกลงและอ่าวสวนสน ตำบลแกลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

1.6 ระยะเวลาการดำเนินงาน

8 เดือน (1 กันยายน 2549 ถึง 30 เมษายน 2550)

1.7 วิธีการดำเนินงานวิจัย

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ได้มีการศึกษาในส่วนของพื้นที่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลง รวมถึงผลกระทบและการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาบ้านปลา เพื่อการประมงอย่างยั่งยืน ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้

1.7.1 จัดเวทีทำความเข้าใจโครงการและการดำเนินงานของทีมวิจัยร่วมกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้อง

1.7.2 เก็บข้อมูลบริบทชุมชน เช่น สภาพพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากร โดยเน้นข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงของชุมชน

1.7.3 สำรวจพื้นที่ในการทดลอง พร้อมทั้งกำหนดจุดพื้นที่เป้าหมายที่ใช้ในการทดลอง

1.7.4 จัดทำซั้ง พร้อมติดตั้งตามจุดพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้

1.7.5 เก็บข้อมูลจากการทดลอง และวิธีการใช้ประโยชน์ของชาวประมง

1.7.6 ประชุมแลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียนของทีมวิจัย

1.7.7 จัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูล

1.7.8 จัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชน

1.7.9 จัดเวทีสรุปผลการวิจัย และหาแนวทางการใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งแนวทางการขยายผลต่อไป

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ได้รับรู้ถึงสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ส่งต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางทะเล

1.8.2 ได้พัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ โดยมาจากการจัดการร่วมกันของชุมชน และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

1.8.3 ได้แนวทางการจัดการและใช้ประโยชน์บ้านปลาร่วมกันของชุมชน

1.8.4 ได้ขยายผล และวางแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ชายฝั่งทะเล
บริเวณปากคลองท่าเรือเกล้งและอ่าวสน

บทที่ 2

บริบทชุมชน

2.1 สภาพพื้นที่

2.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนท่าเรือแกลง – อ่าวสวนสน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลแกลงทะเล ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของตำบลแกลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีพื้นที่ 13.49 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,432 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองระยองเป็นระยะทาง 25 กิโลเมตร

ภาพที่ 1 เทศบาลตำบลแกลงทะเล

ชุมชนท่าเรือแกลง – อ่าวสวนสน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	องค์การบริหารส่วนตำบลทะเล
ทิศตะวันตก	ติดกับ	องค์การบริหารส่วนตำบลแกลง
ทิศใต้	ติดกับ	อ่าวไทย (มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 3 กิโลเมตร)
ทิศตะวันออก	ติดกับ	เทศบาลตำบลสุนทรภู่

2.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่บางส่วนติดกับทะเลฝั่งอ่าวไทย ระยะทางยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ด้านทิศตะวันออกมีภูเขาขึ้นระหว่างเทศบาลกับอำเภอแกลง มีลำคลอง 1 สายคือ คลองแกลงทะเล ตอนบนเรียกว่า “คลองแกลงทะเล” ส่วนตอนล่างเรียกว่า “คลองแกลง” พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม

2.1.3 ประวัติศาสตร์ชุมชน

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470 บริเวณท่าเรือแกลงเคยมีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปตลอดทั้งสายของลำน้ำแกลง ทำให้อุดมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด ทั้งสัตว์น้ำจืดและน้ำเค็ม ผู้คนในอดีตจึงได้อาศัยล่าคล่องในการหาเลี้ยงชีพ

ในเวลานั้นขนาดของคลองยังกว้างและลึกกว่าปัจจุบันมาก จนเรือใบแจ่งลำใหญ่ๆ สามารถเข้ามาจอดเทียบท่าได้ บริเวณท่าเรือจึงเป็นตลาดเก่าที่ทำการค้าขายกันอย่างคึกคัก โดยสังเกตได้จากเรือใบแจ่งที่ใช้ขนส่งสินค้า และมีเรือพายขายผลไม้ กว๊านเตี้ย โอเลี้ยง สภาพจึงคล้ายกับตลาดน้ำ มีผู้คนสัญจรไปมาพลุกพล่าน นับว่าเป็นช่วงที่ทำเรือแกลงการค้าขายเจริญที่สุด ผู้คนส่วนใหญ่ก็จะสร้างบ้านอยู่ริมคลอง คนจากกะเจ็ด วัดเขาแกลงบน จะมาซื้อขายสินค้ากันที่ทำเรือ ในตอนนั้นท่าเรือจะมีสะพานไม้เล็กๆ และได้มีการสร้างใหม่โดยกำนันแดง แต่เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 เกิดน้ำท่วมใหญ่ ซึ่งชาวบ้านเล่าว่าเกิดจากการตัดไม้ของโรงเลื่อย ผู้คนจึงต้องโยกย้ายบ้านเรือน

ภาพที่ 2 ชุมชนเก่าในปัจจุบัน

ภาพที่ 3 ชุมชนในอดีต 2514

2.2 สภาพทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและศาสนา

2.2.1 ประชากร

ชุมชนท่าเรือแกลง – อ่าวสวนสนมีจำนวนทั้งสิ้น 2,172 ครัวเรือน คิดเป็นประชากร 6,587 คน ชาย 3,168 คน หญิง 3,419 คน ประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 488.36 คนต่อตารางกิโลเมตร

2.2.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ก่อนปี พ.ศ. 2470 ผู้คนนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองเพราะสะดวกต่อการคมนาคม ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 เกิดน้ำท่วมใหญ่ จึงย้ายขึ้นมาอยู่บนตลิ่งมากขึ้น ลักษณะบ้านเรือนจะเป็นบ้านไม้ทั้งหลัง หลังคามุงด้วยจาก ฝ้ายบ้านทำจากแฝก ในสมัยนั้นบ้านยังมีจำนวนน้อย บริเวณปากคลองมีบ้าน

อยู่เพียงสองหลัง คือบ้านของป่ากิมเฮียงกับลุงคุ่น ต่อมาผู้คนเริ่มย้ายเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ปัจจุบันจึงเหลือพื้นที่สาธารณะไม่มากนัก บริเวณบ้านนอกมีบ้านเรือน 2-3 หลัง ส่วนใหญ่จะเป็นป่าโคด โรงเลื่อยแห่งแรกตั้งขึ้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2500 ซึ่งบริเวณนั้นมีการตัดไม้ป่าขายเลนเป็นพื้น ๆ ตัน แล้วถมที่บริเวณล้าคลอง เนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 40 - 50 ไร่ สมัยนั้นยังไม่มีโรงงาน เมื่อมีโรงงานก็ส่งผลกระทบต่อต่าง ๆ ต่อชุมชนเป็นอย่างมากตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4 การแต่งกายของคนในชุมชนปี 2514

ภาพที่ 5 การแต่งกายของคนในชุมชนปัจจุบัน

2.2.3 เส้นทางคมนาคม

ในช่วงปี พ.ศ. 2460 ยังไม่มีการตัดถนน ชาวบ้านยังใช้ทางเกวียนและทางควายเดินเป็นเส้นทางคมนาคม การเดินทางส่วนใหญ่จึงอาศัยการเดินเท้า เช่น การเดินทางจากระยองกลับมาที่เกลลงใช้เวลาถึง 1 วัน ออกจากกระยองที่ 5 แวะกินข้าวเช้าที่ 7 ลูกเนิน หรือปัจจุบันเรียกว่า ปลวกแดง พอมาถึงสนามบินพะจะแวะกินข้าวเที่ยงที่ศาลาเขียว แล้วเดินลัดเลาะตามชายทะเลลงมาเรื่อยๆ ถึงศาลา “วนิชกุล” ที่หัวแหลม ศาลาจึงเป็นเหมือนที่พักผ่อนสำหรับคนเดินทาง ดังนั้นทุกหมู่บ้านจึงต้องสร้างศาลาเพื่อเป็นที่พักของคนเดินทาง สำหรับคนที่ค่อนข้างมีฐานะจะมีเกวียนเป็นของตัวเอง บางบ้านจะมีจักรยานแต่ก็น้อยเพราะราคาแพงมาก ช่วงปี 2500 เริ่มมีรถประจำตำบล 1 คัน ชื่อรถ “พรศิริ” ซึ่งเป็นของลุงหวด เป็นรถหลังคาเตี้ย ตัวรถทำด้วยไม้ ค่าโดยสารจากหมู่บ้านไประยอง 1 - 2 บาท

ปัจจุบันการคมนาคมเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว เนื่องจากมีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด ทางหลวงชนบท ทางหลวงท้องถิ่นซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในการเดินทางและขนส่งสินค้า

ถนนสายหลักคือ ทางหลวงหมายเลข 3 (สุขุมวิท) ผ่านระหว่างกิโลเมตร 248 ถึงกิโลเมตร 249 เป็นเส้นทางขนส่งสินค้า วัตถุดิบ และการท่องเที่ยวไปจังหวัดใกล้เคียง

ถนนสายรองคือ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3145 (เพ-แกลง-กร่ำ) ผ่านระหว่างกิโลเมตร 7 ถึงกิโลเมตร 10 เป็นเส้นทางเลียบริมชายฝั่งทะเลอ่าวไทยผ่านสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย เช่น สวนสน อ่าวแกลง แหลมแม่พิมพ์ อนุสาวรีย์สุนทรภู่

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3192 (สุขุมวิท-อ่าวแกลง) เริ่มต้นจากสุขุมวิทถึงปากแกลงเป็นเส้นทางไปชายทะเลอ่าวแกลง และตัดผ่านกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3145 บริเวณแยกท่าเรือแกลง

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3320 (สุขุมวิท-บ้านไร่จันดี) เริ่มต้นจากสุขุมวิทแยกตลาดกะเจ็ดกับบ้านไร่จันดี เป็นเส้นทางขนส่งสินค้าเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม

ทางหลวงชนบท โยธาธิการ (วัดศรีวโนภาส-ท่าเรือแกลง) เริ่มต้นจากสุขุมวิทถึงท่าเรือแกลง (บรรจบกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3145) เป็นเส้นทางลัดไปชายทะเลสวนสน - อ่าวแกลง

ทางหลวงท้องถิ่น ถนนสายหน้าเทศบาล เริ่มต้นจากสุขุมวิทแยกตลาดกะเจ็ดถึงท่าเรือแกลง (บรรจบกับทางหลวงจังหวัด หมายเลข 3145) เป็นเส้นทางลัดไปชายทะเล สวนสน - อ่าวแกลง

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางภายใน ดังนี้

ถนนลูกรัง	จำนวน 33 สาย
ถนนแอสฟัลติกคอนกรีต	จำนวน 18 สาย
ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก	จำนวน 19 สาย

ภาพที่ 6 ศาลาวิชกุล

ภาพที่ 7 รถประจำตำบลปี 2514

2.2.4 การศึกษา

ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2470 ในชุมชนยังไม่มีโรงเรียน ชาวบ้านอาศัยการเรียนจากวัด ได้แก่ วัดท่าเรือและวัดตะเคียนทอง วัดเหล่านี้ในปัจจุบันมีโรงเรียนในวัด สมัยก่อนเมื่อเด็กอายุถึง 7 ขวบก็สามารถฝากเข้าเรียนได้แล้ว เด็กคนใดบ้านอยู่ใกล้วัดก็จะเดินทางไปกลับ แต่ถ้าหากบ้านอยู่ไกลเดินทางไปกลับไม่สะดวกหรือทางบ้านไม่มีเงินส่งเรียนก็จะเอาเด็กมาฝากกับพระให้เป็นเด็กวัด คอยดูแลทำความสะอาดวัดและเป็นเด็กรับใช้พระ ในวัดจะไม่มีห้องเรียนหรืออาคารเรียน โดยเฉพาะจึงต้องอาศัยเรียนรวมกันในศาลาวัด โดยทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้น ป.1 - ป.4

ครูที่สอนนั้นก็จะมีทั้งครูที่เป็นพระและฆราวาส เด็ก ป.1 กับ ป.2 จะใช้กระดานชนวน ส่วนครูที่ใช้กระดานดำสอน ยังไม่มีหนังสือเรียน การสอนของครูจะสอนโดยวิธีการต่อสระ คือ เริ่มจากให้เด็กหัดเขียนตัว ก-ฮ และสอนสระ แล้วจึงจะสอนการผสมคำ พอขึ้นชั้น ป.3 - ป.4 ก็เลิกใช้กระดานชนวนเปลี่ยนมาใช้สมุดกับปากกาอเนก เพื่อเป็นการฝึกลายมือ จึงเห็นได้ว่าคนสมัยก่อนมักจะลายมือสวยกว่าคนสมัยนี้มาก ที่วัดตะเคียนทองในวันโกนจะเรียนกันแค่ครึ่งวันเช้า ตอนบ่ายก็จะสอนสวดมนต์ ส่วนวันพระจะเข้าเรียนสายประมาณ 9 นาฬิกา เพื่อให้ไปทำบุญได้ในตอนเช้า วัดแห่งนี้นอกจากจะสอนหนังสือให้กับเด็กๆ ในตอนกลางวันปกติแล้ว ในตอนเย็นก็ยังเปิดสอนให้กับผู้ใหญ่ที่สนใจเรียนหนังสืออีกด้วย เด็กที่เรียนจบชั้น ป.4 แล้วในสมัยนั้นก็ถือว่าเพียงพอแล้ว แต่สำหรับคนที่ต้องการเรียนต่อจะต้องไปเรียนที่ตัวเมืองระยอง ซึ่งจะมีโรงเรียนระยองวิทยาคม เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้น มศ. 1 - มศ. 5 การเดินทางจากท่าเรือแกลงไปยังโรงเรียนระยองวิทยาคม ต้องเดินทางไปตามริมทะเลสวนสน ถึงตะพง แล้วจึงจะถึงระยอง ใช้เวลาเดินทางหนึ่งวัน ส่วนใครอยากเรียนวิชาชีพก็มีเปิดสอน

ภาพที่ 8 โรงเรียนวัดท่าเรือ

การศึกษาในปัจจุบัน มีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต 1 จำนวน 3 โรงเรียน ดังนี้

1. โรงเรียนวัดท่าเรือแกลง รับเด็กตั้งแต่ก่อนเกณฑ์ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น
 2. โรงเรียนวัดแกลงบน รับเด็กตั้งแต่ก่อนเกณฑ์ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น
 3. โรงเรียนวัดตะเคียนทอง รับเด็กตั้งแต่ก่อนเกณฑ์ถึงประถมศึกษา
- และ สถานรับเลี้ยงเด็ก “บ้านเนินพยอม” ในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์

2.2.5 สาธารณสุข

สถานือนามัยในหมู่บ้านมีมาก่อนปี พ.ศ. 2490 ตั้งอยู่ที่หน้าวัดท่าเรือ มีหมอประจำอยู่สองคน คือ หมอลี้กับหมอกำจร หมอสองคนจะทำหน้าที่คนละอย่าง หมอลี้จะเป็นหมอตำแย เวลาใครจะคลอดลูกก็จะมาตามหมอลี้ให้ช่วยทำคลอด ซึ่งในตอนนั้นยังไม่มีการฝากครรภ์ หมอลี้จึงนัดประชุมชาวบ้านว่าให้มีการฝากครรภ์ เพื่อที่จะได้สะดวกขึ้นเวลาคลอด เวลาใครคลอดลูกก็ต้องเสียค่ารักษา 50 บาท โดยที่หมอลี้จะให้ของรับขวัญทารกด้วยหนึ่งตะกร้า ในตะกร้าก็จะมีนมผง ขวดนม ผ้าอ้อม ถุงมือ ส่วนหมอกำจรถนั้นก็จะรักษาโรคทั่วไป

นอกจากการรักษาโรคกับหมอแผนปัจจุบันแล้ว ชาวบ้านก็ยังนิยมรักษากับหมอแผนไทย ในสมัยนั้นก็คือพระสงฆ์หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า หมอพระนั่นเอง ในสมัยนั้นจะมีพระอาจารย์เหลียง วัดท่าเรือ หลวงพ่อสน เจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง เวลาใครเจ็บป่วยก็จะนิมนต์ให้หมอพระมารักษาที่บ้าน หมอพระจะรักษาอาการคนเจ็บป่วยเล็กๆน้อยๆ โดยใช้ยาสมุนไพร

ต่อมาสถานือนามัยได้ย้ายมาสร้างใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2493 โดยได้ก่อสร้างบนที่ดินของคุณลุงเล็ก โดยมีหมอที่ประจำนามัย คือ หมอลี้ กับหมอกำจร และมีหมอเปรมเป็นหมอจากสาธารณสุขมาคอยตรวจงานเป็นประจำทุกๆ เดือน

ภาพที่ 9 สถานือนามัยบ้านท่าเรือแกลง

ในปัจจุบันมีสถานที่ให้บริการด้านสาธารณสุข ได้แก่

- 1) สถานือนามัยบ้านท่าเรือแกลง สังกัด กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 1 แห่ง
- 2) ร้านขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน 5 แห่ง
- 3) ร้านขายยาแผนโบราณ จำนวน 1 แห่ง
- 4) คลินิกรักษาโรคทั่วไป จำนวน 1 แห่ง

2.2.6 วัฒนธรรม ประเพณี

วัฒนธรรมและประเพณีสำคัญที่คนในชุมชนได้ร่วมกันสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ มีดังนี้

1) การทำบุญข้าวหลาม

สมัยก่อนจะเรียกว่า “การทำบุญลาน” ลานในที่นี้คือลานนวดข้าว เนื่องจากในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา แต่ปัจจุบันทำสวนผลไม้เกือบหมดแล้ว เมื่อนวดข้าวเสร็จ จะทำบุญด้วยการเอาข้าวเปลือก ข้าวหลามมารวมกันที่ลานกลางหมู่บ้านทำเนียบพิธีกรรมประกอบด้วยการสวดมนต์เย็น และทำบุญตอนเช้า

ภาพที่ 10 พระสงฆ์สวดมนต์

ภาพที่ 11 ร่วมกันทำบุญเช้า

การทำบุญลานได้ยกเลิกไปเมื่อ 10 ปีมาแล้ว และรื้อฟื้นใหม่ประมาณปี พ.ศ.2546 ซึ่งเล่าว่ามีคนเฒ่าคนแก่มาเข้าฝันคนในหมู่บ้าน จึงเริ่มประเพณีการทำบุญข้าวหลามกันใหม่ จากนั้น 3 ปีต่อมาก็ได้สร้างศาลา ชื่อ ศาลาปู่ ย่า ตา ยาย ในที่ดินของตระกูลอะโสต พระครูวิสุทธิโสภิต (หลวงพ่อยัย) เจ้าอาวาสวัดลุ่ม ท่านก็อยู่ในตระกูลอะโสตด้วย

ภาพที่ 12 ข้าวหลามที่นำมาทำบุญ

ภาพที่ 13 คนในตระกูลอะโสต

การทำบุญข้าวหลามของหมู่บ้านทำเนียบนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นคนในตระกูลอะโศตเพราะเป็นตระกูลที่ใหญ่และมีลูกหลานมากมาย คนในหมู่บ้านทำเนียบเล่ากันว่า ตระกูลอะโศตนี้จะไม่มีการขายที่ดินเลย ในปัจจุบันจึงเห็นบ้านและสวนของตระกูลอะโศตอยู่กันเป็นกลุ่มก้อน

2) ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทง เป็นประเพณีของไทยที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งจะได้ยินชื่อ นางนพมาศ หรือแทศรีจุฬาลักษณ์ ผู้จัดกระทงถวาย และประเพณีนี้ก็ได้อิทธิพลกระทงมาจากจนถึงปัจจุบันแต่ก็มีความแตกต่างออกไปบ้างตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น การจัดกิจกรรมหรือประเพณีลอยกระทง จัดขึ้นทุกภาคของประเทศไทย แต่มีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละภาคหรือแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ การลอยกระทงนิยมทำกันในกลางเดือนสิบสอง คือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12

ภาพที่ 14 รถกระทงของแต่ละชุมชน

ทางศาสนาพราหมณ์เชื่อว่า การลอยกระทงเป็นการบูชาพระแม่คงคา ซึ่งเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ของอินเดีย ซึ่งชาวอินเดียเชื่อว่าใครได้อาบน้ำชำระร่างกายในแม่น้ำแห่งนี้แล้วเท่ากับเป็นการชำระบาปหรืออีกนัยหนึ่งก็ว่า ลอยกระทงเพื่อบูชาพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาพราหมณ์คือ พระนารายณ์ที่บรรทมอยู่กลางมหาสมุทร

ภาพที่ 15 ลอยกระทงริมคลองแก่ง

ทางศาสนาพุทธ มีความเชื่อกันหลายอย่าง เช่น พิธีเพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้าเมื่อวันเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อทรงเทศนาโปรดพุทธมารดาซึ่งโลกมนุษย์ หรือไม่กี่เพื่อบูชาพระจุฬามณีบนสวรรค์

การลอยกระทงมีคำกล่าวบูชา ซึ่งหมายถึง บูชารอยพระพุทธบาทที่หาดทรายริมฝั่งแม่น้ำว่าดังนี้

“อหิ อิมานิ ปติเปณ อัสสกาย นมมทาย นทียา ปุลิเน จูติมนโนนิ ปาทวลญช อภิปุเชมิ อัมปิเปณ ปาทวลญช ปุชามยหิ ทิฆมรุตตํ หิตาย สัตถุตตํ” มีคำแปลว่า

“ข้าพเจ้าขอน้อมบูชารอยพระพุทธบาทของสมเด็จพระมหามุนีเจ้า อันประคานอยู่ ณ หาดทรายแห่งแม่น้ำนันทาโพธิ์ ด้วยประทีปนี้ ขอให้การบูชารอยพระบาทของสมเด็จพระมหามุนีเจ้า ด้วยประทีปนี้ จงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าสืบกาลนานเทอญ”

3) การทำบุญวันไหล

ในเทศกาลวันสงกรานต์ถือว่าเป็นการขึ้นปีใหม่ของไทย ในวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์ประมาณ 1 สัปดาห์ ชาวบ้านจะนัดทำบุญไหล คือ ไปทำนอกวัด โดยเลือกสถานที่ใกล้ๆ แม่น้ำลำคลอง ชายทุ่ง จากนั้นสร้างปะรำพิธี นิมนต์พระเจริญพระพุทธมนต์เย็น ถวายภัตตาหารเช้าเหมือนกับพิธีทำบุญอื่นๆ

ในตอนพระฉันเช้า ชาวบ้านจะสงน้ำผู้ใหญ่และหนุ่มสาวจะเล่นหามกันลงน้ำ อาบน้ำสาดน้ำกัน และจะมีพิธีลอยทุกข์ คือ นำกาบหมาก กาบกล้วย ทำเป็นกระทงและใส่ของปล่อยทุกข์ โศก โดยอธิฐานว่าเรื่องทุกข์โศกทั้งหลายในปีเก่า ขอให้หมดไป ขอให้โชคดีมีลาภเจริญก้าวหน้า สมความปรารถนาตลอดปีใหม่ เป็นต้น

ภาพที่ 16 สรงน้ำพระในการทำบุญวันไหล

อย่างไรก็ตาม ประเพณีหรือกิจกรรมในประเพณีบางอย่างได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือค่อยๆ หายไปจากวิถีของชุมชน ดังเช่น ประเพณีสงกรานต์เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470 ในวันสงกรานต์จะมีการละเล่นหลายอย่างมีทั้งเล่นสาดน้ำ ทอย เสือกินวัว ลูกช่วง เสาน้ำมัน อุ่มลงทะเล เสนาเชิญผีแขก ซึ่งการเล่นเสนาเชิญผีแขก จะมีคนผูกตา ยืนอยู่กลางวง เอาครกตำข้าวคว่ำไว้แล้วจะมีคนร้องเพลง เคาะกะลาเป็นจังหวะอยู่รอบๆ คนที่ผูกตาก็จะคอยให้ผีเข้า ถ้าผีเข้าก็จะเริ่มรำซึ่งเป็นที่สนุกสนาน กันมาก และยังมีความเชื่อกันว่าวันสงกรานต์เป็นวันปล่อยผี วันนี้จะไม่มีการทำงานกันเพราะว่า เวลาจับมัดจับจอบจะถูกผีผลักจึงไม่มีการทำงาน วันสงกรานต์ตรงกับวันที่ 13 – 15 เมษายน ของทุกปี ในช่วง 3 วันนี้จะเล่นน้ำกันทั้งหมู่บ้าน แต่พอถึงวันที่ 19 เมษายน จะเป็นวันไหลของบ้านปากคลองแกลง ผู้คนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงจะมารวมกันที่หัวแหลม มาเล่นน้ำกันในวันไหลโดยมีการทำบุญเลี้ยงพระฉันเช้าและเพล พอพระฉันเพลเสร็จก็เริ่มเล่นน้ำและมีการละเล่นพื้นบ้านกัน มีการอุ่มกันลงน้ำโดยที่ไม่มีการถือโทษโกรธกัน แต่ปัจจุบันการละเล่นบางอย่าง ไม่มีให้เห็นแล้ว ผู้นำในชุมชนพยายามที่จะรื้อฟื้น การจัดงานและการละเล่นขึ้นมาใหม่โดยความร่วมมือของคนในชุมชนเอง

2.2.7 ความเชื่อของชุมชน

สำหรับความเชื่อที่ปรากฏในชุมชนท่าเรือแกลงนั้น พบว่าชาวบ้านมีความเชื่อทั่วไป ความเชื่อในชีวิตประจำวัน และความเชื่อตามประเพณีของชุมชน ดังปรากฏเป็นความเชื่อเหล่านี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อโต๊ะกง

ศาสนาอิสลามได้เผยแผ่เข้ามาในจังหวัดระยองตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เล่าต่อๆ กันมาว่า มีชายใจดีคนหนึ่งเดินทางมากับเรือสำเภา และในขณะที่อยู่ใน

เรือท่านก็ใช้น้ำล้างตัววันละ 5 ครั้ง ทำให้น้ำจืดในเรือที่มีน้อยอยู่แล้วใกล้จะหมด ลูกเรือจึงโมโหมากได้ต่อว่าท่านและไม่ให้ใช้น้ำในเรือ ท่านได้บอกลูกเรือว่าไม่เป็นไร เมื่อถึงปากน้ำระยองจะมีน้ำจืดมากมาย ตักเท่าไรก็ไม่หมด พอเรือเข้ามาถึงปากน้ำระยองของท่านได้ใช้ทำราน้ำ และบอกให้ลูกเรือตักน้ำจืดได้ ลูกเรือได้ชิมน้ำดูก็คือน้ำจืดสนิทจริง ๆ จึงได้ตักน้ำจืดใส่บรรทุกเรือจนเต็มแล้วออกเรือไป ส่วนท่านก็ได้ขึ้นฝั่งที่ปากน้ำเมืองระยองและตั้งรกรากอุทิศตนเผยแผ่ศาสนาอิสลาม จนกระทั่งเสียชีวิต ศพของท่านได้ฝังไว้ที่ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง เป็นที่เคารพและเลื่อมใสของบรรดาชาวไทยและชาวจีนในจังหวัดระยองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะชาวประมงในจังหวัดระยองและจังหวัดใกล้เคียง เมื่อจะออกเรือหาปลา มักจะมานับนันทานเพื่อให้จับปลาได้มาก ๆ และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง ส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จตามที่ขอแทบทุกครั้ง จึงเป็นที่ศรัทธาของคนทั่วไป นับได้ว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พึ่งทางใจของชาวระยอง ทุกเชื้อชาติศาสนา ชาวไทยอิสลามจะเรียกท่านว่า “โตะวาริ” ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาอื่นจะเรียกว่า “หลวงปู่โตะ” หรือ “หลวงพ่อโตะ” ปัจจุบันสุสานของท่านได้รับการตกแต่งดูแลรักษาอย่างสวยงาม

ภาพที่ 17 ศาลเจ้าพ่อโตะกง

ภาพที่ 18 เจ้าพ่อโตะกง

คนทำเรือปากคลองแก่งจะนับถือเจ้าพ่อโตะ ที่ชุมชนทำเรือปากคลองแก่งมีศาลเจ้าพ่อโตะตั้งอยู่ที่หัวแหลม เป็นที่เคารพนับถือของผู้คนเป็นอย่างมากเมื่อสมหวังก็มีการแก้บน ซึ่งจะนำหนังมาถวาย บางครั้งก็เป็นลูก หนังตะลุง รำแก้บนบ้าง ส่วนประวัติของเจ้าพ่อโตะที่หัวแหลมเล่ากันว่าเมื่อประมาณ 300 กว่าปีที่แล้วหรือประมาณปี พ.ศ. 2200 ท่านมากับเรือสำเภามาจากเมืองจีน แต่ไม่ระบุแน่ชัดว่าเป็นคนจีนหรือรูปปั้น แล้วเรือก็มาล่มอยู่ตรงหัวแหลมมีคนแขกช่วยขึ้นมา เลยว่ากันว่าเจ้าพ่อโตะเป็นแขกจึงไม่มีใครกล้าถวายหมู บ้างก็ว่ามีคนเคยเอาหมูมาถวายแล้วตาย ไม่ก็แค่ถือหมูผ่านเจ้าพ่อโตะแล้วก็ตาย แต่พอมีการเข้าทรงท่านก็บอกว่าท่านไม่ใช่แขกท่านเป็นคนจีน มาอยู่หัวแหลม 300 กว่าปีแล้ว เมื่อประมาณปี 2480 ศาลเจ้าพ่อโตะทำด้วยไม้ มีเสาสี่เสา ลักษณะคล้ายศาลเพียงตา

ภาพที่ 19 เจ้าแม่กวนอิมบนเขา

ภาพที่ 20 เจ้าแม่กวนอิมพันมือ

มีอยู่วันหนึ่งลูกของตาเหรียญมาเล่นแถวๆ ศาลเจ้าแล้วก็ตาย ตาเหรียญเลยคิดว่าเจ้าพ่อโต๊ะจะต้องทำอะไรลูกของเขา ตาเหรียญเลยมาเผาศาลเจ้าพ่อโต๊ะ จึงถูกชาวบ้านต่อว่าเป็นอย่างมาก หมอโง้งจึงได้รวมคนปั้นเจ้าพ่อโต๊ะขึ้นมาใหม่ ทำจากไม้ฉลาก เอาผ้าแดงพันไว้ แล้วก็เปลี่ยนเป็นรูปปั้นที่ทำด้วยปูนมีลักษณะคล้ายพระเจ้าตากมือขาวถือดาบเงิน แต่ปัจจุบันดาบเงินได้หายไปแล้ว ครั้งหนึ่งมีคนไม่หวังดีมาทำลายเจ้าพ่อโต๊ะจนแขนขาด ต่อมาคนเมืองชลบุรีที่นับถือเจ้าพ่อโต๊ะอยู่แล้ว มาไหว้เจ้าพ่อที่หัวแหลม แล้วเกิดศรัทธาเลยปรับปรุงศาลเจ้าพ่อโต๊ะใหม่ให้ใหญ่ขึ้น และก็ปั้นรูปเจ้าพ่อโต๊ะใหม่ แต่แขนก็ยังหักอีกไม่รู้ว่าเป็นคนทำลายแขนเจ้าพ่อโต๊ะ

เมื่อประมาณปี 2548 มีคนกรุงเทพฯ มาเที่ยวที่หัวแหลม เห็นสถานที่แล้วรู้สึกถูกใจเลยอยากจะมาขอกินเจกับชาวบ้าน และทางเทศบาลก็ไม่ได้ขัดข้อง การกินเจจึงได้เกิดขึ้น ผู้คนในชุมชนมีโอกาสร่วมกันเจด้วยกัน ปีนั้นคนกรุงเทพฯ ได้อัญเชิญเจ้าแม่กวนอิมองค์เล็กประดิษฐานตั้งไว้ข้างล่างตรงข้างศาลเจ้าพ่อโต๊ะ ต่อมาเมื่อประมาณปี 2549 คนที่อยู่ปากน้ำระยองไปเที่ยวที่ประเทศจีนแล้วไปเห็นเจ้าแม่กวนอิมองค์หนึ่ง สูงประมาณ 2 เมตร เห็นแล้วรู้สึกศรัทธามากจึงได้เข้ามาสักการะ และอัญเชิญมาที่เมืองไทย ใช้จ่ายค่าใช้จ่ายในการมาส่งที่ปากน้ำ 100,000 บาท แล้วได้นำมาตั้งในบ้านของเขา เมื่อนำเจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานอยู่ในบ้าน ชีวิตความเป็นอยู่กลับตกต่ำลงเรื่อยๆ สามีก็นำแยกกันอยู่ แม่ก็ป่วย เขาจึงคิดที่จะนำเจ้าแม่กวนอิมไปตั้งไว้ที่ระยองแต่เทศบาลระยองไม่ให้ตั้ง เขาก็เลยนำเจ้าแม่กวนอิมไปฝากไว้ที่วัดปากน้ำ แต่คนส่วนใหญ่ก็คัดค้านกันว่า เจ้าแม่กวนอิมต้องอยู่ที่ทะเล ทำให้เขาต้องหาที่ประดิษฐานเจ้าแม่ใหม่

ข่าวก็มาถึงป้าม่วย จึงต้องการจะไปบูชาเจ้าแม่กวนอิม เขาก็เผอิญจจรดหน้าบ้านของเจ้าขององค์เจ้าแม่พอดิ เขาเลยวิ่งเข้ากอดป้าม่วยแล้วบอกว่าคนนี้ใช่แล้ว ป้าม่วยก็แนะนำสถานที่หัวแหลมให้ แล้วก็บอกให้มาดูก่อนถ้าไม่ถูกใจก็ไม่ใช่ไร พอเขามาเห็นก็ชอบบริเวณปลายหัวแหลมเดิมจะมีเขาเตี้ยๆ อยู่ แต่ทางเทศบาลไม่อนุญาต เพราะเทศบาลได้ทำสวนสาธารณะแล้วจึงใช้สถานที่บนยอดเขาที่อยู่หลังศาลเจ้าพ่อโต๊ะ ตอนที่ใดเขาก็ได้ทำให้เกิดกลุ่มรักบ้านเกิดขึ้น มีการ

ทั้งไปปลิวว่า “ไถเขาทำไม” แล้วในที่สุดเขาก็เข้ามาเจ้าแม่กวนอิม มาประดิษฐานไว้ให้สักการะกระทั่งปัจจุบันนี้ แล้วก็เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนท่าเรือปากคลองแกลงมาก แม้แต่คนที่อื่นก็เดินทางมาสักการบูชา ซึ่งยอดเขานี้เมื่อประมาณ 80 ปีที่แล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเคยเสด็จขึ้นไปบนเขา แล้วพักอยู่ที่ศาลา “วนิชกุล”

2) ความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำนางของชาวประมง

ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวเรือ ในแต่ละท้องถิ่นอาจจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ในอดีตจะมีคำราเกี่ยวกับชาวเรือ เช่น ก่อนจะมีการตัดไม้ตะเคียนจะต้องทำพิธีขออนุญาต เมื่อทำเสร็จแล้วจะต้องทำขวัญ มีผู้แต่งบทกล่อมนางตะเคียนไว้ 3 บท ดังนี้

“ไอ้ระเห่ย์ จะกล่าวถึงนางตะเคียนต้นใหญ่ แรกขึ้นสามใบเทวดาเข้าสิงสู่ ผีสงเข้าอยู่เป็นที่พำนักอาศัย อายุของนางไม่ย่นได้พันปี ใหญ่โดยยวรีสูงสุดลูกตา กิ่งเล็กกิ่งน้อยแตกเป็นสร้อยสาขา กิ่งก้านเจ้ารานโรยอ่อนอยู่ไปมาแตกเต้า สารการ้องอยู่ก้องเสียงใส ข้าท่านกล่าวได้เพียงเท่านั้นเจ้าพ่อนา

ไอ้ระเห่ย์ วันนี้พรานที่จะเดินไกล แลเห็นแต่ไกล ไม้จะเป็นมาดเรือน คบตะเคียนสาขา ใครเอ๋ยจะไปตัด ให้ยกบัตรทั้งซ้ายขวา ข้าวเหล้าปลาพล่า เป็นเครื่องกระยามณี อารักย์ฝูงผีมาไปด้วยกัน ครั้งเช่นแล้วเสร็จสรรพจับเอาขวานขึ้นฟัน ล้มลงทั้งนั้นสะเทือนสะท้านพระธรณี อารักย์ฝูงผี ก็วิ่งกระจัดพลัดพราย บ้างก็เข้าทอนต้น เก็บวัวเก็บควาย ชักลากเอาลงมา มาถึงดินท่า พวกมันมาเลื้อยพันพิโรธช่างแต่ง แปลงเป็นเรือกระหวนควาย พู่ฟ้าไหมกรอง ไซ้ซื้อผ้ากรองผ่านฟ้า จี๋ไปให้เหมือนม้า จี๋ม้าให้เหมือนลม ไปไหนก็มีแต่คนชม สมใจพ่อนา

ไอ้ระเห่ย์ วันนี้จะเย็บบายศรีทั้งซ้ายขวา ล้วนแต่พวกนางฟ้า ลงมาทำขวัญ แสงเงินขึ้นเรืองรอง แสงทองก็ขึ้นมาเรียงรับ ผ้าม่านลายกนก ผ้ายกและเครือวัลย์ นางฟ้าบูชาขวัญ แต่เพียงเท่านั้นเจ้าพ่อนาฯ”

เกร็ดความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ

***ตรรกวิทยาของชาวชวาคะที่เรียกว่า จตุคามศาสตร์ เชื่อกันว่า นางพญาจันทรา นางพญาพื้นเมือง ทะเลใต้ ราชนิ ผู้สูงศักดิ์ขององค์ราชันราตะ หรือ พระสุริยะเทพ ซึ่งรวบรวมดินแดนในคาบสมุทรทองคำเข้าเป็นจักรวรรดิเดียวกัน ในพุทธศตวรรษที่ 7 พระราชมารดาของเจ้าชายรายเทพบรรลุนิกรรม ดำรงตรรกศาสตร์ศักดิ์สิทธิ์ ทรงอิทธิฤทธิ์ บังคับคลื่นลมร้ายให้สงบได้ ชาวทะเลทั้งหลายกราบไหว้รำลึกถึง เมื่อออกกลางทะเลเรียกกันว่า แม่นาง ขาวศรีวิชัย ให้ความเคารพนับถือเทิดทูน ฉายานามว่า เจ้าแม่อยู่หัวจาก เปิดบันทึกมือปราบขมังเวท ขุนพันธุรักษาราชเดช

3) ความเชื่อของชาวเรือ

ในอดีตหรือปัจจุบันชาวเรือบางท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในยามออกหาปลาและให้ท่ามาค้าคล่อง จึงขอคัดตำราโบราณมานำเสนอ ดังต่อไปนี้

วันซื้อเรือ เมื่อจะซื้อเรือชาวเรือมีความเชื่อในการพิจารณาวันต่างๆ ว่าควรจะซื้อเรือหรือไม่ดังต่อไปนี้

วันอาทิตย์ เรือนั้นมิดชิด ทั่วทุกประการ อย่าได้ซื้อไว้ จะมีภัยร้าวราน เราร้อนโศกศัลย์

วันจันทร์ เรือนั้นโคมทรู เจ้าผู้เหลือหลาย จี้อื้อจื้อาย ไปแห่งใด มีลาภทุกประการ

วันอังคาร เรือนั้นจะผลาญทรัพย์สิน หนีหายไพลิน มีข้าข้าหนี มีลูกลูกตาย แม้ชีวิตก็จะปลิดปลง

วันพุธ เรือนั้นมุดคุดปลาย แร้งทำรังเป็นไส้งูเหลือม ไฟไหม้กลางคัน คุให้ชอบกล อย่าซื้อเอาไว้

วันพฤหัสบดี เรือนั้นสันทัด มีตาหลุบหลู่ จี้อื้อจื้อาย กำไรพรังพรู เจ้าผู้เสนาหา

วันศุกร์ ซื้อไว้หายทุกข์ มีสุขสำราญ ชั่วลูกชั่วหลาน ให้เร่งซื้อเอา

วันเสาร์ หัวกุดท้ายเน่าเป็นสาธารณ์ ชอบแต่ขุนนางจีตามเสด็จ จะได้บำเหน็จประทาน เลือผ้าแพรพรรณอันงามโสกา

ฤกษ์ลงอยู่เรือ เมื่อจะลงอยู่เรือที่ซื้อใหม่ ชาวเรือมีความเชื่อในฤกษ์ยามของเดือนต่างๆ ดังนี้

- 1) ลงอยู่เรือเดือนอ้าย ไม่ดีตัวตาย จะเสียทรัพย์เสียของ
- 2) ลงอยู่เรือเดือนยี่ จะมีสมบัติมาก อายุจะยืนยาวนาน
- 3) ลงอยู่เรือเดือนสาม ไฟจะไหม้วู่วาม เกิดถ้อยเกิดความไม่ดีทุกประการ
- 4) ลงอยู่เรือเดือนสี่ ทุกข์ที่มีก็จะหาย เทียวซื้อเทียวขาย สวัสดิ์มีชัย
- 5) ลงอยู่เรือเดือนห้า จะร้อนกร้อนใจ โรคภัยเบียดเบียน ไม่มีความสุขสบาย
- 6) ลงอยู่เรือเดือนหก ท่านว่าดีจะมีทรัพย์สินเงินทอง ข้าวของทั้งหลายมากมาย

เหลือต้น

- 7) ลงอยู่เรือเดือนเจ็ด จะต้องตาย ทรัพย์สินหนีหาย ไม่ดีทุกประการ
- 8) ลงอยู่เรือเดือนแปด จะเสียสิ่งของและสัตว์ 2 เท่า 4 เท่า
- 9) ลงอยู่เรือเดือนเก้า ยศศักดิ์เจ้าจะยืนยง ทรัพย์สินอันจ้านยืนยาววัฒนา
- 10) ลงอยู่เรือเดือนสิบ จะไข้เจ็บไม่ดี ร่างกายกาฬ โสเซเต็มทน
- 11) ลงอยู่เรือเดือนสิบเอ็ด ทุกข์เท่าฟ้าก็จะมาถึงตน
- 12) ลงอยู่เรือเดือนสิบสอง ทรัพย์สินเงินทองไหลมาเทมา จงเร่งอยู่เกิดประเสริฐ

นักแล

ภาพที่ 21 ผ้าผูกหัวเรือ

วิธีเช่นหัวเรือ หัวเรือเป็นที่สถิตของสิ่งที่เป็นสิริมงคล ฉะนั้นเมื่อซ่อมเรือใหม่หรือจะออกเรือไปค้าขายจะต้องมีของเช่นไหวเป็นประจำ โดยมีการปฏิบัติดังนี้

ปูผ้าขาวที่คาดฟ้าหัวเรือใกล้กับแอก วางบายศรีปากชาม 1 สำหรับ ไช้ต้ม 2 ฟอง ขนมต้มแดงต้มขาว กล้วย อ้อย มะพร้าวอ่อน แป้ง น้ำมันหอม

จุดธูปเทียนปักที่หัวเรือ แล้วกล่าวบูชาด้วยคาถา “โอม มหารุกขัง สุปพัญชนัง ปรีกษณติ มหากัง ปิยัมมา มะ” (ว่า 3 จบ) เมื่อกล่าวบูชาจบแล้ว ให้เจิมของหอมทำน้ำมันต์ด้วยคาถาสีโรเมและสัพพะพุทธานุ เวลาคณะพระมนต์ที่หัวเรือ ให้ว่าคาถาดังนี้ “สีสังนาวัง อุปัชชะติฯ” เมื่อพระมนต์ที่ท้ายเรือให้ว่าคาถาดังนี้ “กายรุกขัง สัพพะรากัง อาคัตถายะ อาคัตถาหิฯ”

เมื่อเรือจะออกเดินทางให้ว่าคาถาดังนี้ “สมุทคัมภีรา อะโจระภยัง คัดชะอมุมหิ โอภาเสติ ตถาหิฯ” แล้ววกน้ำสาตหัวเรือ 3 หน จึงบายหัวเรือออกเดินทางต่อไป

ตามตำราโบราณว่า เมื่อจะออกเดินทางต้องปฏิบัติดังกล่าวข้างต้นทุกครั้งจะปราศจากภัยอันตราย หลีกพ้นจากหลักตอ หินผาได้ท้องทะเล ประสพโชค ซื้อง่ายขายคล่อง

4) ความเชื่อของชาวเรือในชุมชนท่าเรือแกลง

ในความเชื่อของชาวประมงพื้นบ้านทั่วไปจะคล้ายๆ กัน คือเรือจะมีแม่ย่านางทุกลำ ในการต่อเรือนายช่างที่ต่อเรือจะวางกระดูกงูแล้วขึ้นกระดาน แล้วใส่กงขึ้นโขนเรือ แล้วเชิญแม่ย่านาง มีน้ำมันต์และว่าคาถาตามพิธีกรรมของนายช่างต่อเรือแล้วปูคาดฟ้าเรือ ส่วนวิธีการของชาวประมงในการไหว้เรือส่วนมากทำกันปีละครั้ง ซึ่งหมายความว่า ชาวประมงจะหากินจนครบหนึ่งปี แล้วจะเอาเรือขึ้นคาน ซึ่งหมายถึง การเอาเรือขึ้นทำดอกหมัน จัดสี ถ้าไม่แผ่นไหนดเสียหรือชำรุดก็ซ่อมแซมหรือเปลี่ยนไม้ มีการจัดสีทาสีใหม่ บางคนตอนเอาเรือขึ้น เขาจะไม่ดูวันขึ้น แต่ตอนเอาเรือลงคาน เขาจะดูวันเอาลง โดยดูวันที่ดี และมีการไหว้เรือ ของไหว้ประกอบด้วย ไก่ต้ม ผลไม้ เหล้า

พวงมาลัย ประทัด ผ้าผูกหัวเรือ แต่บางคนจะเอาเรือลงก่อน แล้วมาไหว้ตอนออกเรือเลย การไหว้ไม่ซ้ำปีหนึ่งไหว้ครั้งหนึ่งเสมอไป บางทีออกเรือไปหากินไม่ค่อยได้สัตว์น้ำ แต่ลำอื่นๆ เขาได้ดี ลำที่ไม่ค่อยได้ก็จะมีการไหว้เรือเพื่อเอาฤกษ์เอาชัยใหม่ บางคนบนแม่ย่านางเรือถึงจำนวนปลาที่ต้องการ และเมื่อจับปลาได้จำนวนที่ขอก็จะมีการแก้บนด้วย อีกครั้งหนึ่งที่จะมีการไหว้เรือคือวันตรุษจีน จะมีการไหว้เรือกันมากไม่ว่าจะเป็นเรือเล็กหรือเรือใหญ่

การไหว้เรือจะแตกต่างกันไป หรือว่าการถูกโฉลก เช่นบางคนจะนิมนต์พระมาเจิม บางคนเชิญผู้แก่ที่มีคาถาอาคมมาเจิมให้ บางคนเชิญสัปเหร่อมาเจิม เพราะว่าเรือแต่ละลำเมื่อมีการต่อเรือวันและเวลาจะแตกต่างกัน บางคนเชิญพระมาเจิมแล้วจับปลาไม่ค่อยได้ ครั้งต่อไปก็เชิญอย่างอื่นมาเจิมให้ อย่างเรือใหญ่ออกเรือแต่ละครั้งกว่าจะเข้าฝั่งก็ตกประมาณเจ็ดถึงสิบห้าวัน เข้าฝั่งขึ้นปลาเสร็จก็จะให้ลูกเรือได้พักผ่อนเที่ยวเตร่หนึ่งถึงสองวัน พอได้เวลาออกเรือก็จะมีการไหว้เรือทุกครั้ง การไหว้เรือก็จะมีของไหว้ครบทุกอย่าง บางลำจับปลาไม่ค่อยได้ก็มีการนิมนต์พระเก้าองค์มาฉนพลทำบุญบนเรือกันเลยทีเดียว

เรือใหญ่มีการต่อเรือ ก็จะมีการขึ้นกระดุกก่อนแล้วก็จะขึ้นโขนเรือ ก่อนจะขึ้นโขนเรือก็จะมีการเชิญแม่ย่านางขึ้นสู่โขนเรือ ซึ่งมีการผูกผ้าเหมือนกับการสร้างบ้าน เวลาขึ้นเสาเอกก็มีการผูกผ้า การสร้างบ้านก็จะขอให้สร้างบ้านแล้วเสร็จอย่าให้มีอุปสรรค ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข ส่วนการต่อเรือนายช่างก็จะมีน้ำมันตัวคาถา ขอให้แม่ย่านางจงปกป้องรักษาเรือ ขอให้ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง

2.2.8 สถานที่สำคัญของชุมชน

1) กองพระทราย ตำบลแกลง

เล่ากันว่ากองทรายมีอายุประมาณ 2-3 ร้อยกว่าปี เป็นสถานที่ฝังศพทหารแนวหน้าของพระเจ้าตากสิน เนื่องจากเวลานั้นพระเจ้าตากสินได้ยกทัพผ่านระยองและได้พักทัพที่กองพระทราย แล้วได้ลี้หน้าจากว่า ถ้าทหารท่านใดใครที่จะบวชเพื่อสืบทอดศาสนาหรือเดินทางไม่ไหวแล้วจะลาบวชก็ได้ ตอนนั้นก็มีทหารเอกของพระเจ้าตากได้ลาบวชที่วัดตะเคียนทองด้วย

บริเวณที่กองพระทรายตั้งอยู่ในปัจจุบัน เป็นที่ทำการขององค์การบริหารส่วนตำบลแกลง เล่ากันว่าบริเวณนี้ เคยเป็นป่าช้าเด็กมาก่อน เพราะสมัยนั้นมีความเชื่อกันว่า ไม่ให้เฝ้าเด็กที่ตายต้องฝังเท่านั้น ชาวบ้านรำลึกกันว่าป่าช้าที่นี่เฮี้ยนมาก ถ้าใครผ่านบริเวณนี้ตอนกลางคืน จะต้องเจอสิ่งลี้ลับทุกราย ครั้นเมื่อตั้ง อบต. แล้ว ยังมีคนเห็นเด็กวิ่งเล่นที่ อบต. ตอนกลางคืนอีก บางรายได้ยินเสียงเด็กเล่น พุดคุยกัน ถูกันว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวบ้านนิยมมาบนบานและแก้บนด้วย ผลไม้ ข้าว หัวหมู น้ำแดง ฯลฯ เคยมีรายการสารคดีเกี่ยวกับความลี้ลับมาถ่ายทำ แต่ถ่ายไม่ได้ คนเฒ่าคนแก่บอกว่าให้ไปขอขมา ไหว้กองพระทรายก่อนด้วยรูป 9 ดอก จึงสามารถถ่ายทำได้

กองพระทรายเมื่อประมาณปี มีความสูงประมาณ 2 เมตร จะขาวและใสจนสะท้อนแสง ปัจจุบันใหญ่กว่าถึง 5 เท่า เนื่องจากมีการขนทรายใส่ทุกปีและเป็นสถานที่จัดงานประเพณีวันน้ำไหลของคนหัวทุ่ง ซึ่งจะจัดขึ้นทุกวันที่ 17-18 เมษายน โดยมีการทำบุญเลี้ยงพระก่อเจดีย์ทราย

2) วัดแกลงบน

“วัดแกลงบน” เป็นชื่อโดยทางราชการ ของวัดโพธิ์ไผ่ล้อม สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ตำบลแกลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ภาค 13 ตั้งอยู่ที่บ้านกะเจ็ด หมู่ที่ 3 ตำบลกะเจ็ด อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ซึ่งมีเนื้อที่ 65 ไร่ 2 งาน 70 ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ น.ส.3 เลขที่ 2268 และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ยาว 200 วา จดที่ดินนายชลอและลำธาร

ทิศใต้ ยาว 200 วา จดที่ดินนางสมหมาย

ทิศตะวันออก ยาว 100 วา จดถนนสายจันดี

ทิศตะวันตก ยาว 120 วา จดลำธาร

ส่วนที่ธรณีสงฆ์ มี 2 แปลง มีเนื้อที่ 65 ไร่ 2 งาน คือ แปลงที่ 1 ที่ตำบลกะเจ็ด อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง มีเนื้อที่จำนวน 65 ไร่ 2 งาน 70 ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ น.ส. 3 ก. เลขที่ 2268

ลักษณะที่ตั้งของวัด เป็นที่ราบสูง มีต้นไม้ขึ้นตามธรรมชาติและมีแม่น้ำเล็กๆ อยู่ชายเขตแดนของวัด ปุชนิยมสถานที่สำคัญ คือ วิหาร 1 หลัง ซึ่งตั้งอยู่บนไหล่เขา

หลักฐานการตั้งวัด

วัดแกลงบน ได้รับอนุญาตสร้างวัดเมื่อ พ.ศ. 2498 กระทรวงศึกษาธิการประกาศตั้งเป็นวัด เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2512 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539

ประวัติความเป็นมาของวัด

วัดแกลงบนตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลกะเจ็ด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ห่างจากถนนสุขุมวิท 1 กิโลเมตร เดิมวัดนี้มีชื่อว่า วัดโพธิ์ไผ่ล้อม ซึ่งแต่ก่อนขึ้นอยู่อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่ตั้งของวัดเดิมอยู่กลางทุ่งนาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดในปัจจุบัน ประวัติชื่อเดิมนั้นไม่สามารถจะทราบได้ว่าผู้ใดเป็นผู้สร้าง เพราะเป็นวัดเก่าแก่มาก ทราบแต่ว่าที่ดินสำหรับสร้างวัดเป็นของนายหรั่ง (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นผู้ทูลให้ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่เศษ

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2480 ตำบลกะเจ็ด ได้ย้ายมาขึ้นกับอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โดยการนำของ นายอุดม งามประดิษฐ์ ซึ่งเป็นกำนันในเวลานั้น พร้อมด้วยพระครูโกศลสังฆกิจ เจ้าอาวาสวัดตะเกียนทอง ปัจจุบันเห็นว่าที่ตั้งของวัดเดิมไม่เหมาะสมเพราะเป็นที่ต่ำมาก บางปีมีน้ำ

ทว่มนบริเวณวัดซึ่งเป็นอุปสรรคในการปฏิสังขรณ์ให้ดีขึ้น จึงพร้อมใจกันย้ายมาอยู่ ณ ที่ปัจจุบันนี้ และได้เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่า “วัดเกล้งบน” ในการดำเนินการสร้างวัดหลังใหม่นี้ ครั้งแรก นายอุดม งามประดิษฐ์ พระครูโกศลสังฆกิจ และนายปลอด มาวงษ์ พร้อมด้วยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มสร้างขึ้น โดยนายปลอด มาวงษ์ เป็นผู้ทศบ้านหนึ่งหลัง เป็นกุฏิของสงฆ์ และสามเณรก่อนเป็นการชั่วคราว ส่วนที่ดินที่สร้างวัดปัจจุบันนี้เดิมเป็นที่ดินของนายรอง พยัคคีรี ได้มอบที่ดินเนื้อที่ประมาณ 40 ไร่เศษ พระครูโกศลสังฆกิจ ไปทำหนังสือจับจอง สก.1) เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2498 วัดนี้มีถนนผ่าน และในวัดมีวิหารเก่าแก่ตั้งอยู่บนเชิงเขา ในวิหารมีพระพุทธรูป 1 องค์ ไม่มีใครทราบว่ามีวิหารนี้สร้างเมื่อใด และใครเป็นผู้สร้าง ส่วนตัววัดที่สร้างใหม่นี้ได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2498

ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 นายอุดม งามประดิษฐ์ อดีตกำนันได้ถึงแก่กรรม นายเนบ สังข์สุวรรณ กำนันคนต่อมา พร้อมด้วยพระครูโกศลสังฆกิจ กับคณะกรรมการวัดเห็นว่า วัดปัจจุบันนี้สร้างไว้ไม่เป็นระเบียบจะบูรณะใหม่ก็ยาก เพราะอยู่ใกล้โรงเรียนจึงย้ายมาสร้างเสียใหม่บนเขาใกล้วิหารเก่าแก่นั้นจนถึงทุกวันนี้ แต่หลังจากที่ย้ายวัดขึ้นมายู่บนเขาแล้ว วัดก็ขาดการทำนุบำรุง จนทรุดโทรมเป็นอันมาก ต่อมาทางคณะสงฆ์จังหวัดระยองได้อาราธนาพระครูปลัดสุทธชัย สุภาธโร มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเกล้งบน และได้ทำนุบำรุงมุ่งมั่นที่จะสร้างวัดโดยพัฒนาปรับปรุงวิหารเก่า และสร้างอุโบสถเพื่อให้พระสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรมจนสำเร็จ และได้ก่อสร้างบูรณะสมบัติต่างๆ เป็นอันมาก จนวัดเกล้งบนมีศาสนสถานและศาสนวัตถุพร้อมทุกด้าน

3) วัดตะเคียนทอง

วัดตะเคียนทอง เดิมชื่อ วัดตะเคียนทองธาราม ตั้งอยู่เลขที่ 134 บ้านหัวทุ่งเกล้ง หมู่ที่ 6 ตำบลเกล้ง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ตำบลเกล้ง อำเภอเมืองระยอง จังหวัด ระยอง ภาค 13 โดยวัดมีเนื้อที่จำนวน 56 ไร่ 2 งาน 76 2/10 ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ น.ส. 3 ก.

ที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง มีลักษณะเป็นดินปนทราย ตั้งอยู่ในเขตชุมชน มีหมู่บ้านล้อมรอบ ทิศเหนือค่อนข้างต่ำ ทิศตะวันตกเป็นป่าไม้ขนาดกลาง ส่วนใหญ่มีไม้ตะเคียน ไม้พยอ และเป็นสถานที่ปลูกสมุนไพร ทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ทิศใต้เป็นป่าไม้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้ยาง และสวนปาล์มคาลิปัตส ซึ่งทางวัดได้พัฒนาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและวิปัสสนา

หลักฐานการตั้งวัด

ได้รับอนุญาตให้สร้างวัดเมื่อ ประมาณ 2300 กระทรวงศึกษาธิการประกาศตั้งเป็นวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2317 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 25 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2516 เนื้อที่กว้าง 25 เมตร ยาว 50 เมตร และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 7 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527

ประวัติความเป็นมาของวัด

มีการสันนิษฐานว่าวัดนี้สร้างเมื่อประมาณ 200 ปี มาแล้ว โดยได้รับคำบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่ว่า เมื่อครั้งที่พระเจ้าตากสินยกทัพไปตีเมืองจันทบุรีนั้น วัดนี้ได้สร้างขึ้นมาแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากว่ามีคนในกองทัพได้ลาบวชที่วัดนี้ หนึ่งคนชื่อ เมือง แต่ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด เพราะว่ามีประวัติแน่นอน ปัจจุบันนี้ทางวัดมีเนื้อที่เพิ่มขึ้นอีก 6 ไร่ รวมเป็น 56 ไร่ 2 งาน 76.2/10 ตารางวา

ปูชนียวัตถุ

วัดตะเคียนทองมีปูชนียวัตถุที่สำคัญคือ พระประธานในอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปเนื้อโลหะ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2517 พระประธานวิหาร เป็นเนื้อทองสัมฤทธิ์ปางสะดุ้งมาร หน้าตัก กว้าง 30 นิ้ว เป็นพระศิลปะสมัยอยุธยา และยังมีพระพุทธรูปในสถานที่ต่างๆ อีก เช่น ที่ศาลาฌาปนสถาน 2 องค์ ที่พัก อุบาสก - อุบาสิกา 2 องค์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2400

เสนาสนะและสิ่งปลูกสร้าง

1. อุโบสถ กว้าง 6 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2527 ลักษณะเหมือนอุโบสถทั่วไป เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีจิตรกรรมฝาผนัง
2. ศาลาการเปรียญ จำนวน 2 หลัง กว้าง 17 เมตร ยาว 16 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2517
3. หอสวดมนต์ จำนวน 1 หลัง กว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2499
4. หอฉัน จำนวน 1 หลัง กว้าง 8 เมตร ยาว 10 เมตร
5. กุฏิเจ้าอาวาส กว้าง 6 เมตร ยาว 17.50 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2497 ลักษณะทั่วไป ชั้นบนเป็นไม้ ชั้นล่างสูงเป็นผนังปูน
6. กุฏิที่พักสงฆ์ จำนวน 4 หลัง ลักษณะโดยรวมทั้ง 4 หลัง กว้าง 6 เมตร ยาว 24 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2495 เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ใต้ถุนสูงผนังไม้ทั้ง 4 หลัง

การบริหารและการปกครองวัด

ปัจจุบันวัดตะเคียนทองมี พระครูสุกิจจานุรักษ์ (ก้วน อุกควโย) อายุ 78 ปี พรรษา 48 วิทฐานะเดิม ป.4 น.ธ. โท เป็นเจ้าอาวาส ส่วนลำดับเจ้าอาวาสของวัดมีดังต่อไปนี้

- รูปที่ 1 พระอธิการ เมือง
- รูปที่ 2 พระอธิการ ค้าง
- รูปที่ 3 พระอธิการ ยอด
- รูปที่ 4 พระอธิการ เมือง
- รูปที่ 5 พระอธิการ โอน

รูปที่ 6 พระอิการ เก้า

รูปที่ 7 พระอิการ จอน

รูปที่ 8 พระอิการ ผืน

รูปที่ 9 พระครูโกศลสังฆกิจ (สนธิ์ โกสโล)

รูปที่ 10 พระครูสุกิจจานุรักษ์ (กวน อุดควโย) พ.ศ. 2523 ถึงปัจจุบัน

การบริหารและระเบียบการของวัด มีเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเป็นผู้ดูแลพระสงฆ์ในวัด การปกครองเน้นเรื่องความสามัคคีเป็นหลักสำคัญ

วัดตะเคียนทองกับการศึกษา

วัดตะเคียนทองมีโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรม เปิดสอนตั้งแต่ พ.ศ.2464 ถึงปัจจุบัน โดยทางวัดได้จัดสอนตามที่คณะสงฆ์กำหนดมาให้ทุกอย่าง ทางวัดได้มีพระสอนปริยัติธรรมแก่ พระภิกษุ - สามเณร ทุกรูป

สาธารณะสงเคราะห์

ทางวัดได้จัดให้มีกองทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนที่เรียนดี แต่ยากจน เป็นประจำทุกปี

4) วัดท่าเรือ

วัดท่าเรือ เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกหรือชื่อเดิม วัดสุประดิษฐ์สุขาราม สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ตำบลแก่ง อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง ภาค 13 ตำแหน่งที่ตั้งของวัด เลขที่ 40 บ้านท่าเรือ หมู่ที่ 3 ตำบลแก่ง อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ ที่ดินตั้งวัด มีเนื้อที่จำนวน 27 ไร่ 67 ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือโฉนด เลขที่ 21 มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ยาว 389.30 เมตร จด ที่ดินนายเสมอ นายวิสาขะและนางตุ้

ทิศใต้ ยาว 184 เมตร จด ถนนสายเพ-แก่ง-กร้า

ทิศตะวันออก ยาว 179.50 เมตร จด ที่ดินนายปุย และนายมนตรี

ทิศตะวันตก ยาว 152 เมตร จด ที่ดินนายพิชัย และทางสาธารณประโยชน์

ที่ธรณีสงฆ์ มี 2 แปลง คือ

แปลงที่ 1 ที่ตำบล แก่ง อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง มีเนื้อที่จำนวน 4 ไร่

แปลงที่ 2 ที่ตำบล แก่ง อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง มีเนื้อที่จำนวน 1 ไร่ 3 งาน 79 ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ โฉนด

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปบริเวณที่ตั้งวัด

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไป เป็นที่ราบใกล้ชายฝั่งทะเล พื้นที่ปนทราย สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ตั้งอยู่ในย่านชุมชนตลาดท่าเรือแกลง ติดกับโรงเรียนวัดท่าเรือและใกล้สถานีอนามัยตำบลแกลง

ภาพที่ 22 วัดท่าเรือ

ภาพที่ 23 วัดท่าเรือในอดีต

หลักฐานการตั้งวัด

ได้รับอนุญาตสร้างวัดเมื่อ พ.ศ.2462 เมื่อวันที่ 30 เดือนกันยายน พ.ศ.2472 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีเนื้อที่ กว้าง 50 เมตร ยาว 100 เมตร และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อ วันที่ 3 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2477

ประวัติความเป็นมาของวัด

วัดนี้เดิมตั้งอยู่ริมคลองแกลง ห่างจากที่ตั้งในปัจจุบันประมาณ 1 กิโลเมตร ไปทางทิศเหนือ ใช้ชื่อว่า “วัดสุประดิษฐ์สุขาราม” เนื่องจากมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมในทุกๆ ปี และมีที่ดินเพียงประมาณ 4 ไร่เศษ พระอธิการมี ทับอุไร เจ้าอาวาสพร้อมด้วยพุทธศาสนิกชนได้ช่วยกันย้ายสิ่งปลูกสร้างมาสร้างวัดใหม่ ในราว พ.ศ. 2454 ในที่ดินซึ่งเป็นป่าและเป็นที่ดินสาธารณะไม่มีผู้ใดจับจองเป็นเจ้าของ โดยใช้ชื่อว่าวัดเดิมคือ วัดสุประดิษฐ์สุขาราม แต่ประชาชนทั่วไปนิยมเรียกว่า “วัดท่าเรือ” จึงใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

การสร้างในครั้งนี้สร้างเป็นกุฏิทรงหลังคาแหลมแบบเรือนโบราณ หลังคามุงด้วยใบจาก มีทั้งหมด 7 หลัง แต่ละหลังกว้าง 2 วา 2 สอก ยาว 4 วา การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งก่อสร้างต่างๆ ได้เริ่มมีมาแต่ พ.ศ. 2472 สมัยพระอธิการฟู ทับอุไร เป็นเจ้าอาวาส โดยเปลี่ยนหลังคาใบจากเป็นหลังคามุงกระเบื้องจัดสร้างหอนั่นเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2474 เริ่มสร้างอุโบสถแต่ไม่ทันเสร็จพระอธิการฟูได้ป่วยเป็นอัมพาต จึงได้ออกจากตำแหน่งและมอบหมายให้ พระรวย ประกอบเกื้อ ทำหน้าที่เจ้าอาวาสสืบต่อมา และได้ดำเนินการก่อสร้างอุโบสถต่อจนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2475

การก่อสร้างอุโบสถหลังนี้ได้รับความอุปถัมภ์จากนางกิมถ่วน สุภาพ นางกิมหยิ่น แซ่ลี และนางกิมฮง วิชยานนท์ เป็นผู้จัดหาช่างชาวจีนจากกรุงเทพฯ ส่งมาให้พร้อมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างตลอดจนพระประธานในอุโบสถ โดยมอบหมายให้ หมื่นเพียรพยุงราชกูร์ (ผู้ใหญ่เป่าสังข์สุวรรณ) เป็นผู้จัดการ

ปัจจุบันสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ ในสมัยพระครูสุนทรธรรมมานุศาสตร์ (หลวงพ่อรวย) เป็นเจ้าอาวาส ในขณะนั้นทางวัดได้สร้างพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ปูชนียวัตถุ - โบราณวัตถุ

พระประธานในอุโบสถ หน้าตักกว้าง 90 เซนติเมตร เป็นปรangk์สะดึงมาร สมัยสุโขทัย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2472หล่อโดยเนื้อทองเหลืองผสม เป็นที่สักการบูชาของประชาชนชาวตำบลเกล็ดโดยทั่วไป

ภาพที่ 24 อุโบสถวัดท่าเรือ

ภาพที่ 25 พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

เสนาสนะและสิ่งปลูกสร้าง

1. อุโบสถ กว้าง 7 เมตร ยาว 18 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2475 ลักษณะทั่วไปเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นอุโบสถแบบเก่า จิตรกรรมฝาผนังไม่มี ปัจจุบันได้รื้อและบูรณะใหม่โดยใช้โครงสร้างเดิมเมื่อปี พ.ศ. 2532

2. ศาลาการเปรียญ จำนวน 1 หลัง กว้าง 15 เมตร ยาว 24 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2515 ลักษณะทั่วไปเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น หลังคาทรงไทย

3. หอสวดมนต์ จำนวน 1 หลัง กว้าง 10 เมตร ยาว 17 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2499 ลักษณะทั่วไป เรือนไม้ได้ถล่มสูง

4. หอฉัน จำนวน 1 หลัง กว้าง 7.25 เมตร ยาว 29.50 เมตร ลักษณะทั่วไป เรือนไม้ได้ถล่มสูง หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่

5. ฎีกาเจ้าอาวาส จำนวน 1 หลัง กว้าง 7 เมตร ยาว 11 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2523 ลักษณะทั่วไป คอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น เรือนไม้ใต้ถุนสูง ผนังก่ออิฐถือปูนฉาบเรียบ หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่

6. ฎีกาที่พักสงฆ์ จำนวน 5 หลัง

หลังที่ 1 กว้าง 6 เมตร ยาว 17 เมตร ลักษณะโครงสร้าง เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ใต้ถุนสูง ผนังก่ออิฐถือปูนฉาบเรียบ หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2493

หลังที่ 2 กว้าง 10 เมตร ยาว 18 เมตร ลักษณะโครงสร้าง เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ใต้ถุนสูงพื้นฝาไม้ หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2499

หลังที่ 3-5 กว้าง 10 เมตร ยาว 10.50 เมตร ลักษณะโครงสร้าง เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ใต้ถุนสูงพื้นฝาไม้ หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2527

7. ศาลาบำเพ็ญกุศล กว้าง 24 เมตร ยาว 24 เมตร ลักษณะโครงสร้าง คอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังก่ออิฐถือปูนฉาบเรียบ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2528

8. กำแพง ทิศตะวันออก ยาว 235 เมตร ทิศตะวันตก ยาว 170 เมตร ทิศเหนือ ยาว 254 เมตร ทิศใต้ ยาว 160 เมตร เป็นรั้วก่อด้วยศิลาแลงและอิฐบล็อก

9. หอระฆัง พ.ศ. 2528 ลักษณะโครงสร้าง ก่อด้วยอิฐถือปูน หลังคาทรงไทยลดลวดลายไทย ทำด้วยซีเมนต์

10. หอพระ กว้าง 13.50 เมตร ยาว 16.50 เมตร ลักษณะโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังก่ออิฐถือปูนฉาบเรียบ หลังคาทรงไทย สร้างเมื่อ 2535

11. สระน้ำ กว้าง 17 เมตร ยาว 34 เมตร

ลักษณะโดยรวมของฎีกาสงฆ์ ฎีกาที่พักสงฆ์ทุกหลังอยู่ในสภาพดี มีไฟฟ้าใช้ทุกห้อง และเพียงพอสำหรับภิกษุ - สามเณร ที่บวชในแต่ละปี

การบริหารการปกครอง

ปัจจุบันเจ้าอาวาสชื่อ พระครูปลัดบ่าย ฉายา โกสิโย อายุ 74 ปี พรรษา 54 วิทยฐานะเดิม ป. 4 ครูพิเศษมูล น.ธ. เอก

ลำดับเจ้าอาวาส

รูปที่ 1 พระอธิการมี ทับอุไร	พ.ศ. 2454 ถึง พ.ศ. 2460
รูปที่ 2 พระอธิการพริ้ง ทับอุไร	พ.ศ. 2460 ถึง พ.ศ. 2464
รูปที่ 3 พระอธิการฟู ทับอุไร	พ.ศ. 2464 ถึง พ.ศ. 2474
รูปที่ 4 พระครูสุนทรธรรมานุศาสน์	พ.ศ. 2474 ถึง พ.ศ. 2536
รูปที่ 5 พระครูปลัดบ้าย โกสิโย	พ.ศ. 2536 ถึง พ.ศ. ปัจจุบัน

ระเบียบการบริหารและการปกครองของวัด

1. วางกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ ในการปกครองพระภิกษุ – สามเณร ในวัดโดยให้ถือปฏิบัติในความสามัคคีของหมู่คณะและถูกต้องตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก
2. ด้านศาสนา มีการปรับปรุงศาสนสถานในวัดให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย สะอาดสวยงาม และร่มรื่นอยู่เสมอ
3. ให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยการตั้งศูนย์อบรมประจำหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนปรีชาและอบรมประชาชน ให้อยู่ในศีลในธรรม และความถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนา

วัดทำเรื่องกับการศึกษา

วัดทำเรื่องมีโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรม เปิดสอนตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน โดยเปิดทำการสอนพระภิกษุที่บวชใหม่ในนักธรรมชั้นตรี และพระภิกษุรูปเก่าในการศึกษานักธรรมโทและนักธรรมเอกซึ่งมีพระภิกษุที่สอบได้ในนักธรรมชั้นต่างๆ ในทุกปีเสมอมา

สาธารณสงเคราะห์

ทางวัดได้จัดสร้างอาคารเรียนประถมศึกษาขึ้นในที่ดินของวัดจำนวน 2 อาคารเรียน คือ โรงเรียนวัดทำเรือ อาคารหลังแรกยาว 25 เมตร กว้าง 9 เมตร เป็นอาคาร 2 ชั้นใต้ถุนเตี้ย อาคารหลังนี้ได้ถูกรื้อถอนไปแล้วเนื่องจากชำรุดทรุดโทรม และอาคารหลังที่ 2 ยาว 40 เมตร กว้าง 9 เมตร เป็นอาคารเรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนเตี้ยซึ่งปัจจุบันยังใช้เรียนอยู่

นอกจากนี้ทางวัดยังเป็นองค์อุปถัมภ์ให้แก่วัด โรงเรียนทำเรือตลอดมา มีการมอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การเรียนการสอน และส่งพระภิกษุไปเทศนาอบรมนักเรียนในโอกาสอันควรเป็นประจำ

5) บะแลหรือมัสยิด

มัสยิดที่สร้างนี้ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน เรียกมัสยิดนี้ว่า “บะแล” ถ้าเปรียบกับศาสนาพุทธก็เหมือนกับ “สำนักสงฆ์” สมัยก่อนชาวบ้านจะเรียกมัสยิดว่า “สุเหร่า” ปัจจุบันจะเรียกว่า “มัสยิด” ซึ่งมัสยิดแห่งนี้ยังไม่ได้ขึ้นกับสังกัดหรือหน่วยงานใด ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลกะเจ็ด อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ตั้งอยู่บนเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศตะวันออก	ติดกับ	ถนนสายหาดใหญ่-จันดี
ทิศใต้	ติดกับ	ที่ของนายริม
ทิศเหนือ	ติดกับ	ที่นางสมจิตร
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ที่ของนางไบบุนนะ

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปของบริเวณที่ตั้งมัสยิด

ลักษณะพื้นที่ตั้งของมัสยิด ด้านหลังจะดำ หันหน้าทางทิศตะวันออก ด้านหน้าติดถนนไร้ หาดใหญ่-จันดี บริเวณโดยรอบติดกับที่ของชาวบ้าน

ประวัติความเป็นมาของมัสยิด

มัสยิดแห่งนี้ก่อสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2535 ซึ่งได้ก่อสร้างมาประมาณ 15 ปีมาแล้ว เมื่อก่อนที่จะไม่มีมัสยิด คนที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะไปประกอบพิธีละหมาดกันที่บ้านหนองบัวซึ่งเดินทางค่อนข้างไกล บางคนก็จะประกอบพิธีกันที่บ้าน ต่อมาเมื่อครบครวหนึ่งนับถือศาสนาอิสลามได้ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณนี้ จากนั้นเริ่มมีญาติพี่น้องมาอยู่อาศัยกันหลายครอบครัวและได้ร่วมกันสร้างมัสยิดนี้ขึ้น โดยชาวบ้านได้ยกที่ดินว่างเปล่าประมาณ 2 ไร่ ให้สร้างมัสยิด

ระเบียบการบริหารและการปกครองมัสยิด

การบริหารและระเบียบของมัสยิด จะมีโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้ดูแลมัสยิดและเป็นผู้ที่คอยนำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในศาสนาอิสลาม แต่ที่มัสยิดที่ตำบลกะเจ็ดนี้ยังไม่มีโต๊ะอิหม่าม เนื่องจากมัสยิดยังไม่มีขึ้นทะเบียน ยังเป็นบะแลอยู่ แต่ก็มีคนคอยดูแล ซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและสามารถอ่านภาษาอาหรับได้ คือนายชลอ บุรณาย อายุ 67 ปี หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ชะห์กู๊ป

พิธีกรรมของศาสนาอิสลาม

ในศาสนาอิสลามจะมีพิธีที่สำคัญคือ การละหมาด และถือศีลอด

การละหมาด

จะปฏิบัติกันทุกวันศุกร์ โดยจะมารวมตัวกัน ตั้งแต่ตอนเที่ยง-บ่ายโมง ที่มีสยิด แต่ถ้าใครไม่สะดวกก็ปฏิบัติที่บ้านได้ สำหรับคนที่เคร่งมากจะละหมาดวันละ 5 เวลา ได้แก่ เที่ยง บ่ายสามโมงครึ่ง หกโมงครึ่ง ห้าทุ่มครึ่ง และตีห้า การละหมาดแต่ละเวลานั้นจะมีบทสวดไม่เหมือนกัน การละหมาดทุกครั้งจะต้องมีผ้าปูและผ้าที่ปูต้องเป็นผ้าสะอาดเท่านั้น ซึ่งผ้าที่คนอิสลามใช้กันส่วนใหญ่จะเป็นพรม

การถือศีลอด

การห้ามไม่ให้รับประทานอะไรเลยแม้แต่ น้ำลาย ถ้าออกมาตามไรฟันจะต้องกลืนทิ้ง แต่ถ้าอยู่ในลำคอไม่เป็นไร ที่จะรับประทานได้ก็แค่เพียงลมหายใจ ใน 1 ปีจะมีการถือศีล 1 เดือน จะเริ่มตั้งแต่เวลา ตีสี่-หกโมงเย็น แต่ถ้าหลังจากหกโมงเย็นไปแล้วก็สามารถรับประทานอาหารอะไรก็ได้ แต่พอถึงตีสี่ ก็ต้องเริ่มถือศีลต่อ

ข้อบัญญัติของชาวอิสลาม

1. ของที่ใช้ทุกอย่างจะต้องสะอาด คือ ต้องเกลี้ยงด้วยน้ำ
2. ห้ามนำคาล้านเข้ามา คาล้าน คือ ของที่ขโมยมา
3. ห้ามเลี้ยงสุนัขเพราะสกปรก ถ้าหากว่ากำลังทำพิธีอยู่ในสุเหร่า แล้วมีสุนัขเข้าไปทุกคนที่อยู่ในสุเหร่าจะต้องไปอาบน้ำให้หมด แล้วจะต้องล้างสุเหร่าให้สะอาดจนกว่าจะเกลี้ยง เรียกว่า ละฮิส คำว่าละฮิส คือ สกปรก
4. คนอิสลามจะไม่ดื่มเหล้า แม้ว่าเหล้านั้นจะนำมาเป็นกระสายยาเพื่อรักษาโรคก็ห้ามดื่ม แม้ว่าจะป่วยขนาดใหญ่เขาขอมตายมากกว่าที่จะขอมดื่มยาที่มีส่วนผสมของเหล้า แต่ปัจจุบันสำหรับคนที่ไม่เคร่งมากก็สามารถดื่มได้
5. คนอิสลามเกลียดการฆ่าคน และฆ่าสัตว์ ถ้าไม่จำเป็นก็จะไม่ให้ฆ่าสัตว์จำพวกสัตว์ตัวเล็กๆ หรือสัตว์ที่กินไม่ได้ ถ้าจะฆ่าจะต้องฆ่าสัตว์ที่กินได้เท่านั้นเวลาฆ่าจะต้องฆ่าให้เร็วที่สุด ไม่ให้ทรมารมาก เวลาฆ่าจะต้องรัดไว้แน่น ลับมีดให้คม ฆ่าให้ตายเร็วที่สุด พอเวลาฆ่าเสร็จแล้วคนอิสลามจะมีบทท่องเพื่อบอกหนทางให้สัตว์ไปเกิด ดังนั้นเวลาที่จะซื้อไก่จะต้องซื้อจากคนที่เป็คนอิสลามเท่านั้น เพราะชาวอิสลามได้บอกหนทางให้กับสัตว์ที่ได้ฆ่าไปให้ไปเกิด
6. การคริป คือ สุนัข แปลว่า สะอาด การทำคริปจะเริ่มตั้งแต่อายุเจ็ดขวบ หมอเป็นผู้ทำให้ เปรียบเสมือนเป็นหมอหมู่บ้าน การคริปนั้นจะทำงานกว่าจะโต คือจนกว่าจะโตเป็นผู้ใหญ่จนสามารถดูแลตัวเองได้

การศึกษา

เมื่อก่อนจะมีครูมาสอนภาษาอาหรับโดยส่วนใหญ่แล้วจะสอนเด็ก เวลาที่สอนก็จะเป็นตอนเลิกเรียน แต่ปัจจุบันก็ไม่ได้มีการสอนภาษาอาหรับเนื่องจากว่าเด็กๆ เริ่มโตขึ้น นอกจากสอนภาษาแล้วก็ยังสอนถึงประวัติของศาสนาอิสลามด้วย

6) หัวแหลมปากคลอง

ที่เรียกว่าหัวแหลม เพราะลักษณะของพื้นดินและแนวหินที่ยื่นออกไปนอกทะเลจึงเรียกกันว่า “หัวแหลม” การเปลี่ยนแปลงของหัวแหลมจากอดีตถึงปัจจุบัน คือ ในอดีตบริเวณหัวแหลมจะเป็นเนินเขาเล็กๆ มีทางยื่นออกไปนอกทะเลสามารถเป็นที่พักชมวิวและตกปลาของนักตกปลาได้ ส่วนบริเวณดินเขาก็จะมีศาลเจ้าพ่อโตะกงตั้งอยู่ไว้เป็นที่สักการบูชา ส่วนบนเขาก็ไม่มีการรุกกล้า มีต้นไม้และป่าขนาดย่อมอยู่บนนั้น เมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว เชื่อกันว่าบนเขามีเสื่ออาศัยอยู่ ซึ่งเสื่อตัวนั้นเป็นเสื่อที่คอยดูแลเจ้าพ่อโตะ

แต่ปัจจุบันบริเวณหัวแหลมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป บริเวณที่ยื่นออกไปนอกทะเลเทศบาลตำบลเกล่งกะเจดได้สร้างสวนสาธารณะ เพื่อเป็นจุดชมวิวนั่งชมพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก ส่วนบริเวณบนเขา ได้มีชาวบ้านอัญเชิญเจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานเป็นที่สักการบูชา และชาวบ้านก็มีความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ส่วนบริเวณดินเขาก็เป็นบริเวณที่ตั้งของเจ้าพ่อโตะ ปัจจุบันได้มีการบูรณะและสร้างศาลาขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2550 ชาวบ้านได้นำรูปปั้นเหมือน “กรมหลวงชุมพร” มาประดิษฐานไว้ที่หน้าศาลเจ้าพ่อโตะ ส่วนตรงบริเวณด้านหน้าศาล ทางเทศบาลตำบลเกล่งกะเจดได้สร้างสนามฟุตบอลเพื่อให้เยาวชนได้เล่นกีฬา

บริเวณหัวแหลมมีตำนานที่ชาวบ้านผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าสืบต่อกันมาว่า เมื่อประมาณ 100 ปีที่แล้ว บริเวณเขาเป็นเมืองลับแล ถ้าใครหลงเข้าไปจะไม่ได้ออกมา ทุกๆ คืนชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นจะได้ยินเสียงปีศาจ มหรสพดังจากบนเขา เป็นที่ชวนขนลุกเป็นอย่างยิ่ง และมีตำนานเกี่ยวกับเมืองลับแลนี้ว่า มีชายประมวงคนหนึ่งได้เดินทางเรือผ่านมาทางหัวแหลม และได้เห็นว่าที่บริเวณหัวแหลมมีการจัดงานเทศกาลอย่างใหญ่โตมาก แล้วชายประมวงคนนั้นได้เห็นว่ามิชายนคนหนึ่ง กวักมือเรียกให้เข้าร่วมในงาน เมื่อเขาเห็นดังนั้นจึงได้เข้าไปจอดเรือเทียบท่าแล้วเข้าไปในงาน เมื่อชายประมวงคนนั้นเข้าไปในงานก็พบว่าทุกคนในงานเป็นกันเองกับเขามาก ทำเหมือนกับเป็นคนที่ยกกันมาก่อน ชายประมวงเริ่มรู้สึกว่าคุณเคยกับชาวบ้านทันที จึงสนุกสนานเต็มที่ ดื่มเหล้าจนเมาไม่รู้สติ พอตื่นขึ้นมาก็พบว่าตัวเองได้นอนอยู่บนพื้น รอบข้างมีแต่ป่าไม่มีร่องรอยของการจัดงานใดๆ ทั้งสิ้น ชายประมวงรู้สึกแปลกใจมาก เขาจึงเดินสำรวจไปรอบๆ ก็ยิ่งแปลกใจ จนกระทั่งไปพบบ้านหลังหนึ่ง จึงเข้าไปสอบถามแล้วก็เล่าเรื่องราวที่ได้พบเห็นเมื่อคืนให้กับชาวบ้านฟัง เมื่อได้ฟังดังนั้นแล้วชาวบ้านก็รู้สึกตกใจ แล้วก็เล่าให้ชายประมวงผู้นั้นฟังว่า งานเทศกาลที่นี่ไม่เคยจัดมาหลายปีแล้ว ส่วนตรงบริเวณหัวแหลมนี้มีความกันว่าเป็นเมืองลับแล ถ้าใครเข้าไปจะไม่สามารถ

ออกมาได้ แต่นี่ก็นับว่าโชคดีที่ไม่เป็นเหมือนกับรายอื่นๆ เมื่อชาวประมงได้ยั้ยั้งนั้นก็รู้สึกตกใจ แล้วก็ได้อาชาวบ้านคนนั้นกลับ เมื่อชาวประมงลงเรือไปก็ได้ปฎิญาณกับตัวเองว่า “จะไม่กลับมาที่นี่อีก”

ภาพที่ 26 สวนสาธารณะบริเวณหัวแหลม

2.2.8 การปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลเกล่งกะเจด

ตำบลเกล่งกะเจดแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 ชุมชน และได้รับการยกฐานะให้เป็นเทศบาลตาม พรบ. เทศบาลตำบลและสภาเทศบาลตำบลเมื่อปี พ.ศ.2542 ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเกล่งกะเจด ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนปากคลองเนินพะยอม
- 2) ชุมชนตะเคียนทองเกาะสะบ้า
- 3) ชุมชนตะเคียนทองบ้านกลาง
- 4) ชุมชนท่าเรือ
- 5) ชุมชนท่าเรือหนองตลิ่ง
- 6) ชุมชนหนองบัวปากทางเกล่ง
- 7) ชุมชนทำเนียบ
- 8) ชุมชนกะเจด
- 9) ชุมชนกะเจดเกล่งบน

2.2.9 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มในชุมชนหมู่ 6 รองประธานชุมชนหมู่ 6 กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนว่า “คนในชุมชนต่างคนต่างอยู่เป็นส่วนใหญ่ เพราะคนในชุมชนหมู่ 6 มีฐานะต่างกัน คือ ฐานะรวย ปานกลาง และยากจน ซึ่งสังเกตได้จากการทำนุญบ้าน

คนที่มีความรู้จะไม่นับว่าใครนอกจากคนรวย คนจนก็ไม่มีสิทธิ ซึ่งไม่เหมือนเมื่อก่อน ส่วนกลุ่มชุมชนหมู่ 6 การทำงานเป็นไปด้วยดีมีการสับเปลี่ยนกันทำงานคนไหนว่างก็มาทำ คนไหนไม่ว่างก็ไม่ต้อง แต่คนส่วนใหญ่จะพยายามทำตัวเองให้ว่างเมื่อมีงานชุมชนเข้ามา ความสัมพันธ์ในกลุ่มดีพอสมควร”

1) ระบบเครือข่าย ระบบอุปถัมภ์ ระบบกลุ่มและการช่วยเหลือกัน ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ

หมู่ 6 เป็นระบบเครือข่าย และระบบอุปถัมภ์ช่วยเหลือกันในกลุ่มเครือข่าย คือต่างคนต่างอยู่ คนรวยไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อคนจน ไม่มีในอนุสรณ์ใดๆ ให้คนอื่นได้พักพิง แต่ถ้าเป็นญาติ พี่น้องกันก็จะพยายามช่วยเหลือกันอย่างดียิ่ง

2) การจัดการความสัมพันธ์และการจัดการกลุ่ม

ชุมชนมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ พูดคุยกันทำให้ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีใครที่ไม่ทำ ความผิด แต่อยู่ที่การปรับตัวของแต่ละคน ไม่มีการลงโทษ ทุกคนกลับไปคิดไตร่ตรองที่บ้านว่าที่ผ่านมาเราทำอะไรไม่ดีต่อกลุ่มหรือผู้อื่นหรือไม่ ถ้าทำอะไรไม่ดีก็ต้องปรับตัว แต่ถ้าทำดีอยู่แล้วก็ยึดเป็นแนวทางในการดำเนินต่อไป

ประธานแต่ละกลุ่มต้องวางตัวให้เหมาะสม เป็นตัวอย่างที่ดี ใฝ่หาความรู้ พัฒนาตนเองตลอดเวลา ต้องให้ความสำคัญกับทุกคนที่ทำงานอย่างเท่าเทียมกัน การประชุมอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ทราบปัญหาและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3) ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

มีการประชุมสัจจรไปในที่ต่างๆ ที่มีปัญหา ที่สมาชิกไม่เข้าใจ เมื่อมีการประชุมสัจจรทางกลุ่มก็จะชวนคณะกรรมการไปประชุมในพื้นที่ที่มีปัญหา ไปชี้แจงให้สมาชิกได้เข้าใจในการทำงานของคณะกรรมการ

4) ปัญหา ความขัดแย้งและการช่วยเหลือ

ขณะนี้ชุมชนไม่มีปัญหาความขัดแย้ง เพราะคณะกรรมการได้มีการพูดคุยกันรอบกันเป็นประจำ ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นหมดไป หรือหากเกิดความขัดแย้งประธานต้องทำการยุติปัญหาโดยต้องมีข้อสรุปที่ทุกฝ่ายพอใจ ด้านการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่ผ่านมาคณะกรรมการมีความรับผิดชอบดีมาก กรณีที่ผ่านมาเมื่อสมาชิกจมนกลางทะเลเนื่องจากอุทกภัย กรรมการได้ลงมือทำการช่วยเหลือและติดต่อทางราชการเรื่องเงินชดเชยจนเรียบร้อย

5) การจัดการความขัดแย้ง ความผิด บทลงโทษ การลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470 ในช่วงกฎหมายข้อบังคับยังไม่เป็นแบบแผนตายตัว ไม่มีตำรวจ ถ้าใครทะเลาะกัน ก็จะมาแจ้งผู้ใหญ่แล้วไกล่เกลี่ยกัน ถ้าไม่ยอมความก็นำตัวส่งอำเภอ เรื่องเล็กๆ ก็จะไปแจ้งผู้ใหญ่ ส่วนกำนันจะมีอำนาจที่สุดในท้องถิ่น และมีหน้าที่รับแจ้งความ แจ้งเกิด แล้วจึงจะดำเนินเรื่องไปที่ระของอีกทอดหนึ่ง สมัยก่อนนั้นโจรขโมยก็มีบ้าง แต่ทำอะไรไม่ได้ แต่ปัจจุบันนี้มีกฎหมายบ้านเมืองมาปกครอง มีตำรวจเข้ามาดูแลในชุมชน ดังนั้นก็มีความสุขเพราะคนส่วนใหญ่เกรงกลัวกฎหมายมากขึ้น

6) ความขัดแย้งในชุมชน

มีความเหลื่อมล้ำและขัดแย้งในเชิงวิถี เดิมเป็นวิถีหาอยู่หากิน ไม่มีการสะสมทุน ดำรงชีวิตได้ด้วยทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น มีกลุ่มที่ไม่ลงทุนกับการผลิตเพาะปลูก จะทำการประมงกับกลุ่มทำการผลิตโดยวิถี คือ ชาวนา ชาวประมงจะยึดถือการแสวงโชค หากินด้วยการจับสัตว์น้ำ ไม่ยึดครองที่ดิน ส่วนวิถีเกษตรเป็นชาวนา ยึดถือเกษตร ทำนามีที่ดินเป็นปัจจัย 2 กลุ่มมีวิถีที่แตกต่างและขัดแย้งกัน แต่ต้องพึ่งพิงกัน เช่นต้องอาศัยฤดูกาลในการผลิต ต้องพึ่งฟ้าดิน อยู่กับงาน 4 เดือน อยู่กับวัฒนธรรม 1 เดือน เวลาทำงานก็รวมตัวกันทำงาน มีการรวมตัวกันเมื่อมีงานประเพณีได้แก่ เกี่ยวข้าว ลงแขก ทำบุญลานข้าว ซึ่งต่างจากชาวประมง ที่มีวิถี ไม่มีการครอบครองที่ดิน ไม่มีประเพณีที่ลึกซึ้ง จะมีการรวมตัวกันก็ตอนงานศพ งานบวช มีวิถีในการดำรงชีวิต แต่ก่อนมีการเอาปลาไปแลกข้าว จนเมื่อรัฐบาลมีนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรม มีระบบซื้อขายด้วยเงินตรา การพูดการจาก็แตกต่างกัน ชาวประมงจะพูดจาเสียงดัง ตรงไปตรงมา แต่ชาวนาอยู่รวมกันจะถ้อยทีถ้อยอาศัย เพราะต้องช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน แต่การประกอบอาชีพของชาวประมงนั้นใครไปก่อนได้ก่อน ชาวนามีเครื่องมือชนิดเดียวกัน แต่ชาวประมงมีเครื่องมือลับ และบางชนิดนั้นทำลายธรรมชาติ จนทำให้คนอื่นเดือดร้อนไปด้วย จนทำให้เกิดความไม่พอใจ และยังมีระบบนายทุนมาสนับสนุนจึงทำให้เกิดการแข่งขันกันเองในหมู่ชาวประมง ทำให้โปิะหายไปจากทะเล ชาวประมงทุกคนมีสิทธิ์และเสรีภาพในพื้นน้ำทะเล แต่พวกเขาขาดประสิทธิภาพในการจับสัตว์ทะเลแข่งกับนายทุน แข่งขันกับประมงขนาดใหญ่ไม่ได้ ภาครัฐอีกทีก็ไม่มียุทธศาสตร์ให้หาแล้ว

ระบบทุนคือ นายทุนจะลงทุนอุปกรณ์ในการจับปลา เช่น ซื้ออวนให้แล้วคุณไปจับปลามาจับได้ก็ขายให้นายทุน ถ้าชาวประมงซื้อสัตว์ก็จะเอาปลา ไปที่จับได้มาขายให้นายทุน แต่ก็มีบางที่ที่เอาปลาไปขายให้เจ้าอื่นที่ราคาดีกว่าแทน ส่วนนายทุนนั้นก็จะได้กำไรจากการขายปลาจากชาวประมงที่นำปลาที่จับได้มาขายให้กับตน แล้วเอาไปขายต่อแบบไม่ต้องจับเอง

2.3 แหล่งทรัพยากร

2.3.1 ทรัพยากรน้ำ

1) แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคในชุมชน มีดังนี้

- สระน้ำหนองบัวอยู่ที่ ม.3 ต.แก่ง
- คลองกะเจด
- คลองแก่ง
- บ่อน้ำส่วนตัว 3 บ่อ (ถ้าต้องการจะอุปโภค-บริโภคจะต้องขออนุญาตเจ้าของก่อน)

ภาพที่ 27 บ่อน้ำในชุมชน

ภาพที่ 28 บ่อน้ำในชุมชน

2) การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

อุปโภค

สมัยก่อนถ้าชาวบ้านต้องการใช้น้ำในการอุปโภคก็จะต้องใช้น้ำในคลองแก่งและคลองกะเจด บางคนก็จะใช้น้ำจากบ่อน้ำส่วนตัว ปัจจุบันยังมีสระหนองบัวที่นำน้ำมาใช้ประโยชน์ เช่น เทศบาลนำน้ำมาใช้ในการดับเพลิง ล้างถนน รดน้ำต้นไม้ในสวนสาธารณะ และนำมาทำประโยชน์อื่นๆ ให้แก่ชาวบ้านอีกมากมาย

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ชาวบ้านส่วนใหญ่หันมาใช้น้ำประปา น้ำประปานั้นก็แบ่งเป็น 2 ส่วน คือน้ำประปาส่วนภูมิภาค มีชาวบ้านใช้ 1,212 ครัวเรือน และน้ำประปาหมู่บ้านมีชาวบ้านใช้ 50 ครัวเรือน ซึ่งน้ำประปาหมู่บ้านนั้นจะใช้กันในหมู่ 3 ของตำบลกะเจด บางครัวเรือนก็ยังมีการใช้น้ำบ่อน้ำบาดาล

ระบบชลประทานในชุมชนเทศบาลตำบลแก่งกะเจดนั้นยังไม่มี แต่จะมีการแก้ปัญหา การขาดแคลนน้ำ ในชุมชน ซึ่งเทศบาลจะนำแท็งก์ปูนคอนกรีตเสริมเหล็กทรงสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ตั้งในจุดต่างๆ ของชุมชน แท็งก์น้ำก็จะมียู้อยู่ด้วยกัน 3 แท็งก์ คือ

- ตลาดกะเจด
- ชุมชนทำเนียบ (ตันไทร)
- บ้านนอก

บริโภค

น้ำที่ใช้ดื่มจะเป็นน้ำประปาและน้ำที่ซื้อจากสระในหมู่บ้านโดยมีรถบรรทุกน้ำบริการ เทียวเล็ก 80 - 100 บาท เทียวใหญ่ 150 - 200 บาท ในชุมชนมีโรงงานขายน้ำ 1 โรง และร้านขายน้ำแข็ง 2 ร้าน คือร้านสันติเกล่งน้ำแข็งหลอด และร้านปราโมทย์น้ำแข็งหลอด

ภาพที่ 29 คลองเกล่ง

การเกษตร

พื้นที่ที่ชาวบ้านทำการเกษตรมีประมาณ 2,000 ไร่อาชีพที่ชาวบ้านทำ ได้แก่

- สวนยาง
- สวนผลไม้ (ส่วนใหญ่ปลูกทุเรียน มังคุด เงาะ และมะม่วง)
- ทำนา (การทำนาส่วนใหญ่จะทำในหมู่ 2 และหมู่ 4)

การเกษตรแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรส่วนใหญ่จะขุดบ่อภายในพื้นที่ของตัวเอง ถือเป็น การลดภาระเรื่องน้ำด้วย เพราะพืชบางอย่างต้องการน้ำมาก เช่น สวนผลไม้

ธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรม

ปัจจุบันโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน มี 5 โรงงาน

- โรงงานแป้งมันสำปะหลัง
- โรงงานยางพารา

- โรงงานแช่แข็ง
- โรงงานปลาป่น 2 แห่ง คือ โรงงานเสรี และ โรงงานแกล่ง

ในการใช้น้ำของโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ น้ำที่ใช้จะเป็นน้ำประปาและน้ำที่ซื้อจากชาวบ้าน ส่วนธุรกิจอื่นๆ ก็มี ที่พัก บังกะโล มีทั้ง 9 แห่งจะใช้ประปาเช่นกัน

3) ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสียและผลกระทบ

ในสมัยก่อนยังไม่มีโรงงานความเสื่อมโทรมผลเสีย และผลกระทบก็ยังไม่เกิดขึ้นมากเท่าไร แต่ในปัจจุบันมีโรงงานเกิดขึ้นหลายโรงงาน ทำให้น้ำเกิดเกิดความเสื่อมโทรม และทำให้มีผลกระทบต่างๆ ต่อชุมชน เช่น การปล่อยน้ำเสียลงคลอง ทำให้มีสารพิษเจือปน สัตว์น้ำขนาดใหญ่ลดลงเรื่อยๆ และน้ำก็ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เพราะสกปรก แต่ปัจจุบันกฎหมายก็มีการบังคับใช้เกี่ยวกับการปล่อยของเสียจากโรงงาน ก่อนปล่อยน้ำเสียควรมีการบำบัดก่อน ในขณะเดียวกันก็ยังมีกรบุกรุดมที่คลองอีกทำให้คลองแคบและเล็กลง

คลองแกล่ง

สภาพคลองในสมัยก่อนกว้างและลึกมากแต่ปัจจุบันตื้นเขิน เหตุเกิดจากการถมคลองเพื่อประโยชน์ส่วนตัวทำให้สภาพคลองและสายน้ำเปลี่ยนไปในทางที่เสื่อมโทรมลง ทำให้สัตว์น้ำที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลง

ภาพที่ 30 คลองแกล่ง

ฤดูกาลต่างๆ มีอิทธิพลกับลำคลองและสัตว์น้ำเช่นกัน

ฤดูฝนถึงต้นฤดูหนาวจะเป็นช่วงที่มีสัตว์น้ำเพิ่มจำนวนมากขึ้น เนื่องจากเมื่อฝนตกน้ำป่าที่ไหลมาจากภูเขาจะมาชนกับน้ำทะเล ลักษณะของน้ำจะขุ่น ชาวประมงเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า

‘น้ำหวาน’หรือ‘น้ำสองกระดอง’ ช่วงนี้สัตว์น้ำหลายชนิดทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มจะมาวางไข่ ทำให้เป็นที่ยูอาศัยของสัตว์น้ำในวัยอนุบาล

ฤดูร้อน จำนวนสัตว์น้ำลดน้อยลงเนื่องจากน้ำร้อนน้ำในคลองจะแห้งสภาพน้ำจะร้อนอุ่น สัตว์จะอพยพไปอยู่ในทะเล

ในปี พ.ศ. 2533 บริเวณปากคลองแกลงเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่บ้านเรือนที่อยู่ริมคลอง บางหลังท่วมมิดหลังคา บางหลังถูกกระแสน้ำพัดไป เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเนื่องจากพื้นที่ป่าต้นน้ำถูกบุกรุกเป็นไร่ สวนผลไม้ สวนยางพารา การไถที่เปิดหน้าดิน เมื่อฝนตกจะชะหน้าดินลงมาทับถมเป็นตะกอนตามลำคลองทำให้คลองตื้นเขิน น้ำไหลไม่สะดวกจึงเกิดน้ำท่วมขัง

ปัญหาน้ำท่วมนี้ ได้รับการแก้ไขด้วยการขุดลอกคลองเป็นประจำทุกปี ประมาณเดือนสิงหาคม 2550 มีการขุดลอกคลองอีกครั้งหนึ่งและเป้าหมายต่อไปในปีพ.ศ.2551จะมีการทำเขื่อนกั้นบริเวณปากคลองเป็นเขื่อนหิน งบประมาณ 64 ล้านบาท ดำเนินงานโดยกรมเจ้าท่า ซึ่งโครงการนี้มีการประชุมแสดงความคิดเห็นหลายครั้งของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ส่วนที่ไม่เห็นด้วยเนื่องจากมีโครงการลักษณะเดียวกันนี้ในพื้นที่อื่น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำ ชายหาด และพื้นที่ทราย

2.3.2 ป่าชายเลน

1) ขอบเขตพื้นที่ ลักษณะของทรัพยากรและการใช้ประโยชน์

ย้อนหลังไปประมาณ 40 - 50 ปี บริเวณนี้มีพื้นที่ป่าชายเลนนับพันไร่ ทั้งบริเวณริมคลอง พื้นที่ด้านในที่เรียกว่า “มือคลอง” มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่มากมาย สามารถเลี้ยงคนในชุมชนให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างอุดมสมบูรณ์ สัตว์น้ำได้แก่ กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย ปูทะเล ปูแสม ปูเป้น ปูก้ามดาบ ปูหิน ปูหนูมาน หอยนางรม หอยพอก หอยนิ หอยหวาน หอยกระปุก หอยนัว ปลาอดแอต ปลาการ์ตูน ปลาข้างป่าน ปลากระหล่อน ปลาทุเลา ปลากระบอก ปลามะเข้ ปลากระทุงเหว ปลาเก๋า ปลานวลจันทร์ ปลาตุ๊กทะเล ปลาไหล ปลากระป๋อง แมงดาถ้วย แมงดาจาน และกั้ง นอกจากนี้แล้วยังมีสัตว์อีกพวกหนึ่งที่สร้างสีสันให้กับป่าชายเลนได้แก่ งูสิง งูเหลือม งูหลาม งูเขียวหางไหม้ งูกะปะ งูทางมะพร้าว ผีเสื้อ ตะกวด และโดยเฉพาะหิงห้อยในตอนกลางคืน

นอกจากสัตว์ในป่าแล้วยังมีพันธุ์ไม้อีกมากมายเช่น โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ แสมขาว แสมญู ต้นกระบูน พุทราทะเล ตาตุ่มทะเล โปรงขาว โปรงแดง ลำพู ลำแพน ฝาดดอกขาว ฝาดดอกแดง ตะบูน ปอแดง ปอเหลือง โพทะเล เสม็ด เหงือกปลาหมอ ต้นจาก ต้นเป้ง ต้นลำเจียก ประเททวายได้แก่ หวายลิง เถาวัลย์เปรียง เถาวัลย์เหี่ยว ต้นเถาคัน และอีกนานา ชนิด ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ธรรมชาติมอบให้ ไม่วางก้างปลาเสริมและตกแต่งที่อยู่อาศัยและเผ่าถ่านใช้ในครัวเรือน ใบจากนำมาเย็บเป็นตับมุงหลังคาถัดแดดกันฝน เปลือกต้นฝาดนำมาดองแมงกะพรุน รวมทั้งสามารถนำพืชบางชนิดมาทำเป็นยารักษาโรคได้ด้วยเช่น เปลือกจากต้นโกงกาง

นำมาต้มกับน้ำดื่มแก้ท้องร่วง และตำให้ละเอียดใช้พอกห้ามเลือด โปรงแดง เปลือกใช้ต้มกับน้ำทำ
ความสะอาดแผลได้ ต้นเสม็ดใช้แก่นต้มกับน้ำดื่มแก้ภัยและใช้เป็นยาขับเลือดของสตรี ตะบูนขาว
เมลิศรับประทานแก้ท้องร่วง บิด อหิวาต์ ต้นตาตุ่มทะเลนำมาไม้มาเผาวันใช้รักษาโรคเรื้อน ใบและ
ยางนำมาเล็กน้อยผสมน้ำดื่มเป็นยาระบาย ต้นเหงือกปลาหมอต้นสดตำละเอียดใช้พอกหัวฝีหรือ
แผลเรื้อรัง แก้ริดสีดวง ถอนพิษได้ ต้นปอทะเล นำดอกสดๆ มาต้มกับน้ำนมสดทิ้งให้เย็นใช้
หยอดหูแก้หูอักเสบ ในอดีตที่ยังไม่มีความเจริญจากภายนอกเข้ามา ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่
เกื้อกูลให้ชาวบ้าน ดำรงอยู่ได้ ในปัจจุบันสมุนไพรเหล่านี้เลือนหายไป พร้อมกับยาปฏิชีวนะเข้ามา
แทนที่

ภาพที่ 31 ป่าชายเลนปลูกใหม่

การดำเนินชีวิตของชุมชนจากที่ได้เคยอาศัยทรัพยากรป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร
ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคนั้น ปัจจุบันพื้นที่ป่าชายเลนเหลือเพียง 2 จุดเท่านั้นคือ บริเวณบ้านนอก มี
พื้นที่รวม 37 ไร่ และบริเวณหน้าด่านมีพื้นที่ 30 ไร่ ซึ่งสภาพเป็นป่าก็เป็นป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม
สาเหตุที่ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมนั้นมาจาก

- การบุกรุกถมป่าชายเลนมือคลองปลูกบ้าน ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ทำรีสอร์ท
โดยกลุ่มนายทุนนอกหมู่บ้าน
- ชาวบ้านที่ไม่มีที่อยู่อาศัย เข้ามาจับจอง ถางป่า ปลูกบ้าน

2) การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน

การจัดการป่าชายเลนเริ่มมีขึ้นจากการจัดกิจกรรมค่ายอนุรักษ์ของกลุ่มสายลม
แสงแดดเมื่อปีพ.ศ. 2542 โดยการปลูกป่าของเยาวชนที่ร่วมค่ายและเจ้าหน้าที่จากอำเภอเมืองระยอง
รวมทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรตำบลเพ และหลังจากนั้นก็ได้มีการจัดกิจกรรมปลูกป่าเป็น

ประจำอย่างต่อเนื่องทั้งจากหน่วยงานภายนอก เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ทูตไบเออร์เพื่อสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลแกลงกะเจดโดยมีการนำกล้าไม้โกงกางมาจากสถานีเพาะพันธุ์กล้าไม้ประเสและศูนย์ศึกษาธรรมชาติอ่าวคุ้งกระเบน การปลูกในพื้นที่ไม่ได้ผลปัญหา มาจากสภาพดินและภายหลังจากที่เริ่มมีการปลูกในครั้งแรกแล้วก็ปรากฏว่ามีชาวบ้านเข้ามาปลูก บ้านอยู่อาศัยอีกซึ่งได้มีการแจ้งไปทางเทศบาลให้ดำเนินการ แต่ก็ยังไม่มีการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง อย่างที่ควรและล่าสุดนี้ได้มีนายทุนเข้ามาถมที่ป่าชายเลนต่อจากที่ดินของตนเอง ทางกรรมการ ชุมชนจึงได้แจ้งให้กับเทศบาลได้ทราบและสร้างสวนสาธารณะเพื่อการพักผ่อนในพื้นที่บริเวณนั้น เพื่อป้องกันการบุกรุกต่อไปและมีสถานที่ให้คนในชุมชนได้พักผ่อนออกกำลังกายด้วย

ภาพที่ 32 บ้านเรือนบริเวณป่าชายเลนชุมชน

ภาพที่ 33 ทางเดินคอนกรีตศึกษาธรรมชาติ

ภาพที่ 34 คนในชุมชนร่วมกันปลูกป่า

2.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

2.4.1 การประกอบอาชีพ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ชุมชนท่าเรือปากคลองแกลงจะทำอาชีพประมง เนื่องจากมี สภาพภูมิศาสตร์ที่ติดกับทะเล อาชีพที่นิยมทำได้แก่ ลอบหมึก ไคหมึก ลากเคย การเลี้ยงหอยนางรม

ซึ่งมีทั้งแบบหอยเชื้อและแบบติดตา การทำอวนกุ้งแซบ้วย อวนปลาสันเขียว อวนปู อวนลอยปลา โมง อวนปลาเห็ดโคน ตกปลา จับแมงกะพรุน ลอบปลาใหญ่ ลอบปู ลอบหอยหวาน เบ็ดราว รวมถึงการทำกะปิ น้ำปลา

1) ลอบหมึก

กระบวนการทำลอบดักหมึก ชาวประมงที่ยึดการดักปลาหมึกเป็นอาชีพ แต่ละรายจะมีลอบราว 40-50 ลูก ลอบทั้งหมดนี้จะนำมาหมุนเวียนใช้แต่ละวัน หากลอบถูกไคเสียหายจะนำกลับเข้าฝั่ง ส่วนลูกที่ยังคงสภาพดีจะถูกแช่อยู่ในน้ำต่อไป ดังนั้นแต่ละรายจึงต้องมีลอบมากพอเพื่อสะดวกต่อการใช้งาน

วัตถุดิบและอุปกรณ์ วัตถุดิบที่สำคัญในการทำลอบ ได้แก่ แขนงไม้ยูคาลิปตัส อวนในล่อน เชือก ใบเป้ง และตะปู ส่วนอุปกรณ์ที่จำเป็น ได้แก่ ก้อน มีด ถุงพลาสติก และเศษโฟม

สำหรับแขนงไม้ยูคาลิปตัส เป็นวัตถุดิบสำคัญที่นำมาใช้ทำโครงลอบทั้งตัว แต่เดิมชาวประมงจะใช้กิ่งไม้มะลาย ไม้ตาลดำ และไม้เต้า แต่ระยะหลังไม้ดังกล่าวจัดเป็นไม้หวงห้าม คนทำลอบจึงซื้อแขนงไม้ยูคาลิปตัส ขนาดความยาวประมาณ 1.50 เมตร ในราคาแขนงละ 1 บาท ไม้พวกนี้เป็นเศษไม้ที่ได้ลิดจากลำต้นยูคาลิปตัส จะมีพ่อค้านำมาขายให้อีกทอดหนึ่ง

ส่วนอวนในล่อนใช้ขนาดห่าง 2.2 นิ้วขึ้นไป มีขายทั่วไปในตลาดบ้านเพ ราคา กิโลกรัมละ 130 บาท โดยอวนในล่อน 1 กิโลกรัมสามารถนำมาทำลอบได้ประมาณ 10 ใบ

วัตถุดิบที่สำคัญอีกตัวหนึ่งคือใบเป้ง มีลักษณะเป็นก้านมีใบแผ่คล้ายทางมะพร้าวแต่ขนาดเล็กกว่า ใบเป้งเป็นไม้ที่ขึ้นตามชายเลน มีมากในแถบพื้นที่ปากน้ำบริเวณน้ำจืดจากแม่น้ำไหลลงสู่ทะเล โดยมากชาวประมงในเขตตำบลบ้านเพ จะซื้อมาจากจังหวัดตราดและจันทบุรี ในราคาดังกล่าว 20 บาท แต่ละมัดจะมีประมาณ 50 ก้าน

สำหรับเชือก ใช้เชือกฟาง หรือเชือกในล่อนตามแต่ความต้องการ และก้อนใช้ดอกตะปูให้แขนงภายในโครงติดกัน ส่วนถุงพลาสติกและ โฟม เป็นอุปกรณ์ที่นำมาติดภายในลอบเพื่อหลอกล่อเป็นไข่ปลาหมึก และช่วยในการให้แสงสว่างล่อให้ปลาหมึกเข้ามาในลอบ

ส่วนประกอบของลอบ ในลอบหนึ่งลูก จะมีส่วนประกอบอยู่ด้วยกันหลายส่วน โดยพื้นล่างเรียกว่า “พื้นกระจาด” ขอบของพื้นกระจาดถูกตีขอบด้วยแขนงไม้ 2 ท่อน ยึดให้พื้นแข็งแรง เรียกว่า “ไม้ตีตัว” ส่วนตัวไม้ที่ตัดเป็นโค้งเรียกว่า “ขนง” ปลายของขนงที่โค้งลงมาด้านล่างจะถูกไม้แขนงตีบังคับโดยรอบ ไม้ส่วนนี้เรียกว่า “ไม้ตีกระจาดบังคับขนง” จากไม้ขนงท่อนกลางและไม้ด้านล่างส่วนหน้าของลอบจะมีไม้อีกท่อนหนึ่งตีเฉียงบังคับไว้เรียกว่า “ไม้ค้ำ” และหลังจากทำโครงเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลอบจะถูกคลุมและผูกยึดไว้ด้วยอวนในล่อน โดยด้านหน้าของลอบจะมีการทำทางปลาหมึกว่ายเข้าไปส่วนนี้เรียกว่า “งาลอบ”

ภาพที่ 35 และ 36 การประกอบโครงลอบจากไม้ยูคาลิปตัส

ขั้นตอนการทำลอบ การทำลอบเริ่มจากตัดไม้ความยาว 1.50 เมตร 2 ท่อน ขนาด 1.00 เมตร 4 ท่อน นำท่อนยาวมาวางคู่กันให้ห่างแล้วนำท่อนสั้นดีหัวท้ายเป็นกรอบสี่เหลี่ยม ก่อนจะนำท่อนสั้นอีก 2 ท่อนมาตีให้ชิดด้านใดด้านหนึ่ง ระยะห่างประมาณ 30 เซนติเมตร หลังจากนั้นตัดไม้อีก 3 ท่อนที่มีขนาดความยาว 1.50 เมตร ท่อนแรกวางบนกึ่งกลางโค้งของทั้งสามอัน ตอกตะปูยึดให้แน่น ส่วนอีก 2 ท่อน วางขนานด้านล่างข้างในบริเวณตีนของทั้งสองแถบยึดให้แน่นด้วยตะปู แล้วตัดไม้ขนาดยาว 1.20 เมตร อีกท่อนหนึ่งตอกยึดไว้ระหว่างโค้งของขงกลางและไม้ขอบล่าง ด้านหน้าของพื้นกระจัดเสร็จสิ้นขั้นตอนนี้ จะได้โครงลอบในเบื้องต้น จากนั้นตัดอวนในลอบด้วยการทาบเนื้ออวนลงบนลอบโดยรอบ แล้วตัดไล่ให้พอดีโดยให้บริเวณด้านหน้ามีเนื้ออวนเหลือไว้ เพื่อทำเป็นงาลอบภายหลัง

เมื่อตัดอวนแล้วร้อยเชือกมัดทุกส่วนให้ยึดติดอยู่กับโครงลอบ ส่วนด้านหน้านำเชือกมาร้อยเข้าชายอวนที่เผื่อไว้ทั้งสองด้าน แล้วจึงให้ตึง โดยยึดไว้ระหว่างโค้งของขงด้านบนกับของกระจัดด้านล่าง เสร็จขั้นตอนนี้ถือว่าการทำลอบลุล่วงแล้ว แต่เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต้องตกแต่งส่วนต่าง ๆ ให้เรียบร้อย ขั้นตอนตกแต่งนี้ อาจเรียกว่าขั้นตอน “พรางตาปลาหมึก” ก็อาจใช้ได้ โดยนำกิ่งใบเป้งจำนวน 4 กิ่งวางพาดลงบนขงแล้วผูกเชือกยึดไว้ให้แน่น จากนั้นนำใบเป้งอีก 3 กิ่ง ผูกติดกับด้านล่างของขอบ วิธีการนี้คนทำลอบบอกว่า ช่วยให้ลอบแลดูทึบขึ้น เมื่อปลาหมึกว่ายผ่านมาจะรู้สึกว่าเป็นแหล่งวางไข่

จากนั้นเพื่อให้การล่อปลาหมึกมีผลมากยิ่งขึ้น คนทำลอบจะใช้ถุงพลาสติกมาตัดเป็นริ้ว และผูกติดบริเวณด้านหน้าของงานลอบเป็นพู่ห้อยกันส่วนด้านตรงที่เป็นไม้ก็ผูกติดด้วยเศษโฟมหรืออาจเป็นไข่ปลาหมึกจริง ๆ ยิ่งดี และโรยเศษโฟม อีกส่วนหนึ่งทิ้งไว้ภายในลอบ วิธีการนี้คนทำลอบบอกว่า เมื่อปลาหมึกผ่านเข้ามายังลอบและเห็นความรกรกรึมเหมือนแหล่งวางไข่แล้ว จะเห็นแสงแวบแวมคล้ายไข่ปลาหมึกที่ตัวอื่นวางไว้ก่อนหน้านี้ ปลาหมึกตัวใหม่จะไม่ลังเลที่จะว่ายเข้าไปแล้วติดอยู่ภายในลอบในที่สุด

ภาพที่ 37 ใบเป้ง

ภาพที่ 38 ลอบหมึก

การวางลอบ เมื่อเสร็จสิ้นการทำลอบแล้ว ในขั้นตอนของการวางลอบ ชาวประมงจะเริ่มวางลอบราว 8-9 นาฬิกาของแต่ละวัน วิธีการวางลอบทำได้โดยใช้เชือกในล่อนผูกบริเวณส่วนกลาง ด้านล่างของลอบ ปลายเชือกอีกด้านหนึ่งผูกหินถ่วงไว้ จากนั้นนำเชือกอีกเส้นหนึ่งผูกกับขอบโค้งของด้านหน้า ส่วนปลายผูกกับโครงลำไม้ไผ่ให้กระชับ ไม้ไผ่จะอยู่ในลักษณะลอยตั้งตรงอยู่ในน้ำโดยที่ท่อนโพงผูกติดไว้เพื่อให้ลำไผ่ลอยโดยไม่ลื่น จากวิธีการนี้ลอบจะลอยอยู่ได้น้ำในลักษณะเฉียงยกหน้าขึ้น โดยมีหินถ่วงไว้ด้านล่างและไม้ไผ่รั้งไว้ด้านบน

การวางลอบจะให้ผลดีที่สุดในช่วงน้ำไหลเอื่อย เพราะปลาหมึกจะชอบวางไข่ในน้ำไหลลักษณะนี้ แต่หากน้ำเชี่ยวจะทำให้ลอบลอยในลักษณะไม่เอื้อต่อการว่ายเข้าของปลาหมึก หรือน้ำนิ่งเกินไปจะทำให้ลอบไม่มีการเคลื่อนไหว ปลาหมึกก็จะไม่มีการวางไข่เช่นกัน ลอบดักปลาหมึกจะถูกวางไว้ตั้งแต่เช้ามืดจนถึงเช้าว้นรุ่งขึ้นจึงจะไปเก็บ หากใบไผ่ชำรุดและไม่สามารถซ่อมแซมในทะเลได้ลอบใบนั้นจะถูกลำเลียงเข้ามาฝั่ง ส่วนใบที่อยู่สภาพดีจะถูกวางต่อไป โดยเฉลี่ยลอบใบหนึ่งจะมีอายุประมาณ 3 เดือน จากนั้นชาวประมงต้องเริ่มทำใบใหม่เพื่อเก็บไว้ใช้ต่อไป

ในทุกวันหลังจากเสร็จสิ้นจากการกู้ลอบมาแล้ว เมื่อลำเลียงปลาหมึกเข้าฝั่งมา แม่บ้านจะเป็นผู้ทำหน้าที่นำไปขาย หรืออาจมีพ่อค้าในตลาดมารับซื้อถึงที่ ส่วนพ่อบ้านจะใช้เวลาวางในช่วงบ่ายลงมือทำลอบ หรือซ่อมแซมตามแต่สภาพของลอบ ดังนั้นภาพของโครงแขนงไม้ที่ถูกตัดเป็นครึ่งวงกลมวางขุดอยู่บนกระจัดไม้ ซึ่งวางเรียงรายตามพื้นที่ชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะในเขตหมู่บ้านชาวประมง จึงกลายเป็นภาพชินตาของนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ขับจักรยานยนต์ผ่านไปมา แต่บางคนอาจไม่รู้ว่สิ่งที่เห็นคืออะไรและใช้ประโยชน์ในกิจกรรมใด

นอกเหนือจากการทำลอบแล้ว ชาวประมงยังต้องสามารถคำนวณวันและเวลาที่เกี่ยวกับการไหลของน้ำ ซึ่งวิธีการนี้จำเป็นต้องมีประสบการณ์

“ปกติปลาหมึกจะเข้าลอบได้ดีหากน้ำในทะเลไหลเอื่อย ๆ เพราะลอบที่เราวางไว้จะไม่เปลี่ยนแปลงทิศทาง แต่หากน้ำเชี่ยวหรือน้ำนิ่ง ก็เลิกพูดกัน รายไหนรายนั้นไม่ได้ปลาหมึกกลับเข้าฝั่งหรอก เต็มที่แต่ละลอบไม่เกินตัวหรือสองตัว ถ้าเป็นอย่างนั้นถือว่าเหนื่อยฟรี”

ชาวประมงกล่าวว่า การคำนวณของคนโบราณเกี่ยวกับการไหลของน้ำ จะอยู่ที่ปฏิทินเป็นสำคัญ หากเป็นวันข้างขึ้น 8 ค่ำไปถึงแรม 9-10 ค่ำ น้ำจะไหลเอื่อย ชาวประมงจะได้ปลาหมึกมาก แต่หากเป็นวันอื่นจะใช้วิธีคำนวณกระแสน้ำแทน

ภาพที่ 39 เรือบรรทุก lobster เตรียมไปวาง

การลงทุน ต้นทุนค่าปลั๊ตขนาดลำต้นเล็กเรียวยาว อวนตา 2 นิ้ว เชือกไนล่อน เชือกร้อย ทางเป้ง ใบเป้ง รวมต้นทุนการทำ lobster ประมาณ 800 กว่าบาท

การจัดการปัจจัยการผลิต ปัจจัยที่ผลิตเอง ได้แก่ ลำต้นยูคาลิปตัส ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก ได้แก่ อวนตา 2 นิ้ว เชือกไนล่อน เชือกร้อย ทางเป้ง ใบเป้ง

การจัดการผลผลิต เมื่อได้หมึกมากก็จะนำไปดองแช่แข็งไว้

ตลาดการค้าและการขนส่ง เมื่อได้หมึกมากจะมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อ ในราคากิโลกรัมละ 140-180 บาท แต่ส่วนมากจะนิยมนำหมึกแช่แข็งแล้วส่งออกนอกโดยมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ

การใช้แรงงาน แรงงานที่ใช้ คือแรงงานครอบครัว

ภาพที่ 40 แรงงานคนในครอบครัว

2) โดหมึก

วิธีการทำ

- ไฟฟ้าปั่นไดนาโม 2 ลูกคู่ 30 กิโลวัตต์ ลูกละ 15 กิโลวัตต์
- ใช้ราวไฟข้างละ 3 ราว หน้าหลังราวละ 6 ดวง ดวงละ 500 วัตต์ ใช้หลอดไฟแสงจันทร์ จะมีแสงเป็นสีขาวที่เปิดไฟเพื่อส่องหมึกเข้ามาในอวน
- อวนตา 3 นิ้ว ยาวแล้วแต่ขนาดของเรือ คือสมมุติเรือยาว 8 เมตร อวนต้องยาว 8 วา กว้าง 10 วา ลึก 8 วา
- แล้วจะมีคัน 2 คันไว้หว่านท้าย คันคือไม้ไผ่ถ่างออกเพื่อให้อาณาเขตในการจับหมึกมากขึ้น

ต้นทุน 150,000 บาท

ระยะเวลาการทำอวนทำเรือ ประมาณ 1 เดือนกว่า

ระยะเวลาใช้งาน ใช้ได้ตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป

ช่วงเวลาที่จะทำโดหมึก จะทำช่วงเดือนมิด(ข้างแรม) เพราะว่าแสงจันทร์จะไม่สว่างมาก เวลาเปิดไฟโดจะสว่างมากเพราะแสงไฟจะไม่แข่งกับแสงจันทร์

การรับซื้อจากแม่ค้าคนกลาง กิโลกรัมละ 30 – 150 บาท แล้วแต่ขนาด

แรงงาน คนไทย 200 บาท/วัน ต่างด้าว 130 บาท/วัน (จะนิยมจ้างแรงงานต่างด้าวมากกว่า)

ภาพที่ 41 เรือโดหมึก

ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างของลอบหมึกกับไคหมึก

ลอบหมึก	ไคหมึก
- จะทำได้ตลอดเวลา - ต้นทุนต่ำ - จะติดเฉพาะหมึกหอม,หมึกกระดอง - ระยะเวลาใช้งานต่ำ	- จะทำช่วงข้างแรม (เดือนมืด) - ต้นทุนสูง - ติดทั้งปลา ทั้งหมึก หลายชนิด - ระยะเวลาใช้งานสูง

3) ลากเคย

อุปกรณ์ อวนตาถี่ พริกไทยขาว 7 วาจีน เหล็กแป๊ป ยาว 3 นิ้วขึ้นไป เชือก ท่อน
ต้นทุน 500 บาท ขึ้นไป

ระยะเวลา ช่วงระยะเวลาลากเคยคือ ช่วงหน้าฝน ประมาณเดือน 7 – 9

การรับซื้อ อยู่ที่ราคา 25 บาทขึ้นไป หรือต่ำกว่าแต่ไม่เกิน 100 บาท

ภาพที่ 42 ชาวบ้านร่วมตัวกันขายเคย

ภาพที่ 43 เคย

ภาพที่ 44 อวนตาถี่

ภาพที่ 45 การไล่เคย

4) การเพาะหอยนางรม และแกะหอยนางรมตามธรรมชาติ

การเพาะหอยนางรมนั้น ชาวบ้านก็จะเก็บหอยจากคลองแล้วตากหอยใส่ตะกร้าเอาไว้ก่อน เพื่อไม่ให้หอยทับกัน เพราะถ้าหอยทับกันหอยจะตาย การเพาะหอยแบ่งออกเป็น 2 แบบ

แบบที่ 1 การเลี้ยงแบบหอยเชือก

อุปกรณ์ เชือก และ ปูนซีเมนต์

วิธีการ นำเอาปูนซีเมนต์ มาหยคี่ใส่เชือก 1 เส้น 5 จุด แล้วนำมาผูกเรียงกันเป็นพวง แต่ส่วนมากจะเรียกว่าลูกตุ้มหรือเชือกหอย และจะนำไปผูกไว้กับราวไม้ในน้ำ และปล่อยให้หอยขึ้นมาเกาะเอง จะปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 1-2 เดือน ก็จะมีพ่อค้าคนกลางมารับไป เวลาขายจะขายเส้นละ 2 บาท 50 สตางค์ การเลี้ยงหอยนางรมแบบหอยเชือกจะเลี้ยงช่วงประมาณเดือน เมษายน-พฤษภาคม แต่ทางบ้านเราทำไม่ค่อยได้ผลเพราะว่าลักษณะคลองแถบปากคลองจะมีลักษณะตื้นเขิน และสภาพน้ำก็เป็นมลพิษเนื่องจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานเขาสู้แม่น้ำลำคลองทำให้ไม่สามารถที่จะเลี้ยงหอยนางรมได้

แบบที่ 2 การเลี้ยงหอยแบบติดตา

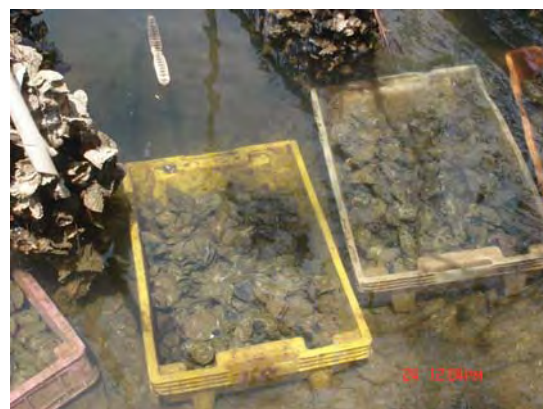
อุปกรณ์ เชือก ปูนซีเมนต์ และหอยขนาดเล็ก

วิธีการ เอาปูนซีเมนต์หยคี่ใส่เชือก แล้วนำหอยมาแปะ ขนาดของหอยที่จะเอามาแปะนั้นจะขนาดเท่ากับเล็บ แล้วทิ้งไว้ให้แห้ง จากนั้นนำไปผูกกับราวในน้ำ ทิ้งไว้ประมาณ 1-2 เดือน หอยในช่วง 1-2 เดือน นั้นจะเลี้ยงให้เปลือกใหญ่ตอนนี้นี้จะยังไม่มีเนื้อ แล้วก็มีพ่อค้าคนกลางมารับเพื่อเอาไปเลี้ยงเมื่อโตเราก็จะซื้อกลับมาขายต่อ

ส่วนใหญ่การเลี้ยงหอยจะนิยมทำหอยแบบติดตา และก็จะทำขายเส้นละ 2.50 บาท พอขายให้แม่ค้าครบ 1 ปีคือแม่ค้าเอาไปเลี้ยงไว้ 1 ปี ก็จะซื้อกลับมาในราคา กิโลกรัมละ 8 บาท แล้วแกะขายในกิโลกรัมละ 140 บาท

ภาพที่ 46 หอยนางรมเลี้ยง

ภาพที่ 47 หอยนางรมเลี้ยง

ภาพที่ 48 การด้อยหอยนางรม

ภาพที่ 49 หอยนางรมธรรมชาติ

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระหว่างหอยแคะเลี้ยงกับหอยแคะตามธรรมชาติ

หอยเลี้ยง	หอยธรรมชาติ
- ใช้ต้นทุน - ราคาไม่สูงมาก - มีขนาดกลาง - รสชาติดีกว่า	- ไม่มีต้นทุน - ราคาสูง - มีขนาดใหญ่ - รสชาติดีกว่า

5) อวนปลาฉนเจียว

อุปกรณ์ อวนตา 2.8 นิ้ว ความลึกประมาณ 8 เมตร แต่ชาวประมงส่วนมาก ใช้อวน 11 ฟุต ความยาวประมาณ 500 เมตร

ต้นทุน ราคาอวนฟืนละ 1850 บาท ค่าน้ำมันไป- กลับ เที่ยวละ 150 บาทต่อเที่ยว

ช่วงฤดูการจับ ช่วงฤดูหนาว ประมาณช่วงเดือน ตุลาคม-ธันวาคม

รายได้ ถ้าขายปลีกทำหื้อปลาภิโลกรัมละ 7 – 8 บาท ส่งเข้าโรงงานปลาป่นภิโลกรัมละ 5 - 30 บาท

ได้ปลาเฉลี่ยวันละ 200 – 1,000 กิโลกรัม แต่บางครั้งก็ไม่ได้เลย

ระยะทางหาปลา ห่างจากฝั่งไม่เกิน 3 กิโลเมตร

แรงงาน ใช้ 3 – 4 คน (ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัว)

6) ลอบปลาใหญ่

ลักษณะ รูปทรงจะเป็นแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 2×4 เมตรซึ่งเมื่อก่อนจะใช้ไม้หวายทำโครงลอบ แต่ปัจจุบันใช้ไม้ชนิดอื่น เพราะปัจจุบัน ไม้หวาย หายากและหลังจากนั้นก็จะใช้อานหรือ ลวดตาข่ายหุ้ม

ต้นทุน 2,000 บาท/ ลูก

วิธีการ จะวางวันละ 7 ลูก จนครบ 1 อาทิตย์แล้วไปกู้ลอบที่วางไว้ในวันแรก 7 ลูก เพราะว่าจะสามารถกู้ได้วันละ 7 ลูก เท่านั้น

ชนิดของปลาที่หาได้ เช่น ปลาเก๋า ปลายี่สาวท ปลานึ่งก ปลาดาบหนูน ปลาชังเกย

* ปลาเก๋ากับปลายี่สาวท ส่วนมากจะขายตอนเป็นๆ ส่วนปลานึ่งก ปลาดาบหนูน ชังเกย จะขายในตลาด

ภาพที่ 50 ลอบปลา

7) ลอบปู

การทำประมงลอบปูเริ่มเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อ ปี พ.ศ.2549

อุปกรณ์ ลวดสายไฟ ตะกั่ว อวนตา 1.2 นิ้ว ค้าย

ฤดูกาลทำประมง ทำได้ทุกฤดู

แหล่งทำการประมง จตุวงลอบมีระยะห่างจากฝั่งไปทางเกาะปลายดิน 1 กิโลเมตร

เหยื่อที่ใช้ในการวางลอบ ได้แก่ ปลาข้างเหลือง ปูม้า

การลงทุน ลอบปู จะซื้อมาจากหมู่บ้านอื่นในราคาลูกละ 50 บาท ระยะการใช้งานของลอบประมาณ 2 ปี การลงทุน/วัน ค่าเหยื่อ 200 บาท ค่าน้ำมัน 200 บาท

การจัดปัจจัยการผลิต ปัจจัยที่ซื้อมาจากภายนอก ได้แก่ ลอบ

การจัดการผลผลิต เมื่อออกเรือไปกู้ปู เมื่อนำลอบปูขึ้นจากทะเลแล้วจะต้องเอาปูออกจากลอบก่อน เพราะถ้าไม่อย่างนั้นปูจะตาย จากนั้นนำปูแช่น้ำทะเลไว้ในอ่าง นอกจากปูแล้วยังได้หอยหวานด้วย

การตลาดการก้าและการขนส่ง ปูม้าจะขายตามตลาดนัดแถวบ้าน ในราคากิโลกรัมละ 60 – 200 บาท

การใช้แรงงาน แรงงานที่ใช้คือแรงงานภายในครอบครัว

*ปัจจุบันมีการทิ้งลอบปูทั้งหมด 278 ลูก โดยมีการทำลอบปูเพียงรายเดียว

ภาพที่ 51 ลอบปู

ภาพที่ 52 เหี่ยว

ภาพที่ 53 ปูม้า

ภาพที่ 54 หอยหวาน

8) เบ็ดราว

เบ็ดราวทำด้วยเชือกขนาด 4 มิลลิเมตร โดยใช้เบ็ดตรงผูกติดกับเชือก เว้นระยะห่างประมาณ 2 เมตร ต่อเบ็ด 1 ตา มี 2 แบบ ได้แก่

- 1) เบ็ดราวโดยการใช้เหี่ยว เหี่ยวที่ใช้ได้แก่ หมึกกระเปาะ ปลาทุง และปลาข้างเหลือง
- 2) เบ็ดราวแบบไม่ต้องใช้เหี่ยว

เมื่อก่อนชาวประมงจะมีดักใส่เบ็ด ดัก คือ ที่ไว้สำหรับเก็บเบ็ดโดย 1 ดัก จะมีเบ็ดประมาณ 150 ตา โดยปกติแล้วชาวประมง จะวางครั้งละ 4 - 5 ดัก มีเบ็ดประมาณ 500 ตา

สัตว์น้ำที่จับ ได้แก่ ปลากระเบน ปลาสาก ปลาอินทรี ปลาเก๋า ปลาอังกะเบต ปลาเกตุ

ฤดูกาลทำประมง ช่วงหน้าหนาว ประมาณเดือน กันยายน – ธันวาคม

ช่วงทำการประมง ชาวประมงจะวางเบ็ดราวในช่วงประมาณ 5 - 6 โมงเย็น แล้วไปกู้เบ็ดอีกครั้งในตอนเช้า

การลงทุน เชือกขนาด 4 มิลลิเมตร 20 กิโลกรัม กิโลกรัมละ 80 บาท รวมประมาณ 1,600 บาท เบ็ด ตาละ 3 บาท 500 ตา ประมาณ 1,500 บาท รวมการลงทุนในการซื้ออุปกรณ์ประมาณ 3,000 บาทเศษ

การจัดการปัจจัยการผลิต ปัจจัยที่ผลิตเอง ได้แก่ ดัก ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก ได้แก่ เชือก เบ็ด

ระยะเวลาการใช้งาน ระยะการใช้งานของเบ็ดราวอยู่ที่การเก็บรักษา ถ้าเก็บรักษาดีก็จะอยู่ได้ถึง 5 ปี

การจัดการผลผลิต เมื่อได้ปลามาก็จะนำไปล้างแช่เย็นไว้

การตลาดการค้า และการขนส่ง ปลาที่ได้ส่วนใหญ่ก็จะนำไปขายตามตลาดในชุมชน ราคา ตั้งแต่กิโลกรัมละ 50 – 150 บาท แล้วแต่น้ำหนักและชนิดของปลา

การใช้แรงงาน แรงงานที่ใช้คือ แรงงานครอบครัว

9) อวนปลาเห็ดโคน

อวนปลาเห็ดโคนเป็นอาชีพที่ชาวประมงทำกันน้อย เนื่องจากลักษณะของเส้นเอ็นที่เล็กมาก ทำให้ถักขาง่าย ปลาเล็ก เช่น ปลากระตัก จะเข้ามาติดอวน ซึ่งเสียเวลากับการปลดปลาและเสียเงินกับการซ่อมอวน

ลักษณะของอวนมี 2 แบบ ได้แก่

แบบที่ 1 เป็นอวนตาพริกไทย ลักษณะของอวนเป็นอวนตาเล็ก มีท้องมารอยู่ตรงกลางอวน เพื่อให้ปลาเข้าไป โดยลักษณะของอวนที่มีขนาดตาเล็กมาก จะทำให้ลูกปลาดักเล็ก ๆ และเคย เข้ามาติดอวน อวนชนิดนี้จะลู่เข้าฝั่งได้ยาก เนื่องจากมีน้ำหนักมาก

แบบที่ 2 เป็นอวนดำ ขนาดตาอวนใหญ่กว่าแบบที่ 1 ทำให้ลูกปลาดักเล็ก ๆ และเคย ไม่เข้ามาติดอวน อวนชนิดนี้เวลาลู่เข้าฝั่งจะเบากว่าอวนตาพริกไทยแต่มีขนาดยาวกว่าบางครั้งได้ปลาเป็นพันกิโลกรัมปลาที่ได้มีหลายชนิด ได้แก่ ปลาสากเหลือง ปลากระเบน ปลาอินทรีและปลาเห็ดโคน

ในการวางอวนปลาเห็ดโคน จะใช้ความลึกของอวนประมาณสองกิโลเมตร เนื่องจากปลาเห็ดโคนจะอยู่บริเวณหน้าดิน

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาเห็ดโคนขาว ปลาเห็ดโคนลาย ปลาสากเหลือง ปลากะเบน ปลาอินทรี
และปลากะตัก

การลงทุน อวน น้ำมัน

การจัดการปัจจัยการผลิต ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก ได้แก่ อวน

การจัดการผลผลิต ปลาที่ได้มาก็นำมาใส่ถังแช่เย็นไว้

การตลาดการค้า และการขนส่ง ปลาที่ได้ก็นำมาขายตามตลาดในชุมชน ปลาเห็ดโคน
ขาวจะอยู่ในราคากิโลกรัมละ 70 บาท ส่วนปลาเห็ดโคนลายจะอยู่ในราคา 60 บาท

การใช้แรงงาน แรงงานที่ใช้ คือ แรงงานครอบครัว

ภาพที่ 55 ชาวประมงกำลังแกะปลาออกจากอวน

ภาพที่ 56 ตะขอแกะปลา

10) อวนเข็นชายฝั่ง

อุปกรณ์ อวนดำขนาด 6 หุน ยาว 300 เมตร หรือใช้อวนตาพริกไทย

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาชนิดต่างๆขนาดเล็ก

ฤดูทำประมง หาได้ตลอดทั้งปี

การลงทุน ประมาณ กิโลละ 50,000 บาท อวน

ภาพที่ 57 ชาวประมงช่วยกันลากอวนดำ

ระยะเวลาการใช้งาน ใช้ได้นาน 20-30 ปี สามารถซ่อมเปลี่ยนได้ทุกส่วน

การตลาด ขายต่อพ่อค้า และปลาเล็กก็จะขายต่อโรงงาน

ระยะออกหาปลา ห่างจากฝั่ง 1-10 เมตร

แรงงานที่ใช้ ใช้แรงงาน 10-12 คน

ภาพที่ 58 สัตว์น้ำที่จับได้จากอวนเงินชายฝั่ง

11) การแปรรูปเคย

- ต้มใส่เกลือเพื่อส่งออกต่างประเทศ
- ทำกะปิ

การทำกะปิ ทำจากเคย เคยจะมีช่วง กรกฎาคม - เมษายน พอได้เคยก็จะเอาไปเลือกล้างให้สะอาดคลุกเกลือตาก เวลาตากจะตาก 2 แดดกำลังดี พอตากแดดได้แล้วก็เอามาหมักไว้ รินน้ำออก น้ำที่ได้ก็จะเป็นน้ำเคย เอาไปประกอบอาหารได้ พอรินน้ำเคยแล้วก็ตากอีก 2 แดด นำมาโขลกไม่ต้องละเอียดมาก แล้วอัดใส่กระปุกต้องอัดให้แน่นๆ ถ้าอัดไม่แน่นกะปิจะเสีย กะปิยังเก็บไว้นานยังอร่อยยิ่งหอม

ภาพที่ 59 เคยที่รับซื้อจากชาวบ้าน

2.4.2 แบบเรือและเครื่องมือทำประมงของกลุ่มเรือประมงพื้นบ้านตำบลเกล่ง

1) เรือ

เรือประมงพื้นบ้านแต่ละจังหวัด จะมีแบบของเรือที่แตกต่างกันออกไป บางที่จังหวัดเดียว มีถึงสามแบบ ตำบลเกล่งแต่เดิมมีอยู่สองแบบ ภายหลังจากคนทำสวนที่ชอบตกปลา ได้มีการซื้อเรือไฟเบอร์และใส่เครื่องหางยาวออกไปตกปลา และตกหมึกโดยไม่ต้องไปเช่าเรือ การเช่าเรือเพื่อไปตกปลามีราคาแพงมากคืนหนึ่งกับอีกครั้งวันราคาหกพันบาท แต่เดี๋ยวนี้พวกที่ทำสวนอยู่ที่ตำบลเกล่ง จะซื้อเรือไฟเบอร์ใส่เครื่องหางยาวออกไปตกปลาตัวเอง ความยาวของเรือประมาณห้าเมตร นั่งได้สองคนแต่ละลำจะมีรายได้เจ็ดร้อย แปดร้อย ถึงพันกว่าบาท แล้วแต่คลื่นลม แบบเรืออีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่ทางสวนสน เป็นเรือที่มีหัวโชนความกว้างประมาณสองเมตรครึ่ง ส่วนความยาวประมาณหกเมตรใช้เครื่องยนต์สามสูบ ส่วนชาวประมงทางปากคลองเกล่ง เป็นเรืออีกแบบหนึ่ง ความกว้างประมาณสองเมตร ความยาวประมาณ 7 เมตร

2) เครื่องมือประมง

เครื่องมือทำกินของชาวเรือกลุ่มนี้มีอวนปูเป็นหลัก ทำกินได้ทั้งปี ส่วนเครื่องมืออย่างอื่นก็ใช้ตามฤดูกาล เช่น อวนกุ้ง ใช้จับกุ้งแชบ๊วย ซึ่งขายได้กิโลกรัมละสามร้อยกว่าบาท กุ้งแชบ๊วยจะ

เข้ามาในช่วงคลื่นลมแรง มีให้ทำกินประมาณสองเดือน นอกจากนี้ยังมีการใช้เบ็ดราว ส่วนใหญ่ใช้วางปลากระเบน ซึ่งจะทำในช่วงหน้าหนาว ปลากระเบนขายได้กิโลกรัมละยี่สิบห้าบาท ชาวประมงจะทำอาชีพแตกต่างกันออกไปบางลำก็ทำอาชีพทำลอบปลาหมึกหอมอย่างเดียว บางลำทำลอบด้วยและมีวนล้อมปลาตันเขียว ราคาของปลาตันเขียวไม่แพงนัก เมื่อขายให้คนที่เลี้ยงตะพาบกับเลี้ยงปลาใหญ่ก็ราคาประมาณเจ็ดถึงแปดบาท ถ้าไม่มีใครมาซื้อก็เอาไปขายโรงงานปลาป่นกิโลกรัมละห้าบาทกว่า ปลาราคาถูกกว่าแต่จำนวนปลาที่ได้เป็นร้อยเป็นพันกิโลกรัม ปลาตันเขียวมีเป็นจำนวนมากช่วงหน้าหนาว อุปกรณ์การทำประมงอย่างอื่นยังมีอีก คือ วนจับเคย เคยที่เอามาทำกะปิ แต่เวลานี้ก็มีเอามาต้มแล้วตากแห้ง ที่เขาเอามาใส่ส้มตำ เคยจะมีในช่วงเดือนพฤษภาคม-เดือนมิถุนายน ราคาเคยไม่แน่นอนกิโลกรัมละยี่สิบถึงสามสิบบาท ราคาของเคยนั้นจะไม่คงที่เท่าไรหรอก อีกอย่างที่เรือปากคลองมีเกือบทุกลำคือวนลากแมงกะพรุน แมงกะพรุนจะเข้าไม่แน่นอน บางปีก็ไม่มีแมงกะพรุนเข้า แมงกะพรุนจะมีราคาตัวละสองถึงสามบาท แต่ส่วนใหญ่ประมงพื้นบ้านที่ออกไปลากถ้าได้มากก็จะได้เป็นจำนวนเงินลำละสามถึงห้าพันบาท ถ้าเป็นเรือใหญ่จะได้เป็นจำนวนเงินลำละห้าพันถึงหนึ่งหมื่นบาทต่อวัน แมงกะพรุนจะมีก่อนเคยประมาณเดือนครึ่ง การลากอวนแมงกะพรุน มีรายได้ในแต่ละวันไม่แน่นอน บางวันก็ได้บางวันก็ไม่ได้เลยก็มี

2.4.3 ภูมิปัญญาของชาวประมง

1) ภูมิปัญญาในการจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล

ฤดูร้อน จะจับแมงกะพรุน ซึ่งจะมีในช่วงประมาณเดือน เมษายน - พฤษภาคม แมงกะพรุนที่จะเข้ามาในช่วงนี้ก็จะไม่มีแมงกะพรุนไฟ แมงกะพรุนถ้วย แมงกะพรุนพวกนี้ถ้าตัวจะร้อนเพราะมันจะมีสารป้องกันตัวเอง เมื่อเวลาแมงกะพรุนมากันทีก็จะมาเป็นฝูงใหญ่ จึงทำให้น้ำรู้สึกร้อนขึ้น พวกปลาต่าง ๆ ก็จะอพยพไปอยู่ที่อื่นกันหมด ชาวประมงจึงต้องหันมาจับแมงกะพรุนกัน เวลาขายก็จะขายเป็นตัว ตกราคาตัวละประมาณ 3 บาท

ฤดูฝน ในช่วงฤดูนี้ ชาวประมงก็จะจับแมงกะพรุน อวนกุ้งแชบ๊วย และเคย สัตว์น้ำพวกนี้จะมาพร้อมกันในช่วงหน้าฝนประมาณเดือน มิถุนายน - กรกฎาคม

ฤดูหนาว ชาวประมงส่วนใหญ่ก็จะทำอวนตันเขียว อวนปลาโมก ส่วนคนตกปลาก็จะตกจำพวกปลาอินทรี และจำพวกปลาใหญ่ เพราะช่วงหน้าหนาวปลาใหญ่จะชอบเข้ามาอยู่ในบริเวณชอกหิน

* ลอบหมึกจะทำได้ตลอดทั้งปี

2) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของท้องทะเล

การเรียกชื่อลม

จะเรียกตามทิศทางลม

ลมตะเภา	พัดมาจาก	ทิศตะวันออกเฉียงใต้
ลมอุกา	พัดมาจาก	ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ลมสลตัน	พัดมาจาก	ทิศตะวันตกเฉียงใต้
ลมตะไก่อ	พัดมาจาก	ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
ลมเว้า	พัดมาจาก	ทิศเหนือ
ลมกลาง	พัดมาจาก	ทิศใต้
ลมตะวันตก	พัดมาจาก	ทิศตะวันตก

ลมกลาง คือลมที่พัดมาทางทิศใต้ด้านนอกของชายฝั่งทะเล ลมกลางนี้จะมีตลอดทั้งปี การมาของลมจะบอกถึงว่า วันนี้น้ำลมจะพัดไม่รุนแรงมากนักสามารถที่จะออกเรือไปหาปลาได้

ลมตะเภา ลมชนิดนี้จะพัดมาทางตะวันออกเฉียงใต้ วิธีการดูลมชนิดนี้คือ ทะเลจะเป็นสาขคลื่น สาขคลื่น คือ ลักษณะของทะเลจะเป็นคลื่นลูกใหญ่ ความสูงของคลื่นประมาณ 2-3 เมตร ลมจะเจียบ แต่ชายฝั่งจะมีเสียงฮัม ๆ ของทะเล แต่คนสมัยก่อน จะดูที่ขอบฟ้าของทะเลถ้าขอบฟ้ามีสีเขียวและครีမ်แสดงว่าจะมีพายุ แต่ก็ไม่ใช่เสมอไปว่าถ้าขอบฟ้าเขียวแล้วจะมีพายุ ชาวประมงจะมีวิธีการดูของเขา ลมตะเภานี้จะมาได้ทุกช่วง 1 ปี โดยส่วนใหญ่แล้วลมตะเภาจะมาในช่วงเดือน 12 ใน 1 ครั้ง จะมาประมาณ 2-3 วัน จะมีลมตะเภาประมาณ 6-7 ครั้ง แต่ก็ไม่รุนแรง

ลมตะไก่อ ลมตะไก่อนี้จะเหมือนกันกับลมตะเภา

ลมสะลาตัน หรือ ลมเฉียง จะพัดมาทางตะวันตก ลมชนิดนี้จะแรงกว่าลมกลางแต่ก็จะมีลักษณะแรงลมน้อยกว่าลมตะเภา ลมสลตันจะเกิดขึ้นทุกปี แล้วจะเกิดตลอดในช่วงมรสุมเดือนกรกฎาคม - กันยายน

ลมอุกาตะวันออกเฉียงเหนือ จะพัดมาทางตะวันออกเฉียงเหนือ ลมชนิดนี้จะเป็นลมที่มีความรุนแรงมากที่สุด แต่ในช่วง 2-3 ไมล์ทะเลจากชายฝั่งลมจะพัดไม่รุนแรงมากนัก แต่ถ้า 5 ไมล์ทะเลจากชายฝั่งขึ้นไปลมจะพัดรุนแรงมาก และจะมาในช่วงหน้าหนาว วิธีการดูการมาของลมก็จะดูที่ขอบฟ้าเช่นกันถ้าขอบฟ้าเริ่มเขียวแสดงว่าพายุกำลังจะเข้า

ลมระเหย ชาวประมงเรียกว่า ลมกระโชก จะมาพร้อมกับพายุฝน ลมระเหยนี้จะมาได้ทุกด้าน ลมระเหยเกิดจากกลุ่มก้อนเมฆที่เป็นน้ำฝน

ลมวง ก็เกิดจากกลุ่มก้อนเมฆที่มากับน้ำฝนเหมือนกัน ลมวงนี้ชาวประมงจะกลัวเป็นอย่างมาก เพราะวงของมันจะลงมากูดน้ำขึ้นไปบนฟ้าถ้าไปตรงเรือมันจะดูดเรือจมเลยก็เหียว มีเรือประมงที่ประสบเหตุของการโดนลมวงจมไปมาก ลมวงนี้หลายปีถึงจะเกิดขึ้นที 1 ครั้ง

แล้วนอกจากวิธีการสังเกตลมโดยดูจากธรรมชาติแล้ว ชาวประมงยังสังเกตการมาของลมได้จากธงที่ปักอยู่หัวเรือ โดยดูการพัดของใบธง ถ้าธงพัดมาตรง ๆ แสดงว่า ลมกลางจะเข้า แต่ถ้าธงพัดไปทางใดทางหนึ่งแสดงว่าลมเฉียงจะเข้า

น้ำสองกระดอง

น้ำสองกระดองคือน้ำที่มีทั้งน้ำเค็มและน้ำจืดอยู่รวมกันเรียกได้อีกอย่างคือน้ำหวาน น้ำสองกระดองจะเกิดช่วงหน้าฝน ในช่วงที่มีน้ำสองกระดองจะมีสัตว์น้ำหลายชนิดทั้งน้ำจืดน้ำเค็มอาศัยรวมกัน และเป็นช่วงสัตว์วางไข่ และเป็นที่ยอาศัยของสัตว์น้ำที่เพิ่งเกิด น้ำสองกระดองเมื่อประมาณ 3 ปีก่อนจะเกิดตรงบริเวณสะพานคลองเกล่ง แต่ปัจจุบันน้ำจืดไม่ค่อยไหลทำให้น้ำทะเลไปไม่ถึงกระเจด แต่ช่วงที่มีน้ำจืดไหลมากก็จะไหลลงทะเลเลย น้ำคลองจึงไม่มีน้ำเค็มในช่วงที่น้ำจืดไหลทำให้สัตว์น้ำไม่ค่อยมีที่วางไข่ และที่อยู่ถาวรในปัจจุบันคลองจึงไม่ค่อยมีสัตว์น้ำ ในอดีตน้ำสองกระดองมีเป็นปีในปัจจุบันมีประมาณ 1-2 เดือน น้ำสองกระดอง มี 2 ลักษณะ ได้แก่ เกิดในทะเลและเกิดในคลอง เกิดในทะเล ชาวบ้านจะเรียกว่า ซางเล้า มีลักษณะเป็นน้ำคืด

ความสำคัญของน้ำสองกระดอง น้ำสองกระดองมีสัตว์น้ำมาอาศัย และใช้เป็นที่ยวางไข่ รวมทั้งเป็นที่ยอยู่อาศัยหากินของสัตว์น้ำต่างๆ ในสมัยก่อนจะมีปลากระพงขาวมากปลากระพงขาวคล้ายกับปลาแซลม่อนจะวางไข่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ในน้ำจืดพอเริ่มโตจะว่ายออกสู่ทะเล

การสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ

การดูทิศจะดูตามทิศทางของตะวันขึ้น – ลง หรือเข็มนาฬิกา และน้ำขึ้นน้ำลง

น้ำเกิด = น้ำขึ้นลงปกติ จะมีในช่วงหน้าหนาว

น้ำตาย = น้ำเสีย คือ ขึ้นๆ ลงๆ ในแต่ละเดือนจะมีช่วงน้ำเสียประมาณ 3 วัน สำหรับคนตกปลาจะไม่ตกกันในช่วงน้ำเสีย เพราะว่าเวลาน้ำเสียปลาจะไม่ค่อยกินเบ็ด แต่อาชีพประมงอย่างอื่นยังคงหาปลาได้ตามปกติ

* น้ำเกิดจะเกิดทุกวันจนครบ 7 – 8 วัน

ตะวันแดง = ทะเลมึนคลื่นลมแรง

2.4.4 พัฒนาการอาชีพประมงของชุมชน

ช่วงก่อนปี พ.ศ.2468 เป็นการทำการประมงชายฝั่งโดยใช้เครื่องมือได้แก่ แห อวน คราด โป๊ะ และเบ็ด เรือที่ใช้เป็นเรือแจว และพาย ทำประมงเฉพาะบริเวณที่น้ำลึกไม่เกิน 20 เมตร รวมทั้งหาจับสัตว์น้ำในป่าชายเลน ซึ่งมีย่างอุดมสมบูรณ์

1) โรงโป๊ะ

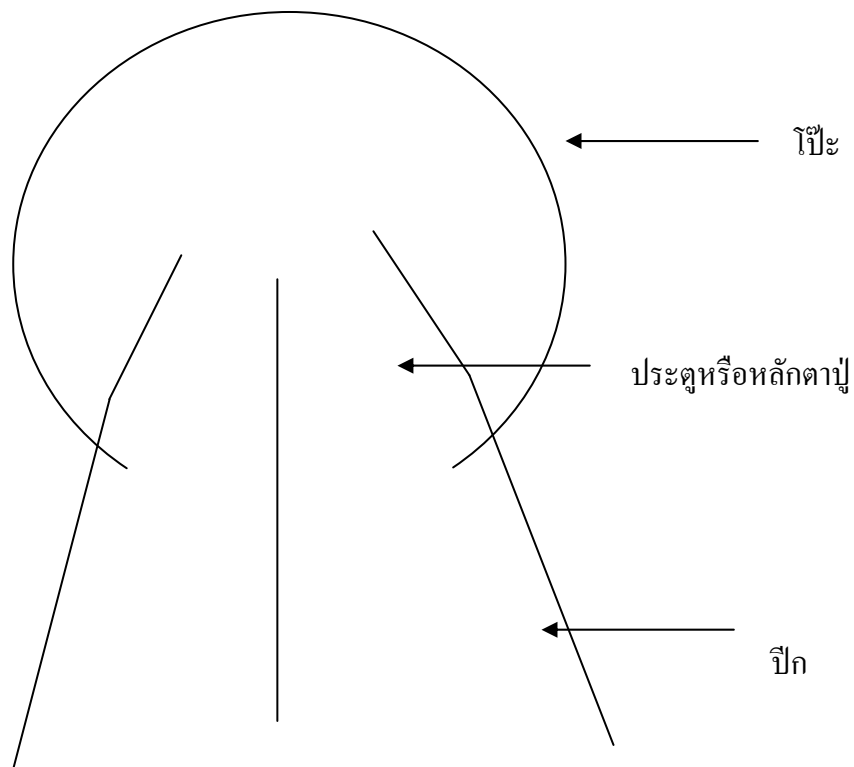
เริ่มมีเมื่อประมาณปี พ.ศ.2460 โรงโป๊ะ คือ ท่าเรือที่ใช้จอดเทียบท่า เวลาเอาปลาขึ้นจากเรือ โดยจะมีโป๊ะเป็นที่จับปลา โป๊ะคือ อุปกรณ์ที่ชาวประมงใช้ในการจับปลา โรงโป๊ะมีทั้งหมดด้วยกัน 3 โรง จะอยู่แถวบริเวณปากคลอง หัวแหลม 1 โรง และที่แพ 2 โรงชื่อ โรงโป๊ะโชควัฒนา กับโรงโป๊ะขุนพลสมุทร พอโรงโป๊ะเลิกกิจการ ก็มีผลทำให้พ่อค้าแม่ค้าขายปลาเลิกทำไปด้วย

2) วิธีการทำโป๊ะ

จะมีการถักเปลือก โดยใช้ไม้ไผ่ใหญ่นำมาผ่า แล้วเหลาให้เรียบ จากนั้นถักเป็นผืนยาว ซึ่งมีช่องห่างขนาด 1 ฟามือ การทำเปลือกจะใช้เวลาประมาณ 1 วัน จึงจะเสร็จ พอได้เปลือกแล้วก็เอาไม้ขนาดใหญ่เท่าแขน ผูกด้วยกัน 5-6 ต้น หนีบเข้าไปในเปลือกชั้นให้แน่นโดยใช้ 6 หลัก ขันปลายแหลมอันโต ทำอย่างนี้ให้รอบโป๊ะให้ได้ 3 รอบ แล้วใช้อวนทำเป็นวงกลม ไม้ในการทำโป๊ะจะใช้ไม้ครั้งหนึ่งเป็นทียวรดสับลื้อ ต่อหนึ่งโป๊ะ

ในช่วงปี พ.ศ. 2460 อวนจะทำจากด้าย เอามาทอ โดยใช้เปลือกไม้อินทรี และไม้เสม็ดแดง เสาไม้ตั้งไว้ประมาณ 1 ปี แล้วก็เอามาย้อมสีด้าย เวลาตากอวนจะต้องทำกันบนเรือเท่านั้น เวลาตากอวนก็จะทำฐานตากที่ในทะเลโดยยกลานให้สูงขึ้น แล้วพอได้อวนแล้วก็มาทำเป็นวงกลมครอบโป๊ะไว้ให้ยาวถึงดิน แล้วจะมีคนส่วนหนึ่งปักเสาไว้ในทะเล โดยต้องใช้ความลึกประมาณ 4 วา หรือ 8 เมตร ไม้ต้องเหลาให้แหลม แล้วปักลงไป อีก 2 คน ยืนบนปลายไม้คอยขย่ม มีเรือ 2 ลำ คอยดึงไปมา แล้วก็มีคนอยู่ข้างล่างอีกประมาณ 10 คน คอยโยกเสา แล้วจะร้องพร้อมกันว่า”ฮีย ยา เต” หลักปักห่างกันประมาณ 2-3 ต้น การทำโป๊ะ จะใช้เวลาประมาณ 1 เดือน หลักจะปักกันหลายวันอันหนึ่งจะปักได้ไม่เกิน 40 ต้น การปักโป๊ะนี้จะปักยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ไม้ที่ใช้ทำโป๊ะส่วนใหญ่จะซื้อจากคนอื่น จะใช้ไม้ต้น 6-7 วา ใช้ประมาณ 100 ต้น ใช้ไม้ไผ่ประมาณ 100 ลำ ต่อโป๊ะ โป๊ะจะมีการทำทุกฤดู ระยะเวลาใช้งานของโป๊ะได้แค่ 1 ปี แล้วก็ทำกันใหม่ แต่ปลานี้จะได้ตลอดทั้งวัน เพราะเมื่อปลาเห็นปักโป๊ะก็จะกินเรื่อย เข้าไปถึงอวน ตรงกลางจะมีปากเป็นประตูกว้างประมาณ 8 วา หรือ 16 เมตร เพราะขนาดเรือประมาณ 6 วา สามารถเข้าไปได้

มีความเชื่อสืบต่อกันว่า โป๊ะกับลอบ นั้นจะมีผี เลยต้องมีการเซ่นไหว้ โดยไหว้ที่หลักดาบซึ่งอยู่หน้าประตู จะมีการไหว้ทุกครั้งที่ทำเสร็จพร้อมที่จะปักลงทะเล ของที่ไหว้ได้แก่ ขนมะพร้าว ไข่ไก่ เหล้า หัวหมู น้ำแดง คนที่ดำน้ำเอาโป๊ะลงไปปักในทะเลไม่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอะไรทั้งนั้น ค่าลึกประมาณ 6-7 วา แต่จะมีแว่นให้ใส่เล่ากันว่าถ้าใครดำถึงชั้นเลือดออกหูออกจมูกแสดงว่าเก่ง

ภาพที่ 60 ลักษณะของโป๊ะ

เวลาจะไปลุมโป๊ะ ต้องใช้เรือ 2 ลำ ปลาที่ได้ก็จะเป็นปลาอินทรี ปลาโม่ง ปลาลัง ปลาเมียน สำหรับปลาเมียนนี้ ได้ขนาดตัวละประมาณ 12-15 กิโลกรัมละเป็นลำเรือ เวลาที่ปลาเต็มเรือแล้วเรือไม่พอที่จะมีการส่ง สัญญาณโดยการชักธงให้คนที่อยู่ฝั่งรู้ แล้วก็เอาเรือมารับปลา เวลาได้ปลามากก็จะเอาไปส่งที่ท่าเรือเพ ถ้าปลาไม่มากเท่าไร เรือก็จะเป่าอูด เพื่อส่งสัญญาณให้ชาวบ้านมาประมูลปลา โดยเอาปลาใส่แข่งไว้ หลังจากนั้นก็จะทำการประมูลที่ละแข่ง เริ่มจาก 50 บาทขึ้นไป ถ้าใครประมูลได้ปลาแข่งนั้น ก็จะเป็นของคนที่ประมูลได้ จึงจะประมูลต่อไปได้ นอกจากประมูลแล้วจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาซื้อต่อ โดยซื้อจากโป๊ะ กิโลละ 2-3 บาท แล้วเอาไปขายต่อตามบ้าน กิโลละ 5 บาท ตอนนั้นไม่มีรถบรรทุกชาวบ้านจะใช้สาแหกร หรือ กระจาด มีคานหาม หนักข้างละประมาณ 20 กิโล แล้วพกตาชั่ง ไม้ได้สาแหกร เดินหาขายตามบ้าน

ช่วงหลังปี พ.ศ.2468 ยุคเรือใบแข็ง ยุคนี้มีการเกิดขึ้นของธุรกิจใหม่ ได้แก่ โรงเลื่อย โรงน้ำมะเน็ด โรงงานน้ำปลา

3) โรงเลื่อย

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2484 โรงเลื่อยมีอยู่ที่ท่าถ่าน ซึ่งเป็นของเลี้ยหลินแล้วต่อมาก็เปลี่ยนเป็นของเต่าแก่พานทอ แล้วเปลี่ยนมาเป็นของเลี้ยซ่ง โรงเลื่อยนั้นยังอยู่ที่เดิมแต่มีการเปลี่ยนเจ้าของอยู่เรื่อยๆ ในช่วงนั้นเลื่อยไฟฟ้ายังไม่มี ใช้เลื่อยมือ วิธีการใช้เลื่อยมือจะต้องมีการชักเข้าออก

2 คน เวลาตัดไม้ก็จะตัดกันตามแถวหมู่บ้าน เลยขึ้นไปบนเขาแล้วกับบริเวณวัดแกลงบน ไม้ที่ตัดก็จะ มี ไม้ตาเสือ ไม้ตะเกียน ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้ตะแบก ไม้กระพง ไม้ที่ตัดจะยาวประมาณ 10 เมตร อย่างมากก็ไม่เกิน 3 วา เวลาบรรทุกกลับมาก็จะใช้เกวียนลาก พอได้ไม้มาก็จะเอาไปส่งที่โรงเลื่อย นำมาทำเป็นไม้แปรรูป โดยมีนายม้าคอยคุมงาน นายม้าคือ คนแปรรูปไม้ คอยประจำหน้าที่ นาย ม้าจะได้เงินเดือนๆ ละ 450 บาท ตกวันละ 15 บาท คนงานส่วนใหญ่จะเป็นญี่ปุ่น จีน ไทหล่า ไม่ ค่อยจะมีใครจ้างพวกเขมร พม่า ด้วยเหตุอะไรนั้นก็ไม่ค่อยแน่ชัด

เมื่อไม้ไปถึงโรงเลื่อยก็จะมีการเลื่อยไม้ให้เป็นแผ่น เลื่อยที่ใช้ในตอนนั้นก็จะมีเลื่อยวง เดือน เลื่อยดัมโซ เลื่อยนอน เลื่อยโซ เลื่อยสายพาน เลื่อยสายพานนั้นจะเลื่อยได้ที่ละแผ่น ในตอน นั้นก็เริ่มมีเครื่องยนต์เลื่อยไม้แล้ว คือ เครื่อง UNION พอเลื่อยไม้เป็นตามแบบที่ต้องการแล้วก็จะ เอาไม้ไปส่งที่กรุงเทพฯ โดยทางเรือ โดยใช้เรือใบแจ่งบรรทุกครั้งละหมื่นกว่ากิโล แล้วก็เอาไปขายที่ โรงกระดาน เพื่อให้ขายปลีก สำหรับต่อเรือทำบ้าน “ปั้นหยา” มีขี้เลื่อยเหลือโรงงานจะเอาทั้งหมด แต่ถ้ามีใครมาขอก็ไม่ให้ จะต้องซื้อ คนส่วนใหญ่ที่จะมาซื้อเศษไม้ เศษขี้เลื่อย ก็จะเป็นคนจากพาน ทองมาซื้อครั้งละ 5-6 พันบาท จะมีรถสิบล้อมาบรรทุก โรงเลื่อยคุณยาย เป็นโรงแรกของท่าเรือแก ลง เริ่มเปิดทำการในปี พ.ศ. 2060 โดยในช่วงนั้นยังมีรถถ่านอยู่ รถถ่านหมดในปี พ.ศ. 2493 โรงเลื่อยหมดในปี พ.ศ. 2524 เจ้าของคนสุดท้ายคือ เสียนาว์

4) โรงน้ำปลา

เมื่อประมาณปี 2503 จะมีโรงน้ำปลาของเจ็กแดง ลุงปัญญา หรือลุงปิ่น เจ็กเสี้ยว เจ็กจ้อย ตั้งอยู่ บริเวณปากคลอง มีการทำน้ำปลานั้นมักใช้ปลาหัวอ่อน ชาวบ้านเรียกว่า ปลากระดัก จับปลาโดยใช้เรือวน ดิซอ ปลาหัวอ่อนจะมีอย่างชุกชุมมาก ชายฝั่งก็มีถ้าจะต้องไปไกลก็ไปแค่เกาะปลาย พอได้ปลาหัวอ่อนแล้วก็ เอาไปส่งที่โรงงานน้ำปลา เอาปลาไปเลือกเศษขยะและปลาอื่นๆออก เสร็จแล้ว ก็ทำการหมักปลา ใส่เกลือ ต้องคลุกให้เข้ากัน ถ้าไม่เข้ากันปลาจะเน่า แล้วเอาใส่ถังหมักไว้ ถังที่จะเป็นถังไม้ตะก้อ ไม้ตะปา ไซไม้ไผ่ ตีปอกรัดถังไม้ได้ระเบิด ถึงจะสูงประมาณ 1.50 เมตร โดยจะเจาะรูข้างล่างใช้ไม้ไผ่ทะลุบ้องแล้วเอากระถาง แดงๆ ปิดไปเอาทรายปิด ใช้กระสอบน้ำอ้อยปิดตรงที่เป็นรูแล้วก็เอาทรายกลบ เอาเกลือปิดไว้อีกที แล้วฝัง คุ่มไว้ข้างล่าง ปล่อน้ำปลาออกตามรูที่เจาะไว้ รูจะมีขนาดเล็ก ให้น้ำไหลลงคุ่มที่ละนิด ครั้งแรกจะขุนพอ ปล่อยเรื่อยๆก็จะใส่ทิ้งไว้แบบนี้ประมาณ 18 เดือน แล้วจะได้น้ำปลาเอาไปใส่ถังตากแดดอีกที พอเริ่มหอม ได้ที่แล้วก็จะเอาน้ำปลารอกใส่ไห ไหจะมีลักษณะ ปากแคบ ทรงสูง แล้วก็มีการพัฒนาจากไหเป็นขวด แล้วก็มาเป็นถังพลาสติก

พอบรรจุเสร็จจะเอาไปขายที่กรุงเทพฯ โดยใช้เรือใบแจ่งไป นอกจากจะเอาไปขายที่กรุงเทพฯ แล้ว ก็ยังมีการนำมาขายแถวๆ หมู่บ้าน โรงงานน้ำปลาก็เริ่มหมดไป เมื่อประมาณปี 2530 เพราะวัตถุดิบเริ่มมี จำนวนน้อยลง ปลากระดักเริ่มหาได้ยากขึ้น เรื่องการตลาดสู่โรงงานใหญ่ๆไม่ได้ โรงงานเล็กๆจะต้องจึง กิจการ ปัจจุบันมีการทำน้ำปลาในครัวเรือนเท่านั้น

5) เรือใบแข็ง

เรือใบแข็งจะใช้ลำขาย ไม้จากโรงเลื่อย ถ่านจากกะเจด น้ำปลาจากปากคลองแก่งโดยเอาไปส่งกรุงเทพฯ หากกลับก็จะเอาเกลือ ข้าวสารมาด้วยเป็นการถ่วงเรือไม่ให้เรือพลิกคว่ำ โดยจะเอามาขายในหมู่บ้านเป็นผลพลอยได้ เรือใบแข็งหมดไปในปี พ.ศ. 2500 เรือของนายเหียงเป็นลำสุดท้าย เพราะเริ่มมีรถเข้ามาในหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านมีเรือใบแข็งทั้งหมด 8 ลำ เป็นของนายประคอง 2 ลำ นายปัญญา 1 ลำ นายเฮ้า 1 ลำ นายเหียง 3 ลำ ลุงใบ 1 ลำ เรือจะต่อกันในเมืองระยอง อุ้มของแจ็กหวี การเดินทางด้วยเรือใบแข็งใช้เวลานานโดยเฉพาะเวลาที่มีลมย้อนจะต้องขับเรือแบบวิ่งก้ำว คือ วิ่งแบบซิกแซก ในเรือ 1 ลำ จะใช้คน 4 คน

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงาน

หลังจากมีการพูดคุยจนเห็นความชัดเจนในการกำหนดโจทย์วิจัยแล้ว ทีมวิจัยได้เริ่มดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ ตั้งแต่การพูดคุยและเริ่มทดลองทิ้งซึ่งเป็นระยะๆ จากนั้นเมื่อโครงการวิจัยได้รับการอนุมัติและทำสัญญาโครงการอย่างเป็นทางการเมื่อประมาณวันที่ 29 กันยายน 2549 จึงเริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการอีกครั้ง ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการปรับและยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของช่วงเวลา โดยการดำเนินการวิจัยทางทีมวิจัยชุมชนท่าเรือแกลงจะเป็นแกนหลัก โดยมีพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก และมีที่ปรึกษาในพื้นที่คอยเป็นทั้งที่ปรึกษาพร้อมทั้งเป็นที่เลี้ยงในการทำวิจัย ดังนั้นในการเริ่มต้นการวิจัย ทางทีมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ :-

3.1 สร้างความเข้าใจโครงการและการดำเนินงานของทีมวิจัยร่วมกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้อง

3.1.1 การสร้างความเข้าใจกับทีมวิจัย

หลังจากได้รับอนุมัติ และทำสัญญาโครงการแล้ว ทีมวิจัยได้เปิดบัญชีธนาคาร ก็เริ่มมีการทบทวนโครงการอีกครั้งหนึ่ง เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการทวนเป้าหมายของการทำงานอยู่เสมอ ซึ่งทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานฯ จะเป็นหลักในการทบทวนโครงการให้ โดยการทบทวนตั้งแต่ชื่อโครงการ ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ วัตถุประสงค์ของการวิจัยว่าทำไปเพื่ออะไร คำถามวิจัยคืออะไร เพื่อให้เป็นแนวคำถามนำไปสู่การหาคำตอบโดยใช้กระบวนการวิจัย ตามรูปแบบของโครงการที่ได้เขียนไปตั้งแต่ตอนเสนอโครงการต่อ สกว.

3.1.2 การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

ทีมวิจัยได้มีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามความถนัดของแต่ละคน ซึ่งหน้าที่หลักๆ ได้แก่ คุณมนตรี ภริโย (เฮียก๊) เป็นหัวหน้าโครงการ คุณจิรวัดน์ ศรีสวัสดิ์ (เซน) เหนี่ยวญิกและเลขานุการ และทีมวิจัยรุ่นใหญ่ชุดแรก ซึ่งเป็นกลุ่มประมงพื้นบ้านทั้งหมด จะมีหน้าที่ในการลงมือทำซึ่ง ตั้งแต่หาอุปกรณ์ ประกอบซึ่ง วางซึ่ง ซึ่งไม่ได้แยกหน้าที่กันชัดเจน ไปไหนก็จะไปด้วยกัน เพราะทุกคนจะช่วยกันทั้งหมด สองเดือนต่อมา ราเชนทร์มีหน้าที่ไปเก็บข้อมูลตกปลา ทีมวิจัยรุ่นเยาว์จากกลุ่มเยาวชนสายลมแสงแดด มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราววิถีชีวิตชุมชน และมีครูเทียนคอยมาช่วยอีกแรงหนึ่ง

หลักการทำงานก็คือ ถ้าใครว่างก็เข้ามาทำงาน ใครไม่ว่างก็ไม่เป็นไร ใครคิดอะไรก็เอามาคุยกัน เพราะทำงานกันอยู่ตลอดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการทบทวนโครงการและแบบบทบาทหน้าที่ทำให้ภาพการทำงานชัดเจนขึ้น

3.1.3 การสร้างความร่วมมือกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง

การสร้างความร่วมมือกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทีมวิจัยมีความเข้าใจว่าต้องจัดเวทีชี้แจงให้กลุ่มทราบ แต่ไม่ได้ใช้เวทีประชุมระดับหมู่บ้าน จึงใช้เวทีของกลุ่มประมงแทนเพื่อชี้แจง ซึ่งชาวบ้านก็ทราบดีว่ากลุ่มประมงกำลังทำอะไร เพราะชาวบ้านได้ทำงานมาก่อนนี้หลายปี ก่อนที่ สกว. จะเข้ามา และกลุ่มประมงเองก็ทำงานร่วมกับชุมชนมาตลอด และหากทำกิจกรรมก็จะประชาสัมพันธ์ให้ทราบ ส่วนผู้นำชุมชน ทีมวิจัยจะเข้าหาเป็นรายบุคคล และเชิญมาเป็นที่ปรึกษาโครงการ โดยจะเชิญเข้ามาร่วมประชุมในเวทีประจำเดือนของทีมวิจัย และออกไปพูดคุยแบบปากต่อปาก ซึ่งจากการบอกกล่าวได้รับผลสะท้อนกลับมามีสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งก็หาว่าทีมวิจัยบ้า ทำแล้วไม่ได้ประโยชน์อะไร อีกฝ่ายหนึ่งก็บอกว่าน่าจะมีคนทำมาตั้งนานแล้ว เพราะเป็นการอนุรักษ์การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน แต่ตอนนี้ฝ่ายที่หาว่าบ้าก็เปลี่ยนความคิดว่า “ทำไปเลย” แต่ปัญหาในช่วงแรกก็คือ ไม่มีงบประมาณ ต้องขอความร่วมมือกับชาวบ้าน ที่เขามีสิ่งที่ทีมวิจัยต้องการ เช่น ทางมะพร้าวหรือวัสดุอื่นๆ ซึ่งในช่วงแรกบางคนบอกว่าไม่ให้ จะขายอย่างเดียว หลังๆ มาถึงได้ทราบว่าที่เขาไม่ให้เพราะเขาไม่มั่นใจว่าเราทำเพื่อตัวเองหรือทำเพื่ออะไร แรกๆ ชุมชนยังไม่มั่นใจ แต่มาปัจจุบันนี้ของที่จะนำมาทำ มีมากจนไม่มีเวลาไปเอา ทางมะพร้าวก็ไม่มีเวลาไปตัด

3.2 การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน

เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ทีมวิจัยจึงได้เก็บข้อมูลบริบทชุมชน ได้แก่ ข้อมูลสภาพทางกายภาพ ความเป็นมา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยเน้นข้อมูลองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงของชุมชน ซึ่งผู้เข้าร่วมเก็บข้อมูลเป็นกลุ่มเยาวชน สายลมแสงแดด ดำเนินการลงพื้นที่ชุมชน สอบถามข้อมูลจากชาวบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน ตอนนั้นมีทีมวิจัยเด็กๆ เข้าไปทำข้อมูล ชาวบ้านบางคนเกิดความสงสัยก็จะถาม เด็กก็จะเล่าว่าที่ทำข้อมูลเราเอาไปทำวิจัยของกลุ่มประมง ดังนั้นชาวบ้านก็จะเข้าใจว่าทีมวิจัยกำลังทำอะไรอยู่

3.3 สำรวจพื้นที่ในการทดลอง พร้อมทั้งกำหนดจุดพื้นที่เป้าหมายที่ใช้ในการทดลอง

ก่อนจะทิ้งช่วงทีมวิจัย มีการสำรวจบ้านปลา ถึงสภาพโดยรอบ ลักษณะดิน ลักษณะหิน และน้ำสำรวจว่ามีปลาอะไรบ้าง ในตอนแรกมีเพียงไม่กี่ชนิด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัย

ที่ทีมวิจัยเองก็ยังไม่รู้ว่าจะงานวิจัยทำแบบไหน แต่เคยได้ยินมาว่า ถ้ารถติดหล่ม จะดันไปข้างต้องถอย
หลังก่อน เราก็มาคิดว่าถ้าเราจะฟื้นฟูทรัพยากร ทำไมเราไม่มองว่าอดีตเราเคยมีอะไร เพราะหากเรา
ไม่มองอดีตก่อนเราจะหาข้อเปรียบเทียบไม่ได้ วิธีการที่จะวางซึ่ง ก็ต้องเอาประสบการณ์ของคนเก่า
ให้มานั่งคุย ให้เขามาเล่าให้ฟัง ว่าสมัยก่อนสภาพเป็นอย่างไร ทำมาหากินแบบไหน ดีไหม บริเวณที่
หาปลาได้ดีมันเป็นอย่างไรร ดังนั้นการวางแผนการทิ้งซึ่ง จึงคิดจะทำด้านในใกล้ฝั่ง เพราะถ้าทำด้าน
นอกจะดูแลได้ไม่ทั่วถึง ทีมวิจัยอยากทราบว่าพื้นที่นี้เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม จึงคุยกับคนเฒ่าคนแก่
ก่อน ว่าอดีตพื้นที่เป็นอย่างไร พอรู้ภาพรวม จึงกำหนดจุดในการวางซึ่ง ในการกำหนดจุด ถ้าเป็น
พื้นที่เรือแตก ปลาเป็นอย่างไรรก็จะมีการบินที่ข้อมูลไว้ สมัยก่อนมีโป๊ะ มีปลามาก แต่ในปัจจุบัน
ไม่มีแล้ว เป็นอย่างไร ทีมวิจัยก็อยากทราบว่าเราจะเรียกสภาพธรรมชาติกลับคืนมาได้ไหม

หลังจากฟังคนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง ทีมวิจัยได้ดำเนินสำรวจครั้งแรก โดยมีคุณสงัด สังข์
สุวรรณ เป็นคนดำสำรวจบริเวณบ้านปลา คุณจิรวัฒน์ ศรีสวัสดิ์ (เซน) เป็นคนจดบันทึกข้อมูลและ
คอยช่วยเหลือ ส่วนบ้านปลาอีกแห่งคุณไพบูลย์ เล็กรัตน์ เป็นคนดำนำ ซึ่งครั้งแรกที่ลงไปมีลูกยาง
ประมาณ 40 กว่าลูก ของเก่ามีประมาณ 50 กว่าเสา ที่ทิ้งไว้ครั้งแรก เวลาผ่านไปสัก 4-5 ปี เหลือ
ประมาณ 20 กว่าเสา กระจัดกระจายกัน มีเฟรียงและหอยมาเกาะจำนวนหนึ่ง สภาพยางก็เป็นยาง
เลอะๆ เหมือนมีฝุ่นเกาะอยู่ และมีปลาไม่มาก สภาพดินเป็นพื้นดินทราย และลงสำรวจอีกรอบ
เพื่อให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แล้ว จึงได้นำข้อมูลดังกล่าวมาเล่าบอกทางทีมเพื่อร่วมกันกำหนดว่าจะลง
ซึ่งจุดใดบ้าง

นำข้อมูลเบื้องต้นหาข้อเปรียบเทียบ เพื่อกำหนดจุดที่เหมาะสม โดยแบ่งสภาพพื้นที่เป็นใน
การทดลองเป็นพื้นที่ที่มีบ้านปลา มีหิน และเป็นพื้นทรายเพราะต้องการเปรียบเทียบ โดยครั้งแรก
กำหนดที่จะวางซึ่ง 8 จุดด้วยกัน นอกจากนั้นหารือกันเรื่องรูปแบบการทิ้งซึ่งว่าเป็นแบบกระจาย
หรือแบบกลุ่มจึงจะเหมาะสม สรุปว่าเลือกแบบทิ้งกระจายกับสภาพพื้นที่ และเป็นการกระจาย
แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ

3.4 จัดทำซึ่ง พร้อมติดตั้งตามจุดพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้

วันที่ 7 ธันวาคม 2549 ทีมวิจัยได้ช่วยกันทำซึ่ง ซึ่งต้องไปหาซื้ออุปกรณ์เพิ่มเติมเช่น ปูน
ทราย อุปกรณ์เกล้า ปิ๊บ ตั้งแต่บ่ายโมง-สี่โมงเย็น

วันที่ 15 มกราคม 2550 ทีมวิจัยได้ชวนพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ลงพื้นที่
เพื่อวางซึ่งบริเวณรอบอ่าวท่าเรือแกลง โดยทางศูนย์ประสานงานฯ เดินทางไปถึงที่นัดหมายเวลา
ประมาณ 09.30 น. และได้พบทางทีมวิจัย กลุ่มผู้ตกปลา และสมาชิกเทศบาลจำนวนหนึ่ง รวมแล้ว
ประมาณ 30 คน เข้ามาร่วมกันขนซึ่งขึ้นเรือ เพื่อนำไปทิ้งตามจุดที่กำหนดเอาไว้ เรือที่ใช้ขนซึ่งนั้น
เป็นเรือหัวเกี้ยว (เรือประมงขนาดเล็ก) ประมาณ 10 กว่าลำ และเป็นเรือประมงขนาดกลาง จำนวน 1
ลำ จากนั้นได้ออกเรือทิ้งซึ่งในแต่ละจุด ทางพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานฯ นั่งโดยสารไปกับทีมวิจัย

ด้วยเรือประมงขนาดกลาง เพื่อช่วยทีมวิจัยวางซั้ง และถ่ายรูปบรรยากาศการทำงาน จุดการวางซั้งแต่ละจุดนั้น ทีมวิจัยได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันก่อนนี้แล้วว่าจะวางซั้งที่ไหนบ้าง ซึ่งการวางแต่ละจุดนั้นได้ให้กลุ่มตกปลาเป็นผู้กำหนดจุดที่เคยมีปลาจำนวนมากเมื่อครั้งอดีต ซึ่งจุดที่ทำการตั้งซั้งมีดังนี้

ตารางที่ 3 จุดในการวางซั้ง

จุดที่	พิกัดดาวเทียม	ความลึกของน้ำ (เมตร)	จำนวนซั้ง (ต้น)	หมายเหตุ
1.บริเวณโขดเรือ แตก	เหนือ:36.00 ตะวันออก:32.63	11	25	ระดับความลึกวัด เมื่อวันที่ 15 ม.ค.
2.เกาะหินกลางล่อง ปากคลองแกลง	เหนือ:36.970 ตะวันออก:30.760	5.5	25	50 (แรม 12 ค่ำ เดือน 2) เวลา
3.ปากคลองแกลง	เหนือ:36.830 ตะวันออก:29.915	5.1	25	11.00 - 13.00 น.
4.หลังศาลเจ้า	เหนือ:36.830 ตะวันออก:29.915	4.5	25	

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2550 เตรียมตัวต้อนรับนักศึกษาปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และหน่วยงานของ สกว. ตั้งแต่ 8 โมงเช้า เพื่อนำอุปกรณ์ซั้งลงเรือ นักศึกษามาถึงบ่ายโมง ได้เรือเพื่อทำการลงซั้ง ในการนำซั้งลงเรือ โดยได้มีวิทยากรจำเป็น คือ ชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นกรรมการ ได้บอกวิธีในการทำทุกอย่าง เพราะนักศึกษาให้ความสนใจ ใฝ่หาความรู้เป็นอย่างมาก และบอกถึงอันตรายในการลงเรือ และวิธีป้องกันเวลาเมาเรือ คือ ซ้อมของเปรี้ยว และยาป้องกันเมาคลื่น ซึ่งชาวประมงได้เตรียมไว้ให้นักศึกษาไว้แล้ว เมื่อเรือได้ออกจากแพ คณะกรรมการได้อธิบายถึงสภาพน้ำ ว่าทำไมเราถึงได้ลงซั้งบริเวณนี้ ที่เราลงซั้งในบริเวณนี้เป็นเพราะว่า ในบริเวณนี้มีแนวหิน และเป็นที่พักปลาอาศัยอยู่ วันนั้นอธิบายอุปกรณ์ทุกอย่าง เช่น ทางมะพร้าวอยู่ได้กี่วัน และเมื่อแตกตัวน้ำก็จะเปื้อนแพลงตอน เป็นอาหารของปลา บอกถึงวิธีในการผูก วันนั้นลงซั้งหมดแล้ว เราได้พานักเรียนมาชมเกาะต่างๆด้วย ในการเดินทางได้เจอฝูงปลาสันเจียวมามากซึ่งเกาที่เราได้ลงไว้แต่แรก เมื่อผ่านแต่ละเกาะก็จะอธิบายว่าเกาะนี้คือเกาะอะไร ทำไมถึงชื่อนี้ เพราะทุกเกาะจะมีประวัติ เมื่อกลับถึงฝั่งเราจึงมานั่งคุยกัน โดยคณะกรรมการได้นั่งแถวหน้าเรียงแถวนักเรียนนั่งเป็นหมู่รวมกัน ในที่ประชุมหาความรู้ ณ ตรงนี้ เราได้อธิบายให้นักเรียนว่าให้ถามได้ทุกเรื่อง ที่อยากรู้ วันนั้นในการพูดคุยเป็นไปด้วยดี โดยที่คณะนักเรียนได้มอบกระเช้าของขวัญให้กับกลุ่มประมงพื้นบ้านด้วย ในตอนแรกพวกเราไม่รู้เลยว่านักเรียนที่มาเป็นใครมีตำแหน่งอะไร มารู้

ภายหลังว่าเป็น ผอ. ต่างๆ และตำแหน่งสูงๆ ทั้งนั้น ของขวัญที่นักเรียนมอบให้ก็มีกาแฟ ขนม ผลไม้กระป๋อง เราไม่ให้ใครเป็นการส่วนตัวเราเก็บไว้ เอามารับประทานกันในกลุ่มเมื่อมีการประชุม

ภาพที่ 61 การลงซั้งของนักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

วันที่ 13 ธันวาคม 2549 ได้เข้าร่วมประชุมที่เทศบาลโดยองค์กรพัฒนาชุมชนได้จัดประชุม เทศบาลเป็นเจ้าภาพให้ที่จัดการประชุม และเลี้ยงอาหาร กลุ่มประมงพื้นบ้านแกลงได้เข้าประชุม 2 คน มีประธานกลุ่ม และท่านรองจิราวัฒน์ พ.อ.ช. มีงบประมาณ 2 แสนบาท เพื่อให้กลุ่มต่างๆ ของจังหวัดระยองเอาไปพัฒนากลุ่ม ทีมวิจัยได้ทำเรื่องของงบประมาณ 35,000 บาท เพื่อนำมาต่อยอดทำซั้ง ซึ่งงบประมาณจำนวนนี้ได้อนุมัติในที่ประชุมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

วันที่ 23 ธันวาคม 2549 ได้จัดเตรียมอุปกรณ์เกี่ยวกับบ้านปลาและซั้งไว้เสร็จก็ได้เดินทางมาจันทบุรีเพื่อประชุม สกว. เป็นเวลาหนึ่งคืนสองวัน ในการประชุมมีกิจกรรมมากมายในการสร้างความสามัคคีเช่นการเดินป่าเที่ยวชมธรรมชาติ เดินชมสวนผลไม้

วันที่ 25 มกราคม 50 ได้ไปดูซั้งที่เหลืว่ามีอยู่กี่คัน เหลืออยู่ 16 คัน แต่ไม่มีอะไรถ่วง ได้ไปหาซื้อปื้มมาอีก 60 ใบ

เนื่องจากงบในการทำซั้ง ที่หามาได้ยังไม่เพียงพอต่อการใช้ในการทำซั้ง ทางทีมวิจัยจึงได้ปรึกษากับทางทีมพี่เลี้ยง เพื่อขอยกงบประมาณบางส่วนมาใช้ในการทดลอง(เนื่องจากในโครงการไม่ได้เขียนขอเรื่องงบประมาณเพื่อใช้ในการทดลอง) เป็นเงินประมาณ 10,000 บาท จึงทำให้การทำซั้ง มีความราบรื่นมากขึ้น

3.5 เก็บข้อมูลจากการทดลอง การวิธีการใช้ประโยชน์ของชาวประมง

การเก็บข้อมูลส่วนตัวน้ำที่เข้ามาอาศัยเช่นเป็นคนรับผิดชอบ มีผู้ร่วมเก็บ ได้แก่ คนตกปลา เรือลอบ และทีมวิจัย วิธีการก็คือ แจกสมุดกับปากกาให้นักตกปลา ตกปลามาก็จะจดบันทึกไว้เลย ว่าได้ปลาอะไร ที่ไหน เวลาเท่าไร น้ำหนักเท่าไร ลงรายละเอียดทั้งหมด แล้วพอตอนเช้าเขาก็จะเอารายระ

เอ็ดมาส่ง ราเชนทร์ก็จะเป็นคนรวบรวม เขาไปวันไหนเขาก็จะเก็บข้อมูลมาให้ นี่คือวิธีการเก็บข้อมูล มีคนหนึ่งครั้งแรกไม่ได้เข้าประชุม พอเขารู้ข่าวเขาก็เอาข้อมูลมาบอกเรา เวลาเจอก็บอก เช่น เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2550 เวลา ประมาณ 17.00 น. ระดับน้ำลึกประมาณ 11 เมตร บริเวณซึ่งเจอปลาสันเขี้ยว จากนั้นได้มาทำการลากปลาที่ซึ่งปลาเกาะปลาตีน ได้ปลาสกดำ น้ำหนัก 7.2 กิโลกรัม จำนวน 2 ตัว”

สิ่งที่พบ

1) ปรากฏการณ์ที่สังเกตได้คือปลาสันเขี้ยว แต่ก่อนฤดูการจับจะมีแค่ 2-3 เดือน พอลงซึ่งจะจับได้ถึง 4-5 เดือน มีปลาซากเหลือ (ปลาใหญ่) ตกได้มากขึ้น (ชาวบ้านบอกกล่าวว่า ปลาชนิดนี้ เข้ามากินปลาเล็ก) เริ่มเห็นปลากระเบนและชาวบ้านจับปลากระเบนได้มากขึ้น มีการจับปลาหมึกได้มากขึ้น

2) อาจเกี่ยวกับน้ำมันแพง เรือใหญ่ไม่ค่อยออก สัตว์น้ำจะเข้ามาชายฝั่งมากขึ้น (ข้อคิดเห็นจากชาวบ้าน)

3) วัสดุของซึ่ง (ไม้ไผ่) จะชำรุด สรุปลความทนทานของซึ่งจะอยู่ที่ประมาณ 2 เดือน ต้องเปลี่ยน

4) กลุ่มตกปลาเพิ่มอำนาจมากขึ้นและเริ่มพอใจที่ตกปลาได้มากขึ้นแต่ยังไม่มีมารวมกลุ่ม

5) มีหอยแมลงภู่มากาเกาะที่เต่าปูน ลูกยางจะไม่หมด ข้อสังเกตเต่ายางจะไม่ค่อยมี สัตว์น้ำมาเกาะ มีแต่เต่าปูนเท่านั้น

3.6 ประชุมแลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียนของทีมวิจัย

การประชุมแลกเปลี่ยน สรุปบทเรียนการทำงานของทีมงานของทีมวิจัยในช่วงเริ่มต้นโครงการยังไม่มี การกำหนดนัดหมายที่ชัดเจนว่าจะพูดคุยกันในวันเวลาใด หากมีการประชุมครั้งใดจะมีการแจ้งล่วงหน้าให้ทราบก่อน ภายหลังได้มีการวางรูปแบบการพูดคุยกันโดยมีมติให้มีการประชุมการทำงานของทีมวิจัยที่เป็นแกนหลัก ๆ ทุกวันที่ 15 ของเดือน เพื่อติดตามผลความคืบหน้าและวางแผนการทำงาน และเพื่อชวนทีมวิจัยพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงวิธีการ เนื้อหาเรื่องราวและกิจกรรมของกลุ่มที่จะต้องดำเนินการต่อไป ส่วนวันที่ 30 ของทุกเดือนจะเป็นการประชุมใหญ่ของทีม วัตถุประสงค์ของการประชุมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มประมงพื้นบ้านและผู้เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเป็นการพูดคุยและเปลี่ยนความก้าวหน้าของโครงการวิจัยและหาข้อมูลเพิ่มเติมในคราวเดียวกัน

โดยมีผลการประชุมแลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียนของทีมวิจัย พอประมวลได้ดังนี้

ภาพที่ 62 การประชุมแลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียน

ทางทีมวิจัยได้มีการทบทวนโครงการทั้งหมดอีกครั้ง เพื่อให้ทางกลุ่มที่ยังไม่ได้มาประชุมในครั้งที่ผ่านมาได้เห็นทิศทางการทำงานของโครงการร่วมกัน จากนั้น ผศ.ไพโรจน์ ได้ชี้แจงให้เห็นภาพกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่าต้องประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ซึ่งวิจัยเพื่อท้องถิ่นเริ่มจากมีปัญหา / ข้อสงสัย แล้วก็ตั้งโจทย์คำถาม แล้วมีการค้นหาคำตอบ (อย่างเป็นขั้นเป็นตอน) บันทึก (ทุกขั้นตอน) จากนั้นสรุป / ทบทวน หาแนวทางแก้ไข / นำไปใช้ประโยชน์

จากนั้นก็ให้ชวนทางกลุ่มวางแผนกิจกรรมครั้งหน้า คือ การประชุมชี้แจงโครงการกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยชวนตั้งคำถามว่าจะเชิญใครบ้าง จะออกแบบเวทีอย่างไร ทางทีมจะต้องเตรียมตัวแบ่งหน้าที่และเนื้อหาที่จะบอกกล่าวว่ามีอะไรบ้าง และเมื่อเสร็จเวทีในครั้งนี้จะต้องทำอะไรกันต่อ

เมื่อใกล้จะจบการพูดคุยก็ได้มีการให้ทางกลุ่มแบ่งหน้าที่หลักๆ ว่า ใครมีความเหมาะสมที่จะทำหน้าที่อะไรบ้างพร้อมทั้งให้ทางกลุ่มกลับไปพูดคุยกันต่อและถ้าต้องการให้ทาง พี่เลี้ยงเข้ามาช่วยเสริมเวลาใดก็ได้ให้ทางกลุ่มประสานมาอีกครั้ง

จากการสังเกตในครั้งนี้ได้เห็นความกระตือรือร้นของกลุ่ม โดยเฉพาะคุณมนตรีซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการได้มีการวาดแผนที่รอบอ่าวและบริเวณที่ทดลอง และติดป้ายประชาสัมพันธ์ ส่วนทางพี่เชนซึ่งเป็นหนุ่มไฟแรงที่ชอบบันทึกและคนในกลุ่มอีกหลายๆ คน รวมทั้งที่ปรึกษาที่คอยช่วยเหลือกลุ่มและแบ่งเบาภาระงานของพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานได้มากทีเดียว นอกจากนั้นยังมีการประชุมอีกหลายครั้ง เช่น

วันที่ 22 ธันวาคม 2549 ช่วงเที่ยงคณะกรรมการประมงพื้นบ้านได้นัดทีมวิจัยมาประชุมเรื่องของ สกว. เกี่ยวกับความพร้อมที่จะต้องไปประชุมที่จันทบุรี

วันที่ 26 ธันวาคม 2549 กลุ่มประมงพื้นบ้านได้ประชุมเกี่ยวกับเรื่องของ สกว. ที่บ้านคุณไพบูลย์ (กรรมการคิด)

วันที่ 28 ธันวาคม 2549 ได้ไปพูดคุยเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับการหาเงินทำซั้ง

วันที่ 8 มกราคม 2550 คณะกรรมการประมงพื้นบ้านได้ประชุมที่บ้านครูเทียนเพื่อปรึกษาเรื่องของ สกว.

วันที่ 10 ม.ค. 2550 ประชุมกลุ่มประมงพื้นบ้าน เรื่องของ สกว. และเรื่องต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการลงซั้งและยังได้เชิญชมรมนักตกปลาเข้าประชุมด้วย

วันที่ 15 มกราคม 2550 หลังจากทั้งซั้งเสร็จก็กลับมารับประทานอาหารกลางวันกันที่ศาลาบริเวณหัวแหลมศาลเจ้าไต่กะง หลังจากนั้นทางศูนย์ประสานงานฯ ได้ชวนทางทีมสรุปภาพรวมการทำงานที่ผ่านมาทั้งหมด ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- 1) กลุ่มได้มีการประชุมกันประมาณเดือนละ 3 ครั้ง (ประชุมครั้งต่อไป วันที่ 20 มกราคม 2550 เวลา 1 ทุ่ม ณ ศาลาหัวแหลมศาลเจ้า)
- 2) มีการทั้งซั้งครั้งแรกเมื่อเดือนมิถุนายนที่ผ่านมา โดยยังไม่มีการวางแผน และใช้โฟมทำเป็นทุ่นลอย จากนั้นมีการเก็บข้อมูลและพบว่า ซั้งที่ตั้งอยู่รอบบ้านปลาจะมีปลามาอยู่อาศัยมากกว่าซั้งที่ตั้งนอกบ้านปลา
- 3) มีการแบ่งหน้าที่การเก็บข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ คือ บริบทชุมชน โดยทีมวัยเยาวชน และแปลงทดลองและเรื่องราวทางทะเล โดยทีมวิจัย และกลุ่มตกปลา

จากนั้นได้พูดคุยกันเรื่องการแก้ปัญหาที่ผ่านมาและพบว่า หลังจากที่ได้ทางกลุ่มประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก ซึ่งเป็นทีมวิจัยร่วมมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ทางแกนหลักของทีมวิจัยได้มีการปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกในเรื่องดังกล่าว จึงได้มีการชวนกลุ่มตกปลาที่อยู่ในพื้นที่มาร่วมในการเก็บข้อมูล กล่าวคือ เมื่อเข้าไปตกปลาบริเวณซั้งแล้วก็ให้ช่วยจดบันทึก การเปลี่ยนแปลง หรือสิ่งที่พบเห็น หลังจากที่มีการทั้งซั้ง เช่น วัน เดือน ปี ชนิด และจำนวนปลาที่ตกได้ เป็นต้น ซึ่งก็ได้ผลเป็นอย่างดี

สำหรับการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทางทีมวิจัยได้มีการออกเป็นหนังสือเชิญเพื่อให้มาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับทีมวิจัย ซึ่งผลจากการดำเนินการดังกล่าวพบว่าหน่วยงานต่าง ๆ ก็เข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี เช่น การประชุมชี้แจง การทั้งซั้ง เป็นต้น

หลังจากที่มีบทเรียนจากการทั้งซั้งในครั้งแรก ที่ประสบปัญหา เช่น วางพิกัดที่ปลาชุม โฟมพัง เป็นต้น ทางกลุ่มจึงคิดวิธีการใหม่ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สำหรับปัญหายากในทีมวิจัยยังไม่มีปัญหาอะไรมากมายสามารถจัดการและแก้ไขได้ ส่วนปัญหาหลักๆ ที่ทางทีมยังกังวลใจ คือ ซั้งได้รับความเสียหายจากการลักลอบเข้ามาทำประมงของเรือประมงขนาดใหญ่ บริเวณซั้งที่ทำการวิจัย ซึ่งเรื่องดังกล่าวทางศูนย์ประสานงานได้ให้ข้อเสนอว่าทางทีมจะต้องมานั่งปรึกษาหารือเพื่อจัดการและหาทางออกกับเรื่องดังกล่าวอีกรอบว่าชุมชนจะมีวิธีการจัดการอย่างไร

หลังจากนั้นทางพี่เลี้ยงชวนทางฝ่ายการเงินของทีมวิจัย เพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องในหลักฐานการเบิกจ่ายเงิน พบว่ามีข้อผิดพลาดอยู่หลายประการเช่นกัน เช่น มีการเบิกซ้อนระหว่างค่าตอบแทนและค่าเบี้ยเลี้ยงทีมวิจัย ซึ่งในตัวโครงการไม่แน่ใจว่ามีหมวดค่าตอบแทนนักวิจัยหรือไม่เนื่องจากในวันนี้ไม่ได้นำไปเอกสารสรุปการเงินมาด้วย จึงต้องกลับไปดูในเอกสารหลักฐานอีกครั้ง และได้แนะนำระเบียบการใช้จ่ายเงินไปในเบื้องต้น และให้ยึดถือหลักตามเอกสารการเงินของโครงการและจะมีการพูดคุยกันในโอกาสต่อไป

วันที่ 20 มกราคม 2550 กลุ่มประมงพื้นบ้านมีการประชุม โดยมีชมรมนักตกปลาและพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมประชุมด้วย โดยมีการพูดคุยถึงเรื่องอวนลากที่ทำลายเครื่องมือทำมาหากินของประมงพื้นบ้านและคุยเรื่องทั่วไป โดยคำคีนนี้มีผู้มาร่วมประชุมมากกว่าที่ทางทีมวิจัยได้คาดการณ์เอาไว้ ซึ่งผู้ที่มาเข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ในคำคีนนี้จะกลุ่มผู้คัดลอกส่วนกลุ่มผู้ตกปลาที่มาช่วยทำซั้งในวันนี้ไม่ได้มาร่วมประชุมเนื่องจากต้องออกไปหาตกปลากัน บรรยากาศการพูดคุยกันในคำคีนนี้มีการแทรกมุขตลกขบขันทำให้บรรยากาศภาพรวมเป็นไปอย่างสนุกสนานและผ่อนคลาย การประชุมในครั้งนี้หัวหน้าทีมวิจัยเป็นผู้เปิดประเด็นการพูดคุย ซึ่งประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาพูดคุยกันเรื่องแรก คือ คณะกรรมการสิทธิฯ และกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เชิญกลุ่มประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นทีมวิจัยไปร่วมประชุมเรื่องการออกกฎกติกาในเรื่องของการทำการประมง ระหว่างประมงพื้นบ้านและเรือประมงขนาดใหญ่ (อวนลาก อวนรุน) เพื่อหาข้อบังคับหรือข้อตกลงร่วมกัน ดังนั้นในคำคีนนี้ทางผู้เข้าร่วมประชุมจึงหาข้อสรุปในเรื่องดังกล่าวก่อน เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอต่อที่ประชุมระดับประเทศต่อไป จากการพูดคุยได้ข้อสรุปอยู่ 3 ข้อ คือ

- 1) ควรให้เรือประมงขนาดใหญ่และอวนลากอวนรุนทำการประมงในน้ำลึกมากกว่า 18 วา
- 2) ควรมีการกำหนดขอบเขตให้เห็นได้เด่นชัด เช่น ปะการังเทียม และทุ่น
- 3) ควรมีการจัดหน่วยป้องกันและลาดตระเวนร่วมกันระหว่างอาสาชุมชนและหน่วยงานพร้อมเครื่องมือสนับสนุน

หลังจากที่มีการพูดคุยเรื่องดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้เข้าสู่เนื้อหาของการทำวิจัย โดยทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ชวนพูดคุยกันว่าเมื่อทิ้งซั้งไปแล้วเกิดอะไรขึ้นบ้าง และในที่ประชุมมีใครผ่านไปทางนั้นเจออะไรบ้าง มีผู้เข้าร่วมประชุมท่านหนึ่งซึ่งเป็นผู้ตกปลาได้เล่าให้ที่ประชุมฟังว่า “ได้เล่นเรือผ่านบริเวณจุดเรือแตก เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2550 เวลา ประมาณ 17.00 น. ระดับน้ำลึกประมาณ 11 เมตร บริเวณซั้งเจอปลาตันเขียว จากนั้นได้มาทำการลากปลาที่ซั้งปลาเกาะปลาตีน ได้ปลาสดๆ น้ำหนัก 7.2 กิโลกรัม จำนวน 2 ตัว” หลังจากนั้นก็ได้มีการพูดคุยว่าทางกลุ่มได้มีการบันทึกข้อมูลไว้หรือไม่อย่างไร ทางกลุ่มก็ได้สะท้อนมาว่า ได้มีการแจกสมุดให้กับผู้ตกปลาหรือไปทำการประมงให้ช่วยจดบันทึกว่า ไปบริเวณซั้ง วัน เดือน ปี ที่เท่าไร ไปที่ซั้งไหน พบเจอหรือได้ปลาชนิดไหนบ้าง จำนวนเท่าไร ความลึกของน้ำอยู่ในระดับเท่าใด

ลักษณะของน้ำเป็นอย่างไร สภาพข้างตอนที่พบเจอเป็นอย่างไร เป็นต้น ซึ่งทำไปสักระยะหนึ่งก็
ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

ภาพที่ 63 การประชุมประจำเดือน

ส่วนในเรื่องของการเก็บข้อมูลอื่นๆ ทางทีมก็ได้มีการลงมือเก็บข้อมูลบ้างแล้ว ส่วนการดึง
คนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นขณะนี้ทางทีมวิจัยสามารถดึงกลุ่มลอบปลา และกลุ่มผู้ตกปลามาร่วมกัน
ดำเนินงานได้แล้ว ส่วนกลุ่มลอบปูยังไม่สามารถชวนมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากเขาคิดว่ายัง
ไม่ได้ประโยชน์ ซึ่ง ณ จุดนี้ทางทีมวิจัยกำลังหาแนวทางในการดึงกลุ่มลอบปูให้มามีส่วนร่วมให้
ได้ต่อไป

หลังจากที่คุยกลุ่มใหญ่เรียบร้อยแล้วทางศูนย์ประสานงานฯ ได้ชวนทางกลุ่มดูเรื่อง
หลักฐานค่าใช้จ่ายเงิน ซึ่งจากการพูดคุยพบว่ามีความเข้าใจผิดเรื่องของการใช้จ่ายเงิน กล่าวคือ ทาง
ทีมได้ดูตามเอกสารการเงินฉบับย่อที่ทาง สกว.ภาค ส่งมา และยึดตัวนั้นเป็นหลักทำให้ทางทีมเข้าใจ
ผิดว่าทางโครงการนี้มีค่าตอบแทนทีมวิจัย และสามารถเบิกได้จำนวนเท่านี้ โดยที่ไม่ได้ยึดตาม
เอกสารสรุปการเงินของโครงการว่าใช้จ่ายอะไรได้บ้าง และจำนวนเท่าใด แต่เมื่อมีการได้พูดคุยก็ทำ
ให้ทางทีมวิจัยได้เข้าใจมากขึ้น และไปปรับแก้หลักฐานการใช้จ่ายเงินต่อไป

วันที่ 24 มกราคม 2550 ทางหน่วยงานของ สกว. ได้โทรมาบอกว่า วันที่ 10 - 11 จะพา
นักเรียนปริญญาโทมาประชุมและดูงานเกี่ยวกับซั้ง พอดีซั้งยังเหลืออยู่คิดว่าจะสาธิตให้นักเรียนได้
รู้ได้เห็นวิธีการพูด การลงซั้ง

วันที่ 27 มกราคม 2550 ได้ออกพบปะกรรมการและสมาชิกให้มาประชุมในวันที่ 30
มกราคม 2550 เพื่อเตรียมความพร้อมและออกหาอุปกรณ์ในการเทปูน เช่น ชื้อปูน หาดอบ ที่เคาะ
ปูน น้ำ

วันที่ 30 มกราคม 2550 มีการประชุมของกลุ่มประมงพื้นบ้านและ สกว. ในการประชุม
มาประชุมทั้งหมด 23 คน การประชุมเป็นไปอย่างเรียบร้อย

วันที่ 2 เมษายน 2550 ได้ไปประชุมที่ศาลเจ้าปากคลองแกลง

วันที่ 15 เมษายน 2550 ได้ไปประชุมกลุ่มประมงพื้นบ้าน ต.แกลง

วันที่ 15 พฤษภาคม 2550 ได้ไปประชุมกลุ่มถึงเรื่องต่างๆ เช่น ความคืบหน้าในการไปซื้ออุปกรณ์ของหน่วยกู้ภัยโดยเอาของที่ซื้อมาให้สมาชิกได้ชมด้วย

วันที่ 30 พฤษภาคม 2550 ไปประชุมกลุ่มประมงพื้นบ้าน ต.แกลง พูดคุยถึงเรื่องคณะกรรมการได้ไปประชุม และทำงานในที่ต่างๆ ให้สมาชิกได้ทราบ

วันที่ 6 มิถุนายน 2550 ได้ไปประชุมที่บ้านครูแสงเทียน ซึ่งทีมงานของ สกว. ได้ลงมาประชุมร่วมในเรื่องของงานการเงิน และรวบรวมงานเอกสาร

วันที่ 9 มิถุนายน 2550 ได้ไปประชุมที่บ้านครูแสงเทียน โดยมีมูลนิธิของภูมิ ครูแสงเทียน ได้เรียนเชิญให้กลุ่มต่างๆ กลุ่มชุมชน กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มดอกไม้ และอีกหลายกลุ่ม พูดคุยกันถึงเรื่องการทำงานในชุมชน โดยมีเยาวชนกลุ่มสายลมแสงแดดมาสร้างความสนุก

วันที่ 15 มิถุนายน 2550 ไปประชุมของกลุ่ม ซึ่งในที่ประชุมได้พูดคุยถึงเรื่องต่างๆ แบบสบายๆ เพราะมีสมาชิกมาประชมน้อย

วันที่ 21 กันยายน 2550 ณ บ้านเด็กเนินพะยอม เวลา 17.00 – 21.00 น. มีผู้เข้าร่วม ประมาณ 20 คน โดยมี 1) ทีมวิจัยซึ่ง 2) กลุ่มประมงพื้นบ้านท่าเรือแกลง 3) ที่ปรึกษา 4) ทีมวิจัยกลุ่มสายลมแสงแดด 5) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก เข้าร่วมในเวทีนี้ โดยก่อนเวที มีการประสานงานย้ำ วัน เวลา และสถานที่ ส่วนตอนเวที การพูดคุยเรานั่งพูดคุยเป็นแบบเรียงง่ายโดยการนั่งล้อมวงกับพื้น ซึ่งขณะนี้เป็นเวลาใกล้สิ้นสุดโครงการเหลือเพียงกิจกรรมการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งต่อไป ในเรื่องของข้อมูลนั้นทางทีมวิจัยถือว่าทำได้ดีมาก เนื่องจากในการรวบรวมข้อมูลนั้นมีทีมวิจัยกลุ่มสายลมแสงแดด เป็นผู้ช่วยในการจัดระบบและจัดพิมพ์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดของการพูดคุยมีดังนี้

สถานการณ์ชาวประมงเรือเล็ก

- รายได้ลดลง
- อุปกรณ์ทำมาหากินราคาเพิ่มสูงขึ้น
- คุยปัญหาเรื่องอวนลาก

สถานการณ์ช้าง

- สัตว์น้ำเริ่มหาย
- ทิ้งช้างเพิ่มอีก 3 จุด
- ช้างหน้าสวนสนสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น
- หอยแมลงภู่มานับ
- มีการลักลอบเบ็ดปลา ทำให้ปลาไม่เข้ามาอยู่

เมื่อคุยสถานการณ์เรื่องราวทั่วไปแล้ว ทางทีมพี่เลี้ยง จึงชวนวิเคราะห์ จุดแข็งจุดอ่อนของ ทีมวิจัย โดยการนำข้อมูลการวิเคราะห์ในเวทีที่ผ่านมาแล้วให้ทุกคนที่มาในวันนี้ช่วยกันเติมเต็ม กันอีกครั้ง ซึ่งพอวิเคราะห์ได้ดังนี้

จุดแข็ง

- มีข้อมูลในเรื่องบ้านปลา ประมงพื้นบ้าน
- มีความมุ่งมั่น
- มีกลุ่มเยาวชน
- กลุ่มมีการคิดร่วมกันเป็นระบบ

จุดอ่อน

- ไม่รู้หน้าที่ การบทบาทหน้าที่
- ความไม่เข้าใจกัน ไม่ได้คุยกัน
- ขาดการประชาสัมพันธ์

โอกาส

- ชาวบ้านนอกทีมวิจัยเห็นชอบด้วย
- มีเทศบาลช่วยเสริม
- ทรัพยากรเริ่มฟื้นตัว
- หน่วยงานทรัพยากร ยินดีสนับสนุน
- หน่วยงานรัฐถูกฝ่ายบริหารกระตุ้นมากขึ้น

อุปสรรค

- การเมืองท้องถิ่น
- การประสานงานองค์กรภาค (NGOs) ของรัฐ เอกชน / สถาบัน ทำให้เกิด

ความขัดแย้งกันเองในทีม

- ขาดทุนหมุนเวียนในการดูแลช้าง

หลังจากนั้น ได้มีการคุยกันต่อว่าเรื่องใดที่ทางทีมเราจะพอดำเนินการได้บ้าง ซึ่งในที่ ประชุมเห็นว่าควรจะเป็นเรื่องการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานให้มีโอกาสรับรู้ ซึ่งการคืนข้อมูล นั้น เห็นว่าควรคืนเป็นเวทีย่อยๆ ในแต่ละพื้นที่ ค่อยมีการคืนข้อมูลเวทีใหญ่ โดยเวทีแรกจะเริ่มใน วันอาทิตย์ ที่บ้านพี่ลักษณ์

ภาพที่ 64 การประชุมประจำเดือน

3.7 การสังเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการสังเคราะห์ข้อมูลนั้นทำกันหลายรอบ โดยทางพี่เลี้ยงวางแนวทางการจัดเก็บข้อมูลตามประเด็นการศึกษา และตามหัวข้อรายงานตามบทที่ 4 ซึ่งต้องมีการนำข้อมูลที่ได้มาวางหัวเรื่องและทำการเรียบเรียงใหม่ ส่วนไหนที่ข้อมูลการบันทึกไม่สมบูรณ์ทางพี่เลี้ยงต้องช่วยตั้งคำถามและถอดประสบการณ์ทั้งเขียนและจดบันทึกเพิ่ม โดยมีเยาวชนกลุ่มสายลมแสงแดดช่วยบันทึกและทำการจัดพิมพ์ และนำข้อมูลที่ได้มามาคุยกันอีกหลายรอบ จากนั้นได้ส่งข้อมูลมาให้ทางพี่เลี้ยงช่วยดูแลช่วยปรับอีกหลายรอบเช่น

3.8 จัดเวทีคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ก่อนที่จะมีการคืนข้อมูลสู่ชุมชนนั้นทางทีมได้มาทำการพูดคุยปรึกษาหารือกันหลายรอบว่าจะมีแนวทางเป็นอย่างไร โดยครั้งแรกที่มีการพูดคุยเราใช้ห้องบ้านเด็กเนินพะยอมในการพูดคุยในช่วงยามเย็น เราตั้งใจไว้ว่าในการทำเวทีคืนข้อมูล มีการเสนอว่าถ้าเราทำที่ไหน ทำอย่างไร แล้วถ้าทำเวทีใหญ่เลยแล้วชาวบ้านที่เขาไม่ว่างเขาอาจจะไม่มา เป็นไปได้ไหมที่เราจะทำเวทีย่อยเป็นสัณจร คือ ไปแต่ละที่ที่เราจะคืนข้อมูลสัณจร จุดไหนที่เราจะเข้าไปคืนข้อมูล เราก็จึงตกลงกันว่า 3 จุด คือที่หัวแหลม หัวทุ่ง บ้านไพรรัตน์ จากนั้นค่อยจัดเวทีใหญ่ เมื่อได้ข้อให้สมาชิกทีมวิจัยช่วยกันนัดชาวบ้านคนอื่นๆ เข้ามาร่วมเวทีคืนข้อมูล คือ เราอยากให้คนอื่นรู้ด้วยว่าเราทำอะไร และในการนำเสนอแต่ละเวทีย่อยนั้นจะนำเสนอประวัติชุมชนและข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้นๆ เป็นหลัก โดยยังไม่เน้นเรื่องของการทดลองซึ่ง ซึ่งผลในแต่ละเวทีเป็นที่น่าพอใจ ยกตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2550 ณ บริเวณหัวแหลม (ศาลเจ้าไต่ะกง) ต.ท่าเรือแกลง อ.เมืองจ.ระยอง เวลา 13.00 - 16.00 น. โดยมีผู้เข้าร่วม ได้แก่ 1) ทีมวิจัยซึ่ง 2) กลุ่มประมงพื้นบ้านท่าเรือแกลง ได้แก่ ลอบหมึก ตกลา ไคหมึก คำน้า และอวนสันเขี้ยว 3) ที่ปรึกษา 4) ทีมวิจัยกลุ่มสายลมแสงแดด 5) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก 6) ตัวแทนประมงเรือพาณิชย์

7) ตัวแทนจากเทศบาลท่าเรือแกลง

เวทีเริ่มช่วงบ่ายบริเวณหัวแหลมข้างศาลเจ้าไต่ะกง ทางทีมวิจัยถือโอกาสใช้พื้นที่ที่เตรียมงานวันเทศกาลกินเจ เป็นสถานที่จัดประชุมชั่วคราว วันนี้ต้องพ้ามัดครึ้มเนื่องจากพายุเข้า ลมพัดแรง มาตั้งแต่เที่ยงครึ่งเป็นระลอก คลื่นพัดกระแทกฝั่งรุนแรงจนได้ยืนมาถึงที่ประชุม แต่สิ่งเหล่านั้นก็ไม่ใช่อุปสรรคเนื่องจากมันชินตาของคนแถบนี้

วันนี้มีผู้มาร่วมเวทีกันพอประมาณ รวมประมาณ 38 คน จากหลากหลายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เริ่มต้นเวทีทาง สท.วิรัช ซึ่งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลแกลง และเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย ได้เป็นพิธีกรหลักในการดำเนินโครงการในช่วงแรก จากนั้นทาง คุณมนตรี ภิริโย หัวหน้าโครงการ ได้มากล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวที อีกสักครู่ประธานประมงเรือพาณิชย์ได้มากล่าวทักทายผู้ที่มาเข้าร่วมประชุมเล็กน้อยก่อนขอตัวไปประชุมที่กรุงเทพฯ ส่วนมือบันทึกข้อมูลและถ่ายภาพก็ค่อย ๆ จากกลุ่มสายลมแสงแดดที่คอยช่วยอีกแรง

จากนั้นทางทีมวิจัยก็ได้ทำการคืนข้อมูลในส่วน โดยมีคุณชนิษฐา สังข์สุวรรณ เป็นคนนำเสนอ โดยเริ่มจากประวัติชุมชน วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ตำนาน เรื่องเล่าต่าง ๆ และภูมิปัญญาชาวประมง ในการอนุรักษ์ชาติ ลม ฟ้า อากาศ ดิน และพฤติกรรมของสัตว์ทะเลที่ทำนายถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยการคืนข้อมูลนี้ก็จะมีการสอบถามตรวจทานจากผู้เข้าร่วมเป็นระยะๆ ทำให้ได้ข้อมูลใหม่เพิ่มเติมหลายอย่าง อย่างเช่น การสังเกตดูตำแหน่งและสีของดวงดาว และการเดินทางของผู้คนสมัยก่อน เป็นต้น ในการคืนข้อมูลครั้งนี้ ผู้ที่จะมีบทบาทมากคือ พรานทะเลผู้อาวุโส ได้มาเติมเต็มข้อมูลอย่างมีความสุข ส่วนพรานทะเลรุ่นกลางก็พลอยมีอารมณ์ร่วมไปด้วย

หลังจากนั้นเป็นการคืนข้อมูลของการทดลองซึ่ง โดยคุณมนตรี ภิริโย ส่วนทางทีมวิจัยคนอื่น คอยช่วยเสริมและเป็นหน้ามาคอยจุดประเด็น แต่ช่วงหลัง ๆ คนเริ่มล้าเนื่องจากเวทีขึ้นข้างยาว เมื่อถึงปลายเวทีเห็นเวลาพอสมควร และผู้คนเริ่มไม่มีสมาธิ ทางศูนย์ประสานงานฯ จึงเข้าไปร่วมวง โดยการชวนผู้ที่มาเข้าร่วมคิดว่าหลังจากที่ได้ฟังเรื่องราวมาทั้งหมดแล้วนั้น คิดว่าซึ่งมันมีประโยชน์หรือไม่อย่างไร โดยให้ทุกคนเขียนเป็นระดับคะแนนเต็ม 10 คะแนนลง ในกระดาษที่ทางพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานฯ แจกให้ ซึ่งจากการโหวตพบว่า ระดับ 1 = 0 คะแนน ระดับ 2 = 0 คะแนน ระดับ 3 = 1 คะแนน ระดับ 4 = 0 คะแนน ระดับ 5 = 5 คะแนน ระดับ 5 = 1 คะแนน ระดับ 7 = 5 คะแนน ระดับ 8 = 3 คะแนน ระดับ 9 = 4 คะแนน ระดับ 10 = 4 คะแนน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เห็นว่าซึ่งมีประโยชน์

แต่เนื่องด้วยซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องของอายุการใช้งาน คืออยู่ได้ประมาณ 2 – 4 เดือน และยังมีการล้าลอบเบื่อปลา ดังนั้นทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงชวนคิดว่า ถ้าเราบำรุงดูแลรักษาให้ซึ่งสามารถอยู่ได้อย่างต่อเนื่องพวกเราควรช่วยกันอย่างไร และใครมีความคิดเห็นเพิ่มเติมอะไรอีกบ้าง ซึ่งจากการพูดคุยพอสรุปได้ในเบื้องต้นดังนี้

ในเรื่องของการบำรุงดูแลรักษา คือ 1) ให้เรือแต่ละลำนำกิ่งไม้มาบริจาคทำซั้ง เช่น ไม้สน เป็นต้น 2) ใช้ไม้ไผ่ลำใหญ่แทนกระดิกและไม้ไผ่ลำเล็ก เนื่องจากทนทานกว่าและเมื่อจมลงทะเลยังเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำ และ 3) ใช้ลวดแทนเชือก

ส่วนในเรื่องของข้อคิดเห็นเพิ่มเติม คือ 1) จัดเวรเวียนเฝ้าระวัง 2) กำหนดเขตอนุรักษ์ และ 3) ปลูกป่า ซึ่งจากการพูดคุยทั้งหมดเห็นเพียงข้อเสนอเท่านั้น และจะมีการนำเรื่องดังกล่าวไปพูดคุยในเวทีคืนข้อมูลใหญ่อีกครั้ง

ใกล้จบเวทีมีบางส่วนเดินทางกลับกลับ แต่ในเวทีก็ยังมีอีกหลายคน ทางพี่เลี้ยงลองชวนกำหนดวันเวลาร่วมกับผู้เข้าร่วมประชุมว่า วันเวลาใดถึงจะสะดวก ซึ่งวันเวลาที่แน่ชัดต้องมีการนัดหมายกันอีกครั้งแต่ต้องเป็นคืนเดือนแรม และเป็นวันเวลาราชการ ซึ่งเวทีการคืนข้อมูลครั้งนี้จะจัดที่เทศบาล ในครั้งแรกผู้ที่เข้าร่วมอ้างว่าไม่มีเวลา แต่ทางศูนย์ประสานงานฯ ก็พยายามพูดคุยกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของเวทีครั้งนี้ โดยคำที่ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมเห็นความสำคัญคือ “หากเราไม่แสดงพลังให้เขาเห็นเขาก็จะไม่มีใครมาช่วยเราได้ เนื่องจากวันนั้นเราเชิญหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมารับฟัง” อีกทั้งทีมวิจัยก็ช่วยกันเติมเชื้อไฟให้เห็นความสำคัญ จนในที่สุดทุกคนก็เห็นด้วยว่าต้องมาร่วมด้วยช่วยกัน

เมื่อเสร็จสิ้นจากเวทีใหญ่แล้ว ทางศูนย์ประสานงานฯ ชวนทีมวิจัยและที่ปรึกษามาร่วมกันถอดบทเรียนการจัดเวทีกลุ่มย่อย โดยพอสรุปได้ดังนี้

ความคาดหวัง

- เพื่อกระจายข้อมูลให้เกิดการรับรู้
- เพื่อปรับและเติมเต็มข้อมูล
- เพื่อรวมใจคนกลุ่มประมง

สิ่งที่ได้

- พอใจกับการจัดเวทีครั้งนี้
- เรือประมงเล็กเห็นประโยชน์
- เรือใหญ่ไม่ค่อยได้ประโยชน์
- สามารถแย่งประเด็นให้เกิดการมีส่วนร่วมได้

ข้อจำกัด

- คนนำเสนอไม่หลากหลายทำให้ขาดความน่าสนใจ

แนวทางการดำเนินงานต่อไป

- แจกหนังสือเชิญแบบถึงตัวและเร็วขึ้น
- ให้ศูนย์ประสานงานฯ ช่วยประมวลข้อมูลรวมกับพี่เทียน
- เตรียมแบ่งหน้าที่กันคืนข้อมูลและซ้อมก่อนวันจริง

- ประชุมเตรียมความพร้อมใน วันพุธที่ 17 ตุลาคม 2550 เวลา 13.00 น. ที่ร้านครู
แสงเทียนและคุณนิโรธ

หลังจากคุยเวทีสัญจรไปตามพื้นที่ต่างๆ แล้วทางทีมจึงได้มีการวางแผนเนื้อหาการพูดคุย
เวทีใหญ่กันอีกครั้งในวันนี้ วันที่ 17 ตุลาคม 2550 มีการพูดคุยกับแกนนำ ณ ร้านสเด็กเนินพยอม
เป็นของคุณนิโรธ ซึ่งในทีมวิจัยกลุ่มประมงเรือเล็กรวมทั้งที่ปรึกษากลุ่มประมาณ 6 คน ได้แก่ พี่
พุ่มอน สท.วิรัช เอื้อจ่าย และพี่พนม และลุงดม นอกจากนั้นก็มีพี่แสงเทียน พี่นิโรธและคุณแดนที่
เป็นที่ปรึกษาและกลุ่มสายลมแสงแดดก็มาร่วม เป้าหมายหลักๆ ในวันนี้คือการเตรียมข้อมูลที่เป็น
สาระสำคัญในการนำเสนอ และคนที่ฉายทอดประสบการณ์ และกำหนดวันคืนข้อมูล จากการ
พูดคุยได้ข้อสรุปว่าเป็นวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551 ณ เทศบาลแกลง-กะเจ็ด หลังจากนั้นคุยความ
คาดหวังในเวทีว่าทางทีมต้องการให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. อยากให้ชุมชนและหน่วยงานรับทราบทางทีมวิจัยกำลังทำอะไร และผลที่เกิดขึ้นเป็น
อย่างไร
2. อยากใช้คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการฟื้นฟูและ
อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง
3. อยากให้เกิดแนวทางในการดูแลเอาตัวเรือแกลง – สวนสนร่วมกัน
4. ปลุกจิตสำนึก เพื่อฟื้นฟูคุณภาพชีวิต จากฐานทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่
5. อยากตรวจทานข้อมูลให้ถูกต้อง

หลังจากนั้นเราได้ชวนทางทีมออกแบบกันนำเสนอว่าควรจะนำเสนอเนื้อหาสาระ
อะไรบ้าง โดยการวางกรอบความคิดของเวที คือ การคืนข้อมูล(คุยให้เขาฟัง) นำมาสู่การคิดร่วม
และหาทางออกร่วมกัน (ให้เขาบอก) จากนั้นเราก็ตกลงกันวางเนื้อหาคร่าวๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุค
โดยแยกเป็นกลุ่มย่อยโดยแต่ละยุคสรุปได้คร่าวๆ ดังนี้

ตารางที่ 4 เนื้อหาการนำเสนอการจัดเวทีคืนข้อมูล

ยุค	เนื้อหา	สื่อประกอบ	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
อุดมสมบูรณ์ ก่อนปี 2500	- การทำมาหากิน เช่น เครื่องมือ วิธีการ - การตั้งถิ่นฐาน - ทรัพยากร สัตว์ น้ำ ป่าชายเลน - การคมนาคม - ประเพณีความ เชื่อ	- สื่อด้วยภาพและ แผนที่ชุมชน - แผนที่ลมดาว ดวงจันทร์	พี่เทียน ลุงคม ลุงอู๋ เสียจ่าย	
ยุครุ่งเรือง(ทำลาย) 2530-2545	- สภาพ/ สถานการณ์ - ปัจจัยที่ทำให้ ทรัพยากร เปลี่ยนไป/ลด น้อยลง	- ใช้เสียงเพลง ประกอบจากกลุ่ม สายลมแสงแดด	พี่ลักษณ์ พี่ดีดี พี่ พนม	- อบต.พจน์ - ตั้งคำถามท้าย ช่วงและ แลกเปลี่ยน
ยุคฟื้นฟู ปี 2538- 2550	- สาเหตุการฟื้นฟู ยุคต่างๆ และผลที่ เกิดขึ้น - ยุคการทดลองซั้ง และผลที่เกิดขึ้น	- แผนที่ทรัพยากร และจุดฟื้นฟู	พี่เกี สท.รัตน์ และ พี่ม่อน	พี่น้อง พี่เล็ก หน่วยงานช่วย เสริม

หลังจากนั้นในแต่ละช่วงได้มีการนัดหมายเตรียมความพร้อมประเด็นเนื้อหาอีกรอบ และเตรียมจัดทำสื่อ ซึ่งตกลงพูดคุยกันครั้งต่อไปคือวันที่ 9 พฤศจิกายน 2550 ณ บ้านพี่ม่อน

หลังจากนั้นในเย็นวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2551 ทางทีมพี่เลี้ยงลงมาช่วยเตรียมความพร้อม โดยนอนพักค้างคืนในพื้นที่เพื่อร่วมเตรียมงานกับทีมวิจัย เวลานั้นนัดหมายประมาณ 6 โมงเย็นกว่าๆ ก็ได้เวลารวมพลทีมแกนหลัก ได้แก่ ลุงอู๋ ลุงคม พรานทะเลผู้อาวุโสที่มีใจอนุรักษ์ พี่เกี พี่เซน พี่ลักษณ์ พี่พนม เสียจ่าย และ สท.วิรัช ทีมวิจัยผู้แข็งแกร่ง นอกจากนั้นยังมี พี่นิโรจ และพี่เทียน เข้าบ้าน และน้องหน้อย มาร่วมกันวางแผนเตรียมงานกันบริเวณชานบ้านใหม่หลังเก่า

ในช่วงแรกของการพูดคุยเป็นการคุยภาพรวมกำหนดการทั้งหมด และเช็คเตรียมความพร้อมเรื่องสถานที่และคน จากนั้นชวนทางทีมแตกรายละเอียดแต่ละกิจกรรมโดยเฉพาะช่วงของยุคต่างๆ จากนั้นแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้แต่ละกลุ่มลองคิดวัตถุประสงค์ วิธีการรูปแบบการนำเสนอ เนื้อหา และคนนำเสนอ จากนั้น จากนั้นให้แต่ละกลุ่มมาแบ่งปันประสบการณ์ พร้อมทั้งเติมเต็มและเป็นการทดลองนำเสนอไปในตัว ซึ่งกว่าจะแล้วเสร็จก็ใช้เวลาเกือบ 4 ชั่วโมง

จากนั้นได้ทำการเลือกภาพเพื่อใช้ในการประกอบเพลง และที่ขาดไม่ได้คือการจัดเตรียมเอกสารลงทะเบียนและเล่มเล็ก เพื่อแจกผู้ที่เข้าร่วมประชุม หลังจากนั้นนัดหมายหมายเจอกันเตรียมงานแล้วทีมวิจัยก็แยกย้ายกันกลับบ้าน ส่วนพวกเราที่นอนที่บ้านเด็กเนินพยอม

พอถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551 เวลาประมาณ 09.00 น. เราได้เตรียมการไปเจอกันบริเวณที่นัดหมายคือที่อาคารกองสาธารณสุขเทศบาลท่าเรือแกลง - กะเจด เพื่อจัดเตรียมนิทรรศการ และเตรียมเครื่องเสียง ไมโครโฟน อาหารว่าง พาวเวอร์พอยต์ และจัดโต๊ะ เป็นรูปตัวอยู่ซ้อนทับกัน 3 วง

พอถึงช่วงบ่ายโมงก็ทางผู้เข้าร่วมจากชุมชน หน่วยงาน และชุมชนวิจัยจากท่าแฉลบ เหนียด และเขาแก้ว มาร่วมสังเกตการณ์และมีเครือข่ายประมงพื้นบ้านเนินหม่อมมาร่วมแลกเปลี่ยนรวมประมาณ 100 กว่าคน เปิดเพลงและภาพประกอบที่ได้จัดทำไว้เพื่อสร้างบรรยากาศสีสรรค์ให้นึกถึงตั้งแต่ความหลังครั้งยังสมบูรณ์จนถึงปัจจุบัน เพื่อถึงเวลาเวทีเริ่มทางพี่เทียนได้เกริ่นนำการความเป็นมาของการจัดเวทีจากนั้นได้ ส่งต่อให้วิทยากรยุคต่างๆ โดยเริ่มจากยุคสมบูรณ์ มีพี่ต๊อดเป็นพิธีกร มีลุงคมและลุงอู๋ เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านประสบการณ์ชีวิต โดยใช้เวลาได้ตามเกณฑ์ 25 นาที นอกจากนั้นให้คนในวงร่วมแบ่งปันประสบการณ์พอเป็นน้ำจิ้มสร้างสีสัน

จากนั้นเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศมาสู่ยุคของการเสื่อมสลาย โดยมีพี่ลักซ์ เป็นคนจุดประเด็น พี่เซนเล่าภาพรวมให้เห็นตั้งแต่ระดับประเทศ ส่วนเสียงย่อยลงในรายละเอียดระดับพื้นที่ ชุมชนท่าเรือแกลงว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ซึ่งทำเวลาได้ตามเกณฑ์ที่ตกลงกันไว้ไม่เกิน 15 นาที จากนั้นเป็นการส่งต่อให้กับยุคฟื้นฟู โดยมี สท.วิรัช เล่าความเป็นมาของการทำกิจกรรมฟื้นฟูของกลุ่มต่างๆ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันและส่งต่อให้พี่ทีในเรื่องของการทำงานวิจัย ว่าทำอะไรและเกิดอะไรขึ้นบ้าง โดยกลุ่มนี้ใช้เวลาเกินเกณฑ์ 25 นาทีเล็กน้อย

จากนั้นก็เป็นการเบรกในตัวและ ผศ.ไพโรจน์ แสงจันทร์ ได้มาชวนคุยต่อ ในเรื่องของอาหารแนวทางการดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยในการพูดคุย ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่ม ชุมชน กลุ่มหน่วยงานในพื้นที่ หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง และกลุ่มชุมชนสังเกตการณ์ ซึ่งใช้เวลาในการพูดคุยพอสมควร จากนั้นให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ โดยมีพิธีกรหญิงคู่คือ อาจารย์ป๊าย และพี่หม่อมร่วมสร้างสีสัน ซึ่งใช้เวลาในการพูดคุยทั้งหมดใช้เวลาเกือบ 5 โมงเย็น

เมื่อเสร็จเวทีก็ได้ช่วยกันเคลียร์พื้นที่ และชวนทางทีมวิจัยไปสรุปงานและถอดบทเรียนการทำวิจัยที่ผ่านมาต่อที่บ้านพี่นิโรจ และร่วมรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน โดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพ โดยบทเรียนจากเวทีพอสรุปได้ดังนี้

1) สถานที่ก็ดี แต่การฉายโปรเจกเตอร์มีปัญหา ลำโพงก้อง ประหม่า เพราะมันเป็นครั้งแรก เพราะธรรมดาไม่เคย เวลาประชุมใจจริงอยากจะเสนอนะ แต่ไม่กล้า แล้วก็พอถึงเวลาเตรียมงานกินข้อมูล แต่พอเปิดงาน เวลาจริงก็เกร็ง พอเรามีจุดเริ่มต้น พอไปเจอเวทีอื่นเราก็คุ้นเคย ไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไร

2) เป้าหมายของเราแต่เดิม แต่ว่าท้องถิ่นไม่ค่อยให้ความร่วมมือ สิ่งที่เราคาดหวัง ก็หวังให้มาร่วม แต่จริงๆแล้วไม่มีอำนาจ

3) เราคาดหวังให้กลุ่มผู้มีอำนาจได้มาเห็นว่ากลุ่มได้ทำอะไรบ้าง แล้วการทำงานเราก็ไม่ได้ทำแค่นี้ เราต้องทำต่อ แล้วจะทำต่อเราต้องอาศัยงบประมาณจากท้องถิ่น นั่นคือสิ่งที่เราคาดหวังแล้ว เราไม่ได้

3.9 จัดเวทีสรุปผลการวิจัย และหาแนวทางการใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งแนวทางการขยายผลต่อไป

หลังจากเวทีคืนข้อมูล ทีมวิจัยได้มาพูดคุยกันถึงสิ่งที่ได้ทำไป ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเวทีคืนข้อมูล โดยทีมวิจัยทำเรือแกลง เพื่อสรุปบทเรียนจากการทำงาน

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

4.1 เรื่องราว ความเป็นมา วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนท่าเรือแกลง

4.1.1 ย้อนรอยแห่งคืนวันอันเก่าก่อน : ปฐมบทของ “ท่าเรือแกลง” หรือตำบลแกลง

“ท่าเรือแกลง” เป็นชื่อที่บ่งบอกความหมายชัดเจนอยู่ในตัวแล้วว่าเป็น “ท่าเรือ” คนสมัยใหม่คงนึกภาพไม่ออกว่าเป็นไปได้อย่างไร เค้าโครงของความเป็นท่าเรือเป็นอย่างไร ย้อนกลับไปก่อนปี พ.ศ. 2500 ท่าเรือแกลง คือ หมู่บ้าน คือตลาดหรือศูนย์กลางการค้าในท้องถิ่นย่านนี้ มีรูปแบบและวิถีชีวิตเป็นชุมชนพาณิชย์ ค้าขายกับชุมชนอื่นถึงเมืองหนาว มีคลองแกลงเป็นสายน้ำแห่งชีวิต นำพาเอาผู้คนสัญจรผ่านไปมาด้วยเรือใบขนาด 3-9 วา (6 เมตร - 18 เมตร) ทั้งในถิ่นและต่างถิ่นใกล้ไกล แวะเวียนเข้ามาค้าขาย ขนส่งสินค้า แลกเปลี่ยน พักพิงหาความสำราญ โดยมีตลาดท่าเรือแกลงเป็นเสมือนย่านการค้าทั้งวันทั้งคืน

ถ้าใช้ตลาดท่าเรือแกลงเป็นศูนย์กลางทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ บ้านเรือนสองฟากฝั่งและเกาะกลางชุมชน วัดได้ประมาณ 1 ตร.กม. หรือราว 625 ไร่ มีคลองแกลงไหลผ่านจากเหนือลงใต้ทิศเหนือ ทิศตะวันตก ทิศตะวันออกล้อมรอบด้วยหมู่บ้านชุมชนเกษตร ชวนา กระจายอยู่ห่างๆ ทิศเหนือเป็นชุมชนเกษตร บ้านกะเจด บ้านหนองบัว ทิศตะวันตกเป็นชุมชนบ้านกลาง บ้านหัวทุ่ง ด้านทิศตะวันออก ชุมชนบ้านหนองต๋อง บ้านหนองสะพาน ล่องลงไปตามลำคลองสู่ทิศใต้ออกทะเลเป็นชุมชนผสมประมงค้าขาย มีบ้านเนินพะยอม บ้านปากคลองแกลง บ้านนอก (เกาะสะบ้า) สถานที่สำคัญในเขตตำบล มีวัดตะเคียนทองและโรงเรียน ตั้งอยู่ติดกับบ้านกลางและบ้านหัวทุ่ง วัดท่าเรือแกลง และโรงเรียนวัดท่าเรือแกลง ตั้งอยู่ติดหัวตลาดทางด้านทิศตะวันออกเป็นวัดใหญ่ มีศาลาอานามัยตั้งอยู่ มีคลองแกลงเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลานานาชนิด เป็นที่หาอยู่หากินของผู้คน ไม่เคยผิดหวัง ทั้งในถิ่นและนอกถิ่น ทั้งวันทั้งคืน เป็นเสมือนเขเวนอีเลฟเวนของหมู่บ้าน

ตลอดสายน้ำลำคลองเต็มไปด้วยป่าไม้ชายเลน มีอู้อะลอง หรือมือะลอง¹ มากมาย น้ำขึ้นน้ำลง หรือฤดูน้ำเหนือไหลหลากลงมา อู้อะสำคัญๆ มีมากเช่น อู้อะปี อู้อะจอก อู้อะต๋องสูง อู้อะเต็ก อู้อะคล้อย อู้อะโรงเลื่อย(ท่าถ่าน) อู้อะคลองด้วน อู้อะคลองขนม สถานที่ที่เป็นอู้อะขึ้นถึงเหล่านี้ ยามเมื่อน้ำขึ้นเต็มที่ใช้อุปกรณ์กันเป็นฝือก หรืออวนที่ปากอู้อะ พอน้ำลงจนแห้งขอด กุ้ง ปู ปลา ก็จะไหลมาให้จับเป็นอาหารอยู่หน้าอวน ตลอดร่องน้ำไหล เป็นที่สนุกสนานของเหล่าลิงทโมนลูกหลานชาวบ้าน

¹ อู้อะลองหรือมือะลอง หมายถึง บริเวณที่รับน้ำเป็นห้วงหรือพื้นที่ขุ่นน้ำ หรือที่เรียกกันว่า “แก้มลิง”

สถานที่ที่เป็นกิจการลงทุนยุคนี้ก็จะมีการโรงเลื่อย เป็นการแปรรูปไม้ มีคนงานตำแหน่งต่างๆ มีโต๊ะไม้ (ผู้จัดการ) เสมียนไม้ กรรมการ ตั้งอยู่ริมคลอง ด้านทิศตะวันออก มีโรงงานน้ำปลา “เถ่าแก๊ป๊น” (น้ำปลาตรานางกวัก) โรงปลาเค็ม “เจี๊ผอ” มีสถานบันเทิงคือ “วิกท่าเรือแกลง” เป็นแหล่งบันเทิงครั้งคราว มีลิเก ภาพยนตร์ มหรสพอื่นๆ เข้ามาแสดงหรือขายเก็บสตางค์เป็นระยะ ยามกลางคืนจะคลาคล่ำไปด้วยผู้คนและร้านค้า ข้าวหลาม อ้อยควั่น ถั่วต้ม หมักย่าง บัวลอยไข่หวาน ก้วยเตี่ยว ข้าวเกรียบว่าว ผลไม้ท้องถิ่น ในปลายยุคเริ่มมีน้ำแข็งใส กาแฟเย็น สลิม และอีกกิจกรรมหนึ่งคือ บิลเลียด มีสองแห่งคือที่ หัวตลาดติดคลอง ร้านกาแฟ “นายเก้ เจี๊หลอม” “ร้านไทเส็ง” และอีกที่หนึ่งคือที่ปากคลองแกลง ร้านกาแฟ “นายคุ่น” “นายเขียว” มีบริการของหวานกาแฟ (กาแฟร้อน ไม่มีกาแฟเย็น อีกหลายปีถึงมีน้ำแข็งเข้ามา กว่าจะถึงหมู่บ้านก็บ้ายหรือเย็นแล้ว หากได้กินกาแฟเย็น นับว่าดีมาก) ผู้คนอยู่กันตามวิถีพึ่งพากัน รู้จักกันหมด

4.1.2 ยุคพัฒนาเกษตร-อุตสาหกรรม/ประมงพาณิชย์

ย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์แห่งการเปลี่ยนผ่านเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงราวปี พ.ศ. 2488 ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเล็กๆ ในหมู่บ้านตำบลแกลง ช่วงรอยต่อของเวลากว่าทศวรรษจนถึงปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 เราเห็นเกวียนและวัวคู่สุดท้ายถูกลากเล่นออกแอดไปจากหมู่บ้าน หายไปกับร่องรอยลึกของล้อเกวียน ไม่ได้กลับมาเรือสำเภาลำเก่าชักใบแล่นออกจากปากคลองออกลง หายไปในวังสีครามไว้ร่องรอยจดจำ เมื่อรถยนต์คันแรกแล่นเลาะเลียบเข้ามาจากถนนสุขุมวิท เส้นทางแห่งสงครามมหาเอเชียบูรพา แยกเข้ามาตามทางเกวียน ถนนฝุ่นก็เลาะเลื้อยตามเข้ามา ม่านฝุ่นสีแดงกลบร่องลึกของรอยเกวียนจนหมดสิ้นพร้อมกับการเดินทางมาถึงของเสาไฟฟ้า ด้านน่านน้ำก็เต็มไปด้วยกองเรือประมงพาณิชย์ อวนลากขนาดใหญ่ขนาดนาชนิด เป็นยุคแห่งการพัฒนา “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” เปิดฉากขึ้น

เมื่อเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงมาถึง คนกลุ่มแรกที่นำรถยนต์เข้ามามี นายเส็ง นายสงัน นายแนบ เพื่อเป็นการบรรทุก บริการโดยสาร ชีวิตถูกเปลี่ยนรูปแบบ การดำเนินวิถีใหม่ ชีวิตเปลี่ยนผู้คนในหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนอาชีพ กระจายตัวออกไปทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง สวนผลไม้ ยางพารา ตอบสนองและรองรับรูปแบบการพัฒนาความเจริญสมัยใหม่ของอุตสาหกรรมเกษตร ทอดทิ้งและหลงลืมอดีตที่ห่างหายไปอย่างเงียบๆ ไม่ได้กลับมาสู่วิถีชุมชนอีกเลย ชุมชนประมงในวันวัยของการเผชิญโชคชะตาเริ่มต้นที่ อายุตัวเลข 13 หลุดลอยออกมาจากรั้วโรงเรียน ลูกหลานของชาวประมงต้องร้อนรุ่มไปกับเรือหาปลาจากน่านน้ำหนึ่งสู่อีกน่านน้ำหนึ่ง จากวันเป็นเดือน จากเดือนเป็น 3 ถึงครึ่งปี จึงได้หวนกลับมาเหยียบฝั่งแผ่นดินเกิดอีกครั้งครา ด้วยสายตาและสายใยแห่งแปลกแปลก ตัวเลขของชีวิตจากอายุ 13 ปี 20 ปี 30 ปี ภาระและกำลังของชีวิตสุดท้ายในวันทำงานถูกรีดเค้นให้กับงานหนักเพื่อเม็ดเงินก้อนสุดท้ายก่อนถูกปลดประจำการง่ายๆ ไร้สวัสดิการกลับคืน

สู่ฟากฝั่งเงียบๆ รอคารคันพบและปลอบประโลมใจ จากเพื่อนพี่น้องก่อนจะหยดขึ้นขึ้นอีกครั้ง “ด้วยวิถีแห่งประมงพื้นบ้าน” ในนามแห่งโชคชะตาชาวประมงก็กล้าที่จะทำงานหนักเพื่อแลกกับรางวัลแห่งการเสี่ยงโชคกับคลื่นลมและท้องทะเลชั่วฉับนิรันดร์ เพียงแต่ว่าจะมีรางวัลจากท้องทะเลให้เอบอ้มอีกสักเท่าใด ในเมื่อท้องทะเลย่อยยับลงไปกับการพัฒนาการล่าล้างของประมงใหญ่จะเหลืออะไรไว้ให้

4.1.3 ยุคแห่งความล่มสลาย เสื่อมโทรม

“ตำบลเกล่ง” มิได้แตกต่างไปจากสังคมชุมชนอื่นๆ ดังคำกล่าวของเมธีท่านหนึ่งที่ว่า “ชะตากรรมของประเทศ คือชะตากรรมของบุคคล” ยุคของความร่ำรวยมั่งคั่งคล้ายจะผ่านไปแล้วกว่า 10 ปี หลังจากเราประสบกับวิกฤติ IMF เมื่อปี 2539 เป็นต้นมา ผู้คนในภาคเกษตร ภาคบริการ ประมง พบพานกับผลพวงแห่งการพัฒนาสมัยใหม่กันถ้วนหน้า ปัญหาสังคมและความยากลำบากในการดำรงชีวิต ปัญหาเยาวชน ยาเสพติด หนี้สิน วัฒนธรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงสิ่งแวดล้อม ที่ทำกินที่อยู่อาศัย บุกรุกขัดแย้ง เหล่านี้คือปัญหาที่ก่อตัวขึ้นคล้ายผีหนองหัวใหญ่รอวันแตก

ก่อนวิกฤตินั้นสังคมเราได้ก่อการและสะสมปัญหาอย่างยาวนาน ภายใต้คำขวัญ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” และเราซุกซ่อนปิดบังมันไว้ ภายใต้ความไม่รู้แห่งความร่ำรวย ผลประจักษ์เกิดขึ้นเมื่อเกษตรกรของเราสุดทนแบกภาระหนี้สินไม่ไหวจากราคาสินค้าตกต่ำปุ๋ยแพง สูญเสียที่ดิน ธนาการยึด การหายไปของชาวนา อาชีพอิสระค้าขายอื่นๆ ประสบกับสภาวะขาดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ ชุมชนประมงประสบกับภาวะไร้ที่ทำกิน ทะเลไม่เหลือทรัพยากรไว้ให้เสี่ยงโชคอีกต่อไป ปรากฏการณ์และวิกฤตเหล่านี้ ปรากฏขึ้นโดยรวมทั้งบนบกและทะเล ธรรมชาติที่เสื่อมสลายที่ถูกทำลายด้วยความอหังการของความมั่งคั่ง กำลังโอบล้อม ปิดล้อมกระชับเข้าบดขยี้วิถีชีวิตของชุมชนตำบลเกล่ง ให้สับสนวุ่นวายนำพาเข้าสู่วิกฤติความเสื่อมโทรมและล่มสลายลงด้วยปัญหา

- ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ถูกทำลายล้างอย่างไร้จิตสำนึก นำพาซึ่งการสูญเสียรอบด้าน
- ปัญหาความยากแค้นในการดำรงอาชีพ เศรษฐกิจ รายได้น้อยกว่ารายจ่าย
- ปัญหาสังคมเสื่อมโทรม คนไม่มีน้ำใจให้แก่กัน ขัดแย้ง แย่งอยู่ แย่งกิน
- ปัญหาเยาวชน การศึกษาวัฒนธรรมอ่อนแอ ใช้ชีวิตเหลวแหลก
- ปัญหาภัยสังคม ยาเสพติด ขโมย ปล้นจี้

ผลพวงเหล่านี้เกิดขึ้นมาในยุคเข้มข้นของการพัฒนาระหว่างปี 2504-2540 อุตสาหกรรมเกษตร ปลุกพืชเชิงเดี่ยว อุตสาหกรรมประมงขนาดใหญ่ กวาดล้างทำลายท้องทะเลจนย่อยยับ

อุตสาหกรรมการแปรรูปโรงงาน อุตสาหกรรมการแปรรูปโรงงาน อุตสาหกรรมท่องเที่ยว
อุตสาหกรรมเพาะเลี้ยง การพัฒนาเหล่านี้ได้พัฒนาขึ้นมาบนความโลภไร้สำนึก จึงได้ทำลายล้าง
ระบบนิเวศธรรมชาติจนเสียสมดุล เพราะเหตุแห่งการรुक้า รุกราน ขูดม ย่ำยีจนโลกร้อน ฤดูกาล
เปลี่ยนแปลง คนแปลกแยก ผู้คนดำเนินชีวิตอย่างรีบเร่งและเปลี่ยนเหงด้วยดวงตาที่แข็งกร้าว
สับสนและหัวใจอันแห้งผากไร้ที่พิักพิง จตุคามรามเทพจึงเฟื่องฟู เข้าตำราพุทธท่านาย “กระเบื้องจะ
เฟื่องฟู รอยน้ำเต้าหอยจะถอยจม”

4.1.4 ยุคฟื้นฟู

ในความเลวร้ายสับสนไร้ทางออกที่พึงพา ท่ามกลางความยากไร้ ขาดแคลน ท้อแท้สิ้นหวัง
ปล่อยปัญหาและชีวิตไปตามลมแห่งชะตากรรม ยังคงปรากฏความงดงามของผู้คนกลุ่มหนึ่งยังคง
ถักทอสายใยแห่งความเป็นเพื่อน พี่น้อง หัวหน้าเข้าปรับทุกข์ วาดหวังถึงการแก้ปัญหาของสังคม
ตำบลเกล่งด้วยความรัก ความมุ่งมั่นเสียสละ ค้นหาปัจจัยเหตุแห่งปัญหา เรียนรู้ รวบรวมผ่านการ
พูดคุย ถกเถียงปัญหา วันแล้ววันเล่า ความขัดแย้งแห่งตัวตนถูกขจัดออกไป คัดและกลั่นกรองจน
เหลืออารมณ์ร่วมในความใฝ่ฝัน ที่จะพลิกฟื้น ความอุดมสมบูรณ์ให้กับหมู่บ้านขึ้นมาใหม่อีกครั้ง จึง
ได้ระดมคนเข้าร่วมคิด ร่วมมือกันทำกิจกรรม พัฒนาเรียนรู้ ด้วยความอดทน เพื่อรอสำนึกใหม่ของ
ชุมชน กลุ่มคนเล็กๆ เหล่านี้ เริ่มทำกิจกรรม รมรงค์ปลูกป่าชายเลน ขุดลอกสิ่งปฏิกูลในลำคลองแกล
ง เพื่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของผู้เกี่ยวข้องจัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชน กลุ่มเยาวชน ปลาตีน กลุ่ม
ประมงเล็กเล็กพื้นบ้าน กลุ่มเยาวชนสายลม-แสงแดด สมาคมประมงตำบลเกล่ง ทำงานประสานกับ
กลุ่มสนใจต่างๆ เป็นเครือข่ายกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2540

ในปี 2545 ได้ประสานและผลักดันให้เกิด “โครงการบ้านปลา” ขึ้น จากผู้คนในหมู่บ้านเกิด
เป็นกระแสการอนุรักษ์น่านน้ำชายฝั่งขึ้นทั่วไป ในหมู่บ้านของเราเองเกิดภาพแห่งความสวยงาม
ของการร่วมมือกันครั้งใหญ่ รอยยิ้มและการทำงานร่วมกันถูกถักทอขึ้นมาใหม่ แม้ว่ามีอุปสรรค แต่
นี่คือการเรียนรู้ร่วมกัน “บ้านปลา” เป็นเครื่องมือเบื้องต้นของการศึกษาเพื่อพลิกฟื้นความสมบูรณ์
คืนมา เป็นนัยบ่งบอกถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาให้มีทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น ให้ท้องอิ่มและให้
ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ คลื่นของความคิดถูกส่งผ่านไปยังจิตสำนึกของ
ผู้คนในหมู่บ้าน เราไม่รู้ว่ามีการถกเถียง ชื่นชม ขัดแย้งมากน้อยเท่าใด แต่คนทำงานยังคงมุ่งมั่น
ค้นหาผู้มีจิตใจ เข้าใจในแผนการพัฒนา จนเกิดกลุ่มทำงานในเวลาต่อมาคนเล็กๆ ตัวเล็กๆ อาชีพ
เล็กๆ เต็มไปด้วยปัญหา เริ่มเกาะกลุ่มปรับทุกข์คุยกันจนเกิดการจัดตั้งเป็นกลุ่มประมงพื้นบ้าน
รมรงค์เคลื่อนไหวปัญหาของกลุ่มประมงเล็ก เรื่องสิทธิกฎหมายน่านน้ำ จดทะเบียนเรือ เรียกร้อง
ความเป็นธรรมต่อการสูญเสียจากประมงใหญ่ ฝึมองบ้านปลา ว่าเกิดอะไรขึ้นวันแล้ววันเล่า อีก
กลุ่มหนึ่งเยาวชนสายลม-แสงแดด ยังคงร่ำเรียนมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ศึกษา หาประสบการณ์นอก

ห้องเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง ได้เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และจัดค่ายอบรมเยาวชนขึ้นในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยบรรณรักษ์ขอบริจาคจากผู้ใหญ่ใจดี ในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านตามกำลัง ข่วคราวเหล่านี้ ปรากฏการณ์เหล่านี้ถูกเล่าและกล่าวถึงในวงการผู้เกี่ยวข้องทางสังคม จนเป็นที่สนใจของหน่วยงานหนึ่งชื่อ “สกว.” หรือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้ประสานความร่วมมือลงมาช่วยให้กลุ่มคนเล็กๆ ได้ทำงานตามที่ตนเองอยากรู้อยากทำกิจกรรมการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อค้นหาที่มาที่ไปเหตุแห่งปัญหาของตนเองและชุมชน

หลังจากชุมชนเริ่มทำกิจกรรมสร้างบ้านปลาที่อ่าวหัวแหลมครั้งใหญ่ขึ้นราวปี 2545 โดยความร่วมมือของกลุ่มประมงเรือใหญ่ เรือเล็กของเจ้าหน้าที่ผู้สนับสนุนในวงกว้าง ภาพของการร่วมมือกันทำวันแล้ววันเล่าจนสามารถนำเอาเต่ายางรถยนต์ที่ช่วยกันหาช่วยกันหล่อปูน ผูกเชือกทิ้งลงเป็นแนวในน่านน้ำปากคลองแกลงลุด่วงไปท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ทั้งดีและไม่ดี ความเห็นต่าง และที่เห็นด้วย ปัญหาต่างๆ ที่รับรู้เป็นข้อถกเถียงให้เผาคู เผ่าสังเกต แต่ความจริงที่ปรากฏคือ บ้านปลา ก็คือที่ที่มีสัตว์น้ำนานาชนิดเข้ามาอาศัย พบเห็นได้จากการดำน้ำลงไปสำรวจ โดยกลุ่มชาวประมง แต่มีปัญหาก็คือการขโมยและใช้ยาเบื่อปลา ใช้วนล้อมจับปลาในกองเต่ายาง การตัดเชือก การเร่งรีบของการวางเต่าในทะเล สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เป็นการวางจุดกระจายไม่ระเบียบ การแอบตัดเชือกทำให้เต่ายางแตกกระจาย การใช้ยาเบื่อทำให้สัตว์น้ำไม่เข้ามาอาศัยเป็นระยะเวลานาน เหล่านี้คือปัญหาที่คนกลุ่มเล็กๆ เผ่าสังเกตการณ์ตลอดมา การรวมตัวครั้งใหม่จึงเริ่มต้นขึ้นในราวปี 2549

กลุ่มประมงพื้นบ้านมีการพูดคุยปรับทุกข์ถึงความยากลำบากในการดำรงชีวิตและอาชีพ และได้จัดตั้งกลุ่มประมงเรือเล็กพื้นบ้านขึ้น เพื่อสำรวจปัญหาของตนเอง และต่อ ยอดโครงการบ้านปลาขึ้นมาใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์กับท้องทะเล มีการประสานงานกับ สกว. ซึ่งสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินงานวิจัยใน “โครงการศึกษาและพัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เพื่อเป็นแหล่งทำการประมงอย่างยั่งยืนของชุมชนชายฝั่งท่าเรือแกลง-อ่าวสน” โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเก่าและใหม่ รวมถึงความเป็นไปของชุมชน

ในส่วน of เยาวชนกลุ่มสายลมแสงแดดได้จัดประชุมแบ่งทีมกันออกเก็บข้อมูล ใน 1 ทีมจะมีพี่และน้องรวมอยู่ด้วยกัน พี่จะคอยตั้งคำถาม ส่วนน้องก็จะคอยจดบันทึก อาศัยการเดินทางเท้าจักรยาน มอเตอร์ไซด์ ที่ไกลหน่อยก็จะอาศัยมอเตอร์ไซด์พ่วงข้างที่ขอยืมมาจากบ้าน of เยาวชน พวกเขาจะใช้เวลาในวันหยุด บางครั้งไปหากลุ่มเป้าหมายก็พบทันที แต่ก็มีหลายครั้งที่ต้องไปใหม่ เป็นครั้งครั้งที่ 2-3 ได้ข้อมูลมาแล้วก็จะนำมารวบรวม จัดเกล้าและจัดพิมพ์ เยาวชนสายลมแสงแดดบอกว่า “ดีใจมากที่ได้มีส่วนร่วมในการรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ผู้ใหญ่บางคนบอกว่ายังไม่รู้เลย”

ในส่วนของทีมชาวประมงมีการประชุมทุกวัน ที่ 15 ของเดือน เมื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้สอบถามสารทุกข์สุกดิบร่วมกัน มีการ ได้เถียง ขัดแย้งกันบ้างแต่ทุกคนก็สามารถสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นได้ เนื่องจากเป้าหมายของทุกคนคือการฟื้นฟูทรัพยากรของหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ เพื่อความอยู่ดี กินดีของลูกหลาน การที่ทำซึ่งเนื่องจากต้องการให้เกิดตะไคร่น้ำและแพลงตอน ซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำ จะทำให้ปลาเล็กเข้ามากินอาหารและได้อาศัยอยู่ในบริเวณซึ่ง ซึ่งจะกลายเป็นระบบนิเวศขนาดเล็ก เมื่อบริเวณนี้เริ่มมีปลามาอยู่อาศัย ชาวประมงก็สามารถทำมาหากิน โดยไม่ต้องออกไปไกล

4.2 การศึกษาและพัฒนาบ้านปลาให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และอยู่อาศัยของสัตว์น้ำโดยใช้ซัง

4.2.1 บ้านปลา

1) ความเป็นมา

ในอดีตเมื่อครั้งที่อุตสาหกรรมประมงยังไม่ก้าวหน้า ภูมิปัญญาชาวบ้านได้คิดค้น เครื่องมือทำการประมง เพื่อดำรงชีพ หาทรัพยากรทางทะเลอย่างพอเพียงและยังคงความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลไว้ได้อย่างยั่งยืน แต่เมื่ออุตสาหกรรมประมงเจริญก้าวหน้า ประกอบกับการเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวประมงจากที่หากินแบบพอเพียงมาเป็นการหากินเชิงพาณิชย์มากขึ้น ทำให้ทรัพยากรทางทะเลลดลงไปอย่างรวดเร็วในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา วิถีชีวิตที่ฝากปากท้องไว้กับทะเล กลายเป็นการทำลายต้นทุนของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการทำประมงขนาดใหญ่ที่ไม่เพียงจับสัตว์น้ำ ได้มากขึ้นเท่านั้น หากยังทำลายแนวปะการังอันเป็นที่อยู่อาศัยและหลบภัยของสัตว์น้ำอีกด้วย เหตุนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านที่ตระหนักถึงการลดน้อยลงของทรัพยากรทางทะเลจึงได้คิดหาทางที่จะฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนขึ้นมาใหม่ โครงการบ้านปลาจึงกลายเป็นความหวัง ให้กับบ้านที่จะกู้ต้นทุนของชีวิตให้กลับคืนมาอีกครั้ง

2) บ้านปลาคืออะไร

บ้านปลา คือโครงการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำขึ้นมาใหม่ บนฐานความคิดของชุมชน บ้าน คือที่อยู่อาศัย บ้านปลา คือที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ เราปล่อยให้ทรัพยากรชายฝั่ง พังทลายสูญหายไป จนกระทบกับการดำเนินชีวิตและการทำมาหากินของชุมชน วันนี้เราร่วมมือกันฟื้นฟูสิ่งที่สูญหายไปโดยเริ่มจากโครงการบ้านปลา เมื่อร่วมมือกันชุมชนของเราแล้วชุมชนสัตว์น้ำก็เริ่มจะเข้มแข็งและยั่งยืน บนพื้นฐานของการพึ่งพากันไม่ทำลายล้างกันอีกต่อไป

ภาพที่ 65 คนในชุมชนช่วยกันทำบ้านปลาจากยางรถยนต์

3) หน้าที่ของบ้านปลา

จากความคิด ผู้ชุมชนและสังคมจนทุกฝ่ายยอมรับและเข้าใจผ่านการประชุมแต่งตั้ง คณะทำงานรับผิดชอบ ชาวประมงหาพื้นที่เหมาะสมได้ท้องทะเล ฝ่ายดำเนินการจัดหาอุปกรณ์ หิน ทราย ยางรถยนต์ เชือกและแรงงาน ระดมพลังชุมชนและผู้ที่มีความสนใจช่วยกันทำเตาย่าง เอลงไปสร้างเป็นบ้านจัดสรรได้นำน้ำให้ปลา ประมาณ 1 เดือน ก็จะมีสมาชิกปลาเข้ามาจับจองอยู่ อาศัยเป็นการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิมชาวประมงก็จะได้รับ ผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการนี้ ธรรมชาติก็ไม่สูญสลาย

ภาพที่ 66 บ้านปลาจากยางรถยนต์

4) ทำบ้านปลาไปเพื่ออะไร

- สร้างความร่วมมือ ความเข้าใจ ความสามัคคีของชุมชน และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
- ขยายผลโครงการบ้านปลาตลอดแนวชายฝั่งทะเลหาดแม่รำพึง สวนสน ลุ่มน้ำแกลง
- อนุรักษ์พันธุ์ทรัพยากรสัตว์ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนชายฝั่งเพื่อเศรษฐกิจและสังคมที่ดี
- อนุรักษ์ให้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทะเลร่วมกับทุกองค์กร โดยร่วมกันภายใต้ปรัชญาการศึกษา (ทุกกิจกรรมคือการเรียนรู้พัฒนาสู่การศึกษาเพื่อรับใช้ชุมชน)
- สร้างชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านเป็นสุข
- สร้างกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการลงทุนทางสังคมแบบยั่งยืน
- สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่งของชุมชน

5) วิธีการทำบ้านปลา

ใช้ยางรถยนต์มัดเป็นลูกเต๋า ผูกร้อยและจัดวางเป็นแนวปะการังเทียม บริเวณชายฝั่งทะเล ลุ่มแม่น้ำแกลง อ่าวสวนสน เพื่อให้ปลาได้เข้าอยู่อาศัย

6) ปัญหา

ชาวประมงบอกว่า เมื่อก่อนทำอะไรก็ขาดทุน มีปัญหาในการเลี้ยงดูครอบครัวเลยคิดที่จะทำปะการังเทียมแทนปะการังธรรมชาติที่ถูกทำลายไป แต่ยังไม่มีการรวมกลุ่มชาวประมง ต่อมา มีโครงการทูตไบเออร์เพื่อสิ่งแวดล้อมเข้ามาร่วมมือฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทำให้ชาวประมงมีการพูดคุยกันมากขึ้น

4.2.2 ชั่งกัมปัญญาเพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์

1) ความเป็นมา

สืบเนื่องจากการดำเนินโครงการบ้านปลาประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา ชาวประมงพื้นบ้านได้รวมกลุ่มขึ้นมาใช้ชื่อว่า “กลุ่มประมงพื้นบ้านตำบลแกลง” ได้มีการพูดคุยกันหลายครั้งถึงปัญหาการประกอบอาชีพประมงรวมทั้งผลของการดำเนินโครงการบ้านปลาด้วยและได้ข้อสรุปว่า จะต้องจัดทำขึ้นขึ้นมาเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การบุกรุกทำลายสัตว์น้ำอย่างผิดวิธีในบริเวณบ้านปลา

2) ทำไมถึงต้องทำ

สืบเนื่องมาจากชาวประมงพื้นบ้านตำบลแกลง ได้มีการทำบ้านปลาโดยช่วยกันหลายฝ่าย ได้แก่ชาวประมง ชาวบ้านทั่วไป ครู นักเรียน หน่วยงานราชการ เทศบาล มีการร่วมประชุมกัน

หลายครั้ง ก่อนทำและภายหลังทำเสร็จเรียบร้อย ลงบ้านปลาไป 2 ครั้ง รวม 7 จุด แต่ละจุดมีความกว้างประมาณ 2 งาน การลงแต่ละครั้งมีการร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งประมงเรือเล็ก และประมงเรือใหญ่ บริเวณบ้านปลามีการทำท่อนลอยเพื่อแสดงตำแหน่งให้ชาวประมงได้รู้และเข้าไปหากันได้ ก่อนจะลงแต่ละครั้ง ชาวประมงที่เป็นนักดำน้ำ จะลงไปสำรวจได้น้ำ คว้าบริเวณไหนปลาชนิดใดชอบมาอาศัยอยู่ หลังจากลงบ้านปลาไปแล้วประมาณ 1 ปี ท่อนที่ทำไว้ได้หายไป ทำให้ชาวประมงลืมตำแหน่งของบ้านปลา

ต่อมาชาวประมงได้สืบจนรู้ว่ามีการเรือใหญ่ มาล้อมบ้านปลา โดยเรือประมงพื้นบ้านที่เข้าไปตกปลาในตอนกลางคืน ไปพบขณะเอาปลาใหญ่ขึ้นเรือ เช่น ปลาสาคร ปลาทูน่า เป็นจำนวนนับร้อยกิโลกรัม ซึ่งข้อมูลนี้ตรงกับคำบอกเล่าของนักดำน้ำ ที่ลงไปสำรวจแล้วพบว่า มีปลาอังกะและปลาสาคร แต่อีกสิบวันลงไปดูใหม่ กลับไม่มีปลาเลย ถ้าเป็นการตกของชาวประมงปลาคงไม่หมด เหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ จนชาวประมงท้อแท้ไม่อยากเข้าไปหาปลา ปลาที่มีน้อยเพราะเรือใหญ่เอาไปหมด และตำแหน่งก็หาไม่เจอ จนกระทั่งได้มาพูดคุยถึงปัญหา และมีข้อสรุปอยู่ที่ “ซั้ง” กับคำถามว่า

3) ซั้งจะแก้ปัญหาได้อย่างไร

บริเวณที่ลงบ้านปลาจะเป็นที่โล่ง เวลาประมงเรือใหญ่มาล้อมก็จะมีนักประดาน้ำลงไปก่อน เพื่อยกดินอวนให้ข้ามบ้านปลา ฟองน้ำที่พวยพุ่งออกมาจากนักประดาน้ำ จะทำให้ปลาตื่นตกใจวิ่งเข้าไปในท้องอวน หรือเรียกว่า ท้องมาร เมื่อมีซั้งเขาจะมามีได้ยากเพราะปลายซั้งที่เป็นไม้ไผ่จะโผล่เหนือน้ำสองถึงสามเมตร ซั้งแต่ละแห่งจะลงประมาณ 30 ต้น โดยล้อมบ้านปลาไว้ เมื่อเขาล้อมอวนจะยกดินอวนไม่ได้ ตรงนี้จะทำให้ได้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ปลาเก่าอยู่ปลาใหม่เพิ่ม และไม้ไผ่ที่โผล่พ้นน้ำ จะเป็นตำแหน่งให้ชาวประมงได้เห็น อันจะเป็นแรงจูงใจให้ชาวประมงไปหาปลา

4) ทำไปเพื่ออะไร

การทิ้งซั้งโดยการทำวิจัยเชิงทดลองครั้งนี้ ทางทีมวิจัยชุมชนทำไปเพื่อ

- เพื่อป้องกันไม่ให้เรือพาณิชย์มาจับปลาที่อยู่ในบริเวณบ้านปลา
- เพื่อสร้างกรอบรั้วปลาให้เพิ่มมากขึ้น
- เพื่ส่งเสริมอาชีพประมง
- เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน

5) กิจกรรม

- จัดหางบประมาณ
- ดำรวจและกำหนดจุดตั้งซึ่งจำนวน 5 จุด
- จัดทำซึ่งพร้อมกับตั้งในจุดที่กำหนดจำนวน 150 ซึ่ง
- เก็บข้อมูลและผลที่ได้รับ
- ประชุมร่วมกันเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน

6) งบประมาณ

แหล่งงบประมาณทางทีมวิจัยชุมชนพยายามหาจากหลายแหล่งเท่าที่จะพอหาได้ ทั้งภาครัฐและเอกชน และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งงบประมาณนั้นค่อนข้างมีจำกัดทางทีมวิจัยจึงพยายามดำเนินการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

7) ผู้รับผิดชอบโครงการ

กลุ่มประมงพื้นบ้านตำบลเกล็ด

8) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- สามารถปกป้องบ้านปลาให้เป็นที่อยู่อาศัยของปลาได้อย่างยั่งยืนต่อไป
- ชุมชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพประมง
- เกิดความสามัคคีในชุมชน

9) การเตรียมทำซึ่ง

ส่วนประกอบซึ่ง

1. ไม้ไผ่
2. ทางมะพร้าว
3. เชือก
4. โฟม
5. ปูนหล่อ

ภาพที่ 67 ทางมะพร้าว

10) วิธีการทำซัง

ส่วนที่ 1

นำทางมะพร้าวมาตัดตรงหัวออก แล้วนำทางมะพร้าวที่ตัดแล้วเอาไปตากแดดให้แห้ง ถ้าทางมะพร้าวยังสดอยู่เวลาเอาไปทิ้งในทะเลจะทำให้เกิดกลิ่นเน่าเหม็น และทำให้ทางมะพร้าวอยู่ไม่ทนสู่ทางมะพร้าวที่แห้งแล้วไม่ได้ถ้ายังสดอยู่ก็สามารถเอาไปตากแดดได้เหมือนกัน ซึ่ง 1 ลูกจะใช้ทางมะพร้าวประมาณ 5-6 ทาง

ภาพที่ 68 เทปูนทำลูกเต้า

ส่วนที่ 2

เป็นลูกเต้า จะประกอบไปด้วยการเตรียมปีบมาตัดเปิดฝาข้างบน ทำความสะอาดฝั่งให้แห้ง ผสมปูนซีเมนต์กับหินและทราย เอาปูนที่ผสมแล้วไปเทลงปีบที่เตรียมไว้ จากนั้นเราก็ตัดเชือกยาว

ประมาณ 1 คืบ มาขดเป็นรูปตัวยู (U) เอาปลายทั้ง 2 ด้าน กดลงไปในปูนให้เชือกอยู่และมีส่วนที่สูงจากปูนประมาณ 1 นิ้ว รอนปูนแห้งก็นำไปใช้งานได้แล้ว

ภาพที่ 69 หลักซั้ง

ส่วนที่ 3

นำไม้ไผ่ที่หามาได้ มาตัด ขาวท่อนละ 4-5 เมตร จากนั้นนำโฟมผูกติดกับตาข่าย แล้วนำมาผูกติดกับตัวเสาไม้ไผ่ และก็นำทางมะพร้าวยาว 1 เมตรมาติดตรงยอดเสา เพื่อจะเป็นธงบอกตำแหน่งของซั้ง

ภาพที่ 70 การทึงซั้งที่ประกอบแล้ว

ส่วนที่ 4

นำอุปกรณ์ทั้งหมดที่เราเตรียมไว้มารวมกันที่ท่าเรือมีทั้งฐานซั้งเสาซั้ง ทางมะพร้าว เมื่ออุปกรณ์ครบหมดแล้วเราจะขนอุปกรณ์ขึ้นเรือประมงของพวกเราเอง จากนั้นเราแล่นเรือไปยังจุดที่เราที่กำหนดไว้ว่าจะทึง เมื่อถึงที่หมายเราก็เริ่มประกอบซั้งขึ้นเป็นชุด โดยเริ่มจากมัด

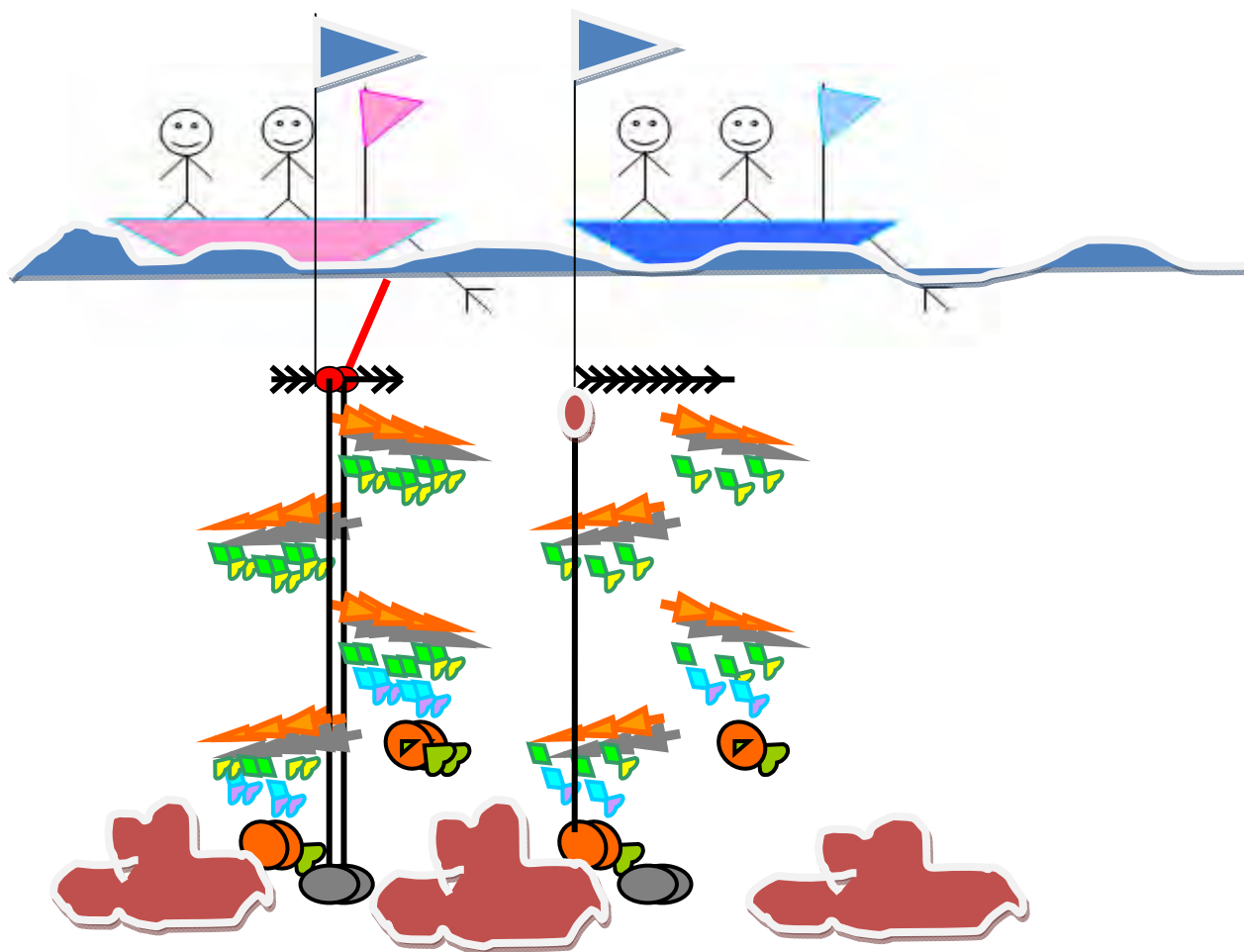
ทางมะพร้าว 5 – 6 ทางเข้ากับเสาซึ่งจากนั้นก็มัดเสาซึ่งเข้ากับหูของฐานซึ่งแล้วเราก็นำทั้งหมด 1 ชุดลงในทะเลขณะที่กำลังประกอบซึ่งนี้จะวนไปรอบๆ ซ้ำๆ พอเลยก็หันหัวเรือกลับ

11) สาเหตุที่ใช้ทางมะพร้าวในการทำซั้ง

ในความเป็นจริงแล้วทางมะพร้าวไม่ใช่วัสดุที่ดีที่สุดในการนำมาทำซั้ง จากการสอบถามชาวประมงในบริเวณใกล้เคียงจะใช้กิ่งไม้มาทำซั้งเนื่องจากมีความคงทน แข็งแรง มีอายุการใช้งานประมาณ 1 ปี โดยใช้กิ่งสนยาวประมาณ 3-4 เมตร กิ่งไม้เหล่านี้นอกจากจะมีอายุการใช้งานที่นานแล้วยังคงดูปลาได้ดีกว่าทางมะพร้าวอีกด้วย แต่กับงานวิจัยในครั้งนี้ การที่จะหากิ่งไม้จำนวนมากๆ และในเวลาอันสั้นมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก จึงให้ความสนใจที่ทางมะพร้าว ที่หาได้ง่ายในพื้นที่มากกว่ากิ่งไม้ การขนส่งนำมาใช้งานทางมะพร้าวก็น่าจะสะดวกกว่า และการนำทางมะพร้าวลงเรือไปประกอบเป็นซั้งทิ้งลงทะเลก็ยิ่งสะดวกสบายมากกว่ากิ่งไม้ สมาชิกในทีมวิจัยจึงมีความเห็นที่จะนำทางมะพร้าวมาใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้

12) การทำงานของซั้ง

ฐานซั้งจะทำหน้าที่ยึดอุปกรณ์ทั้งหมดไม่ให้ลอยหายหรือขยับไปโดยปูนที่เทลงไปถ่วงเอาไว้เสาหลักจะเป็นแกนเชื่อมทางมะพร้าวให้อยู่ติดกับที่ไม่ให้ลอยไปไหนทางมะพร้าวที่นำมาใช้ 5-6 ทางต่อ 1 ซั้งและต้องเป็นทางมะพร้าวแห้งแล้วเท่านั้นถ้าเป็นทางมะพร้าวสดก็จะต้องนำไปตากแดดให้แห้งเสียก่อน เพราะถ้าทางมะพร้าวไม่แห้งหรือยังสดอยู่จะทำให้เน่า มีกลิ่นเหม็นและไม่ทน โฟมที่นำมาผูกติดกับเสาเสาหลักการลอยตัวของโฟมจากน้ำทำให้ซั้งตั้งตัวขึ้นตลอดเมื่อเสาดังขึ้นเราจะเห็นทางมะพร้าวที่ติดตรงปลายเสา เวลาอยู่ในน้ำจะเป็นที่หลบภัยของปลาเล็กเป็นแหล่งอาหารให้กับลูกปลา ซั้งทำให้ปลาเล็กมาอาศัยหลบภัยในซั้งเมื่อมีปลาเล็กมาอยู่ก็จะมีปลาใหญ่และสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ เข้ามาหาอาหารจึงทำให้เป็นแหล่งของสัตว์น้ำนานาชนิด

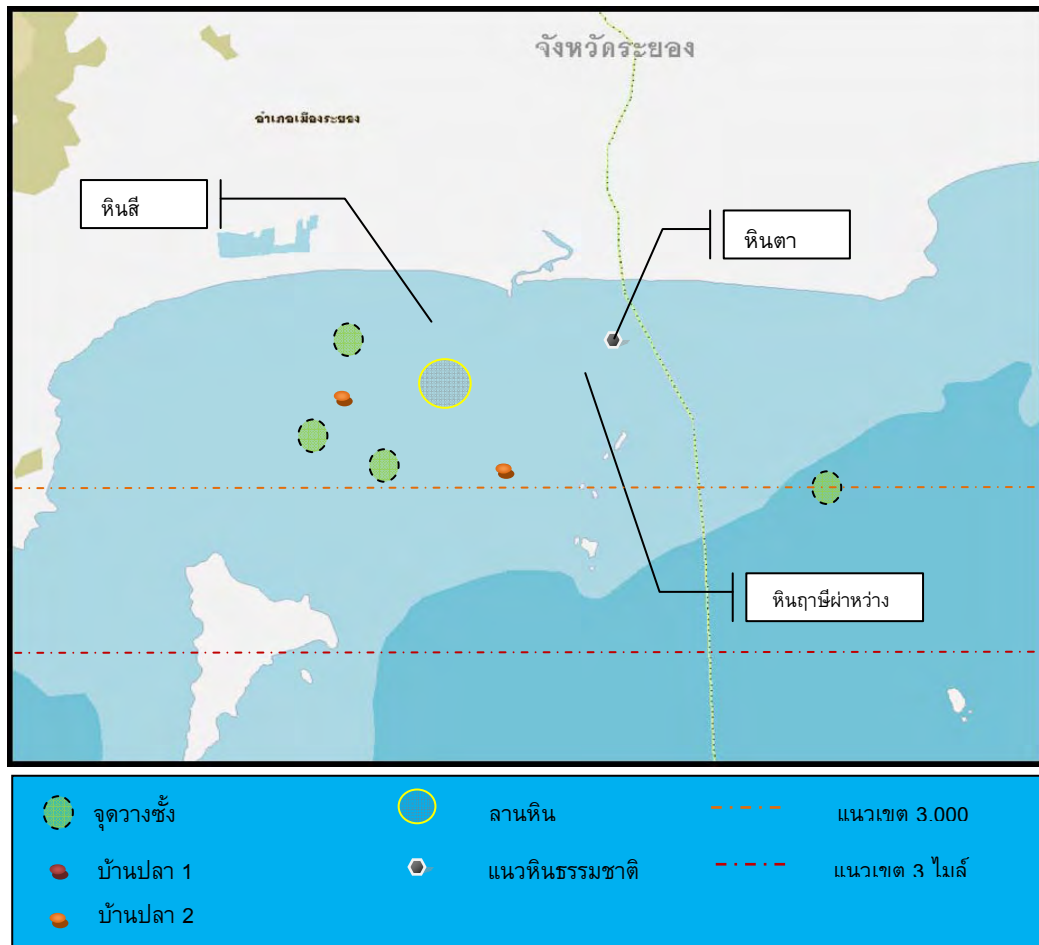

ภาพที่ 71 แสดงการทำงานของซั้ง

ตารางที่ 5 จุดพิกัดในการวางซั้ง

จุดที่	พิกัดดาวเทียม	ความลึกของน้ำ (เมตร)	จำนวนซั้ง (ต้น)	หมายเหตุ
1.บริเวณโขดเรือ แตก	เหนือ:36.00 ตะวันออก:32.63	11	25	1. ระดับความลึก วัดเมื่อ เวลา 11.00 – 13.00 น. ในวันที่ 15 ม.ค. 50 (แรม 12 ค่ำ เดือน 2)
2.เกาะหินกลางล่อง ปากคลองแกลง	เหนือ:36.970 ตะวันออก:30.760	5.5	25	
3.ปากคลองแกลง	เหนือ:36.830 ตะวันออก:29.915	5.1	25	
4.หลังศาลเจ้า	เหนือ:36.830 ตะวันออก:29.915	4.5	25	

หมายเหตุ : การทิ้งซั้งยังมีการวางอีกหลายจุด และวางอย่างต่อเนื่องทุก ๆ 3 – 4 เดือน

ภาพที่ 72 แผนที่แสดงจุดการวางซั้ง บ้านปลา และแนวหินธรรมชาติ

13) ระบบนิเวศของซั้ง

ตัวซั้งเองจะประกอบไปด้วย หลัก ทางมะพร้าว เต้า เมื่อนำมาประกอบกันแล้วทิ้งลงในทะเลล้อมรอบบ้านปลาเอาไว้ ตามจุดที่กำหนด ทางมะพร้าวจะกางออกทำให้เกิดร่มเงา ได้ ทางมะพร้าวจึงเป็นที่บังแดดให้แก่เหล่าปลา นอกจากจะบังแดดแล้วใบมะพร้าวก็น่าจะย่อยสลายตัวเป็นอาหารให้กับปลาเล็ก ๆ อีกด้วย ทำให้มีปลาเล็กเข้ามาอาศัยบริเวณซั้งมากขึ้น เมื่อมีปลาเล็กก็จะมีปลาใหญ่เข้ามาอาศัยร่วมเงาและหาอาหารจากปลาเล็กที่มีปริมาณมากขึ้นก็ทำให้ปลาใหญ่เข้ามาอาศัยในปริมาณมากตามสัดส่วนของอาหาร หากินได้ง่ายขึ้น ปลาใหญ่จึงวนเวียนในบริเวณซั้ง

เมื่อมีปลาชนิดต่างๆ หลากหลายขนาดที่มีปริมาณมากในบริเวณที่มีซั้ง ชาวประมงก็เข้ามาอาศัยซั้งในการทำมาหากินง่ายขึ้น ไม่ต้องออกเรือไปไกลทำให้ประหยัดน้ำมัน ลดต้นทุน แล้วยังหาปลาได้มากขึ้นอีกเป็นการเพิ่มรายได้ และยังทำให้การทำประมงบางอาชีพทำได้ระยะเวลานานออกไปจากเดิมประมาณ 1 เดือน

ภาพที่ 73 โฟมที่นำมาเป็นตัวพยุงเสาซั้ง

14) ปัญหาจากการทดลองซั้งซั้งครั้งแรก

- โฟมที่นำมาทำเป็นทุนให้เสาดั้งขึ้นนั้นมีหอยแมลงภู่มาจับทำให้โฟมไม่ลอยตัว เสื่อมคุณสมบัติที่จะพยุงเสาซั้งตั้งขึ้นทำให้เสาซั้งจมลงไปในน้ำทำให้ไม่สามารถสังเกตเห็นธงบอกตำแหน่งซั้งได้

- ทางมะพร้าวที่นำมาใช้นั้นจะมีอายุการใช้งานต้องคอยทำการเปลี่ยนใหม่ทุกๆ 3-4 เดือนทั้งซั้งชุดต่อมา

จากปัญหาในการทำซั้งครั้งแรก ในเรื่องโฟมมีปัญหาไม่ลอยตัวทางเราได้แก้ปัญหาโดยการเปลี่ยนอุปกรณ์จากโฟม มาเป็นถังน้ำมันเครื่องรถขนาด 5 ลิตร โดยใช้ถัง 2 ใบต่อซั้ง 1 ลูกตรงฝาของถังเราได้ใช้ถุงพลาสติกครอบปิดปากฝาลังอีกทีเพื่อป้องกันน้ำเข้า ในตัวอุปกรณ์อื่นเรายังใช้และทำเหมือนครั้งแรก

ภาพที่ 74 ถังน้ำมันเครื่องรถยนต์ขนาด 5 ลิตร

15) ปัญหาที่เกิดจากการทิ้งถังชุดต่อๆ มา

เรื่องการลักขโมยถังน้ำมันที่เรานำมาแทนโฟม ตอนนี้มีถังหลายลูกที่ถูกขโมยตัดถังน้ำมันไปทำให้ถังดังกล่าวจม ตอนนี้เราทิ้งถังไปแล้วทั้งหมด 5 กอง

ภาพที่ 75 ถังน้ำมันเครื่องที่นำมาใช้แทนโฟม

16) สภาพบ้านปลาในการทดลองทิ้งถัง

สภาพบ้านปลาก่อนทิ้งถัง

จุดที่เลือกในการทิ้งถังนั้นจะเลือกทิ้งล้อมรอบบ้านปลาเดิมที่เคยลงไปก่อนหน้านี้ โครงการวิจัยนี้ สภาพโดยรอบบ้านปลาที่ทำจากยางรถยนต์ ทิมดำน้ำลงไปดู พบว่า มีปลาเข้าอาศัยอยู่บ้างเล็กน้อย มีปลาอังกะ 5-10 ตัว ปลาชนิดหินประปราย ปลาสามจุด ปลาเก๋า และปลาเล็กอื่นๆ อีกเล็กน้อย

สภาพหลังทิ้งถังไปแล้ว 1 เดือน

เมื่อทิ้งถังล้อมรอบบ้านปลาที่ทำจากยางรถยนต์ได้ 1 เดือน ทิมดำน้ำลงไปดูสภาพได้ท้องทะเลบริเวณที่ทิ้งถัง ก็พบว่ามีปลาอังกะเข้ามาอาศัยอยู่กันเป็นฝูง มีชนิดปลาเพิ่มมากขึ้น และปริมาณปลาที่เข้ามาอาศัยก็มีมากขึ้นกว่าเดิม เช่น ปลาหางเหลือง ปลาขมิ้น ปลาสามจุด ปลาหางกิ้ง ปลากระเบน ส่วนตัวถังเองตรงหลัก และทางมะพร้าวมีหอยเพรียงตัวเล็กๆ เข้ามาเกาะ

สภาพหลังทิ้งถังได้ 2 เดือน

หลังจากทิ้งถังได้ 2 เดือน ทางมะพร้าวก็เริ่มย่อยสลาย หอยเพรียงที่จับตามหลักก็มีปริมาณมากขึ้น ขนาดใหญ่ขึ้น มีหอยแมลงภู่มาจับที่หลักกับโฟม ทำให้หลักหักขาดหายไป โฟมก็ขาดเสื่อมคุณภาพทำให้หลักจม จนในที่สุดก็เหลือเพียงลูกเต๋า ทำให้สภาพของสัตว์น้ำที่เข้ามาอาศัยกลับไปสู่สภาพเดิมก่อนที่จะทิ้งถัง คือมีปลาเข้ามาอาศัยน้อย

สภาพหลังจากทิ้งซั้งมาแล้ว 1 ปี (9/9/50)

ซั้งลึ้มไม่เป็นกองมีห้วงยางบ้านปลาเหลือประมาณ 10 พวง บ้านปลาหายไป 80 % มีดอกไม้ทะเลเกาะที่ห้วงยางบ้านปลา มีหอยกาบเลี้ยงมูก 3 - 4 ตัว ปลาข้างบ้าน ลูกปลาเล็กๆ จำนวนน้อย มีปลาประกับ ปลาสลิคหิน ปลาหัวมันเทศ หอยแมลงภู่จะจับอยู่กับอุปกรณ์ซั้ง ลูกเต่ายังอยู่ครบ แต่ปีบผุร่อนเหลือแต่ปูน ห่วงเชือกที่ลูกเต่ายังใช้งานได้ดี

จากการทิ้งซั้งก็ได้ข้อคิดว่าควรจะมีการซ่อมแซมซั้งทุกๆ 1 เดือนครั้ง เพื่อเปลี่ยนทางมะพร้าวที่ย่อยสลายไปหรืออาจเปลี่ยนจากทางมะพร้าวมาเป็นกิ่งไม้แทนก็ได้

17) การใช้ประโยชน์จากซั้ง

ข้อมูลจากนักตกปลา

ซั้งทางลง

ปลาที่พบส่วนใหญ่ เป็น ปลาเก๋า ปลาอังกะเบย ส่วนใหญ่ตกขายดีช่วงหัวน้ำ ประมาณช่วง 1 - 4 คำเหยื่อที่ใช้ เป็นปลาหมึกและ ปลากระบอก

ซั้งหินกลางร่อง

ปลาที่พบส่วนใหญ่เป็น ปลาสากเหลือง ปลาโคมงาม ปลาเหลืองปากกว้าง ปลากระเบน เหยื่อที่ใช้คือปลาหมึก

ซั้งหน้าอาศรม

ปลาที่พบส่วนใหญ่เป็น ปลากระเบน ปลาเก๋า ปลาโคมงาม ปลาเหลืองปากกว้าง ปลาสากเหลือง และปลาสิขนกาะ เหยื่อที่ใช้คือปลาหมึก และ ปลากระบอก

ซั้งซากเรือ

ปลาพบส่วนใหญ่เป็นลูกปลาทู ปลาข้างเหลือง ปลารังตัวประมาณ 2 นิ้วกว่าๆ ปลาสิขนก ปลาเหลืองขมื่น ปลาสิกุล และลูกปลาสาก ตัวประมาณนิ้วก้อยเป็นจำนวนมาก แต่ว่าตอนนี้ ซั้งซากเรือ เริ่มใกล้จมนหมดแล้วขอแนะนำให้ไปทิ้งเพิ่มอีก

บรรยายด้วยภาพจากนักตกปลา

ภาพที่ 76-79 ปลาบางส่วนที่เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณซั้ง ที่นักตกปลาตกได้และเก็บภาพมาฝากทีมวิจัย

ตารางที่ 6 บันทึกการทำวนปลาสันเขี้ยว เดือน พฤศจิกายน ปี 2549

วันที่	เช้า	เย็น	จำนวนปลา (กก.)	ราคา (บาท)	จำนวนเงิน	ค่าน้ำมัน
19		-	650	5	3250	180
20	-		360	5	1830	100
20		-	70	5	350	150
21		-	456	5	2280	150
22		-	511	5	2555	150
23	-		76	5	380	120
23		-	411	5	2055	130
24	-		390	5	1950	100
25	-		106	7	742	120
25		-	417	5	2085	180
26		-	660	5	3300	150
27	-		138	5	690	120
28	-		67	5	340	100
29		-	329	5	1645	130
30		-	248	5	1240	150

ตารางที่ 7 บันทึกการทำอวนปลาชั้นเขียว เดือน ธันวาคม ปี 2549

วันที่	เช้า	เย็น	จำนวนปลา (กก.)	ราคา (บาท)	จำนวนเงิน	ค่าน้ำมัน
2		-	428	5	2140	160
3		-	435	5	2125	160
4		-	255	5	1275	150
7		-	271	5	1355	140
8		-	755	5	3775	140
9	-		228	5	1140	120
10	-		232	5	1160	120
11		-	755	5	3755	170
13	-		195	5	975	150
13		-	247	5	1235	130
14	-		424	5	2120	120
14		-	47	5	238	140
17	-		142	5	710	120
18		-	414	5	2070	140
19		-	160	5	800	120
20	-		264	5	1320	120
21	-		25	5	125	100
24		-	219		1035	130
26	-		20	5	100	100
26		-	60	5	300	120
27	-					
27	-	-	430	5	2150	150
28	-		48	5	240	120

ตารางที่ 8 บันทึกการทำวนปลาสันเขี้ยว เดือนมกราคม ปี 2550

วันที่	เช้า	เย็น	จำนวนปลา (กก.)	ราคา (บาท)	จำนวนเงิน	ค่าน้ำมัน
7	-		65	5	325	120
8		-	180	5	900	120
9	-		175	5	875	130
10	-		175	5	85	120
11		-	550	5	2750	150
12		-	247	5	1320	120
13	-		250	5	1250	120
14	-		50	5	250	100
15			750	5	3750	150
16	-		255	5	1275	120
17	-		70	5	120	120
22	-		180	5	900	120
22		-	100	5	500	120
23		-	305	5	1525	140
24	-		114	5	570	120
25	-		65		325	120
26	-		270	5	1350	120
26		-	55		275	100
27	-		55		275	120
28		-	245	5	1225	130

ตารางที่ 9 บันทึกการทำอวนปลาสดเขียว เดือน กุมภาพันธ์ ปี 2550

วันที่	เช้า	เย็น	จำนวนปลา (กก.)	ราคา (บาท)	จำนวนเงิน	กำไร/ขาด
2	-		160	5	800	120
3			75	5	375	160
4		-	720	5	3600	120
5	-		70		350	130
8	-		36		180	120

18) การปรับปรุงพัฒนารูปแบบ

ผลจากการวิจัย/ทดลองพบว่า ซึ่งรูปแบบเดิมที่ทำอยู่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง แต่มีข้อจำกัด คือ ต้นทุนสูงและมีอายุการใช้งานเพียง 3 - 4 เดือน ก็สูญสลายไป ทำให้ทีมวิจัยและชุมชนซึ่งปัจจุบันได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรอ่าวท่าเรือแกลง-สวนสน² ได้ร่วมกันหาแนวทางว่าจะทำอย่างไรให้ “ซึ่ง” “มีความยั่งยืน” โดยในที่ประชุมต่างถกเถียงหาความหมายกันว่าความยั่งยืนหมายถึงอะไรกันแน่ คือ การทำให้ซึ่งมีความแข็งแรงมั่นคงถาวรหรืออะไร ? จนท้ายที่สุด จึงได้ความหมายของคำว่าความยั่งยืนในความเข้าใจร่วมกันว่า คือ “ไม่ใช่ความคงทนถาวรแต่เป็นความต่อเนื่อง”

ดังนั้นทางเครือข่ายฯ จึงคิดต่อไปว่าในเมื่อซึ่งมีอายุการใช้งานสั้นเพียง 3-4 เดือน เราต้องทำซึ่งไปทิ้งอยู่เรื่อย ๆ เป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จากนั้นได้ร่วมคิดต่อไปว่า ซึ่งที่ทำอยู่ยังมีต้นทุนเฉลี่ยต้นละ 100 -120 บาท เป็นอย่างน้อย เราจะทำอย่างไรดี? จะระดมทุนมาจากที่ไหนบ้าง? และอีกทางเราจะมีการลดต้นทุนได้หรือไม่อย่างไรกัน? จากการพูดคุยร่วมกันของทุกภาคส่วนในเครือข่ายเป็นประจำและจากการเริ่มเป็นนักสังเกตว่าไม้กระถินที่มีอยู่มากในชุมชนและไม่ต้องซื้อหาสามารถนำมาทดแทนไม้ไผ่ได้เป็นอย่างดี และสังเกตพบว่ากระสอบเมื่อบรรจุดินแล้วสามารถใช้ทดแทนปี๊บกับแท่งปูนซีเมนต์หล่อ ส่วนโฟม/กระดิก ก็ใช้ของเก่าและขอรับบริจาคจากชาวประมงมาใช้แทนจากการซื้อหา พร้อมทั้งเป็นการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่เป็นการ

² ประกอบด้วย ทีมวิจัย กลุ่มประมงพื้นบ้าน เทศบาล ต.แกลง-กะเจ็ด กรมทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จ.ระยอง คนตกปลา ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อสม.และชาวบ้านในชุมชน เพื่อเป็นการร่วมกันดูแลอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรอ่าวท่าเรือแกลง-สวนสนให้คงอยู่กับชุมชน โดยผ่านการร่วมพูดคุย ร่วมระดมความคิดและร่วมลงมือปฏิบัติทุกวัน ที่ 28 ของเดือนเวลาประมาณ 18.00 น. ซึ่งการทำงานของเครือข่าย ฯ ไม่มีประธานหรือใครมีอำนาจสั่งการเหนือใคร แต่ทุกคนจะเป็นศูนย์กลางที่สำคัญรับผิดชอบตามความถนัดและสอดคล้องกับบทบาทเดิมของตนเองในชุมชน

รักษาสภาพแวดล้อมบริเวณชายฝั่งไปในตัว ซึ่งผลสามารถเปรียบเทียบสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการทำ
 ชั่งแบบเก่า กับแบบที่พัฒนาใหม่ ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ตารางเปรียบเทียบซึ่งที่ใช้แบบทดลองและแบบต่อยอดปรับปรุง

ซึ่ง	แบบทดลอง	ราคา (บาท)	แบบต่อยอด ปรับปรุง	ราคา(บาท)
ส่วนประกอบ	1.ไม้ไผ่	20	1.ต้นกระถิน	ขอบริจาค
	2.ทางมะพร้าว	20	2.ทางมะพร้าว	20/ขอบริจาค
	3.เชือก	20	3.เชือก	20/ขอบริจาค
	4.โฟม/กระดิก	8-10	4.โฟม/กระดิก	8-10/ขอบริจาค/เก็บหาตาม ชายฝั่ง
	5.ปูนหล่อ/ปั๊	50	5.กระสอบใส่ดิน	3-5/ขอบริจาค
รวม		100 -120	รวม	3 - 65

19) ข้อสรุปและผลกระทบจากการทิ้งซึ่ง (ข้อเสีย)

ตัวซึ่งเองเมื่ออยู่ในน้ำจะแพร่กิ่งทางมะพร้าวออกไป และที่ฐานลูกเต้าก็มีการเทปูน
 เพื่อไม่ให้ตัวซึ่งนั้นเคลื่อนย้ายไปจากจุดที่ทิ้งซึ่งลงไปกับคลื่นลมทะเล จากตรงจุดนี้ถ้ามีชาวประมง
 ที่ไม่รู้ว่าจุดใดมีซึ่งอยู่ก็จะลากอวนผ่าน ทำให้เกิดความเสียหายแก่อวน ทางทีมวิจัยจึงได้ทำธง
 สัญลักษณ์โดยการเอาปลายยอดทางมะพร้าวยาวประมาณ 1 ฟุต มาผูกติดที่ปลายหลักของซึ่ง ทำให้
 มองเห็นยอดหลักได้และจะสังเกตเห็นว่ายอดหลักจะเกาะกันเป็นกลุ่มวงกลม ชงอันนี้อาจจะ
 มองเห็นได้ไม่ไกลมากนัก ทีมวิจัยจึงมีความคิดที่จะทำธงที่มองเห็นได้ไกลจากเดิม แต่ก็ยังไม่มี
 ปัญหาจากการมองเห็นชง

20) ปัญหาที่เกิดจากการเข้ามาใช้ประโยชน์จากซึ่ง

จากการที่เราทิ้งซึ่งลงในท้องทะเลเป็นที่สาธารณะประโยชน์ของส่วนรวม ใครจะ
 เข้ามาใช้ประโยชน์ก็ได้ ซึ่งเองเพียงทำหน้าที่ของตัวเอง คือการให้ร่มเงาและเป็นแหล่งอาหารให้กับ
 ปลา แต่ตัวซึ่งไม่ได้จำกัดบุคคลที่จะเข้าใช้ประโยชน์ จึงทำให้มีบางคนในบางอาชีพที่มักง่ายและ
 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม เช่น การเอาอวนมาล้อมปิดซึ่งเอาไว้ การเบียด ซึ่ง
 ชาวประมงก็ไม่สามารถไปทำอะไรบุคคลเหล่านั้นได้นอกจากใช้วิธีป้องปรามกัน ก็ได้ผลในระดับ
 หนึ่ง

จึงอยากที่จะบอกกับผู้ที่เข้าใช้ประโยชน์ในจุดนี้ร่วมกันให้ช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตา เพื่อผลประโยชน์ของท่านเองและส่วนรวม ซึ่งจะดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ดีงามของชาวประมง ชาวประมงช่วยกันดูแลทรัพยากรท้องทะเลเลขของบ้านเรา เพื่อลูกหลานของเราจะได้มีที่ทำมาหากินต่อไป

จากการพูดคุย ปัญหาที่กลุ่มประมงพื้นบ้านและทีมวิจัยซึ่งพบเหมือนกัน ดังนี้

- จะตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้านทำไม? ผู้เรือใหญ่เขาไม่ได้หอรอก
- เขาตั้งกลุ่มมาแล้วก็ล้มไม่เป็นท่า
- ปัญหาคนในครอบครัวไม่เข้าใจคิดแต่จะไปทำทำไม คนอื่นเขาไม่เห็นเดือดร้อนเลย (เขาเดือดร้อนแต่ยังติดอยู่กับคำว่าสู้เขาไม่ได้)
- ปัญหาภายในที่ได้รับอิทธิพลจากการเลือกตั้งในท้องถิ่นทำให้การทำงานติดขัด
- ปัญหาจากอุดมการณ์ของแต่ละคนหนักแน่นไม่เหมือนกัน การทำงานจึงทำได้ไม่เต็มที่
- การทิ้งซึ่งก็หาว่าพวกเราบ้าเอาเงินมาละลายทะเล (บ้าแต่ทำไมโง่)
- การขอข้อมูลจากผู้ได้รับผลประโยชน์จากการทิ้งซึ่งจะได้บางส่วนอีกส่วนจะกันไว้เพื่อป้องกันการแย่งชิงสัตว์น้ำ (ก็ไม่ใช่อะไรเพราะที่ได้ข้อมูลมาก็มีค่ากินพอ)

สุดท้ายคือความภาคภูมิใจของกลุ่มที่ยอมเสียสละเพื่อส่วนรวม ชาวสวน แรงงานก่อสร้างเรือโดยสารตกปลา ที่ได้รับผลประโยชน์มีเงินทุนเลี้ยงดูครอบครัวได้เป็นอย่างดี หลังจากการทดลองผ่านไปได้ 3 เดือน เริ่มเห็นตัวชีวิตที่บ่งบอกว่าพื้นที่บ้านปลาสามารถเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำได้จริง ดังนี้

1) การพบปลานักล่าบริเวณบ้านปลา เช่น ปลาอินทรี ปลาสาก ซึ่งปลาเหล่านี้จะเข้ามาล่าสัตว์น้ำขนาดเล็กในพื้นที่บริเวณบ้านปลา

2) การจับปลาสันเขี้ยว (อวนทับตลิ่ง) ซึ่งเป็นปลาประจำถิ่นจะสามารถจับได้ในช่วงเดือนกันยายน โดยปกติจะมีระยะเวลาในการจับเพียงเดือนครึ่งเท่านั้นปลาก็จะหมด แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่าระยะเวลาในการจับปลาสันเขี้ยวเพิ่มขึ้นเป็นสองเดือนถึงสามเดือน (ก.ย. – ก.พ.) และมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากเดิม 3 เท่าตัว

3) เกิดหอยแมลงภู่บริเวณปลายไม้ไผ่ที่ใช้ในการทำซั้ง ทำให้เกิดรายได้เสริมจากการหาปลา

4) บริเวณบ้านปลาได้มีกัลปังหาเข้ามาขึ้นอยู่บริเวณรอบๆ บ้านปลา แม้ว่าจะขึ้นไม่มากนัก แต่ก็ยังดีกว่าเมื่อก่อนที่ไม่เคยมีขึ้นมา แสดงว่าระบบนิเวศใกล้กลับเข้ามาสู่ทะเลบ้านเราแล้ว ถึงแม้ว่าสภาพจะยังไม่เหมือนเดิมแต่ในอนาคตพวกเราก็จะช่วยกันฟื้นฟูให้ดีขึ้นกว่าเดิมให้ได้

การเพิ่มขึ้นของปริมาณสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลาที่เห็นได้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการบอกปากต่อปาก กลุ่มคนที่มีอาชีพประมงในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งตำบลบ้านเพ และตำบลกะเจตต่างก็เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่บ้านปลาที่มีการทดลองทำซึ่งเพิ่มมากขึ้น แต่ในระยะแรกของการเข้ามาหากินของคนในพื้นที่ตำบลบ้านเพจะมีการใช้วิธีในการทำประมงแบบผิดวิธีอยู่ เช่น การวางระเบิดปลา และการวางยาเบื่อ ทำให้ทีมวิจัยต้องเดินทางเข้าไปพูดคุยกับชุมชนและขอความร่วมมือกับทางเทศบาลในพื้นที่บ้านเพ เพื่อขอให้ช่วยดูแลและงดเว้นการทำประมงผิดวิธีดังกล่าวในพื้นที่

4.3 แนวทางการจัดการและใช้ประโยชน์จากบ้านปลาร่วมกัน

เมื่อมีผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้น ประกอบกับการเก็บข้อมูลความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดในพื้นที่บ้านปลา เมื่อมีการจัดเวทีคืบข้อมูล ซึ่งเป็นเวทีย่อยๆ ผ่านมาแล้ว 3 ครั้ง ที่บ้านท่าถ่าน บ้านหัวทุ่ง บ้านปากคลอง (แต่ยังเหลือเวทีคืบข้อมูลให้ร่วมกันอีก 1 ครั้ง) ทำให้เห็นแนวทางในการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนร่วมกัน (ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3) ดังต่อไปนี้

- 1) แนวทางการพัฒนารูปแบบซึ่งให้มีความทนทานและง่ายต่อการดูแลรักษา โดยการเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ให้มีความแข็งแรงคงทนมากขึ้น และสามารถเพาะเลี้ยงหอยแมลงภูได้
- 2) แนวคิดการสร้างสหกรณ์โป๊ะเชิงอนุรักษ์ ซึ่งอาศัยภูมิปัญญาเดิมในการจัดทำโป๊ะ แต่ไม่ใช่การจับโดยใช้จวน แต่จะใช้การจับปลาโดยการตกเบ็ด
- 3) แนวทางการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมว่าพื้นที่ใดจะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ และพื้นที่ใดเหมาะสมเป็นพื้นที่อนุรักษ์ โดยจะต้องมีกลุ่มผู้รับผิดชอบดูแลที่ชัดเจน
- 4) แนวทางการวางกฎ กติกาในการประมงเล็กน้อยร่วมกัน เช่น การกำหนดพื้นที่ควบคุมเรือ
- 5) อบรมแลก เรืออวนล้อม การห้ามวางยาเบื่อปลา และวางระเบิดปลา เป็นต้น

นอกจากการร่วมกันวางแนวทางในการใช้ประโยชน์ต่างๆ จากผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ทุกฝ่าย ทุกพื้นที่ดังกล่าวแล้ว การทำงานวิจัยยังส่งผลให้เกิดการขยายฐานงานอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ ในเรื่องการฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชน เนื่องจากป่าชายเลนมีความสำคัญและเป็นแหล่งสำคัญในการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำด้วยเช่นกัน งานนี้นำโดยกลุ่มเยาวชนสายลมแสงแดด ที่เข้าร่วมเป็นทีมงานวิจัยในพื้นที่ โดยมีกิจกรรมที่เริ่มดำเนินการไปบ้างแล้ว เช่น การขยายพื้นที่ป่าชายเลนด้วยการปลูกป่า การสำรวจและการเก็บข้อมูลพันธุ์พืชต่างๆ ที่มีอยู่ในป่าชายเลน การรื้อฟื้นภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในป่าชายเลน เป็นต้น นอกจากนี้เป้าหมายเพื่อเป็นพื้นที่เพาะพันธุ์สัตว์น้ำแล้ว ยังมีการตั้งเป้าหมายร่วมกันในพื้นที่ป่าชายเลน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนควบคู่กับบ้านปลาด้วยเช่นกัน สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่บ้านปลา ซึ่งในอดีตเป็นเพียง

แค่พื้นที่รู้จักของคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น และแทบไม่มีการใช้ประโยชน์แต่อย่างใด กลับฟื้นคืนชีวิตกลับมา

4.4 แนวทางการทำบ้านปลาในระยะต่อไป

ซึ่งที่เอาไปทิ้ง จะทิ้งไว้รอบๆ บ้านปลาที่ทำจากยางรถยนต์ ซึ่งบ้านปลาที่ทำจากห้วยยางนั้น มีการสูญหายเหลืออยู่น้อยมากประมาณ 20 % ทางกลุ่มจึงมีแนวคิดร่วมกันที่จะทำบ้านปลาจากคอนกรีต ซึ่งมีความคงทน มีอายุการใช้งานได้นาน ไม่ยับเยินเคลื่อนตำแหน่งไปกับกระแสน้ำ คลื่นลม เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำได้ดี โดยทางกลุ่มคิดว่าจะทำซึ่งไปทิ้งไว้รอบๆบ้านปลาชนิดต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบ้านปลาขึ้นไปอีก เนื่องจากซึ่งมีความสามารถดึงดูดสัตว์ชนิดต่างให้เข้ามาอยู่อาศัยได้ดี เป็นร่มเงา ช่วยให้ปลาเข้ามาอาศัยบ้านปลาได้เร็วขึ้น อาจจะทำการทิ้งแค่ช่วงแรกก็ได้ โดยวัสดุที่จะนำมาใช้นั้นมาจากหลายช่องทาง

- ขอซาก รถยนต์ เรือ โบกี้รถไฟ จากหน่วยงานต่างที่มีและเกี่ยวข้องมาทิ้ง
- ขอลูกเต๋اب้านปลาที่เป็นคอนกรีตจากกรมประมงให้มาทิ้ง
- ขอท่อระบายน้ำเก่า หรือที่แตกชำรุดจากกรมทางหลวง

นอกจากนี้ชาวประมงได้สรุปร่วมกันว่าจะให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนซึ่งทุก 2 เดือน เพื่อให้ซึ่งอยู่คงทน

บทที่ 5

บทเรียนที่ได้จากการทำงาน

5.1 บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย

- 5.1.1 ชุมชนได้รับรู้ประโยชน์ของการทำวิจัย
- 5.1.2 หน่วยงานต่างๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาส่งเสริมมากขึ้น รวมถึงเข้ามาร่วมกิจกรรม
- 5.1.3 งานวิจัยสามารถสร้างคนได้
 - ทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น
 - คิดเป็นระบบมากขึ้น สามารถนำเสนอโครงการต่อหน่วยงานได้
- 5.1.4 คิดบนฐานข้อมูลมากขึ้น แต่ก่อนทำข้อมูลไม่เป็น ปัจจุบันใช้ข้อมูลในการเสนอโครงการ ข้อมูลที่ได้กลายเป็นวิธีการเรียนรู้ของทีมวิจัยมีเหตุผลมากขึ้น เช่น จะวางบ้านปลาจะต้องสำรวจและหาข้อมูล
- 5.1.5 การวิจัยจะมีการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีอิสระ มีส่วนร่วมคิดมากขึ้น งานวิจัยจึงเป็นเครื่องมือพัฒนาคน
- 5.1.6 งานวิจัยเป็นสิ่งกระตุ้นให้ต้องเรียนรู้แบบมากขึ้นไม่เพิกเฉย
- 5.1.7 ช่วยให้ทีมวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมกับการทำงานของชุมชนมากขึ้น เห็นช่องทางในการพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้น
- 5.1.8 สร้างความเข้มแข็งเหนียวแน่นของกลุ่มมากขึ้น (ก่อนงานวิจัยเพิ่งตั้งกลุ่ม)
- 5.1.9 ชาวบ้านเริ่มเชื่อถือและมั่นใจในกลุ่มประมง (วิจัย) มากขึ้น จนมีการฝากความหวังในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านทั่วไป
- 5.1.10 กลุ่มวิจัยรู้จักตั้งข้อสงสัยมีการตั้งคำถามและต้องการที่จะเอาคำตอบมากขึ้น (บุคลิกของนักวิจัย)
- 5.1.11 รู้จักเชื่อมโยง/ติดต่อกับหน่วยงานให้เกิดอำนาจต่อรองขึ้นในกลุ่มชุมชน สร้างช่องทางให้หน่วยงานเข้ามาเสริมได้อย่างถูกจังหวะ มีกลเม็ดที่จะทำให้หน่วยงานราชการกับประชาชนเข้ามารับรู้ซึ่งกันและกัน
- 5.1.12 เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีตนเอง ไม่คิดพึ่งพาภายนอกอย่างเดียว

5.2 ข้อจำกัด/จุดอ่อน

- 5.2.1 การทำวิจัยบางครั้งต้องเสียรายได้ ชาวประมงจะมีรายได้ตามฤดูกาลบางจังหวัด
- 5.2.2 การมีเวลาที่เหมาะสมที่จะพูดคุยกัน อาจกระทบเวลาทำมาหากิน
- 5.2.3 การบันทึก แปรข้อมูลมาเป็นข้อความยังเป็นข้อจำกัดของชาวบ้าน
- 5.2.4 ข้อมูลที่เก็บไม่ได้ให้นำมาเรียนรู้ร่วมกันสม่ำเสมอ
- 5.2.5 ระบบการจัดการกับข้อมูลของชุมชน เช่น การแบ่งหน้าที่
- 5.2.6 ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนถึงเรื่องราวที่เราทำ

5.3 ความคาดหวัง

- 5.3.1 ขยายฐานชุมชน/ทีมให้มากขึ้น ต้องการดึงชุมชนมาเข้าร่วมมากขึ้น
- 5.3.2 ต้องการพัฒนาฐานทรัพยากรให้มากขึ้น เช่น ชุดคู่มือ เชื้อวิทยากรมาประชุมให้ความรู้มากขึ้น หรือแลกเปลี่ยนภูมิปัญญากันมากขึ้น
- 5.3.3 ต้องการจะดูแลทรัพยากรในชุมชนให้มากขึ้น ครอบคลุมกว่าเดิม
- 5.3.4 เริ่มมีความเชื่อมั่นในพลังการรวมตัวมากขึ้น ต้องการให้พลังชุมชนให้มาร่วมดูแลทรัพยากรร่วมกัน

5.4 ประสพการณ์ความคิดเห็นของกลุ่มประมงพื้นบ้าน

5.4.1 ประสพการณ์ของนายมนตรี กิริโย

นายมนตรี กิริโย ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้าน ตำบลแกลง หัวหน้าโครงการงานวิจัยบ้านปลาและซั้ง

นายมนตรี กิริโย (ก)

ในความรู้สึกและชีวิตจริงของผม มนตรี ภิริโย เมื่อจำความได้ผมเป็นนักต่อสู้ พ่อแม่มีลูกหลายคนอายุประมาณหกขวบพบว่าตัวเองต้องต่อสู้ดิ้นรน เพราะทางบ้านมีฐานะยากจน บริเวณหัวแหลมปากคลอง จะมีการระเบิดปลาแทบทุกวัน ส่วนมากจะเป็นปลากระบอก เมื่อมีการระเบิดปลาผมจะลงไปดำปลาแทบทุกครั้ง กิโลละประมาณเจ็ดถึงสิบบาท วันหนึ่งก็ได้หลายบาท ได้เงินมาก็เอาไปซื้อข้าวมาหุงเองเลี้ยงน้องด้วย ตอนนั้นข้าวลิตรละห้าสลึงถึงหนึ่งบาท ชีวิตลำบากมาตั้งแต่เด็ก ตอนเป็นเด็กผมดำนํ้าเก่ง ดำปลาได้มากกว่าเด็กทั่วไป ดิดหนึ่งในสาม ตัวดำหัวแดงเหมือนชีวิตลูกนํ้าเต็มทั่วไป เข้าเรียนเมื่ออายุเจ็ดขวบอยู่ ป.2 ได้เป็นเด็กวัด แต่ยังดำปลาคบๆ ตามปกติ ส่วนมากจะเป็นวันเสาร์อาทิตย์เพราะต้องไปเรียน ผมเรียนได้แค่ ป.4 ก็ต้องออกจากโรงเรียน วันนั้นยังจำได้ ผมถือกระเป๋ารเรียนเข้าไปเก็บไว้ในบ้าน ที่คลองบ้านผมจะมีเรือต่างถิ่นเข้ามาเป็นประจำ วันนั้นที่เรียนจบผมได้ลงเรืออวนไปกับเขาด้วย โดยไม่ได้บอกให้ทางบ้านรู้เลย เขาก็ไม่รู้ว่ามีผมไปไหนเห็นแต่กระเป๋าร ผมไปอยู่ต่างถิ่นเป็นปีกว่าจึงได้กลับบ้าน พ่อแม่ดีใจกันมาก โตขึ้นได้ไปเป็นลูกจ้างในการทำประมงทุกจังหวัดที่ติดทะเล อยู่เรืออวนซั้งประมาณห้าปี ซึ่งเป็นซั้งนอกนํ้าประมาณสี่สิบ-ห้าสิบเมตร อยู่อวนลาก อยู่อวนปลาโอ อยู่อวนปลาเกะดัก ไปนอกประเทศมาหลายประเทศ เช่น พม่า ญวน อินโดนีเซีย รวมแล้วที่ได้ออกเรือประมงพาณิชย์ประมาณยี่สิบกว่าปี ทำให้รู้เห็นอะไรมากมาย ประสบการณ์ก็มาก การทำประมงพื้นบ้าน ถ้ามีความมานะและมีประสบการณ์ก็พออยู่ได้

การทำงานประมงของผมควบคู่ไปกับการทำงานชุมชนไปด้วย เป็นแกนนำในการประชุมสมัยแรกๆที่มีการประชุมที่ตำบลแกลง เกี่ยวกับเรื่องขุดลอกคลอง เป็นแกนนำในการร้องเรียนหน่วยงานที่ไม่ทำงานหรือไม่รับผิดชอบในหน้าที่ เป็นหัวหน้าในการดูแลขุดลอกคลองสองครั้ง เป็นแกนนำอีกหลายอย่างเกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน เมื่อมีความเดือดร้อนหน่วยงานของหลายจังหวัดที่ลงมาเกี่ยวกับประมง จะมีคนในพื้นที่พามาหาผมแทบทุกครั้ง เกี่ยวกับบ้านปลาที่ทำด้วยยางรถยนต์ มีอยู่วันหนึ่ง ประธานกลุ่มปลาตีน ได้เชิญผมเข้าประชุม ประชุมกันหลายสิบครั้ง ซึ่งหน่วยงานขององค์กรพัฒนาชุมชน ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้งบมาปีละหลายแสนบาท ซึ่งมีการพัฒนาทั่วไป ชื่อของโครงการมีชื่อว่า “ภูผาถึงทะเล” คือพัฒนาป่า พัฒนาป่าชายเลน กลุ่มน้ำต่างๆ

วันหนึ่งประธานของกลุ่ม มาบอกผมว่าอยากทำบ้านปลา เขาบอกว่าให้คนอื่นทำไม่มีใครทำให้เพราะทำไม่เป็น เขาขอให้ผมช่วยทำให้หน่อย มีงบประมาณให้สามหมื่นบาท ครั้งแรกผมไม่รับปาก เพราะไม่ว่าง เขาอ้อนวอนผมอยู่ตลอดเวลาเมื่อเจอผม ผมเห็นว่าเขามีใจรักจริงจึงตอบตกลง ทั้งที่ผมไม่เคยทำซั้งนํ้าตื้นเลย รวมถึงเรื่องคนอื่น เพราะยังไม่มีการจัดกลุ่มของเรือประมงพื้นบ้าน ผมมีที่อยู่อย่างคือผมมีวิธีการทำงาน คือมองงานออก งานทุกอย่างสำเร็จไปได้ด้วยดี มีประมงพื้นบ้านมาช่วยมากพอสมควร วันสุดท้ายที่จะมีการลงบ้านปลา ที่กองรวมกันอยู่ที่แพประมงและทำบุญแพปลาไปด้วยในตัว โดยเชิญพระเฝ้ารูปमानันเพล ได้เรียนเชิญ ผอ. ครู และนักเรียน มา

เรียนรู้ในการทำบ้านปลาประมาณเจ็ดสิบถึงแปดสิบคน พระฉันเพลเสร็จทุกคนก็รับประทานอาหารร่วมกัน และมีการลงบ้านปลาในวันนั้นเลย

ในการลงบ้านปลาจะมีทุนล่อน้ำให้ชาวประมงได้เห็นในการเข้าไปหากิน ครั้งต่อมาได้มีการลงบ้านปลาอีกเป็นจำนวนมาก โดยหน่วยงานของเทศบาล และภาคเอกชน โดยลงไปทั้งหมดในเวลานี้รวมหกกอง แต่ละกองมีเนื้อที่ประมาณหนึ่งงาน บ้านปลาที่ลงไปแล้วเราได้มีการลงไปสำรวจโดยนักประดาน้ำของชาวประมงพื้นบ้าน หนึ่งเดือนหรือสองเดือนลงดูครั้งหนึ่ง ปรากฏว่าปลาใหญ่เข้าดีพอสมควร มีปลาอังกะ ปลาสากเหลือง ปลาเก๋า ปลาเล็กมีบ้างพอสมควร ต่อมาทุนหาย และมีปัญหาเรื่องวันนี้ลงไปดูมีปลา แต่อีกอาทิตย์ลงไปดูปลาหายหมด มีอยู่คืนหนึ่งชาวประมงได้เข้าไปตกปลา ได้เจอประมงใหญ่ได้เข้าไปล้อมวน ได้ปลาใหญ่ไปหลายร้อยกิโลกรัม นี่คือปัญหา ทุนก็หายประมงพื้นบ้านเกิดการเบื่อหน่าย ถ้ามีการตกอย่างเดียวน้ำปลาจะไม่หมดเสียทีเดียว มันจะเข้ามาอยู่เรื่อยๆ เพราะว่ามันมีพวกถ้ามีวนมาล้อมทีเดียวก็หมด ทำให้บ้านปลาล้าง ชาวประมงพื้นบ้านก็ไม่เข้าไปหากิน เป็นอยู่แบบนี้นานพอสมควร จะทำซึ่งลงไปกันก็ไม่มีความ เพราะการทำซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายพอสมควร

แต่มาวันหนึ่งครูเขียนพาหน่วยงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มาพบผมได้พูดคุยกัน ทาง สกว. ได้ถามว่าชาวประมงแถบนี้หากินกันอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้างผมได้พูดถึงบ้านปลาล้างไปแล้ว ประมงพื้นบ้านไม่ค่อยได้รับประโยชน์ เพราะมีเรือใหญ่คอยรบกวน ทาง สกว. ได้สอบถามว่าแล้วมีทางแก้ไขได้อย่างไรบ้าง ผมก็บอกว่ามีอยู่ทางเดียวต้องลงซึ่งทาง สกว. ได้ถามว่าลงซึ่งแล้วจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ผมก็บอกว่าการลงซึ่งก็มีอุปสรรคคือ ไม้ไผ่ เชือก ทางมะพร้าว และปูนหล่อ สิ่งที่ได้จากการลงซึ่งก็คือ เราจะลงเป็นจำนวนมาก ในแต่ละกองปูนหล่อจะอยู่พื้นดิน ทางมะพร้าวจะผูกอยู่ที่กลางน้ำไม้ไผ่จะจมน้ำลงไปสองเมตรโผล่พื้นน้ำสามถึงสี่เมตร การลงซึ่งในบริเวณบ้านปลา เรือวนใหญ่จะมากล่อมบ้านปลาไม่ได้เพราะซึ่งมีจำนวนมาก มันระกะระกะไม้ไผ่ก็โผล่เหนือพื้นน้ำ ก็เป็นตำแหน่งให้ชาวประมงได้รู้ว่าเป็นบ้านปลา ชาวประมงที่หากินอย่างอื่นวิ่งเรือเข้าฝั่ง ถ้ามีเวลาเหลือก็เข้าไปหาปลาเพื่อเอามาทำอาหารและที่เหลือถ้าก็จะเอาไปขาย

เมื่อลงซึ่งไปแล้วผลปรากฏว่าเป็นไปตามที่เราได้คาดคิด เรือประมงใหญ่เข้าไปล้อมไม่ได้ ทำให้มีปลาสะสม เรือประมงเล็กหากินได้อย่างยั่งยืน ยาวนาน มีความสุขกันถ้วนหน้า เห็นได้จากจำนวนสมาชิกได้เข้ามาประชุมกับทางกลุ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทางสมาชิกได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ ในหลายๆ อย่างที่ทางกลุ่มได้ดำเนินการ มันเป็นประโยชน์ต่อทุกๆ คน ไม่ใช่แค่ชาวประมงอย่างเดียว แม้คำสวดน้ำที่คำขาก็ได้ประโยชน์ครั้งนี้ด้วย เพราะปลามีจำนวนมากขึ้น ปลาไม่ขาดหายเหมือนเมื่อก่อน ชาวบ้านที่ซื้อปลากินก็จะได้ปลาสดๆ เพราะถ้าสวดน้ำตรงนี้ขาดหาย ชาวบ้านก็จะไปซื้อปลาที่แช่น้ำ หรือคองน้ำหลายๆ คินจนปลาขาดความหวาน

การที่ผมเป็นกรรมการชุมชนอยู่ด้วย ทำให้ผมได้รู้ว่าภายในหมู่บ้าน และพื้นที่ใกล้เคียงได้มีการกล่าวขาน ในเรื่องของการทำซั้งแพร่กระจายออกไปเรื่อยๆ หน่วยงานราชการทุกหน่วยงานก็ได้รับรู้กันไปทั่ว เพราะว่าทางกลุ่มได้รับเชิญไปประชุมในที่ต่างๆ ทางกลุ่มก็จะพูดถึงบ้านปลาและซั้งแทบทุกที่ที่ไปประชุมก็จะสอบถามความเป็นมาของซั้งว่ามีประโยชน์อะไรบ้าง ตอนนี้โครงการซั้งได้แพร่กระจายไปที่ต่างๆ และได้รับความสนใจได้จากมีครูและนักเรียนในจังหวัดอื่นๆ และกลุ่มต่างๆ ได้เข้ามาศึกษาดูงานในโครงการบ้านปลาและซั้งเพิ่มขึ้น

สภาพอดีต-ปัจจุบัน ทางทะเล การดำรงชีวิต

ตั้งแต่ผมจำความได้ ผมมีชีวิตอยู่กับลุ่มแม่น้ำลำคลองเพราะบ้านเราอยู่ติดกับลำคลองลงคลองทุกวัน หาปลา หาปู หาหอย ได้กินทุกวันไม่มีอด “เรียกว่าซื้อเครื่องแกงไว้ได้เลย” ปลามีหลายชนิด เช่น ปลากระบอก ปลาชะพงขาว ปลาหัวแข็ง ปลาออกแอด ปลาอีหล่อน ปลาตะลึงแดง เป็นต้น หอยมีหลายชนิด เช่น หอยหวาน หอยหิน หอยกระปุก หอยคลอก หอยพอก กุ้งสีลากุ้งก้ามกราม (แต่ตัวเล็ก) กุ้งฝอยเปลือกใส ส่วนปูก็มีปูดำ ปูหิน ปูใบไม้ ปูแสม ปูไก่ ปูก้ามแดง ที่กล่าวมานี้เป็นสัตว์น้ำ ในลำคลอง เมื่อสมัยสามสิบปีที่แล้วลำคลองจะกว้างกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้อีกเกือบเท่าตัว สมัยก่อนจะหากินสบาย ลำคลองกว้างขวาง น้ำก็ไม่สกปรกจะมีบ้างที่โรงงานทำยางปล่อยน้ำเสียลงมา เพราะโรงงานอยู่ต้นน้ำปล่อยมาแต่ละที่กุ้ง หอย ปู ปลา ลอยเกลื่อนคลองปล่อยมาแต่ละครั้งจำนวนสัตว์น้ำในลำคลองต้องเสียหายไปเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของสัตว์น้ำที่มีอยู่ สองสามเดือนจะปล่อยลงมาทีหนึ่ง มีที่อยู่อย่างที่สัตว์น้ำฟื้นตัวเร็ว ขยายพันธุ์ได้ดี เพราะลำคลองอยู่ติดชายทะเล น้ำถ่ายเทขึ้นลงเร็ว ตรงนี้ทำให้ชำระของเสียได้ดีมาก และอีกอย่างหนึ่งลำคลองแกลงมีป่าชายเลนมากพอสมควร เพราะสัตว์น้ำหลายชนิดเข้ามาผสมพันธุ์วางไข่ แต่ตอนนี้ป่าชายเลนหายไปเป็นจำนวนมากเป็นครั้งเลวทีเดียว ทำให้ชีวิตของสัตว์น้ำเปลี่ยน ชีวิตของชาวบ้านก็เปลี่ยนไปเหมือนกัน

เมื่อก่อนจะมีฤดูกาลให้ทำมาหากิน ช่วงฤดูน้ำในคลองแห้ง ชาวบ้านซึ่งเป็นเด็ก คนหนุ่ม คนแก่ คนต่างถิ่น จะลงคลองทอดแห งมกุ้ง หาหอย แล้วแต่ตามถนัดของแต่ละคน หาหอยไปด้วย พุดคุยไปด้วยอย่างสนุกสนาน ได้กินและเอาไปขายได้อีก บางคนได้หอยวันละสามสี่สิบกิโล ในเวลา 2-3 ชั่วโมง ตอนนี้พื้นที่ที่หอยอาศัยอยู่แทบจะไม่มี เพราะโดนบุกรุกจากชาวบ้านเองเรื่องที่อยู่อาศัย โรงงาน บังกะโล อย่างบังกะโล และโรงงาน ซื่อไว้สามไร่บุกรุกลงคลองอีกสามไร่เป็นคัน ช่วงเดือนพฤศจิกายนเป็นช่วงน้ำโต น้ำในลำคลองจะเต็ม จะมีปลาทะเลเข้ามาในลำคลอง เช่น ปลาสาคร ปลาเห็ดโคน เป็นคัน ปลากระบอกจะมีทั้งปีในลำคลอง จะมีชุมชุมช่วงหน้าหนาว ในช่วงนี้จะมีคนต่างถิ่นมาหากินโดยใช้อวนดัก สมัยก่อนตอนหน้าหนาวน้ำในคลองจะเต็มประมาณ 3-4 เมตร น้ำจะใส วังเรือจะเห็นดินเห็นปลาที่อยู่หน้าดิน

ปัจจุบันเปลี่ยนไปเพราะมีโรงงานตั้งอยู่ติดคลองมาตั้งประมาณ 20 กว่าปี สิบปีแรกเขาจะปล่อยน้ำเสียลงมาตามท่อ บริเวณที่น้ำเสียลงมาจะมีควันของความร้อนเป็นบริเวณกว้าง ช่วงน้ำในคลองแห้งเมื่อลงไปหาสัตว์น้ำ ถ้าเข้าไปใกล้โรงงานจะร้อน เหม็นและดำ แต่เวลานี้ดีหน่อยทางโรงงานได้บำบัดน้ำเสีย แต่ถึงอย่างไรน้ำก็ยังขุ่นดำไม่ใสเหมือนก่อน ณ เวลาที่ทางกลุ่มได้สืบทราบปุ๊บ ก็เหลือเพียงหนึ่งตัวเท่านั้น หอยหวาน หอยกะปุกน้อยลง เวลาลงไปหาไม่พอมือ กุ้งเมื่อก่อนมีสามส่วนตอนนี้เหลือเพียงครึ่งส่วนเท่านั้น ส่วนปลานั้นยังมีปลากะบอกที่พอจะหากินได้ ปลากะพงขาวส่วนมากจะเป็นคนต่างถิ่นและใกล้เคียงตกได้บ้างเป็นบางวัน บางวันก็ได้สองตัวสามตัว บางวันก็ไม่ได้ ปลากะพงขาวตัวหนึ่งหนักประมาณ 1-3 กิโล ปลาอย่างอื่นก็ลดน้อยลงไปทุกทีปลาที่หายไปไม่เคยเห็นคือ ปลากะลั้งแดง

ทางด้านปากคลองทั้ง 2 ฝั่ง คือฝั่งทางด้านตะวันตกมีแหลมกันเป็นแหลมหินใหญ่ ส่วนทรายไม่เหมือนกัน เป็นเรื่องที่แปลกทางฝั่งตะวันตกเป็นทรายละเอียดชายหาดทอดยาวไปถึงบ้านเพประมาณ 8 กิโลเมตร ลงเล่นน้ำไม่เป็นอันตรายเพราะเป็นชายหาดลาดไม่เป็นห้วง ไม่เคยมีข่าวคนเล่นน้ำแล้วเสียชีวิตช่วงหน้าพรรษา หรือหน้าคลื่นลมแรง ชาวบ้านจะตื่นตั้งแต่ตีสี่ตีห้า เพื่อไปหาหอยหรือหมึกคองที่โดนคลื่นตีแล้วขึ้นฝั่ง อีกอย่างชาวบ้านมักจะได้อาภลอยคือ เก็บเงินที่นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวเกาะ และสะพานบ้านเพได้ทำตกลงน้ำแล้วจะไหลมาตามน้ำมาขึ้นที่ชายหาดที่ติดข้างหัวแหลมฝั่งตะวันตกเงินจะไหลปะปนมากับขยะ บางวันบางคนเก็บได้หลายพันบาท บางวันเป็นร้อย

ส่วนหอยทางฝั่งตะวันตกจะมีหอยขาว หอยกระโดด หอยทับทิม หอยทับทิมจะมีสองอย่างมีสีแดงกับสีเทา หอยทับทิมช่วงเช้าชาวบ้านจะเก็บเพื่อนำไปขาย ทำของสวยงาม แต่หอยนี้กินไม่ได้เพราะตัวเล็กเท่าปลายนิ้วก้อย และไม่มีเนื้อ ขายได้กิโลละ 60-70 บาท ส่วนทางด้านตะวันออกก็จะมีหอยเสียบ หอยกะปุก สองฝั่งจะมีหอยไม่เหมือนกัน หอยขาวจะมีทั้งปีแต่มีไม่มากเหมือนจังหวัดตราด ส่วนหอยกระโดดจะมีช่วงหน้าหนาวแต่ไม่มีมากพอที่จะจับขาย ชาวบ้านจะหาแค่พอกินเท่านั้น ชาวบ้านชอบออกหาช่วงค่าน้ำจะเย็นสบาย ส่วนทางด้านตะวันออกของคลองจะเป็นชายหาดทอดยาวประมาณ 10 กิโลเมตร มีบึงกะโลเกือบเต็มหาดทางฝั่งนี้ เพราะทำเลดีกว่าทางฝั่งตะวันตก มีถนนตัดผ่านทางด้านบน ส่วนทางด้านตะวันตก ถนนจะตัดผ่านชายหาด บึงกะโลจะอยู่ตรงข้ามถนนกับชายหาดตะวันออกทรายจะเป็นเม็ดทราย เท่าที่ผมสังเกตพื้นที่ต่าง ๆ และพื้นที่ชายหาดปากคลองแกลง ทรายจะไหลมาทับถมปากคลองทั้งสองข้างทุกที่ ปากคลองแกลงที่มีปัญหาอยู่ในเวลานี้ คือเม็ดทรายจะไหลมาที่ปากคลองทำให้ปากคลองแคบและตื้นเขิน บางปีเหลือความกว้างเพียง 7-8 เมตร แต่ละปีต้องเสียงบประมาณในการขนย้ายทรายทุกปีจะเอาไปไว้ที่ใดหรือเอาไปขายก็ไม่ได้ เพราะกรมเจ้าท่าดูแลอยู่จึงได้แต่ตักขึ้นไปกองไว้ข้างชายหาดห่างฝั่งไม่มาก พอฝนตกน้ำป่าไหลหลากจึงทำให้ทรายไหลลงมาอีกเป็นประจำแก้ไขได้เฉพาะหน้าเท่านั้น

แต่ปี 50 เชื้อนจะมา สมาคมประมงและหน่วยงานต่างๆ ได้ดำเนินการขอเมื่อประมาณปี 47 มีหน่วยงานจากกรุงเทพฯ ได้มาประชุมทำประชาพิจารณ์ไปครบแล้ว 3 ครั้ง ในครั้งแรกผมไม่ได้เข้าร่วมประชุม แต่ได้เข้าร่วมประชุมในครั้งที่สอง ณ เทศบาลในฐานะกรรมการชุมชนโดยที่ผมเป็นรองประธานคนที่สอง และในครั้งที่สามได้มีการประชุม ณ บังกะโลแก่นเสม็ด กลุ่มประมงพื้นบ้านได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมด้วย คุยกันเรื่องเขื่อน โดยเขื่อนจะเป็นเขื่อนหินใหญ่ เป็นเขื่อนสองเขื่อน เขื่อนแรกจะอยู่ทางด้านตะวันออกของปากคลองแต่เป็นเขื่อนสั้นและตรงเพื่อกันทรายไม่ให้ไหลเข้ามาที่ปากคลองเมื่อทรายไหลมากก็จะติดเขื่อน ส่วนเรื่องเขื่อนที่สองจะอยู่อีกฝั่งหนึ่งของปากคลองติดกับหัวแหลมแต่อยู่ทางตะวันออกของหัวแหลมเขื่อนนี้จะยาวกว่าเขื่อนแรก ปลายเขื่อนจะหักเข้าพอประมาณเพื่อบังคลื่นลมสลัดัน พอเขื่อนเสร็จก็จะมีการทำเรื่องขอเรือจากกรมเจ้าท่าเพื่อมาดูแลคลองตรงหน้าปากคลอง และในคลองเป็นบางส่วน ส่วนผลกระทบเมื่อมีเขื่อนคือในเวลาลมนอกที่มีคลื่นลมแรง ที่พัดหลุดหัวเขื่อนด้วยว่ามันจะมีกำลังแรงมากจะพัดเข้าชายหาดที่อยู่ฝั่งตะวันออกของปากคลอง ที่อยู่หลังเขื่อนตัวสั้นไปประมาณ 700 เมตร จะทำให้ชายฝั่งบริเวณนั้นโดนกัดเพราะเป็นทางยาวไหล 100 เมตร วิทยากรในที่ประชุมบอกว่าจะเก็บเงินส่วนที่เหลือหลังจากสร้างเขื่อนไว้เพื่อซ่อมแซม ส่วนทรายที่ออกจากคลองเมื่อมีน้ำป่าไหลหลากและทรายจากทะเลที่จะมีเข้ามาเป็นบางส่วนก็จะมีการขอเรือดูแลจากกรมเจ้าท่าจะมาดูแลให้ที่ปากน้ำบ้านเพและปากน้ำประแสร์ โดยข้ามคลองแกลงทุกปีเพราะเราไม่ได้ทำแผนไว้

นายลักษ์ วงศ์ทองลอย (ลักษ์)

5.4.2 ประสบการณ์ของนายลักษ์ วงศ์ทองลอย

ผมชื่อ นายลักษ์ วงศ์ทองลอย เกิดวันที่ 15 มิ.ย. 2513 ความรู้ ป.5 ผมเห็นอาชีพประมงมาตั้งแต่เด็ก ได้พบเห็นความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติมากมาย เมื่อก่อนผมอายุประมาณ 10 กว่าปี เวลาจะออกไปทำการประมง ไม่จำเป็นที่จะต้องออกไปไกลแค่บริเวณใกล้ ๆ บ้านห่างจากชายฝั่งไม่มากนักก็สามารถหาปลาได้มากมาย แต่ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก สัตว์น้ำที่เคยหากิน

ได้อย่างมากมายในอดีตกลับลดน้อยลง อาจจะเป็นเพราะว่าสภาพสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนเดิม มีโรงงานเพิ่มมากขึ้น น้ำในคลองเริ่มเน่าเสีย เนื่องจากการปล่อยสารเคมีของโรงงานอุตสาหกรรมทำให้เหล่าปะการังและสาหร่ายทะเลตายไปด้วย ส่งผลให้สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่กับปะการังและสาหร่ายทะเลได้สูญหายไปด้วย เมื่อที่อยู่อาศัยของเหล่าสัตว์น้ำได้ถูกทำลาย ส่งผลให้แหล่งอาหารของสัตว์น้ำได้ถูกทำลายไปด้วย เมื่อทรัพยากรเริ่มเสื่อมโทรมและชาวบ้านที่ยังจำเป็นต้องพึ่งพาทะเลให้เป็นแหล่งหากินอยู่ ก็เริ่มแย่งเนื่องจากหากินไม่ได้ ผมเลยคิดว่าจะทำอย่างไรเพื่อที่จะให้ชาวประมงสามารถหากินกันได้เหมือนเดิม

ต่อมาเพื่อนที่อยู่ในกลุ่มประมงพื้นบ้านได้มาร่วมพูดคุยและมีความเห็นตรงกันว่า จะต้องตั้งกลุ่มเพื่อที่จะฟื้นฟูทะเลบ้านเราและให้ชาวประมงสามารถหากินกันได้เหมือนเดิม พวกเราเลยตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มประมงพื้นบ้าน ต.แกลง” ซึ่งพวกเราได้ดำเนินกิจกรรมมากมาย เช่น การพัฒนาประมงพื้นบ้านให้ไปอยู่ในระบบ เพื่อจะได้มีสิทธิเท่าเทียมกับประมงพาณิชย์ และได้หาวิธีฟื้นฟูธรรมชาติที่สูญหายไปให้กลับมามีดังเดิม ซึ่งทางกลุ่มเราก็ได้ประสานงานกับหน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อขอการสนับสนุนโครงการบ้านปลา และได้ดำเนินการเขียนโครงการให้กับ “บริษัทมิชลิน” เพื่อขอลูกยางรถยนต์มาทำบ้านปลา เมื่อได้ลูกยางรถยนต์แล้วก็นำลูกยางไปทิ้งตามจุดที่เราได้คิดไว้แล้วว่ามันน่าจะเป็นที่อาศัยของปลาได้เป็นอย่างดี แต่แล้วก็ไม่เป็นอย่างที่คาดหวังไว้ เพราะเมื่อเราทิ้งยางรถยนต์ลงไปก็จะมีแต่ที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ แต่ไม่มีอาหารที่จะหล่อเลี้ยงสัตว์น้ำได้ วิธีนี้จึงไม่ได้ผลเท่าที่คาดหวังไว้ ทางกลุ่มจึงได้ร่วมกันคิด จึงได้ข้อตกลงกันว่า เราควรที่จะทำถังเพื่อจะให้เกิดตะไคร่น้ำและแพลงตอน เมื่อมีตะไคร่น้ำและแพลงตอนเป็นอาหารของสัตว์น้ำแล้วก็จะทำให้ปลาเล็กเข้ามากินอาหารและได้อาศัยอยู่กับถัง ทางกลุ่มจึงตกลงที่จะใช้วิธีนี้แล้วเราก็ได้ร่วมมือกันนำถังไปทิ้งไว้รอบบ้านปลา จุดประสงค์ที่ทิ้งคือ ต้องการให้สัตว์น้ำมาอาศัยอยู่ในถัง โดยที่ภายในถังก็จะมีอาหารของเหล่าสัตว์น้ำอยู่เมื่อปลาเล็กเข้ามากินอาหารในถังปลาใหญ่ก็จะเข้ามากินปลาเล็ก และจะอาศัยอยู่ในนั้นกลายเป็นระบบนิเวศขนาดเล็ก เมื่อบริเวณนี้เริ่มมีปลามาอยู่อาศัยชาวประมงก็สามารถออกมาหากินได้โดยไม่ต้องออกไปไกล

ต่อมาทางกลุ่มเราก็ได้ความร่วมมือจากหน่วยงานของ สกว. มาสนับสนุนในเรื่องงานวิจัยทางกลุ่มจึงได้มีการสำรวจพื้นที่ที่เราได้ทำการทิ้งบ้านปลาและถังลงไปทุกๆ เดือนเพื่อที่จะเก็บข้อมูล ข้อมูลที่รวบรวมได้มีดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนคือ ปลาสันเขี้ยวเมื่อเทียบกับเมื่อก่อนจะมีให้ทำการประมงได้ไม่เกิน 2-3 เดือน แต่ปัจจุบันมีการทำประมง อวนปลาสันเขี้ยวได้ตลอดทั้งปี แล้วก็มีจำนวนมากขึ้นกว่าเดิมส่งผลให้ชาวประมงสามารถหากินกันได้อย่างพอเพียง
2. ปลาบางชนิดที่อพยพไปอยู่ที่อื่นหรือไกลออกไปจากชายฝั่ง ก็ได้อพยพกลับมาให้ชาวประมงได้เห็นกันอีก ซึ่งผมคิดว่านี่คือจุดเริ่มต้นที่ดีของชาวประมงชายฝั่ง

3. บริเวณบ้านปลาได้มีกอลังหาแซ่มาขึ้นอยู่บริเวณรอบๆบ้านปลา แม้ว่าจะขึ้นในจำนวนไม่มากนัก แต่ก็ยังดีกว่าเมื่อก่อนที่ไม่เคยมีขึ้นเลย แสดงว่าระบบนิเวศใกล้กลับเข้ามาสู่ทะเลบ้านเราแล้ว ถึงแม้ว่าสภาพจะยังไม่เหมือนเดิมแต่ในอนาคตพวกเราก็จะช่วยกันฟื้นฟูให้ดีขึ้นกว่าเดิมให้ได้

4. นักตกปลาได้ไปตกปลาที่บริเวณที่ได้ทิ้งขี้ ทำให้ได้ปลากลับมามากมายหลายชนิด ซึ่งทำรายได้ให้กับนักตกปลาได้เป็นอย่างดี

เมื่อตอนผมอายุ 11 ปี ที่บ้านของผมประกอบอาชีพประมง ส่วนตัวผมทำอวนปูม้า ผมมีอวนทั้งหมด ประมาณ 20 ผืน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ในแต่ละส่วนมี 5 ผืน ผมจะต้องออกไปปล่อยอวนเวลาประมาณบ่าย 3 โมง และไปเก็บกลับมาเวลาประมาณ 9 โมงเช้า ได้ปูม้าวันละไม่น้อยกว่า 60-80 กิโลกรัม แต่เวลาผ่านไปเพียงไม่กี่ปี ที่เคยเอาอวนไปปล่อยได้มา 60-80 กิโลกรัม แต่เดี๋ยวนี้ได้เต็มที่ไม่เกิน 5-10 กิโลกรัม ในจำนวนอวนเท่ากันจนกระทั่งบ้านผมเปลี่ยนอาชีพมาตกปลาแทนเมื่อก่อนปลาชุมมาก ปลาหมึกก็ชุมมากเราใช้ตะเกียงน้ำมันถั่วล่อปลาหมึกกล้วยมาตอมไฟเมื่อปลาหมึกมาตอมไฟเราใช้สวิงช้อน คั้นหนึ่งได้ประมาณ 20-40 กิโลกรัม แล้วในบางครั้งเราได้เอาปลาหมึกมาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆแล้วทำเป็นเหยื่อตกปลา นอกจากเราจะได้ปลาหมึกและปลาที่ได้มานำไปขายวันละ 600-800 บาท เมื่อก่อนเงิน 600-800 บาท มีค่ามากเพราะ 600-800 บาทสามารถซื้อของได้มากมาย แต่ปัจจุบันนี้ค่าครองชีพสูงมีผลทำให้เงิน 600-800 บาท มีค่าน้อยลงไป และหาหารายได้ตั้งแต่แหลมแม่พิมพ์ถึงหาดแม่รำพึงสวยงามมาก มีปูลมหรือปูปาวีวิ่งเล่นตามหาดอย่างซุกซมและในน้ำหีนหรือปะการังก็สวยงาม เป็นที่อยู่อาศัยของปลามากมายหลายชนิด เช่น ปลาหมอทะเล ปลาโลมาปากขวด จนกระทั่งปลาพะยูน เต่าทะเล ปลาเก๋า ปลาปิ่นแก้ว และอีกมากมาย ส่วนเต่าเมื่อก่อนจะขึ้นมาวางไข่บนชายหาด แต่ในปัจจุบันนี้ไม่มีอีกแล้ว สิ่งสวยงามเหล่านี้เหลือเพียงแค่ในความทรงจำของผมเท่านั้น แล้วใครจะช่วยเหลือธรรมชาติเหล่านั้นให้กลับคืนมาดังเดิมเมื่อผมมีครอบครัวผมเลยทำลอบหมึก ผมเริ่มทำในวันที่ 17 เมษายน 2543 นำลอบออกไปวางมีลอบอยู่ในน้ำประมาณ 60-80 ลูก ได้ปลาหมึกหอมวันละ 80-100 กิโลกรัม ขายในกิโลกรัมละ 70-80 บาทได้แบบนี้อยู่ประมาณ 3-4 ปีก็เริ่มลดน้อยถอยลงจนกระทั่งทนสภาพอวนลากอวนลอยไม่ไหวผมมองแล้วว่าผมคงทำอาชีพนี้ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว ปัจจุบันนี้ผมได้ซื้อแท่นกลึง และทำโรงกลึงตั้งแต่ปี 2548 แต่อย่างไรก็ตามผมก็ยังอยู่กับคนที่ทำอาชีพลอบหมึก เวลา 2 ปีที่ผ่านมาอาชีพลอบหมึกแยลงเรื่อยๆ ปัจจุบันขาดทุนจนชาวบ้านบ่นว่าคงต้องเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่น เพราะอวนลากอวนลอยทำลายลอบที่พวกเรากำลังจับปลาหมึก เราวางลอบประมาณ 60 ใบ แต่เมื่อนำขึ้นมาลอบกลับเหลือเพียง 40 กว่าใบ ด้วยเหตุนี้ทำให้พวกเราทนไม่ไหวกับต้นทุนในการทำลอบ

นายจ้าย วงษ์ทองลอย (จ้าย)

5.4.3 ประสบการณ์ของนาย จ้าย วงษ์ทองลอย

จำความได้ประมาณอายุได้ 8-9 ขวบ พอถึงหน้าฝนจะไปหาปลาน้ำจืดตามน้ำไหล เพราะปลาชุมมาก ตอนเข้าไปตามน้ำไหล วิธีหาที่ใช้มีคือได้ไล่ฟันปลาที่มาจากน้ำไหล พอถึงตอนสายก็จะไปโรงเรียนกลับมาจากโรงเรียนก็จะมาช่วยพ่อแม่หาบน้ำ และหุงข้าวพอถึงตอนกลางคืนจะใช้ได้ส่องปลาตามลำน้ำ ลีหุ่มก็จะกลับบ้าน ปลาที่ได้หลายอย่าง เพราะว่าตอนนั้นต้นน้ำลำธารอุดมสมบูรณ์มาก และหนองน้ำข้างบ้านจะลึกมาก เมื่ออายุประมาณ 10 ขวบขึ้นไปก็จะเห็นวิธีจับปลาของพ่อกับเพื่อนบ้านโดยใช้ไซแห ก่อนทอดแหให้สังเกตปลา เพราะปลาจะมาหายใจ บ้วนน้ำก็จะใช้แหทอดไปที่ปลาเมื่อทอดแล้วเขาก็จะกดคืนแหให้ลือมวงแห แล้วคอยเวลาปลาขึ้นน้ำจะไปงมปลาตามวงแห เพราะว่าปลานั้นจะขึ้นมาหายใจตามผิวน้ำ เมื่อจับปลาได้แล้วก็จะแบ่งปลากันกินตามที่จับได้

วิธีการหาปูสมัยนั้นมี 2 วิธี คือการไปขุด และใช้ตะเกียงส่อง วิธีขุดก็จะใช้จอบเสียมและขอไปขุด เมื่อไปถึงป่าชายเลนก็จะไปหารูปู เมื่อเห็นรูปูก็สังเกตว่ามีปูอยู่หรือไม่ ให้สังเกตถ้ามีขี้ปูกับรอยตีนปูแสดงว่าปูอยู่ วิธีการส่องปูก็จะใช้ตะเกียงกับสวิงแล้วก็อุปกรณ์ส่องปู เมื่อไปถึงคลองแล้วก็จะเลือกเอาว่าจะส่องไปที่คลองไหน เพราะว่าตอนนั้นคลองยังอุดมสมบูรณ์มาก ส่องปูแต่ละคืนจะได้ปู ปลา กุ้ง และปูที่ได้มาตอนนั้นประมาณหนึ่งกระป๋องหรือหนึ่งปี๊บส่วนปลาก็จะหามาแค่พอกินส่วนกุ้งก็จะเอามาเท่าที่หาได้ วิธีหาอีกแบบหนึ่งคือใช้แหทอดจะได้กุ้งมากกว่าการใช้วิธีส่อง เมื่อได้กุ้งมาแล้วจะเอาไปขายร้านค้าราคาประมาณ 60 บาท เมื่อได้เงินมาแล้วก็จะเอาเงินไปให้แม่

ส่วนวิธีหากุ้งเล็กก็จะใช้ผ้าอวน ส่วนวิธีหาหอยมี 2 วิธี วิธีที่หนึ่งโดยมากแล้วใช้จอบเสียมไปขุดเอา สังเกตว่าเนินทรายมีรูหอยหรือเปล่า วิธีที่สองจะใช้สวิงและกะลา ดำลงไปใช้กะลาทุ้ยทรายเข้าสวิง แล้วก็ร่อนทรายออกจากสวิงจะเหลือแต่หอยที่ต้องการ เมื่อได้หอยแล้วก็จะนำไปขาย และแบ่งกันกินในครอบครัว และวิธีการหาหอยพอกก็จะไปหาตอนน้ำไหลลงตามป่าชายเลนแล้วไปยืนสังเกต เพราะว่าหอยพอกจะพ่นน้ำหรือหายใจตามที่ชาวบ้านเขาสังเกตกัน เมื่อหอยพ่นน้ำ

แล้วก็จะใช้มีดหรือไม้ก็ได้ไปแกะหอย เพราะว่าตัวหอยฝังอยู่ใต้ดิน ตัวหอยจะขึ้นมาจากใต้ดิน หอยพอจะหากินในครอบครัว

วิธีช้อนลูกปลาไปขายมีหลายวิธี ส่องปลาโก้และปลาโอเฉียง จะใช้ถุงพลาสติกและใช้เชือกมัดหูถุงทั้งสองข้างแล้วใส่น้ำไปในถุง การที่ส่องปลาโก้และปลาโอเฉียงจะไปส่องควบคู่กับการส่องปูเมื่อได้ปลามาแล้วจะเอามาขังไว้ในบ้าน วิธีชังปลาจะใช้กะละมัง แล้วเอาน้ำใส่ประมาณครึ่งกะละมัง เทปลาในถุงลงในกะละมัง เมื่อถึงตอนเช้าคนซื้อจะมาจับปลา และวิธีการส่องปลาออกแอดก็จะไปส่องตามทางน้ำไหล เพราะว่าลูกปลาออกแอดนั้นวิ่งสู่น้ำไหลอยู่วิธีที่จะช้อนใช้สวิงใส่ลูกปลา เพราะว่าลูกปลาจะวิ่งตามกันเป็นแถว เมื่อได้ลูกปลาแล้วก็จะนำไปใส่กระป๋องที่มีน้ำอยู่ครึ่งกระป๋อง จับปลาใส่ประมาณร้อยละห้าแล้วก็รีบเอามาใส่กระชังที่เตรียมไว้ เพราะว่าช้อนไว้นานๆ จะมีอาการน็อก และกระชังที่เตรียมไว้ก็ต้องเอาไปลอยไว้ในหนองน้ำใกล้บ้าน เพราะว่าลูกปลาออกแอดนั้นต้องการออกซิเจนตามธรรมชาติ ไม่เหมือนลูกปลาโก้ และลูกปลาโอเฉียงที่ขังใส่กะละมังโดยที่ไม่มีออกซิเจนได้ เมื่อได้ลูกปลาออกแอดแล้ว พอถึงตอนเช้าคนซื้อจะมาจับลูกปลาไปขังไว้ในบ้านของเขา

วิธีการหาปลาจะมีอยู่หลายอย่าง โดยใช้จวนไปปักตามคลองหรือในทะเล หรือจะใช้แหมาทอดตามชายคลอง หรือตามชายหินปลามาแล้วบางวันได้มากก็จะแบ่งไปขายบ้างเก็บไว้กินเองบ้าง หรือแบ่งให้เพื่อนบ้านและเมื่อออกทะเลก็คิดที่จะทำประมงบ้าง โดยอาศัยเรือญาติไปทำการประมง โดยใช้เบ็ดไปตกปลาตามหิน เพราะว่าปลาตามหินจะชุมมากไม่ว่าจะไปไหนจึงคิดจะทำการประมงเองบ้าง เมื่ออายุได้ 12 ปีก็ไปรับจ้างทำประมง คือทำโป๊ะวิธีการทำโป๊ะเขาจะใช้ไม้ปักเป็นวงกลม แล้วจะเว้นช่องเป็นประตูเมื่อปักไม้เสร็จเขาจะใช้ไม้ไผ่ที่สานเป็นตะแกรง เอาไปล้อมไม้ที่ปักไว้ เมื่อล้อมเสร็จ จะใช้ไม้ลา ที่เรียกว่าไม้ลาเพราะเขาจะใช้ไม้ต้นเล็กๆ มารวมกันแล้วใช้ลวดขันเป็นมัด เมื่อได้ไม้ลาก็จะเอาไม้ลาไปติดกับไม้ที่ปักไว้

วิธีมัดจะใช้ตะแกรงไว้ตรงกลาง เขาก็จะเอาลวดร้อยไปที่ไม้ลาที่ติดกับไม้ที่ปักไว้แล้วใช้เหล็กขันลวดให้แน่น เมื่อทำลูกโป๊ะเสร็จแล้ว ก็จะไปปักปักที่เรียกว่าปัก เพราะว่าจะใช้ไม้ไผ่ปักเป็นแถวตรงประตูโป๊ะ จะปักประมาณสามแถว แถวกลางจะปักเป็นแถวยาวอยู่ศูนย์กลางประตู ส่วนอีกสองแถวจะปักอยู่ข้างๆ ข้างละแถว แถวสั้นเขาเรียกว่าปักโป๊ะ วิธีจับปลาในโป๊ะ เอาเรือเข้าไปในโป๊ะใช้จวนตาตีปิดหน้าประตูโป๊ะ เมื่อลงอวนเสร็จแล้ว จะไหลเรือไปตามขอบโป๊ะโดยใช้ขอคล้องตามไม้ที่ปักไว้ เมื่อถึงที่ลงอวนครั้งแรกก็จะเก็บอวนขึ้นเรือ เมื่อเก็บอวนแล้วปลาจะติดขึ้นมากับอวนด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นปลาดัง ปลาโมง ปลาข้างเหลือง ปลาทุ และปลาหมึก เมื่อไปจับปลาแต่ละครั้งจะได้ปลาประมาณ 20-30 เ่ง หรือประมาณ 1-2 ลำเรือ ส่วนปลาที่ได้มาจะมีพ่อค้าแม่ค้ามารับซื้อไป เมื่อเห็นรายได้จากการทำประมงดีก็เลยคิดจะหาเรือมาทำประมงของตัวเอง หลังจากหยุดทำโป๊ะแล้วก็จะไปรับจ้างออกอวนลาก อยู่ได้ประมาณสามปีก็หยุดออกทะเล มาทำงานรับก่อสร้างประมาณหลายปี แล้วก็ไปรับจ้างกรีดยางอีก หลังจากนั้นคิดต่อเรือทำการประมง เมื่อต่อเรือเสร็จ

แล้วก็ออกไปทำการประมงครั้งแรก ด้วยการไปตกปลาตามหินที่เคยไปตกมา เวลาที่ไปตกปลาก็มีทั้งกลางวันและกลางคืน ตกปลาอยู่หลายเดือนก็เห็นเพื่อนบ้านทำลอบหมึก ก็เลยหันไปทำลอบหมึกบ้าง เมื่อทำแล้วรายได้ดีก็เลยหันไปทำลอบหมึกมาตลอด สรุปได้ว่าทรัพยากรสมัยก่อนยังอุดมสมบูรณ์มากกว่าสมัยนี้ ซึ่งในสมัยนี้ทรัพยากรจะลดลงไปมาก เพราะว่าธรรมชาติถูกทำลายไปมาก สมัยก่อนป่าชายเลนและลำคลองจะกว้างกว่าสมัยนี้ แต่ปัจจุบันป่าชายเลนและลำคลองถูกบุกรุกด้วยฝีมือมนุษย์

นาย ไพบุลย์ เล็กรัตน์ (ติด)

5.4.4 ประสบการณ์ของนาย ไพบุลย์ เล็กรัตน์

ผมเกิดและเติบโตมาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก เมื่อครั้งผมยังเป็นเด็ก ผมจำได้ว่าพ่อผมทำงานเป็นลูกจ้างในเรือประมงขนาดเล็กไม่ใหญ่นัก ซึ่งเป็นของคนรู้จักและคุ้นเคยในชุมชนเดียวกันโดยเป็นการทำประมงด้วยวิธีไคหมึก เรือที่ไคหมึกในอดีต ย้อนกลับไปประมาณ 25 ปี ไม่จำเป็นต้องออกไปไกลจากฝั่งมาก ก็สามารถหาหมึกมาได้พออยู่พอกิน เพราะเมื่อครั้งนั้น สัตว์น้ำในทะเลยังอุดมสมบูรณ์อยู่มาก เวลาออกไปไคหมึกในสมัยนั้น จะออกจากท่าจอดเรือเวลาประมาณ 5 โมงเย็น กลับเข้าถึงฝั่งประมาณ 6 – 7 โมงเช้า

ส่วนแม่ก็หารายได้เลี้ยงครอบครัวช่วยพ่อด้วยการขูดหอยขาย หอยที่แม่ขูดมาขายมีทั้ง หอยนิ หอยปากเปิด หอยนิเป็นหอยสองฝาลักษณะตัวแบนรี (ลักษณะเหมือนหอยกาบ) เปลือกสีเทาดำ เนื้อหอยสีขาว ตัวโตที่สุดที่เคยเห็น วัดตามส่วนยาวของตัวหอยประมาณ 2 นิ้ว สำหรับหอยปากเปิดจะมีลักษณะตัวแบน (ลักษณะคล้ายแบบบรรจุเห็ดฉำ ฉีดนาการโดยเอาคอขวดออก) ด้านปากหอยตัด

ตรง ส่วนด้านข้าง หรือด้านหลังของตัวหอยจะโค้งมนเล็กน้อยซึ่งจะมีสิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า “รากหอย” ขึ้นออกมายาวประมาณ 2 นิ้ว ลักษณะและขนาดเหมือนหลอดนมกล่อ่ง เปลือกหอยจะมีสีเหลืองอ่อนจางๆ หอยปากเปิดตัวไม่ใหญ่ขนาดประมาณ ครึ่งนิ้วคูณหนึ่งนิ้ว แหล่งที่แม่ชอบไปขุดหาหอย คือบริเวณชายคลองช่วงเวลาที่น้ำในคลองแห้งลงมาก

ส่วนผม ในวันเสาร์-อาทิตย์ ไม่ได้ไปโรงเรียน ผมชอบตามแม่ไปคลองด้วยเสมอ ซึ่งลำคลองในสมัยนั้น ผู้คนมากมายใช้เป็นแหล่งหากินเลี้ยงชีพ บ้างก็หาหอย บ้างก็หาปู บ้างก็หากุ้ง บ้างก็จับอวนดักปลากระบอก ทุกคนมีแต่เสียงหัวเราะพูดจากระเซ้าเข้าหาหยกัน ไปมาล้นคลอง บางครั้งก็แบ่งของทีหามาได้แลกเปลี่ยนกันไปกิน เมื่อผมโตขึ้นมาอีกนิดอายุประมาณ 10 ปี ผมเริ่มรู้จักการหาเงินแล้ว สิ่งที่เปลี่ยนเป็นเงินให้ผมในสมัยนั้น ก็คือเศษเชือกและพลาสติก ซึ่งหาเก็บได้จากชายทะเล ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากบ้านมากนัก โดยผมจะตื่นนอนประมาณตี 5 ล้างหน้าล้างตาเสร็จแล้วก็ออกเดินทาง โดยมีถุงปุ๋ยหนึ่งใบสำหรับใส่เศษเชือกและพลาสติก ซึ่งการเดินทางไปสู่ชายทะเลของผมในสมัยนั้นจะต้องข้ามคลองที่ขวางกั้นอยู่ โดยผมจะต้องว่ายน้ำข้ามคลอง ซึ่งมีความกว้างประมาณ 40 เมตร เพราะในสมัยนั้นบ้านผมไม่มีเรือเป็นของตัวเอง พอผมข้ามคลองได้แล้วก็ต้องเดินอีกประมาณ 300 เมตรก็จะถึงชายทะเล ผมจะหาเก็บไปเรื่อยๆตามความยาวของชายหาด บางวันก็ได้ครึ่งถุง บางวันก็ได้เต็มถุงจนล้น ไม่นานนอน ขึ้นอยู่กับความแรงของคลื่นที่พัดพาเอาเศษเชือกและพลาสติกที่ลอยอยู่ในทะเลขึ้นมาสู่ชายหาด ผมจะหาเก็บโดยใช้เวลาพอสมควร ระยะเวลาให้กลับถึงบ้านประมาณ 7 โมงกว่าๆ วันไหนได้น้อยก็ไม่มีไร เก็บสะสมไปเรื่อยๆ วันไหนได้มากก็ดีใจหน่อย แต่จะลำบากตอนเอากลับบ้าน เพราะจะต้องลากอึดื้อถึงไปตามชายหาด เพราะแบกไม่ไหว แล้วยังต้องว่ายน้ำพุงเอาของที่หาเก็บมาได้ข้ามคลองกลับมาอีก เมื่อกลับมาถึงอีกฝั่งของคลอง ก็จะเอาของเก็บไว้ที่บ้านของอา ซึ่งอยู่ติดชายคลอง เสร็จแล้วก็เดินกลับบ้าน ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 700-800 เมตร เพื่ออาบน้ำกินข้าวแล้วก็ไปโรงเรียน เป็นอย่างนี้เกือบทุกวัน ส่วนของทีหามาได้ก็จะเก็บสะสมไว้ เมื่อได้มากพอก็จะไปบอกให้พ่อค้าที่รับซื้อของเก่ามารับซื้อไป ซึ่งในสมัยนั้นเศษเชือกก็โลละ 2 บาท พลาสติกก็โลละ 4 บาท ขายแต่ละครั้งได้เงินประมาณร้อยกว่าบาท ส่วนเงินที่ได้ผมก็จะนำเอาไปให้แม่ทั้งหมด สุดแท้แต่แม่จะให้คืนกลับมากินขนมเท่าไร ปกติแล้วจะได้ 5 บาท ซึ่งผมจะดีใจมาก เพราะในสมัยนั้นเงิน 5 บาท ซื้อขนมได้หลายอย่าง

อีกอย่างหนึ่งที่ผมชอบมาก ก็คือการหาปูมาให้แม่ทำกับข้าวหรือขาย ในลำคลองสมัยนั้น ชุกชุมไปด้วยปูดำและปูม้า ปูม้าจะอาศัยอยู่ใกล้ๆ ปากคลอง กระจายลึกเข้ามาในลำคลองไม่เกิน 500 เมตร ส่วนปูดำจะมีทั่วไปในลำคลอง ซึ่งการหาปูในสมัยนั้น นิยมกันอยู่สองวิธี วิธีแรกคือขุดปู อุปกรณ์ก็มีเสียมสำหรับขุด 1 อัน เหล็กเส้นขนาดไม่ใหญ่นักขนาดประมาณสองหุน ยาวประมาณสองศอก 1 เส้น โดยปลายเหล็กด้านใดด้านหนึ่งจะงอให้มีลักษณะเป็นตะขอ วิธีการ เริ่มตั้งแต่หารูปู ซึ่งปูดำจะขุดรูอยู่ชายคลองหรือริมตลิ่ง บริเวณที่ซึ่งเมื่อน้ำขึ้นจะท่วมรูปู เมื่อน้ำลงรูปูก็จะปรากฏให้เห็น โดยปกติการขุดหาปูจะทำได้ในช่วงเวลาที่น้ำในคลองแห้งลง เมื่อเจอรูปูแล้วก็ต้องดูก่อนว่า

รูนี้มีปูอาศัยอยู่หรือเปล่า วิธีดูก็คือดูขุดดินบริเวณปากรูที่ปูขุดออกมาว่าใหม่หรือเก่า ถ้าเก่าก็แสดงว่าเป็นรูร้างไม่มีปู แต่ถ้าเป็นขุดดินใหม่ก็มีลุ้นว่าจะได้ปู เพราะธรรมชาติของปูจะขนถ่ายดินออกมาจากรูเป็นประจำ และถ้ามีรอยเดินของปูซึ่งจะเป็นจุดเล็กๆ เป็นทางบริเวณปากรูร่วมด้วยแล้วก็น่าจะได้เลยว่ามีตัว แต่จะเป็นปูตัวเล็กหรือใหญ่ก็ให้ประมาณที่ขนาดของรู ซึ่งในตอนแรกจะใช้เหล็กตะขอแห่เข้าไปในรูก่อนเพื่อดูว่าปูขุดรูขึ้นหรือลึกและตรงหรือคด ถ้าคดก็จะต้องรู้ว่าคดไปทางไหน เมื่อรู้แล้วขั้นตอนต่อไปคือการขุด โดยปกติแล้วจะขุดลงไปลึกประมาณเกือบๆ สอก จึงจะใช้เหล็กตะขอควานหาและเกี่ยวเอาปูออกจากรูได้ แต่ก็มียบางครั้งที่ใช้เหล็กตะขอควานหาแล้วไม่เจอปู ผู้ขุดจะใช้มือล้วงเข้าไปควานหาแทน ซึ่งตามธรรมชาติ ปูที่อยู่ในรูจะหันหน้าเข้าหาทางกันรู หันหลังออก ลักษณะนี้เมื่อคลำเจอปูก็สามารถใช้มือรวบกำตัวปูออกมาได้เลย แต่ก็มีบ่อยครั้งที่ปูรู้ตัวแล้วหันหน้าออกมาทำให้ผู้ที่ใช้มือล้วงปูโดนหนีบต้องน้ำตาเล็ดเป็นประจำ

การหาปูดำอีกวิธีหนึ่งในสมัยนั้นก็คือ ใช้จันตักปู ซึ่งจันจะมีลักษณะเหมือนขลุ่ยทุกประการ แต่ขนาดเล็กกว่ามาก เส้นผ่าศูนย์กลางของจันประมาณ 50 เซนติเมตร ครั้งสมัยนั้นผมมีจันของผมเองที่ทำไว้ใช้ประมาณ 10 – 15 อัน การใช้จันตักปูจะต้องอาศัยเหยื่อ ส่วนมากจะใช้ปลาทำเหยื่อ โดยผูกเหยื่อไว้ตรงศูนย์กลางของโครงจัน ซึ่งจันทุกอันจะต้องมีเชือกขนาดเส้นไม่ใหญ่นักผูกไว้เพื่อใช้เวลาจันจันขึ้นมาจากน้ำ เมื่อผูกจันเสร็จก็เอาจันไปโยนลงน้ำในบริเวณที่คาดว่าจะมีปูอาศัยอยู่ขุดคุ้ยโดยผูกเชือกไว้ริมตลิ่ง รอเวลาประมาณครึ่งชั่วโมงถึงหนึ่งชั่วโมงจึงจะจัน โดยดึงเชือกขึ้นมาซึ่งจะต้องสาวเชือกเร็วๆ เพราะถ้าสาวช้าเกินไปปูจะคลานหนีออกจากจัน ในสมัยนั้นผมจะเอาเฉพาะปูตัวใหญ่ๆ ส่วนปูตัวเล็กๆ ก็ปล่อยกลับลงไปน้ำ ในหนึ่งวันผมจะได้ปูกลับบ้านประมาณสิบกว่าตัว

สำหรับปูม้านั้นคนส่วนใหญ่ในอดีตจะใช้วิธีหาจับก็คือ วิธีย่ำปู ซึ่ง “ย่ำปู” เป็นภาษาพื้นบ้านลักษณะก็คือ การเดินเท้าเปล่าไปเรื่อยๆ ในคลอง ซึ่งถ้าเดินไปเหยียบอยู่บนกระดองปู ซึ่งปูจะขุดทรายฝังตัวอยู่บนพื้นผิวของทรายในคลอง จะมีความรู้สึกว่ายเหยียบอยู่บนของแข็งๆ มีหนามเล็กน้อยนั่นก็จะใช่ปู เมื่อย่ำเจอปูแล้วย้ายยกขาขึ้นมาต้องเหยียบไว้ก่อนไม่เช่นนั้นแล้วปูจะหนีแล้วก็ให้อีกคนหนึ่งที่มาด้วยคำมุดลงไปจับกำปูขึ้นมาใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ ซึ่งการย่ำปูจะต้องไปกันสองคนจึงจะดีอีกคนหนึ่งย่ำอีกคนหนึ่งจับ ส่วนภาชนะที่ใช้ใส่ปูนิยมใช้กะละมังลูกใหญ่ๆ ขนาดกะละมังซักผ้า โดยใช้เชือกผูกตรงขอบกะละมัง วางให้ลอยอยู่บนผิวน้ำแล้วลากตามไปเรื่อยๆ ในบางวันอาจได้ถึงเต็มกะละมัง ซึ่งปูม้าในสมัยนั้นราคาถูกมาก อาจเป็นเพราะความอุดมสมบูรณ์หาได้ง่าย ส่วนเวลาที่ผู้คนนิยมย่ำปูกัน ก็เป็นช่วงเวลาที่น้ำในคลองลงแห้งเต็มที่ น้ำจะอยู่ที่ระดับหน้าอกของผู้ใหญ่ เมื่อยืนอยู่กลางคลอง อีกอย่างหนึ่งที่มีอยู่ทุกชุมในสมัยนั้นก็คือ แมงดาทะเล แมงดาทะเลจะอาศัยบริเวณปากคลองไม่เข้ามาในคลองลึกนัก การเดินหาหอยหาปู บริเวณริมคลองใกล้ปากคลองในสมัยนั้นต้องเดินอย่างระวัง เพราะถ้าไม่ระวังจะไปเหยียบโดนหางแมงดาทะเลเข้า เพราะธรรมชาติของแมงดาทะเลเมื่อตกใจมันจะยกหางขึ้นตั้ง ในสมัยนั้นถ้าอยากกินไข่แมงดา

ทะเลก็แค่เดินหาตามริมคลอง เพราะแมงดาทะเลชอบมาอาศัยซุกตัวอยู่ตามซากใบไม้ตามชายคลอง เมื่อเจอก็จับพลิกหายท้องคว่ำมีไข่หรือเปล่า ถ้ามีไข่ก็เอา ถ้าไม่มีไข่ก็ปล่อยไปต่อ แต่ก่อนจะเอามา กินต้องดูให้ดีว่าเป็นแมงดาแท้หรือเปล่า เพราะมีสัตว์น้ำอยู่อีกชนิดหนึ่ง ซึ่งเหมือนกับแมงดาทะเลทุกอย่าง ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า เห-รา เห-ราจะมีขนที่หลังและหาง ส่วนแมงดาทะเลไม่มีขน เห-รา เป็นสัตว์ที่มีพิษอยู่ในตัว เมื่อผลอกินเข้าไปจะมีอาการคลื่นไส้ มึนงง และอาเจียน อาจถึงตายได้

ปัจจุบันสิ่งต่างๆในลำคลองเหล่านี้นั้นเหลือไว้เพียงความหลังให้จดจำ ทุกวันนี้แทบจะไม่หลงเหลือทรัพยากรสัตว์น้ำต่างๆให้หากินเลี้ยงชีพอย่างเช่นในอดีต สาเหตุน่าจะมาจาก จำนวนประชากรในชุมชนที่เพิ่มขึ้นมากอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการขยายตัวอย่างไม่มีระเบียบ และ กฎเกณฑ์ของชุมชน มีการปลูกบ้านเรือนที่อยู่อาศัยรูกล้าลงไปในลำคลองอย่างหนาแน่นในบาง บริเวณ ซึ่งการขยายตัวแบบไม่มีทิศทางของชุมชน ทำให้ต้องมีการบุกรุกและทำลายป่าชายเลน เพื่อให้ได้พื้นที่ในการปลูกบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในชุมชน ประกอบกับการบุกรุกถม ทำลายพื้นที่ป่าชายเลน ของคลองแกลงมีเหลืออยู่น้อยมากจนไม่เพียงพอต่อการผลิตทรัพยากรสัตว์ น้ำตามกระบวนการของธรรมชาติ

นายจิรวัฒน์ ศรีสวัสดิ์ (เชน)

5.4.5 ประสบการณ์ของนายจิรวัฒน์ ศรีสวัสดิ์ (เชน)

เกิดวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 บ้านเกิด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดาชื่อ นายชาญ ศรีสวัสดิ์ รับราชการ ผู้ใหญ่บ้าน ประมาณ 20 กว่าปีได้รับยกย่องเป็นผู้ใหญ่บ้านดีเด่นประจำอำเภอมาหลายปี และประกวดระดับจังหวัดก็ได้อันดับที่ 2 ของจังหวัด และมารดาชื่อนางจำรัส ศรีสวัสดิ์ ก็เป็นแม่บ้านมีลูกทั้งหมด 3 คน พี่สาว 2 คน และผมเป็นคนสุดท้อง เดิมทีครอบครัวของผมมีอาชีพทำนาจนผมอายุ 18 ปี ก็เลิกทำนา พี่สาวทั้ง 2 ก็เข้าสู่โรงงาน ส่วนผมเองศึกษาจนถึงระดับ ปวส. สาขา ไฟฟ้ากำลัง ที่วิทยาลัยเทคนิคอ่างทอง ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ก็ยังเป็นคณะกรรมการองค์การช่าง

เทคนิคในอนาคตแห่งประเทศไทย (อ.ช.ท.) ในปี พ.ศ.2549 เริ่มทำงานบริษัท ทีพีโอ โพลีนที่ จ. สระบุรี 3 ปี จากนั้นเข้าสู่กรมอุตสาหกรรมมาตาดูดึก 7 ปี เป็นระดับ Senior tech มา 2 ปี และโฟร์แมนดูแลงานซ่อมและติดตั้งระบบไฟฟ้าและเครื่องมือวัดมาโดยตลอด จิตสำนึกในด้านทำความดีเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับชีวิตมันปลูกฝังอยู่ในตัวผมเองจนถึงกระดูกคำได้มาจากผู้ใหญ่ชาญ พ่อผมเองเขาทำให้ผมเห็นทั้งความช่วยเหลือและการเสียสละไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่เงินทองไม่ได้รวยจนเหลือเก็บที่ทำได้ทุกอย่างจนมีประชาชนนับหน้าถือคำก็มาจากจิตใต้สำนึกของตัวเอง

หลังจากทำงานในบริษัทมา 10 ปีก็ได้ภรรยา ชื่อ หทัยรัตน์ แผลงสร แต่ตอนนี้ใช้นามสกุลผมแล้วครับ และก็ยังมียูธชายอีก 1 คน เริ่มตั้งหลักปักฐานที่บ้านท่าเรือแกลง ตัวผมเองที่แรกก็ไม่ทราบว่าทางครอบครัวของแฟนผมประกอบอาชีพอะไร และภายหลังก็รู้แต่ก็ไม่ได้ใส่ใจอะไรเพราะผมเองก็ทำงานบริษัทต่างคนต่างทำกินจนกระทั่งบิดาของแฟนผมเสียชีวิตในปี พ.ศ.2548 แฟนผมก็ออกจากงานมาช่วยงานทางบ้านก็เป็นเจ้าแกลงทุนให้กับเรือประมงวางลอบดักหมึก และเรือประมงวางอวนกุ้งทะเล ลงทุนให้โดยไม่มีดอกมีดวงอะไร เพียงแค่ได้หัวกิโลเท่านั้นเอง หลังจากนั้นตัวผมเองก็ช่วยเก็บหมึกเก็บกุ้งจากเรือก็เริ่มสนิทกับลูกเรือและรับทราบปัญหาเรื่อยมา ในด้านการโดนรังแกจากเรือประมงอวนลาก ขาดทุนจากการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ หนี้สินแต่ละลำเฉลี่ยที่ 50,000 บาทต่อลำ และผมก็เฝ้าถามชาวเรือว่าทำไมไม่ตั้งกลุ่มเพื่อจะได้มีพลังต่อสู้กับเรือประมงอวนลาก แต่ก็ได้คำตอบที่ว่าตั้งกลุ่มแล้วเป็นสมาคมประมงท่าเรือแกลงคุยกันที่ไรไม่มีความคืบหน้าและสู้ประมงพาณิชย์ไม่ได้ เพราะพวกเขามีอิทธิพล มีทุนหนา ตรงจุดนี้เองที่ผมเก็บเอามาคิดและเริ่มหาช่องทางให้เขาใหม่ เริ่มติดต่อกับประมงพื้นบ้านหลาย ๆ กลุ่ม และขอรายละเอียดจากหน่วยงานราชการทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องมาเล่าให้ชาวเรือได้รับทราบ

โดยมีเฮียจ้าย และเฮียดีดเป็นหลัก จากนั้นก็ให้บุคคลทั้ง 2 รวบรวมคณะกรรมการกลุ่มที่ยอมเสียสละเพื่อปากท้อง และครอบครัวครั้งแรกจะให้ผมเป็นประธานกลุ่มแต่ผมก็ปิดไปว่าให้หาคนใหม่แทน เพราะผมเองเพิ่งมาอยู่ได้แค่ 2 ปี ยังไม่รู้จักใครเลยและเขาก็ยังไม่รู้จักผม หลังจากได้ประธานกลุ่ม (เฮียกี้) ก็ติดต่อกับทางกรมประมงเพื่อไปขึ้นทะเบียนกลุ่มประมงพื้น และก็จัดเวทีเปิดตัวกลุ่มอย่างเป็นทางการ จากนั้นไปกลุ่มก็เริ่มงานรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ไม่ว่าจะขึ้นทะเบียนเรือ และเป้าหมายสูงสุดคือต่อสู้เรื่องแนวเขตหน้าน้ำ เพื่อป้องกันเรืออวนลาก (เขาเรียกเรือคว้นเรือทำลายล้างระบบนิเวศในท้องทะเลอ่าวไทย) เริ่มมีการประชุมในเขตจังหวัดและต่อเนื่องไปที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และที่สภาปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (พญาไทย) ตัวแทนคือผมกับเฮียดีดร่วมกันชี้แจงปัญหาให้สังคมรับทราบ นอกจากทำงานในกลุ่มประมงพื้นบ้านในตำแหน่งรองประธานกลุ่มแล้ว ยังทำงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุมชน (สกว.) จันทบุรีโดยวิจัยเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ต. แกลง จ.ระยองโดยการทิ้งขี้ล้อมรอบบริเวณบ้านปลาเริ่มตั้งแต่การเก็บข้อมูล และวางแผนร่วมกับชาวประมงและนักตกปลา จากนั้นก็ประสานงานหาทุนทิ้งขี้จากเยาวชนไบรเอร์จากงบของ สกว. เริ่มเก็บข้อมูลทั้งได้น้ำแต่ก็

ไม่เห็นผลเนื่องจากได้ท่องเที่ยวทะเลเป็นละอองฝุ่นทั้งปี จึงได้แต่ข้อมูลที่เป็นจริง คือ นักตกปลาที่ได้ปลาเป็นจำนวนมากเฉลี่ยต่อวันต่อคนก็ 1,000 – 1,200 บาท และชาวประมงปลาหลังเขียว(สันเขียว) จากเดิมหาปลาได้ประมาณ 3 เดือนหลังจากที่ซึ่งก็จับปลาได้ 6-9 เดือน จำนวนปลามากขึ้น นับเป็นแค่บางตัวอย่างที่เห็นผลได้จริงแต่ทางกลุ่มยังขาดการสนับสนุน จากทางหน่วยงานราชการท้องถิ่น แต่ผมเองก็ยังหวังว่าเขาคงจะเห็นผลงานของเราที่เสียสละเพื่อส่วนรวมและประชาชนในท้องถิ่นเขาเอง

“ขอมอบให้ชาวประมงปากน้ำแกลงทุกท่าน”

“หมดสิ้นแล้วผืนทะเลที่งามล้ำ
เคยเป็นแหล่งพึ่งพาแสนอาดูร
ทั้งยาเบือเรืออวนใหญ่หักหาญนัก
ทั้งขยะปฏิกูลไว้เป็นแนว
แต่ยังดีที่ชาวบ้านนั้นนึกคิด
จึงได้มีทางออกดีมากมาย
จึงได้คิดสรรค์สร้างเป็นบ้านปลา
อีกทั้งการรวมกลุ่มของชาวเรา
สุดท้ายนี้อยากใหใ้ไฟในวิทย์
อีกหนึ่งนั่นคือการปรับใช้

ร้ายเสียงร่ำกล่าวขานตำนานสูญ
กลับต้องสูญหายไปไร้แว
อีกหนึ่งนักท่องเที่ยวมาแล้ว
ดังนั้นแล้วนิเวศน์หาดถูกทำลาย
ตรงพินิจถึงปัญหาที่มากหลาย
เป็นเครื่องหมายว่านิเวศน์จะสมบูรณ์
ใช้เป็นด่านกันเรือใหญ่ไม่ให้เข้า
ปลูกฝังเขาวนุรักษ์อย่างยั่งยืน
กระบวนการคิดนั้นให้ได้
จะทำให้ปากน้ำแกลงเป็นสุขเอย”

โดย

ชาวเราทูตไปเอร์รุ่นที่ 8
สามัคคี เรียนรู้ ยั่งยืน กระบวนการ
เศรษฐกิจ มิตรสหาย

บทกวีจากเยาวชนทูตไบเออร์เพื่อสิ่งแวดล้อมรุ่นที่ 8 / ตุลาคม 2547

สิ้นน้ำเงิน

ปากน้ำแกลงบ้านปลาที่ระยอง
ใช้ยางรถเชือกพันใส่ปูนไป
นักประดาหลงดูที่ได้น้ำ
ดำลงก่อนที่ลูกเต่าแล้วขึ้นมา
ถ้าทุกคนมีจิตได้สำนึก
โลกเรานี้จะอยู่สวยตลอดไป

พวกเราผองเรียนรู้คู่ศตไอศ
ทิ้งลงไปทะเลเป็นบ้านปลา
แล้วก็ดำดิ่งลงเพื่อศึกษา
ชาวบ้านพาร่วมแรงและร่วมใจ
และรู้สึกรักสัตว์น้ำช่วยกันได้
อยากขอให้ทุกคนมาช่วยกัน

-ทูตไบเออร์เพื่อสิ่งแวดล้อมรุ่นที่ 8-

- สิ้นน้ำเงิน -

2 ตุลาคม 2547

 มอบให้ชาวบ้านทุกคน

ภาคผนวก

รายชื่อทีมวิจัย

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นายนิโรธ สังข์สุวรรณ
2. นางสาวกนิษฐา ใจกล้า

ทีมวิจัย

1. นายมนตรี ภิริโย	หัวหน้าโครงการ
2. นายพจน์ ไกรอินทร์	ทีมวิจัย
3. นายวิรัตน์ บุตรวงษ์	ทีมวิจัย
4. นายเบิกฤกษ์ บุตรสุวรรณ	ทีมวิจัย
5. นางอรรพรรณ อาจินาจารย์	ทีมวิจัย
6. นายไพบูลย์ เล็กรัตน์	ทีมวิจัย
7. นายจำย วงษ์ทองลอย	ทีมวิจัย
8. นายจิรวัฒน์ ศรีสวัสดิ์	ทีมวิจัย
9. นายลักษ์ วงษ์ทองลอย	ทีมวิจัย
10. นายพนม ประเสริฐศิลป์	ทีมวิจัย
11. นายสายัณห์ ภูระหงษ์	ทีมวิจัย
12. นายสงกรานต์ ภูระหงษ์	ทีมวิจัย
13. นายยวง ภูระหงษ์	ทีมวิจัย
14. นายซอน ภูระหงษ์	ทีมวิจัย
15. นายสุนทร สวมศิริ	ทีมวิจัย
16. นายจรัส ไกรอินทร์	ทีมวิจัย
17. นางรุจิรา เข้มกลิ่น	ทีมวิจัย
18. นายอุระ ศิริเลิศ	ทีมวิจัย
19. นายอุดม ทองคำ	ทีมวิจัย
20. ค.ญ. ศิริมา โลภาส	ทีมวิจัย
21. ค.ช. พงศกร ไพจิตร	ทีมวิจัย
22. ค.ญ. ชูดาภา ควรรหา	ทีมวิจัย
23. ค.ช. ดิเรก บุตรวงศ์	ทีมวิจัย
24. ค.ญ. พันดาว สังข์สุวรรณ	ทีมวิจัย
25. นางสาวปัทมาพร สุวรรณโชติ	ทีมวิจัย